

ઓ ખા હ રણ

પ્રેમાનંદ, નાકર અને વિજયદાસનાં.

સંપાદક,

શ્રી. ગજેન્દ્રશંકર લાલશંકર પંડ્યા,

એમ. એ., બી. ટી.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી તરફથી

રસિકલાલ છાટાલાલ પરીખ

આસિ. સેક્રેટરી-અમદાવાદ

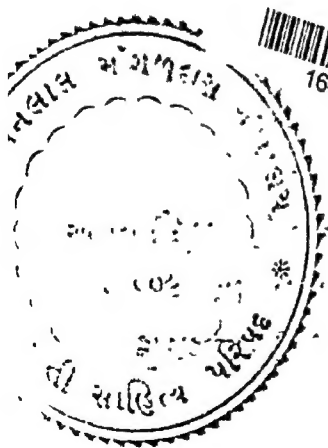
આવૃત્તિ પહેલી

સંવત ૧૯૯૫

પ્રત ૧૫૦૦

સને ૧૯૩૮

૧૬૪૧૬

મુદ્રક : શંકરરાય અમૃતરાય

મુદ્રણસ્થાન : જ્ઞાનમન્દિર પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ

રાયપુર અમદાવાદ

સ્વ. રા. બ. લાલશંકર ઉમિયાશંકર સ્મારક ફંડનો

પરિચય

તા. ૧૯-૧૦-૧૯૧૨ ના રોજ શુ. વ. સોસાયટીના ઑન. સેક્રેટરી રા. બ. લાલશંકર ઉમિયાશંકરના ખેદકારક મૃત્યુ માટે દિલગીરી દર્શાવવાને સોસાયટીની એક અસાધારણ સભા તા. ૨૭ નવેમ્બર ૧૯૧૨ ના રોજ મળી હતી અને તેમાં એમના નામનું સ્મારક રાખવાને નીચે પ્રમાણે ઠરાવ પસાર થયો હતો:-

ઠરાવ

“ સોસાયટીના માનવંતા ઑન. સેક્રેટરી રા. બ. લાલશંકર ઉમિયાશંકરના દુઃખદાયક મૃત્યુની, સોસાયટીના તમામ મેમ્બરોની આ અસાધારણ સભા ખુલ્લું દિલગીરી સાથે તોંધ લે છે અને વિરુદ્ધ મત વિના ઠરાવ કરે છે કે સ્વર્ગસ્થ સોસાયટીની લગભગ, ૨૨ વર્ષ સુધી અવિશ્રાંત અને ખરા દિલથી પોતાની તન મન અને ધનથી જે અમૂલ્ય સેવા બજાવી છે તેના યતિકંચિત સ્મારક રૂપે રૂ. ૫૦૦૦ અંકે પાંચ હજાર સોસાયટીના ફંડમાંથી તેમને નામે ધલાદા કાઢવા અને તેમાંથી નીચે પ્રમાણે વ્યવસ્થા કરવી:-

(૧) રા. બ. લાલશંકર ઉમિયાશંકરનું એક ગ્રામલ પેઇન્ટીંગ રૂ. ૩૦૦) અંકે ત્રણસો સુધી ખર્ચ કરીને તૈયાર કરાવી સોસાયટીમાં મુકાવવું.

(૨) તેમનું જીવનચરિત્ર સર રમણલાલ મહીપતરામ નીલકંઠ પાસે લખાવીને તેમની જગી સાથે છપાવવું અને તે સોસાયટીના બૂના તેમજ નવા થના તમામ મેમ્બરોને બક્ષિસ આપવું.

(૩) અને જે અવેળ બાકી રહે તેના વ્યાજમાંથી- સામાન્ય નીતિ, સામાન્ય ધર્મ અને બીજાં લોકોપયોગી પુસ્તકો રચાવીને પ્રસિદ્ધ કરવાં.”

તે પ્રમાણે નીચે જણાવેલાં પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યાં છે:-

નં.	પુસ્તકનું નામ	કીમત
૧	મહાભારતની નીતિકથાઓ	૧—૦—૦
૨	વિજ્ઞાનવિચાર	૧—૦—૦
૩	સૌન્દર્યતત્ત્વ	૦—૧૦—૦
૪	ઓખાહરણ	૧—૦—૦

શુ. વ. સોસાયટી } રસિકલાલ છોટાલાલ પરીખ
તા. ૨૮-૧૧-૧૯૩૮ } આસિ. સેક્રેટરી

પ્રસ્તાવના

ત્રણ ઓખાહરણો

પ્રાચીન ગૂજરાતી કાવ્યના રસિયા જનસમાજને ‘ઓખાહરણ’ એ નૂતન વિષય ન હોય. એટલે પ્રેમાનન્દનુંજ એવો ધ્વનિ ‘ઓખાહરણ’ એવું શ્રવણ કરતાંજ ઉત્પન્ન થાય છે. વિશેષ અભ્યાસક્રમે પ્રેમાનંદ પુરોગામી કવિઓનો ઋણી છે એવું શોધ્યું છે એટલે અતિ પ્રશસ્ત અને લોકપ્રિય ઓખાહરણ વિષે વિચાર કરતાં એના પુરોગામી બાણીતા નાકર અને વિજયદાસનાં ‘ઓખાહરણો’ કેવા પ્રકારનાં છે એ જિજ્ઞાસાવાળા રસિયા જનો માટે આ પુસ્તકમાં એ કવિઓનાં ઓખાહરણો પણ મુદ્રિત કર્યાં છે. અદ્યાપિ ગૃહત્ કાવ્ય દોહનમાં છપાયેલું પ્રેમાનંદનું ‘ઓખાહરણ’ રસિક જનોને હૃદયગત છે; પરન્તુ ઓગણત્રીસ કડવાનું ‘ઓખાહરણ’ પ્રેમાનંદે પ્રથમ લખ્યું છે તથા તેના ઉપર વિસ્તાર પછીથી કર્યો છે (એણે અથવા ખીજા કોઈ કવિએ) એટલે પરિશિષ્ટમાં ગૃહત્ કાવ્ય દોહનમાં મુદ્રિત થયેલાં ઓખાહરણનો લાગ જો ઓગણત્રીસ કડવામાં આવતો નથી તે આપ્યો છે. નાકર, ઓખાહરણ અને પ્રેમાનંદનાં આ ત્રણ ઓખાહરણોની પોતપોતાની વિશિષ્ટતા આદિ વિષે વિચાર અભ્યાસક્રમે કરવાનો છે.

૧. આ પુસ્તકમાં મુદ્રિત થયેલાં ઓખાહરણો-પ્રેમાનંદનું

ઓગણત્રીસ કડવાંવાળી ઓખાહરણની પ્રતો એક કરતાં વિશેષ જૂદે જૂદે રચેલી જૂદી જૂદી સાલની પાઠાન્તરોવાળી પ્રાપ્ત થયેલી છે. એનાં પાઠાન્તરો લૂણાવાણના રહીશ શિક્ષક, પ્રાચીન કાવ્યોનાં

રસિયા, રા. જગનલાલ વિદ્યારામ તરફથી અમને મળ્યાં છે તેનો પૂરતો ઉપયોગ અમે કર્યો છે. ઓગણત્રીસ કડવાંની પ્રતો નીચે મુજબ ઉપલબ્ધ થાય છે:—

૧. સંવત ૧૭૬૨ ના શ્રાવણ સુદિ ૧૦ શુક્રવારે લખેલી અધુરી પ્રત કડવાં ૧૭ પુરાં અને ૧૮ મું અધું. રા. જગલલાલ રાવળની પાઠાંક. (અ)
૨. સંવત ૧૮૩૮ શ્રાવણ સુદિ ૨ રાવવારે લખેલી 'ગૂજરાતી' પત્રના આઠ તંત્રી સ્વ. ઇચ્છારામ સૂર્યરામ દેશાધની. (વ)
૩. સંવત ૧૮૫૭ પોષ સુદ ૧ ની લખેલી. સ્વ. દિવાન બહાદુર કેશવલાલ હર્પદરાય ધ્રુવની. (ક)
૪. સંવત ૧૮૫૭ માગશર સુદ ૧૩ ની લખેલી. રા. જગનલાલ વિદ્યારામ રાવળની. (ઢ)
૫. સંવત ૧૮૫૯ ફાગણ વદ ૫ ની લખેલી. સ્વ. રાજ્યરત્ન શ્રીદેવ પ્રશ્નોત્તમ વિશ્રામ માવજી જે. પી. ની. (ઈ)
૬. સંવત ૧૮૬૯ શ્રાવણ વદ ૧ ની વાર શનિની લખેલી રા. જગનલાલ વિદ્યારામ રાવળની. (ફ)
૭. સંવત ૧૮૭૦ ની અષાઠ વદ ૬ વાર શુક્રની લખેલી સ્વ. દિવાન બહાદુર કેશવલાલ હર્પદરાય ધ્રુવની. (જ)

અસ્તુત ઓખાહરણ છાપવામાં અમુક પ્રત ઉપરજ આધાર રાખીને કામ આરંભ્યું નથી. દરેક પ્રતમાંથી જે જે યોગ્ય જેવું લાગ્યું છે તે સમગ્રનો સમન્વય કરી પ્રત બનાવી છે એટલે દરેક મૂળ પ્રતનાં ભિન્નભિન્ન દેખાતાં પાઠાન્તરો નીચે મૂક્યાં છે. નજીયાં પાઠાન્તરો ધ્યાનમાં લીધાં નથી.

અસ્તુત પ્રત તૈયાર કરવામાં બૃહત્ કાવ્યદોહનમાં મુદ્રિત થયલાં ઓખાહરણનાં પાઠાન્તરો પણ લીધાં છે. રા. રાવળ તરફથી મળેલી

૨૯ કડવાં ઉપરાંતની ક્ષેપક ભાગવાળી નીચેની પ્રતોની પણ સહાય લીધી છે:—

૧. સંવત ૧૮૩૬ વૈશાખ વદ ૧૧ વાર ખુધની કડવાં ૬૫ ની.
૨. સંવત ૧૮૬૬ વૈશાખ સુદ ૧૦ સોમવારની કડવાં ૪૮ ની.
૩. લખ્યા સાલ વિનાની આરંભમાં ત્રણ કડવાં નથી. તેમ પાછળ ૩૪ કડવાં સુધીની ઘણી જૂની પ્રત છે.
૪. સંવત ૧૮૨૨ કાર્તિક વદ ૫ ની કડવાં ૫૩ ની.
૫. સંવત ૧૮૭૩ માં ગિરપુરના ત્રાહી સેવકરામ કેવળરામ માટે નાગર-તેની પ્રત ઉપરથી ઉતારેલાં કડવાંની છે.
(મારી પોતાની પાસે છે તે.)

પ્રત તૈયાર થયા પછી આ પ્રસ્તાવનામાં લખતાં અમને એક આગણત્રીસ કડવાંવાળી પ્રત મુરતના એક રહેવાશી ગોવિન્દભાઈ પાસેથી મળી છે. આ પ્રત સંવત ૧૮૩૮ ના આવળુ સુદ ૨ રવિવારે લખાયેલી છે. એ કોઇ રતનાભાઈની ચોપડીમાંથી દાકર બાધાવર વેલા-ભાઈએ લખેલી છે.^૧

૧ આ પ્રતમાં આરંભમાં કેટલીક કડીઓ નહીં છે અને કેટલીક કડીઓ નથી.

શ્રી ગિરિજનંદન ગણપતિ સ્વામી, પુરો મનોરથ કામી,
એકંદ્રેતા સુદાસો ગજવદન પ્રોઢ શરીર. ૧

સુધ ખુધ તારી રે સુંદરી તારા પુત્ર લાભ ને, લક્ષ,
નીલાંબર પીતાંબર ચેચાં વાણી દેવી ક્ષાંત. ૨

સેતું બ્રહ્મતનયા સરસ્વતી જે મહામનોરથ રૂપ,
જે જટાચારજ સર કીધો કાલીદાસ કીધો કવિ. ૩

ખીન કડવાંઓ ઇત્યાદિ જોતાં આ પ્રત આ પ્રતનાં પાઠાન્તરો મોટા ભાગે અનુસરે છે.

વિષ્ણુદાસનું ઓખાહરણ

આ કવિનાં ઓખાહરણની ત્રણ પ્રતો ગુ. વ. સોસાયટીની જે ઉપલબ્ધ થઈ છે. એમાં કેવળ એક પ્રત ઉપરજે મુખ્ય આધાર રાખવો પડ્યો છે. આ અને જ પ્રતોમાં અનેક સુધારા વધારા દેખાય છે. વળી જ પ્રતમાં તો પ્રેમાનંદનાં ઓખાહરણમાં મળી આવતાં અનેક કડવાંઓ ઉતારી લીધાં હોય એવું દેખાય છે. આથી તેનું પૂર વધી ગયું છે અને આખું ઓખાહરણ ૮૭ કડવાનું બન્યું છે. આ પ્રતમાં આ તથા જ માં આવતાં મુખ્ય પાઠાન્તરો તથા વધારાના કે ક્ષેપક ભાગો આપ્યા છે.

નાકરનું ઓખાહરણ

આ પ્રતમાં નાકરનું ૪૪ કડવાનું ઓખાહરણ લીધું છે. બધી મળીને અમને એની ચાર પ્રતો ઉપલબ્ધ થઈ હતી. એમાં ૨૯ કડવાંની નાકરની એક પ્રતની નકલ અમને ઝોરીયેન્ટલ ઇન્સ્ટીટ્યુટ-વડોદરાની મળી હતી તેનો ઉપયોગ કર્યો છે. પાઠાન્તરો જે નોંધવા જેવાં ખાસ દેખાયાં છે તેજ નોંધ્યાં છે.

કહાન કવિનું ઓખાહરણ

આ કવિનાં ઓખાહરણની પ્રત ગુ. વ. સોસાયટીમાંથી મળી છે. મારી પાસે એ કવિનાં ઓખાહરણની બીજી એક પ્રત છે, પરન્તુ એમાં અને આ પુસ્તકમાં મુદ્રિત થયેલી પ્રતમાં ઘણો ઘણો ફેરફાર છે. એ બધા ફેરફારો અમુક અમુક કડવાંઓમાં અમુક અમુક લીટીઓ મૂકી દીધાં તો નવુંજ ઓખાહરણ ઉપલબ્ધ થતું જણાય. દરેકમાં જૂદો જૂદો વિસ્તાર છે. ગુ. વ. સોસાયટીની પ્રત સંવત ૧૯૦૩ ના શ્રાવણ માસના શુકલ પક્ષની પ્રતિપદાએ બુધવારે અમદાવાદમાં કાલુપૂરમાં ધનાસુધારની પોળમાં રહેનારા મોઢા બ્રાહ્મણ શુકલ ભગવાન પ્રજારામે લખેલી છે. કડવાં ૫૩ છે. મારી પાસે છે

તે નડિયાદમાં ઝઘડીઆ વાડામાં પડ્યા શેરીમાં રહેનારા વડનગરા નાગર બ્રાહ્મણ જનની લલ્લુભાઈ જોષીતારામની છે. આ પ્રત સંવત ૧૯૨૦ ના પોપ સુદ ૧૨ ને શુક્રવારે લખાઈ રહી હતી. કડવાં ૮૩ છે. રા. નટવરલાલભાઈ પાસે એક પ્રત છે, પરંતુ એમાં પણ અનેક ફેરફારો છે. સાંભળ્યા પ્રમાણે અમુક પ્રતોમાં કડવાંઓનું પૂર સો ઉપર જવા જાય છે.^૧ એટલે આ પુસ્તકમાં એનું ઓખાહરણ લીધું નથી.

ઓખાહરણ લખનારા બીજા કવિઓ

ઉપરોક્ત કવિઓએ ઓખાહરણો લખ્યાં છે; તદ્ ઉપરાંત સોળમાં શતકના આદિભાગમાં થઈ ગયલા કવિ વીરસિંહ અને જનાર્દન અને ત્યાર પછી ભાલણ (દશમ સ્કંધમાં) માધવદાસ, માનપુરી,

૧ અત્ર એક હકીકત નોંધીએ.

ઓખાહરણોની અમુક અમુક પ્રતોમાં ઘણો ઘોઘાળો લેવામાં આવે છે. દાખલા તરીકે મારી પાસે જે ઓખાહરણ છે તે ૪૪ કડવાનું છે. એમાં ચારભાં અથવા પ્રેમાનંદકૃત ઓખાહરણ લિખ્યતે એવું લખેલું છે. ૪૩ મા કડવામાં છેવટે નીચેની લીટીઓ છે.

તાંહાં કીધો રે જોત્રને જોહાર કંકાણુ તાહાં છોડીઆરે; ૧૪

સોનાએ મુઠ ભરાયે રે ઓખા જોયે રે; ૧૫

ત્યાંહાં છુટ્યા અનિરૂદ્ધ રાય રે જોવા સરણુ તાંહાં થયું રે; ૧૬

કર જોડીને કહે માધવદાસ ઓખા.....

આ તુકો કાવ્યદોહનનાં ઓખાહરણના કડવાં ૫૧ માંના “ઓખાખાઈ ચાલ્યાં ચાલણહાર” એ લીટીથી શરૂ થતાં પણ પછીથી ન્હોતી લીટીઓ-વાળાં કડવામાં છે. ઉપરની લીટીઓ પૂરી થઈ ગયા પછી ‘જન વળાવી વળ્યો પછી આનંદો બાણરાય’ થી શરૂ કરી કાવ્યદોહનનાં ઓખાહરણની પેઠે-તે પ્રતમાં ઓખાહરણ પૂરું થાય છે. લાહીઆઓ (અમારાવાળી પ્રત) ગિરપુરના ત્રવાડી સેવકરામ કેવળરામ નામના નાગરની પ્રતમાંથી સંવત્

વિષ્ણુદાસનું ઓખાહરણ

આ કવિનાં ઓખાહરણની ત્રણ પ્રતો ગુ. વ. સોસાયટીની જે ઉપલબ્ધ થઈ છે. એમાં કેવળ અ પ્રત ઉપરજે મુખ્ય આધાર રાખવો પડ્યો છે. આ અને ૬ પ્રતોમાં અનેક સુધારા વધારા દેખાય છે. વળી ૬ પ્રતમાં તો પ્રેમાનંદનાં ઓખાહરણમાં મળી આવતાં અનેક કડવાંઓ ઉતારી લીધાં હોય એવું દેખાય છે. આથી તેનું પૂર વધી ગયું છે અને આખું ઓખાહરણ ૮૭ કડવાનું બન્યું છે. આ પ્રતમાં આ તથા ૬ માં આવતાં મુખ્ય પાઠાન્તરો તથા વધારાના કે ક્ષેપક ભાગો આપ્યા છે.

નાકરનું ઓખાહરણ

આ પ્રતમાં નાકરનું ૪૪ કડવાનું ઓખાહરણ લીધું છે. બધી મળીને અમને એની ચાર પ્રતો ઉપલબ્ધ થઈ હતી. એમાં ૨૯ કડવાંની નાકરની એક પ્રતની નકલ અમને ઝોરીયેન્ટલ ઈન્સ્ટીટ્યુટ-વડોદરાની મળી હતી તેનો ઉપયોગ કર્યો છે. પાઠાન્તરો જે નોંધવા જેવાં ખાસ દેખાયાં છે તેજ નોંધ્યાં છે.

કહાન કવિનું ઓખાહરણ

આ કવિનાં ઓખાહરણની પ્રત ગુ. વ. સોસાયટીમાંથી મળી છે. મારી પાસે એ કવિનાં ઓખાહરણની ખીજ એક પ્રત છે, પરન્તુ એમાં અને આ પુસ્તકમાં મુદ્રિત થયેલી પ્રતમાં ઘણા ઘણા ફેરફાર છે. એ બધા ફેરફારો અમુક અમુક કડવાંઓમાં અમુક અમુક લીટીઓ મૂકી દઈએ તો નવુંજ ઓખાહરણ ઉપલબ્ધ થતું જણાય. દરેકમાં જૂદો જૂદો વિસ્તાર છે. ગુ. વ. સોસાયટીની પ્રત સંવત ૧૯૦૩ ના આવણ માસના શુક્લ પક્ષની પ્રતિપદાએ બુધવારે અમદાવાદમાં કાલુપૂરમાં ધનાસુથારની પોળમાં રહેનારા મોઢ બ્રાહ્મણ શુક્લ ભગવાન પ્રજારામે લખેલી છે. કડવાં ૫૩ છે. મારી પાસે છે

તે નડિયાદમાં ઝધડીઆ વાડામાં પડ્યા શેરીમાં રહેનારા વડનગરા નાગર બ્રાહ્મણ જાની લલ્લુભાઈ જોધતારામની છે. આ પ્રત સંવત ૧૯૨૦ ના પોપ સુદ ૧૨ ને શુધવારે લખાઈ રહી હતી. કડવાં ૮૩ છે. રા. નટવરલાલભાઈ પાસે એક પ્રત છે, પરંતુ એમાં પણ અનેક ફેરફારો છે. સાંભળ્યા પ્રમાણે અમુક પ્રતોમાં કડવાંઓનું પૂર સો ઉપર જવા જાય છે.^૧ એટલે આ પુસ્તકમાં એનું ઓખાહરણ લીધું નથી.

ઓખાહરણ લખનારા બીજા કવિઓ

ઉપરોક્ત કવિઓએ ઓખાહરણો લખ્યાં છે; તદ્ ઉપરાંત સોળમાં શતકના આદિભાગમાં થઈ ગયલા કવિ વીરસિંહ અને જનાર્દન અને ત્યાર પછી લાલણ (દશમ સ્કંધમાં) માધવદાસ, માનપુરી,

૧ અત્ર એક હકીકત નોંધીએ.

ઓખાહરણોની અમુક અમુક પ્રતોમાં ઘણા ઘોઠાળો લેવામાં આવે છે. દાખલા તરીકે મારી પાસે જે ઓખાહરણ છે તે ૪૪ કડવાનું છે. એમાં આરંભમાં અથ પ્રેમાનંદકૃત બોલાહરણ લિખ્યતે એવું લખેલું છે. ૪૩ મા કડવામાં છેવટે નીચેની લીટીઓ છે.

તાંહાં ક્રીધો રે ગોત્રને જોહાર કંકાણુ તાહાં છોડીઆરે; ૧૪

સોનાએ મુઠ ભરાયે રે ઓખા જોયે રે; ૧૫

ત્યાંહાં જીત્યા અનિરૂદ્ધ રાય રે જોવા સરખું તાંહાં થયું રે; ૧૬

કર જોડીને કહે માધવદાસ ઓખા.....

આ ત્રણે કાવ્યદોહનનાં ઓખાહરણના કડવાં ૫૧ માંના “ઓખાખાઈ આલ્યાં આલણહાર” એ લીટીથી શરૂ થતાં પણ પછીથી ન્હોતીજ લીટીઓવાળાં કડવામાં છે. ઉપરની લીટીઓ પૂરી થઈ ગયા પછી ‘નન વળાવી વળ્યો પછી આનંદો ખાણરાય’ થી શરૂ કરી કાવ્યદોહનનાં ઓખાહરણની પેઠે તે પ્રતમાં ઓખાહરણ પૂરું થાય છે. લહીઆઓ (અમારાવાળી પ્રત) ગિરપુરના ત્રવાડી સેવકરામ કેવળરામ નામના નાગરની. પ્રતમાંથી સંવત્

કાશીદાસ^૧, વિગેરે કવિઓએ ઉપાહરણો લખ્યાં છે. એમાં વીરસિંહ^૨ તંત્રી જનાર્દનનાં ઉપાહરણની ભાષા તે ભાવણની કાદંબરી અને ભીમની. પોડશકળાની ભાષા જેવી છે. આ કવિઓની અંસર પ્રેમાનંદ ઉપર થઈ છે કે કેમ તે જિજ્ઞાસુઓએ પોતે જોઈ લેવાનું છે.

૨. ઓખાહરણની મહત્તા

ઓખાહરણ લખવામાં કવિઓએ હરિવંશ અને ભાગવતનો આધાર મુખ્યત્વે લીધો છે. હરિવંશ અને ભાગવત એ બેમાં જે કથા છે તેમાં પણ થોડોથોડો ફેર છે. બાણની ધ્વજનો ભંગ થવો, ઉષાને પાર્વતીએ વરદાન આપ્યું, નારદ અને ચિત્રલેખાનું મિલન વિગેરે કેટલાક ભાગો ભાગવતમાં નથી. ગુર્જર કવિઓએ એ જોતાં મુખ્ય આધાર હરિવંશ ઉપર રાખ્યો છે અને તે વિષે તેમણે પૂર્ણ ઉલ્લેખ પોતાનાં કાવ્યોમાં કર્યો છે. પરંતુ લગભગ દરેક કવિએ પોતપોતાની બુદ્ધિ અનુસાર ફેરફાર, વધારોઘટાડો કર્યો છે. ઓખાખાઇનાં માળી-

૧૮૭૩ માં ઉતારી હતી. આ પ્રતમાં ભાવનગર, મુલતાન, ખાનદેશ વિગેરે આધુનિક શહેરનાં નામો છે.

માધવદાસનું નામ વિચારતાં માધવદાસ સુંદરદાસ સુરતનો કાયસ્થ હતો, તેણે સંવત્ ૧૭૦૫ ની આબુળાબુમાં એક ઓખાહરણ લખ્યું છે પણ તે માધવદાસ અને ઉપર જે અવતરણ આપ્યું છે તેમાં જણાવાયેલા માધવદાસ ભૂદા લાગે છે. માધવદાસ સુંદરદાસે ૨૮ કડવાંનું ઓખાહરણ લખ્યું છે. આ કવિ પ્રેમાનંદનો ઘણોજ નજીકનો છે જ. કા. માં છપાયેલું એનું ઓખાહરણ જોતાં એનામાં ખાસ કવિત્વ જેવું જણાતું નથી, પણ લાહીઆએ કોઈ કારણથી આ નામ તથા વૃદ્ધે વટાવી દીધી હોય એવું બને.

૧ નાકરનાં ૨૬ કડવાનાં ઓખાહરણમાં ૨૮ મા કડવામાં કાશીદાસની છાપ છે. ઓખા અનિરૂદ્ધ પરણીયાં ગુણ ગાયે છે કાશીદાસ.

૨ જુઓ ક્ષર્ણસ ગુજરાતી સભા ત્રિમાસિક પુ. ૧ હું અંક ત્રીજો ઉપાહરણ રા. સાંડેસરા.

આ વિષેની પ્રથમ કલ્પના જનાર્દને આપી લાગે છે.^૧ પ્રેમાનંદ પર જનાર્દનની અસર હોવા સંભવ છે. પરંતુ આ સમયમાં ઓખાદરણે જન સમાજનું ધ્યાન ખેંચુ હશે એમ કહી શકાય. લાલણે સ્પષ્ટ જણાવ્યું છે કે રસિક નરનારીઓ માટે એણે પોતનાં અમુક અમુક કાવ્યોમાં વિસ્તાર કર્યો છે. એટલે વાર્તા વિસ્તારની શુદ્ધિ કવિ-ઓમાં સ્વાભાવિક રીતે ઉત્તેજન પામી. વળી સંસ્કૃતમાં સમજવાની સામાન્ય જનોની શુદ્ધિ ન હોવાથી પ્રાકૃતમાં (ગુજરાતીમાં) કાવ્યો લખતાં સ્વાભાવિક રીતે વિસ્તાર થઈ જ જાય એ કવિ સ્વભાવ છે. વળી તે સમયમાં સ્ત્રીઓ કવિતામાં વિશેષ રસ લેતી. યોગ્ય વર મેળવવા કન્યાઓએ ઘત કરવું જોઈએ અને જે કરતાં હશે તેને ત્રાત્સાહિત રાખવા તથા ન કરનારને તે કરવા સૂચવવા અને એ રીતે ધાર્મિક, સામાજિક અને સાહિત્ય વૈપલ્લિક રસ ઉત્પન્ન કરવાનો લાભ કવિઓએ લીધો. આ રીતે ઓખાદરણની મહત્તા વધવા લાગી અને નાદર જેવાએ પણ ઓગણત્રીસ કડવાનું તથા તેથી વધારે કડવાનું વિસ્તારવાળું એમ કાવ્યો લખ્યાં. આને પૂર્ણ વેગ પ્રેમાનંદે આપ્યો.

પ્રેમાનંદે ઓગણત્રીસ કડવાનું ઓખાદરણ પ્રથમ લખ્યું એમ માનવાને હવે પૂરતો આધાર છે. પરંતુ એજ ઓખાદરણનાં અમુક અમુક કડવાંઓ વિરતૃત ઓખાદરણમાં કાયમ રહ્યાં છે તેમજ 'મામેરાં' નાં અમુક કડવાંઓની જેમ લગ્ન સમારંભમાં સ્ત્રીઓ હજી પણ અમુક કડવાંઓ ગાય છે તેમજ ઘણાંને તો ઓખાદરણ આખુંય મોઢે હોય છે. એજ ઓખાદરણની મહત્તા બતાવી આપે છે. વળી કહાન જેવા કવિઓએ વિસ્તાર પર વિસ્તાર કરતાં ઓખાદરણનું પૂર વધ્યું છે તે પણ એજ બતાવે છે. કહાન કવિનું મૂળ ઓખાદરણ

૧ જોલક બાણ સૂત્રધાર તેડીઈ મેડીઈ મંદિરિ મણિ જડુએ.

નીપાદ ધવલહર માલિયાં, નલિયાં રચુ રતનમઈએ.

પ્રા. શુ. કાવ્ય.

૧૬૪૧૮

* શ્રીમતસ્તામ મ. ગ. રાય અંથાલય

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ

તેનીસં કડવાનું છે, પરંતુ ત્યાર પછી ૮૪ કડવાનું આખાહરણ એની છાપનું મળ્યું છે અને તેથી વધારે કડવાનાં પણ મળે છે. આ કહાનું પ્રેમાનંદનો પુરોગામી યા સમકાલીન તો હોવાનું જોઈએ.

ગુ. વ. સોસાયટીમાં એક નામ વિનાના કવિનું આખાહરણ છે તેમાં ૯૮ કડવાં છે, એ કવિ પોતાને કવિજન કહાવે છે. એ પ્રતની ઉતાર્યા સંવત ૧૯૦૫ પોષ વદ ૪ ને ગુરુવાર છે. આ કવિ કહાનું કવિ અને પ્રેમાનંદ કવિના પછી થયેલો છે.

૧ કહાન કવિનાં એકાદશી માહાત્મ્ય અને આખાહરણની હાથપ્રતોની ઉતાર્યા સાક્ષ અનુક્રમે સં. ૧૭૪૮ અને ૧૭૬૬ની છે. એનાં કુલ કડવાં ૩૩ હોવાનો ઉલ્લેખ છે એવું સ્વ. દિ. ધ. કેશવલાલલાલ જણાવે છે. એક કરતાં વધુ કહાનકવિ હોવાનો સંભવ અમને લાગે છે.

૨ એના આખાહરણની પ્રતો પરથી જણાય છે કે કહાનમટના પિતાનું નામ હીરેભટ હતું અને પિતામહનું નામ કામરાજ હતું. કહાનભટ અમરાવતીથી આવીને અમદાવાદ પાસે રાણીપુરમાં રહ્યો હતો. ન્યાતે ઔદિચ્ય બ્રાહ્મણ હતો. એને બે પુત્ર હતા અને તેનું નામ કહાન અને કૃષ્ણ હતું. પુત્રી એક હતી અને તેનું નામ પાર્વતી હતું. એ શ્રી રામચંદ્રજીની ભક્ત હતી. કાર્યવશાત્ કહાનભટને સારંગપુર આવીને રહેવું પડ્યું હતું.

૩ એનાં આખાહરણની વિશિષ્ટતા

કહાનના આખાહરણની વિશિષ્ટતામાં કડવાંઓનું પૂર પ્રતો દીઠ વધતું નય છે. ભક્તિભાવના વધારવા અથવા જનગત કરવાનો પ્રયાસ વિશેષ છે પણ ત્યાંત્યાં કેટલીકવાર ભાષા જોડકણાં જેવી લાગે છે.

તારે વલતાં હસીને બોલીઆ ત્રિપુરારિ, હોરે તમે સાંભળો પાર્વતીનારી; વરદાન આપતાં કોને ન રાખીએ વારી, એવી વાત અમને ન લાગે સારી. શંકર બોલ્યા તે મનમાં વિચારી, નારી, પાનીએ ધુધિ તમારી.

ત્યારપછી શંકરની ભક્તવત્સલતાનું વર્ણન આવે છે તેમાં ભક્તવત્સલતાનો ભાવ પ્રકાશે છે. અત્ર એક વિશિષ્ટતા એ છે જે વરદાન આપતાં શંકર નાગપાશનું બાણ આપે છે, જે બાણના જોરે તે ભવિધમાં

‘પદ આદ્યે’ અદ્વાન પૂરાં કડવાં અદ્વાણું સારણ,
 કવિજન તે કરે જોડી-કહે છે કર્યો બુદ્ધિ પ્રમાણે વિસ્તારણ.
 ભટ પ્રેમાનંદ કૃત ઓખાહરણ કડવાં ઓગણત્રીસ સારણ
 કહાન કવિની સાદે ખીજએ મેળવીયાં નીરંબરણ

અનિરુદ્ધને બાંધે છે. ત્યારબાદ દિગ્વિજયનું વર્ણન છે અને એમાં કવિના સમયના દેશોનાં નામ આવે છે. એમાં રૂપસેન, હિરંચાન, અરમાન; ત્રંબાવતી જોડે પંચાવતી; માલપુરી, સુરપુરી, નવલપુરી વિગેરેનાં નામે ઓરિસા, ઇન્દ્રપ્રસ્થ, લાહોર, મુઘલતાન વગેરે ઉપરાંત આવે છે.

(૨) દિગ્વિજય થયા પછી દેવોની ચિંતા, હિમાલય ઉપર જતાં આકાશવાણી થાય છે કે—

‘કૈલાસમાં એક કન્યા સુંદર, ઓખા નામ વિશાળ,
 દેવતાને સુખ ઉપજશે દૈત્યને શિર કાળ;
 દેવકન્યા દૈત્યપુત્રી હશે એવો પ્રસંગ,
 ગર્વ એનો જીતારશે છેદારો સઘણાં અંગ.

ત્યારપછી ઓખાની હત્પતિ તથા બાણાસુરને હાથ તે કેમ પડી તથા અનિરુદ્ધનો અને ચિત્રલેખાનો અવતાર કેમ થયો તે કથાભાગ છે. ચિત્રલેખા ૮ મા કડવામાં આપેલી છે. વરુણના યજ્ઞમાંથી હત્પત્ર થયેલી તે કન્યાએ તપ કરીને જીવવાની ગતિ પ્રાપ્ત કરી હતી. ગણપતિનાં વર્ણનમાં પ્રેમાનંદની કડીઓ જેવી કડીઓ છે:—

અતુલજને કાંદ મોટી મસ્તક મોટું વિશાળ,
 કટિ શ્રીવા અતિ સુંદર શોભે વિચિત્ર શોભે અંગ. પૃ. કા.

એવી જ રીતે ઓખાનું વર્ણન છે. પછીનું વર્ણન વિસ્તૃત છે. ગણપતિને શંકર મારી નાખે છે પછી પાર્વતીનો વિલાપ છે. તે પૂર્વે પુત્ર-મહિમા વિષે કહવું ૧૫ મું છે. પછી વિલાપનું કહવું આવે છે.

બોલો રે બાલ હો ગણપત, બોલોની બાલ,

મારા લાડકવાયા તન, ગણપત બોલો રે બાલ;

પાર્વતીનાં ઓછાં વચન— X X X X

શિવ ! પુત્ર, વિના જે માય— ગણપત

તેનું સગું કૈદનન થાય— ગણપત

વળી વિષ્ણુદાસ જેવાના અમુક અમુક પ્રસંગો અને અમુક અમુક કડવાંઓની અસર પણ સ્પષ્ટ છે. જેમ કે ચિત્રલેખા નામ

તેતો વૃણથી હળવી થાય— ગણપત૦

તેની સમૃદ્ધિ પરધેર જાય— ગણપત૦

તેને વહુ ન લાગે પાય— ગણપત૦

તેનાં મંદિર ખાતે ધાય— ગણપત૦

ઇત્યાદિ

પછી હસ્તીનું મુખ ચોટાડયા પછી પુનઃ વર્ણન અને વરદાનકથન છે. પછી પાર્વતીએ દીધેલો ઉપાને આપ.

(૩) ચાંડાલણીના પ્રસંગમાં નિઃસંતાનની અવગતિનું લંબાણ છે. બાદ ઉપાની બાણાસુરને પ્રાપ્તિ, આકાશવાણી વગેરેના પ્રસંગો છે. આખા અને ચિત્રલેખા એકસાં રહે છે તે વખતનું ‘અનિહારે તે સહિયર શું ધીજે’ નું કડવું આવે છે.

ચિત્રલેખાને શિખામણુ દે છે પરન્તુ આખા કહે છે કે—

—રાગ લલિત—

સખી નવ ચાલે રે મુજને પરણ્યા વિના,

સખી નવ ચાલે રે,

લક્ષી લમાવે તું મુજને રે.

આટી શી રમત દોખાડે રે; સખી૦

કંઈ જોઈ નાર તે કંઈ વિનાની જે દેશ દેશ દમાડે,

શાક પાક રસોઈ કરીને, નિશદ્દિન પિયુને જમાડે; સખી૦

ઇત્યાદિ.

પછી ગૌરીપૂજનની કથા છે. તેમાં —

રાગ રૂપક

ગોરમા ! માણું રે, ગોરમા ! માણું રે.

મારા સ્વમીનું રાજ, મારા સ્વમીનું રાજ

એ કડવું રજ મું આવે છે. લોહણીતે ને પૂર્વભાગે સાથે ચોગ્ય સંબંધ નથી. પાર્વતીનાં વરદાનમાં મીચેનાં ઉકીતે છે.

સાર્થક કરનારો, ચિત્ર ચીતરીને પતિ ઓળખવાની યુક્તિનો પ્રસંગ વિષ્ણુદાસે નાકર કરતાં સારો બતાવ્યો છે. તેજ પ્રસંગ પ્રેમાનંદમાં

વૈશાખ શુદ્ધ દ્વાદશીને દહાડે સ્વપ્નતું.

ચૈત્ર વદી દ્વાદશીને દહાડે માલીઆમાં લગ્ન

વૈશાખ શુદ્ધ વૃત્તીઆને દહાડે નહેર લગ્ન.

વૈશાખ શુદ્ધ વૃત્તીઆને દહાડે તુળને પરણાવશે રાજન,

ઓખા તું પરણીશ માટે (શુભ) અખાત્રીજનો દન.

(યુદ્ધ પાંચ દિવસનું હોતું નેધએ).

પછી સ્વપ્નાનો દિવસ આવે છે. તે દિવસે સ્વપ્નામાં પરણવાને ઓખાનાં કપડાં, ઘરેણાં વગેરેની તૈયારીનું વર્ણન ૨૮ મા કડવામાં ૭૨ વૃક્ષોમાં છે. પછી નાણીતું પ્રેમાનંદનું કડવું. — વૈશાખ સુદી દ્વાદશી હુતી, તે સ્વામી સ્વામી કરતી સુતી.”

તે પછી ઓખાનો અંશુઠો મરડીને તેને જગાડે છે તે વખતનું “મને સ્વપ્નામાંથી જાને જગાડી” એવો વિલાપ બે કડવામાં આવે છે. પછી વિરહવિલાપ પછી પૂર્ણ રૂદન, “નગી નગી રે રામા રસભરી!” તે કડવાં ૩૬ પૂર્ણ થતા સુધી છે. પછી ચિત્રલેખાનું આત્મચારાન અને ચિત્રલેખાનું દ્વારકાગમન, નારદનું મિલન વિગેરે ૪૦ કડવાં સુધી. પછી ઓખાની ચિંતા એનું પાત્ર જગાડે એવી છે:—

ઓખા બેડી માળીએ રે, નાંખી નહવે નાંખીએ રે;

સહિયર સાપણી રે, ના આવી પ્રાપણી રે;

મેં મનમાં નાણીઉ રે, રાંડે સ્વર માંડીઉ રે;

દીઠો વર રૂડલો રે, રાંડે પેયોં ચુડલો રે;

ધત્યાદિ

પછી નાણીતું કડવું છે. ઓખા કહે ચિત્રલેખાને તે આપ્યું. પ્રાણનું દાનજી ! અને નાગો રે નાદવજી જીવણ મારો, અળવાનાં અંતરનેમી, એમ અતિરૂદ્ધને જગાડે છે.

(૪) ખાનન કવિઓમાં આહિથી દ્વારકાની કથા શરૂ થતી મંથી. આ કહાનકવિ (શુભરાતિ વર્નાકર્તૃવંશ સોર્સાયડીની પ્રતના કહાનકવિથી નહીં રીતે) આહિથી દ્વારકાની કથા શરૂ કરે છે.

પ્રણુ સારો ખતાવયો છે. ‘લાખેણી લાડી લઈ ગયો રે’ છપ્પીલી (લાડીલી) તારે દોરડો કયમ છુટે’ એ ગીત-વિષ્ણુદાસ, નાકર અને

ગીતલો .

આ કથા અહીંઆંથી રહી, પછી શી ગત થઈ,
સવારે અનિરુદ્ધ દીઠો નહિ, શોધાશોધ કરે છે તહિં.

પછીના કડવામાં દ્વારકાની સંક્ષિપ્ત સ્થિતિ વર્ણવીને

આ વાત તો વિપરીત થઈ ને આ કથા એટલેથી રહી,
આ કથા આગળ જઈ કે’વાશે, વિસ્તારીને પરિપૂરણ થારો

એમ વિશ્લેષ કરી—“નવ્યારે નદવરાય જગતને પેખેરે,” થી ફરી.
અનિરુદ્ધની કથા શરૂ થાય છે. આખા અનિરુદ્ધનો સંવાદ છે. પછી બેનાં,
મન મળી જાય છે તેનું ‘મન્યાં મન માનીઆરે’નું કડવું ‘પૂણું’ થતાં

ચરિત્ર કીધાં આખાખાઈએ બંને મેળવી દીધાં મનરે,
ચિત્રલેખાની લાજ ના ગણી બેજણા થઈ ગયાં લીનાં લીનાંરે

પછી ગાંધર્વ વિવાહનું વર્ણન છે. ગાદ—“નારી તારી નાસિકાને
મોર નોહ્ય ભૂષણ ચિત્તનો ચોર; જાણે રાતા અધર હસે વદન, જાણે જળ
પડે ખંનન” એમાં જાણીતી કડીઓમાં—બંને—પરિણીતોનો પ્રેમ તથા
કામક્રીડા વર્ણવાયાં છે. ‘વર્ષાઋતુ વહી ગઈ’ એમ ચાર’લી, “કૌભાંડ
ક્રોધ કરી ગાજ્યા” એમ ગાંધર્વ વિવાહની જાહેરાત કરી, યુદ્ધમાં
કૌભાંડની હાર કરાવી બાણાસુરનો પરાજય થતાં તેનો વિલાપ વર્ણવ્યો છે.

રાગ બિભાસ

મહાલે માળીઆમાં મતવાલો જઈ જોઈ સભામાં સંભળાવ્યું,
કૌભાંડને ચડયો કાળ રે—મહાલે

જગ જાત્યું પણ કોઈ નવ દીડું, સ્વર્ગમૃત્યુ ને પાતાલમાં રે,
કહો કૌભાંડ-હવે શું કરવું મારે ભાગ્યો ભારભૂપાળમાં રે—મહાલે

એમ બે ત્રણ કડવાં સુધી બેનો સંવાદ છે. પછી ‘આખા કહે કંઈ’
એમ ન-કીજે, બળીઆ શું વટતાં બીજે.’ એમ યુદ્ધનાં પ્રેમાનંદનાં જાણીતાં
કડવાંઆ સુધારસંવાદા સાથે આવે છે; પછી આખાનો વિલાપ અને
પ્રાર્થના છે :—

પ્રેમાનંદમાં વિવિધરૂપે દેખાય છે; તેમજ અનિરુદ્ધની ઘોડલીનું વિશિષ્ટ સ્વરૂપ પ્રેમાનંદમાં છે. આખું જોતાં લગ્ન પ્રસંગને કવિઓએ

રાગ સામેરી

દેખા ન આવી નિદ્ય દૈત્યપતિને મહા બળીઆ ફૂમતિ,—મારી સંજની
આંકરી બાંધી મળવરની સાથે વેર વધાયું રાત.—મારી સંજની
ધત્યાદિ

આનો પ્રત્યુત્તર ચિત્રલેખા આપે છે. બીજા કવિઓએ ચિત્રલેખાને પહેલેથી વિદાય કરી છે પણ આ કહાન કવિએ એને રાખી છે :—

ત્યાર પછી ચિત્રલેખા જોલીઆં રા માટે રૂઓ છો આજ ?

મારી બેની.

જ્યારે તારે સ્વામી નોતી લાવી, ત્યારે કેતી લાવો આજનો આજ,

મારી બેની.

ધત્યાદિ

આ પ્રમાણે ઓખા માળીઆમાં બેઠી બેઠી રૂદન કરે છે :—

ઓખા બેઠી રૂઓ રે માળીઆમાં ધુસકે રે
બાઈ! મારા પિયુને લઈ નય, હારે, હું મારે છે વજના ધાય
હારે સખી તે દેમ ખમાય; કોઈ કેશે પિયુજને મારીઆ રે—ઓખા

ધત્યાદિ

પછી ઓખાને પણ માળીઆમાંથી લઈ જવાય છે ને 'જાણે બંન્ને બાંધીઆં' એ પદ મું કરવું શરૂ થાય છે. કારાગ્રહમાં અનિરુદ્ધ પાસે દેવી સ્તુતિ કરાવી છે.

માતા બ્રહ્માણી તું રૂદ્રાણી તું ઇન્દ્રાણી—

સ્થાવર જંગમમાં તું સચરાચર બ્યાપી—

ધત્યાદિ

(૫) દ્વારકામાં નારદ જઈને શ્રીકૃષ્ણના પુત્રોની સમીક્ષા કરે છે ત્યો અનિરુદ્ધ નથી એવું જાહેર કરે છે ત્યારે તેની શોધાશોધ થાય છે. બાણાસુરે તેને બંધનમાં નાખ્યો છે એવી જાણ થતાં કમળાનું કલ્પાંત વર્ણવ્યું છે. ત્યારપછી ઓધવજને દ્વિત તરીકે શ્રીકૃષ્ણ શોણિતપુર મોકલે છે. એનો બાણાસુર તિરસ્કાર કરે છે. જદવોને ગાળો દે છે. પછી શ્રીકૃષ્ણ

વધુ રસિક બનાવ્યા છે. ધર્મદિની ભાવના ક્ષણભર દૂર મૂકીએ તો પણ લગનાદિના પ્રસંગો તે સમયના જનસમાજને વિશેષ ગમતા

સેના લઈ યુદ્ધે ચઢે છે. યુદ્ધનું વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન આપે છે. તેમાં શ્રીરાંકર પોતે યુદ્ધમાં બાણાસુરની સહાય કરવા આવે છે. બાણાસુરની મા કોટરા આવે છે તેનું અતિ વિસ્તારથી વર્ણન આપ્યું છે. કોઈ ડાકણનું વર્ણન હોય એવું ભાસે છે. ત્યાર પછી રાંકર કોધે ભરાય છે ને શ્રીકૃષ્ણને ગાળો દે છે:—

એ ભરવાડો એ પિંડારો ગોકુલ ચારી ગાય

મારા આખ્યા હાય છેદી એ જીવતો કયમ નય.

ધત્યાદિ

પછી સમાધાન થતાં વિવાહ થાય છે તેમાં પણ વિવાહની રીતિઓનું વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન છે. ઓખાબાળને સંપૂર્ણ શિક્ષણ અપાય છે. ચિત્રલેખા એને મળે છે. ઓખા સાસરે નય છે. ‘લાખેણી લાડી’ લઈને વરરાત્ર દ્વારકા નય છે. બાળી સાસુઓના ઓખાને આશીર્વાદ મળે છે. છેવટે હિરાનંદ કહાન પોતાની ટુંકી આત્મકથા લખે છે:—

અમરાવતી પુરાતન આદે વિપ્રકેરા વાસજ,

કામ દિનનો સુતજ હિરો ઔદિય નાત પ્રકારાજ;

હિરોભટ અમરાવતીથી રાણીપૂરમાં આવ્યોજ,

તે હિરો પ્રેમસાધુ પુણ્યલોક પ્રેમતણે મન ભાવ્યોજ;

હિરાભટને બેજ નંદન કહાન કૃષ્ણજ બે નામજ,

પુત્રી એક પાર્વતી તેને અતિ વહાલા શ્રીરામજ;

શ્રી ગોપાલની કૃપાયકી રે રહે સારંગપૂરમાં કહાનજ,

કાલો થેલો કાંઈ નવ જાણું એમ કહે આખ્યાન

આ ઓખાહરણ અને ગુ. વ. સો. તું આ નામના કવિનું ઓખાહરણ લઈ નૂહું પડે છે. પ્રેમાનંદના ઓખાહરણ (૨૯ કડવાનું અને જી. કા. દો. માંતું) નાં કેટલાંક કડવાં આ બંને કવિઓમાં છે. બપરતું કહાનકવિનું કથાનક ગુ. વ. સો. ની પ્રતમાં નથી.

નોંધ:—વિશેષ હકીકત માટે જુઓ “ગૂજરાતી દીપોત્સવી અંક”

સંવત્ ૧૯૯૩.

એને ભાલણુ, વિષ્ણુદાસ, પ્રેમાનંદ વિગેરે તેને બદલાવતા તથા 'લોક-
રંચિને અનુકૂળ થાય એવી રીતે રસિક વાણીમાં તે આલેખતાં એ
નિઃસંશય છે. ઓખાહરણની મહત્તા આવા પ્રસંગોથી પણ વિશેષ થઈ
છે એમ સ્પષ્ટ કહી શકાય. ૧

ઓખાહરણ કે અનિરુદ્ધહરણ !

દરેક કવિએ ઓખાહરણ યા ઉપાહરણ એ કાવ્યાભિધાન રાખ્યું
છે, પરંતુ શ્રી ધર્મસ ગુજરાતી સભાના સંગ્રહમાં પ્રેમાનંદના
ઉપાહરણની સં. ૧૮૦૩ માં લખાયેલી એક હસ્તલિખિત પ્રત છે.
આ પ્રશ્ન અત્ર સામાન્ય દૃષ્ટિએ જોતાં એક વાત પર ધ્યાન ખેંચે
છે. 'ઓખાહરણ' - ઓખાનું હરણ એમ પદીતપુરુષ સમાસ મણુતાં
(કર્મણી પદી લઘને) મૂળ કથા સાથે અર્થ વિરોધ ઉત્પન્ન કરે છે.
કેમકે આ કાવ્યમાં ઓખાનું હરણ થતું નથી પરંતુ ખરી રીતે
અનિરુદ્ધનું હરણ થાય છે. પુરુષનું હરણ હાસ્ય ઉત્પન્ન કરે તેમજ
એ અસંભવિત ન હોય તોયે સ્ત્રી જનને હાથે પુરુષનું હરણ કરાવી
તેને કાવ્યનું શીર્ષક સ્થાપવું એ અરુચિકર લાગવાથી અથવા તે

૧ વરઘડ ન જમ્યા ગોરવ ન હવે, કોય ન પહોંતી ખાંત
ગુરુ બ્રાહ્મણ પૂજ નવ પામ્યા, સંતોખાણો નહિ પરિવાર
તે માટે વિવાહ વિસ્તારે સતલાભાનો દાણું.

પૃ. ૨૮૫. દશમસ્કંધ.

એમ ભાલણે દશમસ્કંધમાં લખ્યું છે કે વિવાહાર્થે પ્રસંગોની ખીલવટ
પોતે કરી ન હોવાથી સ્ત્રીજનતાને તે પસંદ પડેલું નહિ.

(૧) 'તેની પુષ્પિકામાં 'અનિરુદ્ધ હરણ' નામ આપવામાં આવ્યું
છે. ભટ્ટારક જયસાગરે સં. ૧૭૩૨ માં અનિરુદ્ધહરણ રચ્યું છે. પ્રેમા-
નંદે પોતાના કાવ્યનું નામ ઉપાહરણ રાખ્યું હોવા છતાં એજ કાવ્યના
દ્ર બ કડવામાં 'અનિરુદ્ધહરણકથાય' એમ કરીને તે 'અનિરુદ્ધહરણ'
નામનો ઉલ્લેખ કરે છે.

૨. સાંડેસરા શ્રી ધર્મસ ગુજરાતી સભા ત્રિમ

ખીન્નાં કાવ્યોમાં સ્ત્રીનાં હરણુ વિષે સંબોધન હોવાથી તેનાં અનુકરણે
 હરણુ ચૂકથી ઓખાહરણુ શીર્ષક અપાઈ ગયું હોય એવું કદાચ
 સ્મરમાન થાય. પરન્તુ જનાર્દને પણ 'ઉપાહરણુ' શીર્ષક આપ્યું છે
 તેમજ હરિવંશમાં પણ એવો ઉલ્લેખ છે. એથી મધ્યમપદ્ધતોપી
 સમાસ લખતે ઓખાએ કરાવેલું હરણુ એમ અર્થ ઘટાવતાં પણ
 સમાસ બંધ ખેસતો રહેતો નથી. એટલે આ પ્રશ્નના વિચારણા
 હૃદીજ દષ્ટિએ કરવી ઘટે છે.

'ઓખા' એ શબ્દ 'ઉપા' નો અપભ્રંશ છે. વળી ઉપાહરણુ એ
 નામ જનાર્દને પણ રાખ્યું છે. અહીં વિચાર કરીએ. વેદમાં જે જે
 કુદરતના બનાવો દ્રષ્ટા ઋષિઓને દષ્ટિપથ ચઢ્યા છે તે તે બનાવો
 વાનું તેમણે આલેખન કર્યું છે. એમાં એમનું કવિત્વ પણ અત્રત્ર
 દેખાય છે. વિવેચકો માને છે કે કેટલાંએક આવાં વર્ણનો ઉપરથી
 તેમજ વેદ કથાનકો ઉપરથી પુરાણાદિની કથાઓ ઘડાઈ છે. એ ઉપર
 જ્યાં આપીએ તો ઉપાહરણુનું મૂળ મળી આવવાનું બની આવે.
 ઉપાનાં આગમન પછી તેના ત્વરિત ગમન ઉપર વેદમાં લખ્યું છે કે
 તેની પાછળ સૂર્ય જાય છે. અહિં ઉપમા યોગ્યલી મળે છે. મર્યો
 ચોષામભ્યેતિ પશ્ચાત્. અહિં કલ્પનાને સ્થાને આપીએ તો ઉપાનું
 હરણુ થાય છે અને સૂર્ય તેની પાછળ પડે છે. મૂળમાં તો સાંધ્યવતી
 સ્ત્રીની પાછળ પુરુષ જાય તેમ ઉપાની પાછળ સૂર્ય જાય એવી
 ભાવના હોય એમ કહી શકાય છે. પણ સદોષ ઉપમા ગણતાં વિચારીએ
 તો ઉપા પ્રભાતમાં દષ્ટિગોચર થાય છે તે સૂર્યની -સહસ્રરશ્મિ-
 સહસ્રકરંતી પુત્રી છે. ઓખા એ પણ બાણાસુર સહસ્રકરંતી પુત્રી છે.
 ઉપાનાં સમયે જે ચિત્રરેખાઓ દેખાય છે તે ચિત્રલેખા છે. કાળ
 જે અનિયંત્રિત છે, તે અનિરુદ્ધ છે અને તે ઉપાનું હરણુ કરી જાય છે.
 એટલે સહસ્રકર તેની પાછળ પડી પોતાનું સાત્રાન્ય જમાવે છે અને
 અમુક સમય તે પોતાનો ઉગ્ર તાપ નાખે છે. પરન્તુ શ્રીકૃષ્ણ જે સર્વ

જનોને પીડામાંથી મુક્ત કરી શાંતિ અને સુખ આપે છે તે સહસ્ર-
કરના પ્રખરતાપ પ્રસારનાર સહસ્રકરનો નાશ કરી દિવસનો નાશ
કરી રાત્રિનો અલભ્ય આરામ તથા સુખશાંતિ અને નિદ્રાનો આનંદ
લાવે છે. ઉપાનું હરણુ કરી જનાર કામ અને ઉષા ખંતે ગતદુઃખની
છાયા વાળાં સાયંકાળે સહસ્રકરના તાપથી મુક્ત થયેલાં દષ્ટિગોચર
થાય છે. ત્યાર પછી ઉપરોક્ત શાંતિ ને સુખ પ્રસરે છે.

આ દષ્ટિનિક્ષેપ કેવળ પ્રયત્ન નથી, પણ સંભવયુક્ત છે; કેમકે
ઉપાહરણુ એ શીર્ષકની યોજના ‘જનકીહરણુ’ ‘લક્ષ્મણાહરણુ’ જેવાં
શીર્ષકોના આધારે જ થઈ હોય એવું હરિવંશ આદિના આધારે
લાગતું નથી. તેમજ ઉપાહરણુ એ શબ્દસંકલના અનુગતી પણ
જણાતી આવી છે એટલે ઉપરની વિચારણાને સ્થાન મળે છે.

એકત્રિન્ન હરણુ।

આ પુસ્તકમાં જે જે કવિઓનાં આખાહરણુ આપ્યાં છે તે તે
આખાહરણુની વિશિષ્ટતા આદિનું નિરૂપણ વાચકો યા જિજ્ઞાસુજનો-
એ પોતે જ કરી લે એ હેતુ ધ્યાનમાં રાખેલો છે. પ્રેમાનંદકૃત
આખાહરણુ ૨૯ કડવાનું પ્રથમ લખાયલું હોયું જોઈએ એમ માની
તેને મૂળ ગ્રંથ તરીકે ગણી બાકીનો બૃહત્કાવ્યદોહનવાળો ભાગ
પરિશિષ્ટમાં આપ્યો છે. એથી પાછળથી પ્રેમાનંદે શું ઉમેરો કર્યો છે
તે સ્પષ્ટ થશે.

દિ. બ. કેશવલાલ હર્ષદરાય તથા રા. છગનલાલ વિદ્યારામ રાવલ-
ની સૂચનાઓ માટે તેમનો આભાર માનવો અસ્થાને નથી.

દેવગઢ બારિયા

ગજેન્દ્રશંકર લાલશંકર પંડ્યા

ॐ

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

કવિશ્રી પ્રેમાનંદકૃત

મૂળ

ઓ ખાહરણ

કડવું ૧. હું

રાગ રામઘી

શ્રી શંભુસુતને આઘ આરાધુંછ, મન કમ વચને સેવા સાધુંછ,
ઔદ લોક જોહને માનેછ, તેના ગુણ શું લખીએ પાનેછ^૧ !

દાળ

પાને લખ્યા જાએ નહિ, શ્રી ગણેશના ગુણ ગ્રામ,^૨
સકળ કારજ સિદ્ધ પામે, મુખે લેતાં નામ.
ગિરિમનંદન^૩ ગજન નાસિકા, વળી દંત ઉજ્જવળ એક,
આયુધ ફરસી ફર ધરી, જેણે અમર હણ્યા અનેક;
શ્યામા જે મુઘ મુઘ સંગે^૪, સુત લાલ ને લક્ષ,
સિંદુર લેપન શરીરે^૫, મોદક વલ્લભ લક્ષ;
નીલાંબર પીતાંબર ધારી, અકે સેવત્રાની સેવ,
મારા પ્રભુને પ્રથમ પૂજીએ, જય જય હુંદલ દેવ,

૧. ક. મંગલાચરણની ચાર લીટી જુદી નથી, પણ કડવામાંજ મંગલાચરણ લખ્યું છે.

૨. જ. શ્રી ગણપતિ ગણેશ.

૩. વ. પૃ. દા. ગજવદન.

૪. અ. સંગ. જે મુઘમુઘ, શ્યામ; પૃ. કા. શુદ્ધ. મુદ્ધ જે શ્યામા છે.

૫. અ. શરીર સેવા સિંદુર છે.

સેવું બ્રહ્મતનયા સરસ્વતી, જે રૂપ મનોહર માત;^૧
 તું બ્રહ્મચારિણી ભારતી,^૨ તું વૈષ્ણવી વિખ્યાત;
 શ્વેત વસ્ત્ર અને શ્વેત વપુ, શ્વેત વાહન હંસ,^૩
 વિશ્વંભરી વરદાયિની,^૪ કરો ક્રોટિ વિઘ્નનો ધ્વંસ;
 કમળાક્ષી ને કમળવદની,^૫ કમળભૂ કન્યાય,
 તું વેદશાસ્ત્ર જરા ઉપનિષદ, ધર્મશાસ્ત્ર ને ન્યાય;
 બ્રહ્મવિદ્યા, યોગવિદ્યા, પુરાણ અષ્ટાદશ,
 ગાન તાન ને સાત સ્વર, એ સર્વ તારે વશ;
 દુહા, ગાથા, કવિત, કથા, વળી ભેદ, છંદ ને નાદ,^૬
 એ રાગ તારા સરસ્વતી, બહુ વાણીતણા જે સ્વાદ;
 ચતુર્ભુજ ને ચાતુરી અર્ણવ, વર્ણવે છે સહુ દાસ,
 વૈશંપાયન ને વાલ્મીકિ તુંને, જાણે છે વેદ વ્યાસ;
 જૈમિનિ ને સુત પુરાણી, તેને કૃપા તારી હવી,
 તેં જટ ભટ આચારજ કીધા, કીધો કાળીદાસ કવિ;
 કશ્યાણુ તું ને દયાણુ તું, હું દીન કિંકર માય,
 હુંને રંક જાણી આપ વાણી, જેમ ગ્રંથ પુરાણ થાય;
 સહકાર ફળ વામણો ઇચ્છે, અપંગ તરવા સિંધુ,
 તેમ દાસ તારો હું ઇચ્છું છું, બાંધવા પદબંધ.

૧. જ ને મનોહર રૂપ

૨. અ બ્રહ્મચારણી છે ભારતી.

૩. અ. શ્વેત વપુ હંસ.

૪. ડ. વિશ્વંભર વીર દાયિની, બૃં ૩૧૦ કન્દુલા કટાક્ષી કમળતયની,

૫. ક. કમળ પત્રાક્ષી.

૬. જ. કથા ભેદ, છંદ ને નાદ બૃં ૩૧૦ એ તરંગ તારા સરસ્વતી છે, છે શબ્દના સંવાદ.

૭. વ. તેં જટાચારજ ભટ કીધો ક જે જડ હતા તે ભટ કીધો.

૮. વ. કશ્યાપનંદ ને દયાણી, બૃં ૩૧. હું કિંકર તારો માય.

ધળણુ^૧

પદખંધ ખાંધું કયાં કરો આખ્યાન ઝોખા હરણુરે,
વદે વિપ્ર પ્રેમાનંદ માતા, કરો અંથને પૂર્ણ^૨ રે.

કડવું ૨ જી

રાગ રામઝી

ઝોણી પેરે ઝોલ્યા શુકદેવજી, ખાણાસુરનો જિતાર્યો અહમેવજી,
હરે આખ્યા સહસ્ર હાથજી^૨ ચક્રે છેઘા (તે) વૈકુંઠનાથજી.

હાળ

વૈકુંઠનાથે હાથ છેઘા, જિતાર્યું અભિમાન,
પરીક્ષિત પૂછે શુકદેવને,^૩ કહો ઝોખાનું આખ્યાન;
વ્યાસનંદન વદે વાણી, વર્ણવું પૂર્ણાનંદ,
રસિક કયા ભાગવતતણી, તે મધ્યે દશમસ્કંધ;
શુકદેવ વાણી જિતારે, ખાસકમો અધ્યાય,
આખ્યાન એ ઝોખાતણું, અનિરુદ્ધનું હરણુ થાય;
પરિવ્રલ્લથી એક પદ્મ પ્રકટયું, તેથી ઉપન્યા પ્રમહાર,
પ્રમપતિથી મરીચી ને, તેનો હવો કસ્મપ કુમાર;
તેનો (પુત્ર) હિરણ્યકશિપુ, તેનો પુત્ર પ્રહલાદ,
પ્રહલાદનો સુત વિરોચન, તેને મન અતિ આહલાદ;
વિરોચનનો બળા બળિયો, બળાનો ખાણાસુર રાજન,
તે મહાપ્રતાપી હવો આઘે, ધરતો મન અભિમાન;

૧. હ ખાંધવા પદખંધરે, કરાં આખ્યાન ઝોખાતણું,
વદે વિપ્ર પ્રેમાનંદ માતા ! અંથને લાવે લાણું.

૨. અ જેને હુતા સહસ્ત્ર હાથજી.

૩. ક શુજી કહે પરીક્ષિતને.

સેવું અહતનયા સરસ્વતી, જે રૂપ મનોહર માત;^૧
 તું અક્ષયારણી ભારતી,^૨ તું વૈષ્ણવી વિખ્યાત;
 શ્વેત વસ્ત્ર અને શ્વેત વપુ, શ્વેત વાહન હંસ,^૩
 વિશ્વંભરી વરદાયિની,^૪ કરો કોટિ વિધ્વનો ધ્વંસ;
 કમળાક્ષી ને કમળવદની,^૫ કમળભૂ કન્યાય,
 તું વેદશાસ્ત્ર જરા ઉપનિષદ, ધર્મશાસ્ત્ર ને ન્યાય;
 અર્હાવધા, યોગવિદ્યા, પુરાણ અષ્ટાદશ,
 ગાન તાન ને સાત સ્વર, એ સર્વ તારે વશ;
 દુહા, ગાથા, કવિત, કથા, વળી ભેદ, છંદ ને નાદ,^૬
 એ રાગ તારા સરસ્વતી, બહુ વાણીતણા જે સ્વાદ;
 ચતુર્ભુજ ને ચાતુરી અર્ણવ, વર્ણવે છે સહુ દાસ,
 વૈશંપાયન ને વાલ્મીકિ તુંને, જાણે છે વેદ વ્યાસ;
 જૈમિનિ ને સુત પુરાણી, તેને કૃપા તારી હવી,
 તેં જટ ભટ આચારજ કીધા, કીધો કાળીદાસ કવિ;
 કર્ણાણુ તું ને દયાણુ તું, હું દીન કિંકર માય,
 હુંને રંકે જાણી આપ વાણી, જેમ ગ્રંથ પુરણ થાય;
 સહકાર ફળ વામણો ધ્રુવે, અપંગ તરવા સિંધુ,
 તેમ દાસ તારો હું ઇચ્છું છું, બાંધવા પદબંધ.

૧. જ ને મનોહર રૂપ

૨. અ અક્ષયારણી છે ભારતી.

૩. અ. શ્વેત વપુ હંસ.

૪. હ. વિશ્વંભર વીર દાયિની, બૃં. કાં કર્ણા કરાક્ષી કમળનયની,

૫. ક. કમળ પત્રાક્ષી.

૬. જ. કથા ભેદ, છંદ ને નાદ બૃં કાં એ તરંગ તારા સરસ્વતી છે, છે
 શબ્દના સંવાદ.

૭. વ. તેં જટાચારજ ભટ કીધો ક ને જટ હતા તે ભટ કીધો.

૮. વ. કર્ણાણંદ ને દયાણી, બૃં કા. હું કિંકર તારો માય.

વળણુ

પદખંધ ખાંધું કથા કરેા આખ્યાન ઓખા હરણુરે,
વહે વિપ્ર પ્રેમાનંદ માતા, કરેા ગ્રંથને પૂર્ણ રે.

કંડવું ૨ જી

રાગ રામચી

એણી પેરે બોલ્યા શુકદેવજી, બાણાસુરનો જિતાર્યો અહમેવજી;
હરે આખ્યા સહસ્ર હાથજી^૧ ચક્રે છેઘા (તે) વૈકુંઠનાથજી.

ઢાળ

વૈકુંઠનાથે હાથ છેઘા, જિતાર્યું અભિમાન,
પરીક્ષિત પૂજે શુકદેવને,^૨ કહો ઓખાનું આખ્યાન;
વ્યાસનંદન વહે વાણી, વર્ણવું પૂર્ણાનંદ,
રસિક કથા લાગવતતણી, તે મધ્યે દશમસ્કંધ;
શુકદેવ વાણી જિયરે, ખાસક્રમો અધ્યાય,
આખ્યાન એ ઓખાતણું, અનિરુદ્ધનું હરણુ થાય;
પરિબ્રહ્મથી એક પદ્મ પ્રકટયું, તેથી ઉપન્યા પ્રમજાર,
પ્રમપતિથી મરીચી ને, તેનો હવો કશ્યપ કુમાર;
તેનો (પુત્ર) હિરણ્યકશિપુ, તેનો પુત્ર પ્રહલાદ,
પ્રહલાદનો સુત વિરોચન, તેને મન અતિ આહલાદ;
વિરોચનનો બળી બળિયો, બળીનો બાણાસુર રાજન,
તે મહાપ્રતાપી હવો આઘે, ધરતો મન અભિમાન;

૧. ૬ બાંધવા પદખંધરે, કર્યા આખ્યાન ઓખાતણું,
વહે વિપ્ર પ્રેમાનંદ માતા ! ગ્રંથને લાવે લાણું.

૨. અ જેને હુતા સહસ્ત્ર હાથજી.

૩. ક શુજી કહે પરિક્ષિતને.

ગણ ગાંધર્વ ને અપ્સરા સાથે, કૈલાસ ગયો રાજન,
 જઈ બાણસુરે શંકરને દારે, નૃત્ય માંડ્યું રાખી મન;^૧
 થૈ થૈકાર ધમકાર ધુધરડાં, અખળા પાગ માટે ઠમઠમતા,
 મંદિરથી મહાદેવ નીસર્યાં, રામાની પેરે રમતા;^૨
 અસુર ઇશ્વર અખળાં નાચે,^૩ અમર ઈદ્રાદિક જોય,
 ચંગ, મૃદંગ, ઉપંગ ને વીણા, શબ્દ એકઠા હોય;^૪
 મહાદેવજી રસમગ્ન થયા, રાજને થયા તુંષ્ટમાન,
 બાણસુરને કહે ઉમિયાવર, માગ માગ વરદાન;^૫
 રાય કહે રવામી પ્રથમ તમે, મુને સહસ્ર આપ્યા હસ્ત,
 તે ભુજખળ માંડે કાણે ન ભાગ્યું, મેં જીત્યા લોક સમરત;
 સ્વામી ખળ આપ્યું તો જોઈઓ આપો, એ માગવું છે મારે,
 તમે વઢો કાં વઢનાર આપો, જે મારા મદને ઊતારે;^૬
 ત્યારે રીસ ચઢી ઇશ્વરને માગતાં ચૂકયો મૂર્ખ,
 જા, ભુજખળ તાંડે ભાગશે, ત્રિલોક પૂજનિક પુરુષ;
 પુત્રી બારીનો વડસસરો તે, તારા મદને હણશે,^૭
 થડથડી તે કરે તારાના, કડકે કડકા કરશે;
 ત્યારે બાણસુરને શુદ્ધ આવી, મેં માગ્યો શરાપ,
 કડકા કરી કરે કાપશે તે, કેમ ખમાશે અદાપ ?

૮. અ માંડ્યું સંગીત ગાન.

૧. ક રંભા પેરે રમતા.

૨. અ અસુર ઇશ્વર અપ્સરા નાચે.

૩. ક ત્રણે એકઠાં હોય.

૪. અ માગ વરદાન આણી મન.

વ માગ માગ કંઈ મહીપતિ, આપું તુંને વરદાન.

૫. અ જે ભુજનો ભાર ઊતારે.

ક માંડે ઊતારે અભિમાન.

૬. અ તારા ભુજને હણશે; કાપશે નિશ્ચે હાય.

૭. ક થડથડી છેદીને તારા, કરના કટકા કરશે.

ભૂપ કહે સાંભળીએ રવામી, તમ વચન હશે પ્રમાણ,
એટલું માગું, શત્રુ આવતાં, આગળથી ચાચે જાણ;
શિવ કહે, તારી ધર્મધન, આદ્રણીએ ભાગી પડશે,
ત્યારે જાણજે થોડા દિવસે, શત્રુ તુજ ગડગડશે.

વળણ

ગડગડશે શત્રુ મેઘની પેરે,^{૧૦} નગર વળાવ્યો સોયરે,
ખાણાસુર પછી અંદર્નિશ તે^{૧૧} ધર્મધન સામું જોયરે.*

કડવું ૪ થું

રાગ. દેશાખ. ૧

અપિ કહે રાય સુણો અતુલવી, એ કયા મધ્યે થઇ ખીજી નવી,
ખાણાસુર વર પામી વળ્યો, આપ એકલો મૃગયાને વળ્યો;
ગંગા નહેવા ગયાં ઉમિયા માત, ઓખા ચિત્રલેહાએ જાણી વાત,
સંગે લીધી એક સહસ્ર સખી, ગાંધી આયુધ અખળા અંગરખી;
મદન ઘેલડી બંને જતી, થઇછે લાગ્યે ઉદયની રતી,
જઇ નમીઆં પાર્વતીને પાય, મરતક કર મેલ્યો ઉમિયામાય;
લીધું અર્ણમૃત અંજલિ ભરી, મોડશ પ્રકારે પૂજા કરી,
કુસુમ હાર કંઠે ધરતી, અગર ધૂપે આરતી કરતી;
પૂજી કરીને લાગ્યાં પાય,^૧ વડે દેવી, કન્યા, વર માગ્ય,

૮. ૬ એટલું તે માગું તમકને, શત્રુ આવતાં ચાચે જાણ.

૯. અ તે વારે તું નિશ્ચે જાણજે.

૧૦. અ ગાજશે શત્રુ મેઘની પેરે.

૧૧. અ ખાણાસુર આસને બેસી; (દા'ડી)૦

ખૂંટકા: આસન બેસી દહાડી ખાણાસુર.

* આ પછી ખીજાં પાય કડવાં બૃ. દા દોહનમાં છે. બુંઓ પરિશિષ્ટ

૧. બૃ. ૬૧૦ રાગ લલિત.

૧. અ. પૂજી અર્ચીને લાગ્યાં પાય. મરતક કર મૂક્યો ઉમિયાય.

કન્યા કહે કંદર્પ કોડ, એવા વરની પામું નેડ.^૨
 ઉમિયા કહે માગ ખીજ વાર; તોયે એનો એ માગ્યો ભરથાર,^૩
 ત્રીજવાર કહ્યું માગ ફરી, આપો સુંદરવર એમ ઓચરી;
 દેવી કહે વરદાન હશે ખરાં, જા કન્યા, પરણજે ત્રણ વરાં,^૪
 ઝોખા કહે, હો મારી માત! ત્રણ નાથ એ મહા ઉત્પાત,
 મેં પૂજ્યાનું શું સારથ ? લોકમાં થયે હસારથ;^૫
 વદે દેવી, ટાળું સંદેહ, ત્રણવાર પરણીશ તેનો તેહ,
 શુભ સ્વામી તું પામીશ તરત, ને તું કંઈ ચાલૂં પ્રત;
 કુંવરી કહે, કંથનું કેમ જાણ, પ્રત કીધાનું શું એ'ધાણ ?
 દેવી કહે, એની ચિન્તાં કશી; નેજે ચૈત્રસુદી દ્વાદશી,^૬
 ભોગવીશ અંગ તું સ્વામીતણું,^૭ તુંને મધરાતે આવશે સમણું;
 તુંને પ્રેસ ધણો વ્યાપશે, ચિત્તલેહા નાથ આણી આપશે,
 ગયાં ઉમિયા એવું કહી,^૮ ઝોખા પધાર્યો મંદિરમાંહિ;
 મૃગયા રમીને આવ્યો તાત, પુત્રી વર પામ્ય.ની જાણી વાત,
 ચિંતા ચિત્તમાં થઈ છે ઉદ્દે, ભય દાવાનળ પ્રગટયો રૂદ્ધે;^૧
 વિચાર કીધો અંતરમાં ધણો,^૨ વડસસરો જે તનયાતણો,
 તે સગાઈ ટાંધ નવ ગણે, નિશ્ચ મારા ભુજને હણે;

૨. વ. એવા રૂપની માગું નેડ.

૩. હ. તોયે ફરી માગ્યો ભરથાર.

૪. ક. ન કન્યા પરણીશ ત્રણ વરાં

૫. અ. થાશે લોકમાંહાં હસારથ

૬. અ. બૃં ૬૧૦ જેને વૈશાખ સુદી દ્વાદશી

૭. વ. ભોગવશે અંગ સ્વામી દુનતણું; બૃં ૬૧૦ મધ્યરાત્રે આવશે સ્વપતું

૮. અ. ગયાં ઉમિયા અતિ રૂણા ફરી.

૧. હ. ભે દાનવને થયો રૂદ્ધે.

૨. અ. બૃં ૬૧૦ વિચાર ઉપજ્યો અંગમાં ધણો, વડસસરો તે પુત્રીતણો

પુત્રી વૃદ્ધપણું પાળે શુંય, માટે ઓખાને માંડે હુંય,^૩
 જ્યારે નાશ પામે ઓખાખાઇ, ત્યારે નહિ આવે વેવાઇ જમાઇ;
 વહેવાઇ હોય તો છેદે. પાણુ માટે ઓખાને માંડે નિર્વાણુ,
 ૩ જેવો પુત્રીને હણવા જાય, એવે આગ્યા નારદ ઋષિરાય;
 નારદ કહે, રાય ખડ્ગને ધરી, ક્યાં ચાલ્યા તમે ક્રોધ કરી ?
 ખાણાચુરે કહી માંડી વાત, જાઉં છું પુત્રીનો કરવા ધાત,
 એનો વડસસરો થાશે જેહ, મારા ભુજને હણશે તેહ;
 તે માટે માંડે એહને, પછી વહેવાઇ, વર, કાં તેહને ?
 ઋષિ કહે, સાંભળો ભૂપાળ, શું કરે કુંવરી, નાનું ખાળ ?
 તુજને લાગશે ખાળ હતાય, તે માટે કરો એક ઉપાય,^૪
 આપણુ પુત્રીને હણીએ ક્યાંય ? રાખ કુંવારી, પરણાવીશ માય;
 નહિ આવે જમાઇ વહેવાઇ કોય, પછી તારે શી ચિન્તા હોય !
 ગયા નારદ એવું કહી, ખાણે પુત્રી મારી નહિ;
 નવા ધરનો માંડ્યો આરંભ, ચણાવ્યા અવાસ જ એકજ સ્થાન,
 દાબ્યું સીસું, દૈત્ય નરેશ, ન થાય પવન તણો પ્રવેશ;
 દશ સહસ્ત્ર મૃક્યા રખવળ, તે ઉપર ચડાવી ખાળ,
 પાસે મૃકી ખાળ રનેહા, વિધાત્રી નામે ચિત્રલેહા.^૫
 કન્યાને જોઇએ અન્ન, વસ્ત્રને પાણી, તે લે દોરડીએ તાણી,
 સંગે સખી, રહે મન મોદ,^૬ ખાય, પીએ ને કરે વિનોદ;^૭
 ઉપજે કામ, મન દદ રાખતી, ઘણે દોહિલે દિવસ નાખતી.

૩. જ તે પહેલાં ઓખાને માંડે હુંય.

૩ ખૂબ ધાનમાં વધારાની લીટી: —

ભૂપતિ કોધાતુરજ થયો, નગ ખડ્ગ ખેંચીને ગયો.

૪. જ રાખ કુંવારી પરણાવીશ નાય.

૫. જ વિધાત્રી નામે ચિત્રલેહા.

૬. જ ખાય પીએ કરે હાસ્યવિનોદ. ૭. મનમોહ

વળણુર

દિવસ નાખતી દોહિલે, સાંભળો પરીક્ષિત ભૂપરે,
એમ કરતાં ઔખાને આવ્યું,^૨ વર વરવાનું રૂપરે.

કડવું ૫ મું

રાગ ગોધી

વર વરવાને યોગ્ય થંધ ને પ્રકટયાં સ્ત્રીનાં ચિહ્ન,
ઔખા કે'છે ચિત્રલેહાને, એકવાત સાંભળ બેનજી;

સહિયર શું કીજે ?

૪હાંહારે દાડલા કેમ લીજે ?

એ તો દોષ કર્મને દીજે.

જન્મપે ભૂડું જોખનીઈ રે, મદ પૂરણ મુજ કાયજી,

પિતા તો પ્રીછે નહિ રે, બાધ ! કુંવારો ભવ કેમ જાય ?

સહિયર શું કીજે - ૨

પસાસરે જાય ને આવે, સખીઓ મુજ સમાણીજી,

હું અપરાધણ હર્ષે હણાધ, આંખે ભડે નિત પાણીજી;

સહિયર શું કીજે - ૩

એ દુઃખે હું દુખળી રે, મુને અન્ન ઉદક નવ ભાવેજી,

અવાસ રૂપી શળીએ સતાં, નિદ્રા કેધ પેર આવેજી;^૬

સહિયર શું કીજે - ૪

૨. ૩ દિવસ દામની દોહિલા.

૩. ૪ એમ કરતાં પછી આવીઈ, ઔખાને વરવાનું સ્વરૂપરે.

જ દિવસ નાખતી દોહિલે, તમે સાંભળો રાજનરે, બૂં નાખતી દિવસ

એમ કરતાં પછે ઔખાને, આવીઈ જોખનરે

૪. બૃ. કા. મારી બેનરે.

૫. બૃ. કા. સહુકા.

૬. ૩ કાંઈ સૂતાં નિદ્રા નવ આવે, બૃ. કા. શૂળારે સહેલી, નિદ્રા

મરજદા સહિત ભરથા બોલાવે; કરે આંખતણો સણસારોછ,
તેવાં સુખ નયણે નવ નીરખ્યાં, મારો વ્યર્થ ગયો જન્મારોછ;
સહિયર શું કીજે૦- ૫

સ્વામી કરો સંગ નથી જે સ્ત્રીને, તેથી શું હોય નરવુંછ,
હવે આશા શી પરણ્યા કરી, માંડે જોગનીઉં જાય અરવુંછ;
સહિયર શું કીજે૦- ૬

ખીછ વાત મુજને નવ રૂચે, માંડે મન ભરથારમાં મગનછ,^૧
આહિં દોષ પુરુષ આવે તો સદ પરણું, ના પૂછું જોશીને લગનછ;
સહિયર શું કીજે૦- ૭

વેણુ રસિક કહેતો કણ્યા વર, આવે લટકતી ચાલેછ,
ત્રેમ કટાક્ષે પિયુને જોલાવું, હૃદયા ભીતર વદાલેછ;
સહિયર શું કીજે૦- ૮

મરકલકે મુખે, મધુર વચને, મરજદા મન આણીછ,^૨
શાક પાક પિયુને નવ પીરસ્યાં, આવો પાત્રવ તોણીછ;
સહિયર શું કીજે૦- ૯

એવાં સુખ નયણે નવ નીરખ્યાં, દાખવું કર્મ કઠોરછ,^૩
મારો જન્મારો એજો ગયો, જેમ સૂકું વગડાનું જોરછ;^૪
સહિયર શું કીજે૦- ૧૦

કીકી વિના જેવાં લોચનીઆં, દીપક વિના મંદિર જેવુંછ;
સુણુ સખી, સિર કંથ વિના, માંડે જોગનીઉં જાય તેવુંછ;
સહિયર શું કીજે૦- ૧૧

૧. અ. હું ભરથાર લોગવવા મગનછ. જૂનું કાં ભરથાર લોગમાં.

૨. અ. અતિમરજદા આણીછ.

૩. અ. ન દીપી કર્મ દોરીછ.

ક. મે દીકું કર્મ નકોરેછ.

૪. અ. જેમ વગડાકે જે ઝાડ.

જૂનું કાં ક. જેમ વગડા લણું દોર.

જળ વિના જેમ માનસરોવર,^૫ ચંદ્ર વિના નિશ જેવીછ,
 પિયુવિના જોળન ગયું રે,^૬ હું અભાગણી (પૂરી) તેવીછ;
 સહિયર શું કીજે૦-૧૨

અધોર વનમાં વેલ પુલી, ન મળે ભમરો ભોગીછ,
 વપુવેલી જોળનીઉં ફૂલ્યું^૧, ન મળ્યો નાથ સંજોગીછ;
 સહિયર શું કીજે૦-૧૩

એ સુખ દુઃખ મિથ્યા ધરું, હું લેવાઇ મારા પાપેછ,
 આ બંધેગીરી કરમે કીધી, બાધ ! શૂળાએ ચઢાવ્યાં બાપેછ;
 સહિયર શું કીજે૦-૧૪

જળ વિના જેમ વેલડીરે, લવણ વિના જેમ અન્નછ,
 ભરથાર વિના તેમ ભામિનીરે, દોહિલે નાખે દિનછ;
 સહિયર શું કીજે૦-૧૫

અકળ ગતિ છે ગોવિન્દની, શું નીપજશે બેનીછ,
 ગોપાળનું ગમતું થાશે, મનકું માંડે રહે નહિછ,^૨
 સહિયર શું કીજે૦-૧૬

વલણ

મનકું માંડે રહે નહિ, (વિરહ) વહિ થયો બીદે,^૩
 વલ્લવલતી ઓખાને દેખી, ચિત્રલેખા વાણી વદે.

૫, ડ. જળવિના જેમ માહલીરે, ચંદ્રવિના રેન જેવીછ,

૬, અ, પિયુવિના જોળનીયું વૃથા.

બુ૦ કા૦ એમ કંથવિનાજ કામિની.

૧. હ તેમ વપુ વેલી જોળન કળીહને, ન મળ્યો ભોગી ભમર.

૨. હ માં કડી ૧૫ અને ૧૬ નથી.

૩ અ મન દહે માંડે રહે નહિ, મેહ વિપરીત થયો બીદે,
 વ વરવરવાને થઇ બીદે.

હ કડકું ૫-નો બીથલો મૂંચ્યો છે.

કડવું ૬ હું.

રાગ મેવાડો

શીખામણ દે છે ચિત્તલેહા ને, તું તો સાંભળ બાળસ્નેહા ને,
એમ છોકરવાદ નવ કીજે ને, બાઈ બળીઆ બાપથી ખીંજે ને;
એવું નીચ મન કાં તારૂં ને, આપણ મોટાં બાપનાં છોડ ને,
એમ લાંછન લાગે કુળમાં ને, પ્રતિષ્ઠા જાય એક પળમાં ને,
કીજીયે કહ્યું હોય જે તાતે ને, બાઈ, નવ જઈએ બીજી વાટે ને,
હું તો રહી છું તુજ રક્ષણ સારૂં ને, બાઈ ! તું માણસ નહિ
વારૂં ને.^૪

મેં તો ન થાય તારૂં રક્ષણ ને,^૧ બાઈ તુજમાં મોટું અપલક્ષણ ને,^૨
તુજમાં કામ કટક દલ પ્રગટ્યું ને,^૩ હવે મને રે'વું નવ ઘટવું ને,^૪
ને રાય બાણાસુર બાણે ને, તો અંત આપણો આણે ને,^૫
મંત્રી દુઃખદાયક વરતી ને,^૬ ભુંડી કે'વાઈ' તુજ મળતી ને;^૭
મારા સમ, ને મન કરો વિગ્રહ ને, એમ સ્વામી ન મળે શીઘ્ર ને,
થાક્યાં ડગલાં ન ભરીએ લાંબા ને,^૮ હિતાવળે કેમ પાડે આંખા ને ?
હુંતો પ્રીતી કામનું કારણ ને, જેની રાખો હૈયે ધારણ ને,

૪. અ પણ તું માણસ નહીં વારૂં ને.

૧. અ. મેં તો નવ થયું તારૂં રક્ષણ ને.

૨. બ. બાઈ તમમાં દિસે અપલક્ષણ ને.

૩. હ. તુંમાં કેમ કમળદળ પ્રગટ્યું ને.

૪. ઇ. આહાં રે'વું મને નથી ગમવું ને.

અ. હાવે મારે રે'વું નથી ઘટવું ને.

૫. અ. તો અંત બંનેનો આણે ને.

૬. અ. જેની દુઃખદાયક બળતી ને.

અ. જેની દુઃખદાયક બળતી ને.

૭. અ. હું ભુંડી કહાવું તુજ મળતી ને.

૮. ક થાકીએ ડગલાં ભરતાં લાંબાં ને.

પિયુને મળવું હશે સૌને ગમતું જો, ૯. સૌને જોખનીઉં હશે દમતું જો^{૧૦}
 મુજમાં જ્ઞાન ખુદ નથી અતે જો, કારાગ્રહમાં ક્યાંથી કંથ જો ?
 મારી ઓખાખાઈ સઙ્ગણું જો, તમે વ્રત કરોને અઙ્ગણું જો,
 આવ્યો ચૈત્ર માસ એમ કરતાં જો, પછી ઓખાખાઈ વ્રત
 આચરતાં જો;

અલવણ જમે ને અવની સૂએ જો, દીપક બાળે ને દિન ખુએ જો,
 ૧૦ નિત ઉમિયાળને આરાધે જો, દેહ દમન કરે મન ખુએ જો,
 થયું પૂરણ વ્રત એક માસે જો, કોઈ ના જાણે એક અવાસે જો.^{૧૧}

વલણ.

અવાસે એક રતંભ વિષે ^{૧૨}વ્રત કીધું ઓખાય રે,
 ૧૩ થયો સ્વપ્ન સંભોગ સ્વામીતણો, તે ભટ પ્રેમાનંદ ગાય રે.*

કડવું '૬ મુ'

રાગ-કેદારે

શુકદેવજી વાણી વડે, ઓખા ભરી છે પૂરણ મંદે,
 વૈશાખ સુદી દ્વાદશી હતી, સ્વામી, સ્વામી કરતી સેજે સૂતી;
 સુખે નિદ્રા કરે છે બાળા, તન તપે હ્રદે પ્રેમજ્વાળા,
 પ્રેમની જ્વાળા તપી નવ સમે, ધણું એક દુઃખી નિશા નિર્ગમે;^૧

૬. ક. પિયુને મળવું કેમ હોય અણગમતું જો.

૧૦ વ. સહુને હીરે જોખનીયું દમતું જો.

૧૦ ગૃં કાં માતં અહિં જુઓ પરિશિષ્ટ. વધારાનું કડવું.

૧૧. ડ. કોઈ ન જાણે એક રતંભ અવાસે જો.

૧૩. જ. અવાસે એક રતંભ વિષે

૧૨. ક. થયો સ્વપ્નંતર સંભોગ સ્વામીનો.

૧. ડ આ કડી બીજી પ્રતોમાં નથી.

* ક્ષેપક જુઓ પરિશિષ્ટ.

*કાંઈ લિખિત વાત છે લાવી, ઓખાખાધને નિદ્રા આવી,^૨
 *સૂતી સ્વામી સ્વામી કરતાં, થવા લાગ્યાં તે સમણાં સરતાં;
 શુભ શુકને ઓખા આનંદી,^૩ મળ્યો છે વર વિરહ નિકંદી,^૪
 મંડપ મનુષ્યે ભર્યો ખચખચી, રૂડી નૌતમ ચોરી રચી;
 મળ્યો સ્વામી રૂપ રસાળો, તેની સાથે મળ્યો હાથેવાળો,
 ચારે મંગળદેરા ફરીઆં, કંસારનાં ભોજન કરીઆં;
 દાસી ગીત ગાય છે વરણી, ઓખા સ્વપ્નાંતરમાં પરણી,^૫
 એક સ્તંભ પોતાની મેડી, ચિત્રલેખા વરને લાવી તેડી;^૬
 *ખેદાં શય્યાએ સામાસામી, નિદ્રામાં મિથ્યા વર પામી,^૭
 *ત્રૂટે હાર, છૂટે મેખલા, રમે રતિસુખ આસન કળા;
 નિશ્ચે નારીએ જાણ્યો નૃપ,^૮ કન્યા સ્ખલિત થઈ કંદર્પ,
 *સ્વપ્નામાં પરણીને જાગે,^૯ ઓખાજીને સાઈ લાગે;
 *ઓખા મનવાંછિત વર પામી, ઉર શું બીડ્યા તે અંતરજામી,
 ખીડી અડધી ફરડી પાનની, નાથ કહે, આરોગો કામની;
 ખાતાં મુખ મરચું છે ખોટી, પિયુને રીસ ચઢી છે ખોટી,^{૧૦}
 *હું તો થયો કામાતુર અંધ, પરસુતા શું શાનો સમંધ?^{૧૧}

૨. અ પછી અજાણને નિદ્રા આવી.

૩. રૂ થયું સ્વપ્ન ને ઓખા આનંદી.

૪. અ મળ્યો સ્વામી મેહનો કંદી.

૫. અ ઓખા પિયુજી શું ઊઠ્યાં પરણી.

વ એમ સ્વપ્નામાં ઊઠ્યાં પરણી.

૬. ક તાહાં લાવી પિયુજીને તેડી.

૭. વ એવું સ્વપ્ને પ્રેમદા પામી, બૃ. કા. એવું સુખને પ્રેમદા પામી.

૮. હ બૃ. કા. સ્વપ્ને નારીને મળીઓ નૃપ.

૯. વ સમણામાં રજની જાગે, બૃ. કા. સ્વપ્નમાં રજની જાગે, તેતો
 સહું લાગે.

૧૦. અ પિયુને રીસ ચઢી છે ખોટી.

૧૧. રૂ અસુર સાથે શો સંબંધ.

*ખીડી પાનની અર્ધી કરડી, ખાધી મન વિના મુખ મરડી,
ભરથારને બ્રાંતજ આવી, સેજથી નાથ ગયો રીસાવી.^{૧૨},

વલણ

રીસાવી ગયો રમણ કરતાં, તે સ્વપ્નાંતરની વાત રે,
ઝોચિતી ઝોખાખાઈ જાગી; સાચે માંડ્યું આંસુપાત રે.

કડવું ૮ મું

રાગ સામેરી

જાગી જાગીરે રામા રસભરી, તપાસે સેજ ફરી ફરી,
ભુખે કરડતી આંગણડી^૧, મેં તો વણસાડ્યું થોડાને ઠાજેરે,
મેં મુઠએ મુખ મચકોડ્યું^૨, ખીડી ના ખાધી તે દાઝેરે; -જાગી૦ ૧

લડ્યડતી આલે, ને પાલવ ઝાલેરે, નયણે આંસુ ઢાળેરે,
કરે સાદ સ્વામીને સંભારે, ભ્રમર ભોળી ભાળેરે; -જાગી૦ ૨

ઉધળં ધળ કરતી નારી તપાસે જારી, દીડી તે ભોગળ ભીડીરે,
જોઈ ચારે ખૂણે, ને મસ્તક ધૂણે, વિલપે વિન્નેગની પીડીરે;

-જાગી૦ ૩

કરે કાલાવાલા, મનોરથ હાલા, હણહણતી દે સમ રે,
તમારે તો હસવું, મારે રોધ મરવું, ધીરજ રાખું કેમ રે?

-જાગી૦ ૪

આપી સંજોગ સુખ, ને દેવું દુઃખ, મારા કર્મની રેખા રે,
અતિશે ના તાણો, દયા મન આણો, તમને યાપના સમ દો દેખા રે;

-જાગી૦ ૫

૧૨. અ સેજે કંથ ગયોરે રીસાવી.

૧. ક મુખે કરડી દશે આંગણડી, અ એક મુખ કરડી આંગળી.

૨. ક મેં અભાગણીએ મુખ મચકોડ્યું ક મેં ભૂંડીએ મચકોડ્યું.

૩. ક સુધસુધ ગઈ નારી.

જુઓ પ્રીત તપાસી, હું છું દાસી, દંડ દેવો તે શા સારૂ રે ?
કરો રનેહ, કે તજું છું દેહ, વહાલા અતિશે નહિં વારૂ રે;*

—અગી ૬

મીટ માંડો ને ખટપટ છાંડો, ન જોલો તો કંઠ નાખું વાઢી રે,
ખીડી માટે થયાં મન ખાટાં, કહો તો મુખનું તંજોલ લઉં કાઢી રે;

—અગી ૭

અનેક ઉપાય કીધા કન્યાએ, ન જોલ્યો નાથ આશા ભાગી રે,^૫
વદે વિપ્ર પ્રેમાનંદ, ગતિ થઇ મંદ, પછી ઓખા રેવા લાગી રે.

—અગી ૮

કડવું ૯ મું

રાગ વેરાહી*

આશા ભંગ થઇ ભામિની, રોઇ સ્તુતિ કરે સ્વામિની,

ચિત્રલેખા લણી ગઇ, બિઠ જોની શું સૂઝ રહી.^૭

બીડી સહિયર જોખાકુળી, કન્યા કાં રૂવે થઇ વ્યાકુળી ?^૧

આવડી ઓખા શાને કાંપી, શકે ઓથારે તુજને આંપી !

૪. અ બહાલા અતિ ઘણું નહિં કાંય વારૂરે, ન અતિશે ઘણું તે નહિ-
વારૂરે, ક અતિશે કરો તે નહિ વારૂરે, ખૂ. કા. અતિ ઘણું તે વારૂરે.

૫. ખૂ. કા. અરે નાથજી ન જંઘએ હાડે, રાડ તે ફેગટ ફાંસુરે;
અમો પર ન આવે દયા, દેખી મારી આંખડીએ આંસુરે.

૬. અ, વ. રાગ મારૂ. પછી ક માં એક લીટી વધારે છે.

—પરીક્ષિત પૂછે સ્વપ્નાંતર, શુકજી વાળે છે ઉત્તર.

૭. હ માં એક વધારે છે. આશા મારી સકળ થઇ, ને નાજ્યું પિયું
ધરમાંહે; તે આશા નિષ્કળ થઇ, પિયું નાં દીઠો તાંહે.

*જુઓ પરિશિષ્ટ.

૧. ખૂ. કા. છે ચતુર કોલાંડકુમારી, પૂછે વાત સકળ વિસ્તારી,
ચિત્રલેખા કહે સુણ પાળી, કેમ રૂવે છે આંસુડાં દાળી J.

મારી મીઠી તું રહે છાની, તુને રક્ષા કરે રે ભવાની,^૨
 કહે પ્રેમદાસ શું તને હવું, સમણામાં શું દીકું નવું!
 ઝોખા કહે, ગાલે દેહ હાથ, થોડા ગળમાં દુલાણા નાથ,
 હસતાં રમતાં તે ચઢિયો ક્રોધ, ફેાકટ ફાંસુ પડયોરે વિરોધ;
 કર દીવો ધર નિહાળીએ, છે આટલામાં પિયુ માળીએ,
 ચિત્રલેખા કહે ઘેલી ચઢ, અંહિ દેવે અવાય નહિ;
 આવી ન શકે પ્રાણી પંખના, એવી સમણામાં ન હોય ઝંખના,^૩
 પિયુ! પિયુ! કરતી તું સુતી ચતી, માટે સ્વપ્નામાં દીકો પતિ;
 સ્વપ્ને નિર્ધન પામે ધન, સ્વપ્ને વંધ્યા પ્રસવે તન,
 ભગી દેખે તો ઠાણો ઉછંગ, સ્વપ્ન મૃગજળના રે તરંગ;
 મન્દ્રજળની જેવી વસ્ત, ગ્રહીએ ને ઠાલો હસ્ત,^૪
 ન થાય લાલ, દીકે સ્વપ્ને,^૫ દર્પણનું રૂપ ન આવે કને;
 ગાંધર્વ નગર તે ગગનકુસુમ, ભોગ અસ્થિર સ્વપ્નાના તેમ,^૬
 નિદ્રાવશ મન કહીએ ભમે, સ્વપ્ન સાચું ન હોયે કયમે;^૭
 ચિત્રલેખા દેતી હારણ,^૮ સખી ઝોખાને આપે ધારણ,
 કુંવરીનું મનાવત્રા મન, દીપક પ્રકટાવી જોયું ભુવન;^૯
 તપાસ્યું માળીઉં ચારે પાસ, પડી ઝોખા થઇ નિરાશ,
 વાધી વિજેગતણી વેદના, મૂર્છાંગત થઇ અચેતના.
 ચિત્રલેખાએ જોડી કરી, હૃદયે ચાંપી જે ભુજ ભરી,

૨. ફ ખમા કરે આઈ ભવાની ૨ ખૂ. કા. ખેની૦

૩. જ એ તો સ્વપ્નાની એવી ધંખના.

૪. હ ભગી દેખે તો ઠાલો હસ્ત.

૫. અ નાથનો લાભ ન થાય સ્વપ્ને.

૬. ન નારિત ભોગ સ્વપ્નાના તેમ.

૭. જ સ્વપ્નાનું સુખ સાચું હોય કેમે ?

૮. ખૂ. ૧૧. હારણા.

૯. જ દીપક પ્રકટીને જોયું ભુવન ન દીવો પ્રાટ કીયોરે ભુવન.

કામવશ મન નથી લાંછતું, પ્રેહ તપે છે તન દાઝતું; ૧
કાં વિસરી ગયું ઉમિયાનું વચન! સ્વપ્નામાં પરણશે સ્વામિન,
ઓખા કહે, વિરમણ^૨ થઈ; લાવ સ્વામિને તું અહિં;
વિધાત્રી કહે શું તેનું નામ, સ્વપ્નાના સ્વામીનું કયું ગામ? ૩
કાણ માત પિતા ને જાત, લેઈ આવું કહે^૩ મુને વાત;
* ઓખા કહે હું ઘેલી થઈ, નામ હામ પૂછાયું નહિ,
નાત, જાત ને માત પિતાય, હું પ્રીછી નહિ જે પ્રથમ પૂછાય; ૪
રૂપકળા મુને મન ગમી, તે રૂપ ચિત્તમાં રહ્યું છે રમી,
ખાઈ! તે નાથે હું મિથ્યા દમી, સેજે સૂરજ ગયો આથમી; ૫
નિશા નહિ જાયે નિર્ગમી, મળવા મનકું રહ્યું ટમટમી,
વિલ્લેગ દુઃખ ન રેવાય ખમી, લાવ પ્રભુને કહું ચરણે નમી; ૬
ઉચિત્લેખા કહે, કર્મે હાથ દઈ, જાણ્યા વિના કોને લાવું અહિં, ૭
કશે આશરો વદને વદ, તારા સ્વામિને લાવું સદ;
ઓખા બોલે છે આળપપાળ, આહા આવે તો આળખું તત્કાળ; ૮

૧. અ પ્રેહ અગ્નિએ તન દાઝતું; બ. વિરહ કરી મન લાજતું; ક. વિરહ તાપે તન દાઝતું.

૨. બૃ. કા. રમણ થઈ.

૩. બૃ. દા. લેઈ આવું કહે માંડી વાત. હ. લેઈ આવું કહે સાક્ષાત.

૪. અ પ્રીછી નહિ જે પૂછી વાત. બ પ્રીછ્યા વિના કેમ પ્રીછાય. ક હું નહિ પ્રીછી જે પ્રથમ પૂછાય.

૫. અ સંલ્લેગે સૂરજ ગયો આથમી.

બ સંયોગ સૂરજ ગયો આથમી.

૬. હ લાવ, પ્રભુને કહે ચરણે નમી. બૃ. દા. લાવ નાથને ચરણે નમી.

૭. બૃ. દા. સખી કહે કર્મે દઈ હાથ તું માંડી કહેને બધી વાત.

મિથ્યા વાત કહે છે મને, નામહામ વિના લાવું કેને!

૮. હ નામહામ વિના કેને આવું લેઈ.

૯. ક લાવો તો કહું-તત્કાળ; બ શોધી લાવો તો કહું તત્કાળ.

કાંઈ રૂપ સખળું છે સાફ^{૧૦} તેણે ચિત્તકું ચોરું છે મારું:
લાવ શીઘ્રે સખી ! તેહને, નહિ તો પાકું છું રે દેહને,^{૧૧}
સ્વામી વિના જીવવું વૃથા, મારે પિંડ પાકું સર્વથા.

વલણ

સર્વથા પિંડ પાકું મારો, આજ ન આવે સ્વામી રે,
ચિત્રલેખાએ રૂપ ચિતરીઉં, કાગળમાં બહુ કામી રે.

કડવું ૧૦ મું

રાગ નંદે

કાગળ રંગ લીધો રે વિધાતા, ભાત ભાતનાં ચીતરે સ્વરૂપ,
સ્વર્ગના સુર, પાતાળના પન્નગ, લખીઆ તે ભૂમિના ભૂપ;—કાગળ૦ ૧
વાયુ વરુણ ને પાવક લખીઆ, જક્ષરાય ને જમ,
ઝોખા કહે, તું લધુને મૂકી, આ વૃદ્ધ દેખાડે ક્યમ?—કાગળ૦ ૨
ગણેશ, ઇશ ને અંબુજ^૨ લખીયા લખીયા સૈન્યના ઇશ,^૩
જુગ્મ તુરિનાં^૪ તન જોવડાંયાં, તોએ ધૂણાવે શીશ;—કાગળ૦ ૩
પ્રભાકર, સુધાકર લખીઆ, ગિરિજાવર ગંભીર,
ઝોખા કહે, ન હોયે એકે, મારા સ્વામીનું શરીર;—કાગળ૦ ૪
અષ્ટ વસુ ગણ, ગાંધર્વ લખીઆ, લખીઆ બારે મેહ,
સપ્તજળનિધિ, અષ્ટ ધાતુકર, લખીઆ તેહની દેહ;—કાગળ૦ ૫

૧૦. હ તેનું કાંઈ કાંઈ રૂપ રસાળું. વ કાંઈ સ્વરૂપ છે અતિ સાફ.

૧૧. ક. નહિ તો પાડીશ મારી દેહને.

* બૃ. કા. વધારાની લીટીઓ—ઝોખા કહે કર્મે દેહ ભુજ, વારેવારે
શું પૂછે મૂઠ; મન મળવા રહું ટમટમી, તેનું રૂપ અંતર રહું રમી.

૧. બૃ. કા. વ નટની દેશી અ ટોડી.

૨. બૃ. કા. અંબુઘશ; ક, વ, ગણેશને અંબુઘશ લખીઆ. અ શુંબુઘશ
ગુણ ગંધર્વ લખીઆ.

૩. બૃ. કા. લખીઆ તે સેનાના ધીશ. હ લખીઆ સેનાપતિ ઇશ.

૪. બૃ. કા. જુગ્મ તુરૈયા સહ જોવડાંયા. અ. જુગ્મ તુરી નયા વર લખીઆ.

પદ્મ, મુનિને જુગ્મ વીણાધર, લખીઆ ચિત્ર વિચિત્ર,
 મરુત ગણુ તે લખીઆ વિદ્યાધર, સપ્તઋષિ પવિત્ર;-કાગળ૦ ૬
 શત કૌરવ, પાંચ પાંડવ લખીઆ, વળી દેશ દેશના રાય,
 કન્યાને કોઇ ચિત્ત ન આવે, આકુળ વ્યાકુળ થાય;-કાગળ૦ ૭
 ચિત્રલેખાએ મન વિચાર્યું, મેં લખીઆ હામો હામ,
 વિપથી પુરુષ લામનીના ભોગી, કૃષ્ણતણુ એ કામ;-કાગળ૦ ૮
 ચતુર્ભુજ, પીતાંબર ધારી, લખીઆ શ્રી મહારાજ,
 ક્રીદા કૃષ્ણ ને ઓખા ઉડી, કરી કૃષ્ણની લાજ;-કાગળ૦ ૯
 અરે, સહિયર એના^૧ કુળમાં મારો છે, ભરથાર,
 પ્રદ્યુમ્નને પછી લખી દેખાડ્યો, લાજ કીધી ખીજવાર;-કાગળ૦ ૧૦
 કન્યા કહે, એવો^૨ પ્રભુજી, આ પુરુષ કોઇ વૃદ્ધ,
 ચિત્રલેખાએ લખી દેખાડ્યો, કાગળમાં અનિરુદ્ધ;-કાગળ૦ ૧૧
 મુકુટ ભર પર વદન સુધાકર, નેત્ર જે અંબુજ,
 ઘેલી ઓખા, ધાધ ધાધને ભેટે, ભરી ભરીને ભુજ;-કાગળ૦ ૧૨
 ધન, ધન, નાથજી! હાથ ગ્રહીને, ના મૂકીએ ખીડી સાર,
 હૈ અમો અળખાનાં હૃદય દાગળ, કાણુ ગળું અમારું!-કાગળ૦ ૧૩
 હૈ ના, ના, જોલો મારા સમ છે, લાજો છો શા માટે ?
 ચિત્રલેખા કહે, ન હોય રવામી, વળગ્યામાં કાગળ ફાટે.^૨-કાગળ. ૧૪

૫. ખૂ. કા. વેદ.

૬. હ સસરાની કીધી લાજ; અ કરી યશુરની લાજ; ખૂ. કા. કીધી વડસસરાની લાજ.

૭. ખૂ. કા. અરે, સહિયર એ ભિયાના કુળમાં.

૮. ખૂ. કા. કન્યા કહે, અવયવ પ્રભુના.

૧. ક, વ. કા. કાગળને ભરે ભુજ^૧ ખૂ. કા. હૃદય અળખાનું હોય કાચું

૨. હ. વળગમાં કાગળ ફાટે.

વલણ

ફાટે કાગળ કામિની, ન બોલે ચિત્રામણ વાણી રે,^૩
ઓખા કહે-ચિત્રલેખાને, આપ પ્રેમુને આણી રે.

૬૩૩ ૧૧ મું

રાગ માઝ

ઓખા કહે સુણ રે સાહેલી, લાવ નાથને વેલી વેલી,
બાહ! તું છે સુખની દાતા, લાવ સ્વામીને થાય સુખ શાતા;
જ્યતુરાને કહે ચિત્રલેખા, બાહ! આણ્યાના ઉપાય કેવા ?^૪
હર પંથ છે દારામતિ, કયમ જવાયે મારી વતી ?
તાંહાં તો જઇ ન શકે રાય શક, રક્ષા કરે સુદર્શન ચક્ર,^૫
ત્યાંથી જવતાં કયમ અવાય,^૬ ત્યાંતો નિશ્ચે મરતક છેદાય;
જવું જોગન શત અંગીઆર, ત્યારે આવે તારો ભરથાર,
નયણે નીરની ધારા વહે છે, કર જોડીને કન્યા કહે છે;
બાહ! તારી ગતિ છે મોટી, તુંને કાંઈ ન કરી શકે ખોટી,
સહિયરને સહિયર હોય વહાલી, બાહ! તેં મુને હાથે ઝાલી.
આપણ બે જણ બાળ સંઘાતી, પ્રાણદાતા છું રે વિધાત્રી;^૭

૩. બૃ. કા. ચિત્રલેહા બોલે વાણીરે. ડ. ફ. આ ચિત્ર ના બોલે વાણી રે.
કા. ચિત્રામણ કેમ બોલે વાણી રે.

૪. બૃ. કા. ઓખા ! તેને પડયા એ હેવા. સખી !.....

૫. ફ. બાહ ! આણ્યાના ઉપાય કાંહે ! ૬. બૃ. કા. રક્ષા કારણ ફરે છે ચક્ર
અ ફરવું રક્ષા કરે છે ચક્ર ક રક્ષા કરવા ફરે સુદર્શન.

૭. બૃ. કા. જવતાં તો ફરી ન અવાય.

ડ. જકં તો ફરીને ન અવાય, નિશ્ચે શિરછેદન થાય.

કા. જવતાં ફરી ન અવાય વેદ, નિશ્ચે તાં શિરછેદ

૮. અ. પણવું દાતા છે વિધાત્રી. વ. તું તો પ્રાણદાતા વિધાત્રી.

માતપિતા વેરી છે મારાં, મેં તો ચરણ સેવ્યા, છે તમારાં;^૨
 વિધાત્રી તું છે દીનદયાળ, એમ કહીને પગે લાગી યાળ,
 ચિત્રલેખાએ ધારણા દીધી, પછી દેહ તે પક્ષણી કાધી;
 'આપ્યું' વાયક એક પ્રમાણી, ક્ષણ એમાં તે આપું આણી,
 ઓખા કહે છે જે રહેજે રૂડે આચરણે,^૪ રખે અનિરક્ષને તું પરણે;
 'જતન' કરજે સ્વામીનું સખળ, જેમ આંખને રાખે પળ,^૬
 પછી વળાવી રે વિધાત્રી,^૭ પંખીણી પવન વેગે જાતી;
 દારકા જઈ પોતી કામિની, છેલ્લી દોઢ પો'ર રહી જામિની,
 'જેવું' દુર્ગમાં પેસે સ્ત્રીજન, તેવું ધાયું તે સુદર્શન;^૮

૨. ઇ. બાધ । મેં પદ્મબંધ સેવ્યાં છે તારાં; બૃ. કા. જ. મેં તો ચરણ સેવ્યા છે તારા.

૩. વ. આપી વાયક પ્રાણ પ્રમાણી; અ. આપ્યું વાયક વચન પ્રમાણી.
 બૃ. કા. માં એક વધારાની લીટી છે:-તે શું પરણાવું રૂડી રીત,
 તો તું જાણજે મારી પ્રીત.

૪. વ. ઓખા કહે રહેજે રૂડે આચરણે.

૫. બૃ. કા. આ પહેલી આઠ કડીમાં ઓખાની ચિત્રલેખાને શિખામણ છે અને રૂડા આચરણે રહેવાનો તથા પરણવાના વિધિનો વિસ્તાર છે ક્ષેપક ન લાગવાથી અહિં મૂક્યો છે.

સખી સુંદર વરને જાણી, રખે થાતી તું પરણણી,
 એનો અતિશે હાથ કપાળો, રખે મેળવે તું હાથેવાળો.
 બાધ ! જલવર છે રૂડો, રખે પહેરી બેસતી ચુડો,
 બાધ ! જઈને આવજો તર્તે, રખે તે સાથે મંગળ વર્તે;
 સખી ! આવજો વહેલી વહેલી, વહાણું વાતાં વહેલી વહેલી.
 બાધ ! તારો છે વિશ્વાસ, રખે કરતી મને નિરાસ.

૬. હ. કરજે સ્વામીનું સખળું જતન, જેમ આંખને રાખે પાંપણ બૃ. કા. તું તો કરજે સ્વામીનું જતન, મુજ રાંકને હાથ રતન. અ. જેમ આંખને રાખે કાજળ. ૭. અ. એમ કહી વેળાવી છે વિધાત્રી.

૮. બૃ. કા. જવા પ્રીધુ નગરમાં મન.

૯. અ. બાધ આપ્યું સુદર્શન. વ. એવે ધાયું સુદર્શન.

વલણ

ફાટે કાગળ કામિની, ન જોલે ચિત્રામણ વાણી રે,^૩
ઝોખા કહે-ચિત્રલેખાને, આપ પ્રભુને આણી રે.

કડવું ૧૧ મું

રાગ મારૂ

ઝોખા કહે સુણ રે સાહેલી, લાવ નયને વેલી વેલી,
ખાધ! તું છે સખની દાંતા, લાવ સ્વામીને થાય સુખ શાંતા;
જ્યતુરાને કહે ચિત્રલેખા, ખાધ! આપ્યાના ઉપાય કેવા? ^૪
હર પંથ છે દારામતિ, કયમ જવાયે મારી વંતી?
તાંહાં તો જઇ ન શકે રાય શક, રક્ષા કરે સુદર્શન ચક્ર,^૫
ત્યાંથી જવતાં કયમ અવાય,^૬ ત્યાંતો નિશ્ચે મરતક છેદાય;
જલું જોજન સત અંગીઆર, ત્યારે આવે તારો ભરથાર,
નયણે નીરની ધારા વહે છે, કર જોડીને કન્યા કહે છે;
ખાધ! તારી ગતિ છે મોટી, તુંને કાંઈ ન કરી શકે ખોટી,
સહિયરને સહિયર હોય વહાલી, ખાધ! તેં મુને હાથે ઝાલી.
આપણુ જે જણુ ખાળ સંઘાતી, પ્રાણદાતા છું રે વિદ્યાત્રી,^૭

૩. બૃ. કા. ચિત્રલેહા જોલે વાણીરે. ડ. ઇ. આ ચિત્ર ના જોલે વાણી રે.
ક. ચિત્રામણ કેમ જોલે વાણી રે.

૪. બૃ. ડા. ઝોખા ! તેને પડયા એ હેવા. સખી !.....

૫. ઈ. ખાધ ! આપ્યાના ઉપાય કાંહે ! ૬. બૃ. કા. રક્ષા કારણ કરે છે ચક્ર
અ ફક્ત રક્ષા કરે છે ચક્ર ક રક્ષા કરવા કરે સુદર્શન.

૭. બૃ. કા. જવતાં તો ફરી ન અવાય.

હ. જહં તો ફરીને ન અવાય, નિશ્ચે શિરચ્છેદન થાય.

ક. જવતાં ફરી ન અવાય વેદ, નિશ્ચે તાં શિરચ્છેદ

૮. અ. પણુ દાતા છે વિદ્યાત્રી જ. તું તો પ્રાણદાતા વિદ્યાત્રી.

માતપિતા વેરી છે. મારાં, મેં તો ચરણ સેવ્યા, છે તમારાં;^૨
 વિધાત્રી તું છે દીનદયાળ, એમ કહીને પગે લાગી બાળ,
 ચિત્રલેખાએ ધારણા દીધી, પછી દેહ તે પક્ષણી કાઢી;
 'ઝાપ્યું' વાયક એક પ્રમાણી, કાણુ જેમાં તે આપું આણી,
 ઝોખા દહે છે જે રહેજે રૂડે આચરણે,^૪ રખે અનિરક્ષને તું પરણે;
 પંજતન કરજે સ્વામીનું સખળ, જેમ આંખને રાખે પળ,^૬
 પછી વળાવી રે વિધાત્રી,^૭ પંખીણી પવન વેગે જાતી;
 દારકા જઈ પોતી કામિની, હેલ્લી દોઢ પો'ર રહી જામિની,
 'જેવું' દુર્ગમાં પેસે સ્ત્રીજન, તેવું ધાયું તે સુદર્શન;^૮

૨. રૂ. બાઈ । મેં પદ્મધ સેવ્યાં છે તારાં; બૃ. કા. જ. મેં તો ચરણ
 સેવ્યા છે તારા.

૩. વ. આપી વાયક પ્રાણુ પ્રમાણી; અ. આપ્યું વાયક વચન પ્રમાણી.
 બૃ. કા. માં એક વધારાની લીટી છે:-તે શું પરણાવું રૂડી રીત,
 તો તું જાણજે મારી પ્રીત.

૪. વ. ઝોખા દહે રહેજે રૂડે આચરણે.

૫. બૃ. કા. આ પહેલી આઠ કડીમાં ઝોખાની ચિત્રલેખાને શિખામણ
 છે અને રૂડા આચરણે રહેવાનો તથા પરણવાના વિધિનો વિસ્તાર છે.
 ક્ષેપક ન લાગવાથી અહિં મૂક્યો છે.

સખી સુંદર વરને જાણી, રખે થાતી તું પરણી,
 એનો અતિશે હાથ રૂપાળો, રખે મેળવે તું હાથેવાળો.

બાઈ ! બદનવર છે રૂડો, રખે પહેરી જસતી ચુડો,

બાઈ ! જઈને આવજે તર્તે, રખે તે સાથે મંગળ વર્તે;

સખી ! આવજે વહેલી વહેલી, વહાણું વાતાં વહેલી વહેલી.

બાઈ ! તારો છે વિશ્વાસ, રખે કરતી મને નિરાશ.

૬. રૂ. કરજે સ્વામીનું સખળું જતન, જેમ આંખને રાખે પાંપણુ બૃ. કા.
 તું તો કરજે સ્વામીનું જતન, સુજ રાંકને હાથ રતન. અ. જેમ

આંખને રાખે કાળજ. ૭. અ. એમ કહી વળાવી છે વિધાત્રી.

૮. બૃ. કા. જવા ક્રીધુ નગરમાં ગન.

૯. અ. બાઈ આપ્યું સુદર્શન. વ. એવે ધાયું સુદર્શન.

જેવું ભરતક છેદે પળમાં, કન્યા પેડી ગોમતી જળમાં,
 એવે નારદજી તાં આવી,^{૧૦} કન્યા ચક્ર થકી રે મૂકાવી;^{૧૧}
 નારદ કહે, રે સુદર્શન ! એને લઈ જવા દે જે તન,
 એ તો કામ છે કૃષ્ણને ગમતું, માટે તું એને નખે^{૧૨} દમતું,
 ગયું ચક્ર તે પશ્ચિમ દિશ, ઋષિ નારદ ગયા આકાશ,
^{૧૩}હવે અદ્ય રહી છે રાત્રિ, ચાલી ગામ જોતી વિધાત્રી;
 ચાલી પક્ષણી જોતી ગામ, સામા સામી દિસે છે ધામ,
 સમ ભૂમિતણા આવાસ,^{૧૪} જોતાં ક્ષુધાતૃપા થાય નાશ;
 ગહુ કળશ ધન્ય રે વિરાજે, જોતાં અમારાપુરી તે લાજે,^૧
 શોભે છન્ન અરૂખા ને માળ, રત્નભ મણિમય આકરમાળ;
 વાંકી બારી ને ગોખ જળી, નીલા કાચ મૂક્યા છે દાળી,
 અળકે મંડપ હેમની થાળી,^૨ પટમાંહે જડી પરવાળી;
 ભલાં ચૌરાં ને શેરી પોળ, સામા સામી હારોની ઝોળ;
 ભીંતે લીપી કનકની ગાર, ચળકે કામ ને મીનાકાર;^૩
 ઘેર ઘેર વાટિકા રે કુંજ,^૪ કરે ભમરા તે ગુંજગુંજ,
 થાય ગાન ધોય તે કાળે,^૫ રસ આમ્યો વાણંતને તાલે,

૧૦. અ. એવે નારદ રહ્યા તાં આવી. ૧૧. ખૂ. કા. કન્યા ચક્રલય થકી મૂકાવી.

૧૨. ખૂ. કા. રખે.

૧૩. ખૂ. કા. પછી હેઠકની અંજલિ લીધી, મંત્રી વિધાત્રી નિર્ભય કીધી.

૧૪. ખૂ. કા. વ. જ. ભવન ભાસે.

૧. અ. ચોક્કેર રત્નાગર ગાજે.

૨. અ. જુએ મંડપ હેમની થાળી વ. જુલે હેમમંડપની જળી. ખૂ. કા. માં આ લીટી નથી.

૩. હ. ચળકે જલણે મીનાકાર, અ. ચળકે કામ મીનાકારે, વ. અળકે.

૪. અ. કા. ઘેર ઘેર સુગંધ વૃષ્ણકુંજ; વ ઘેર ઘેર સ્ફટિકના કુંજ ખૂ. કા. માં આ રચણે કેટલીક લીટી ઉલટા સુલટી છે.

૫. હ. થાય જગન અહોનિશ કાળે અ. થાય જ્ઞાનગોષ્ઠી તે કાળે.

મોટા મંદગળ ધૂમે ને ડોલે, ગુણુ ગાંધર્વ બંદીજન ખેલે,
 દારકા તે વૈકુંઠ સરખી, ચિત્રલેખાએ નગરી નીરખી;
 દુર્ગા કોસીસાં રૂઝાં ખિરાળે, ચોફેર રતનાગર ગાળે,
 પ્લાંતો ગોમતીનો રે સંગમ, ઉદ્ધરે સ્થાવર ને જંગમ;
 ઘેર ઘેર હરિગુણ ગાય, ચિત્રલેખા તે જોતી જાય,
 વસુદેવનાં ધર નિહાળી, ત્યાંથી વિધાત્રી આધેરી આલી;
 સોળસહસ્ર કૃષ્ણની નારી,^૬ સધળે દીદા દેવ મોરારી,
 હરીના સાઠ લાખ છે તન, જ્યાં તેહતાણું ભુવન;
 જોયું ધામ કામ આતકાર, દીકો મેડીએ રાજકુમાર,
 અનિરૂદ્ધ સૂતો છે હિંદોળે, દાસી ચાર તે વાયુ ઢોળે;
 શોભે દીપક ચારે પાસ, કોઇ ચરણ તળાંસે દાસ,
 તાહાં બાવનાચંદન મેહેકે, હિંદોળે પુમતડાં લેહેકે;^૭
 કામકુંવર કામના જેવો, ચિત્રલેખાને ચોરી લેવો,
 કુંવર હરવાતું કારણ;^૮ સ્મર્યું તિદ્રાતું ધારણ;
 રાતે જે કોઇ જાગતું હતું,^૯ પછી જે જેમ તેમ તે સૂતું,
 ધારણ ભારણ ભરી છે કાયા, વપુમાંહ વસી જોગમાયા.^{૧૦}
 અનિરૂદ્ધતણી કિકરી, તેતો સૂતી છે નિદ્રાએ ભરી,
 ચિત્રલેખા તે ધરમાં ગઈ, પણ કુંવર તે જાણી નહિ;^{૧૧}
 વિચાર અંતરમાં કીધો, આંકડેથી હિંદોળો લીધો,^{૧૨}

૬. આ લીટી પછી બૃ. કા.-માં-રાકે અવાસ અડશે ન્યોમ. નાણે વૈકુંઠ આણ્યું લોમ.

૭. બૃ. કા. સોળ સહસ્ર નારી વિહારી.

૮. વ. દોરીએ પુમતડાં લેહેકે;

૯. રૂ. કુંવર લેવાતું છે કારણ.

૧૦. અ. હ. રાતે કોઇ કોઇ જાગતું હતું.

૧૧. વ. વપુ પ્રાણ થઈ જોગમાયા જ. બ્યાપી થઈ જોગમાયા.

૧૨. બૃ. કા. પણ કુંવર તો નજી નહી; ૧૩. બૃ. કા. કરી કાઢી હિંદોળો લીધો, રૂ. વ. આંકડા કાઢી હિંદોળો લીધો.

એહ સાંકળ કરમાં ઝાલી, ખેચરી ગત ચંતુરા ચાલી;^૩
 ગાઠવણ ગોવિંદે કીધી,^૪ જાણી જોઈને જાવા દીધી,
 ઘેર ઓખા જુએ છે વાટ, નાંખ્યો નાથ ને થાય હિચાટ;^૫
 એવે સાંભળી પાંખજ વાગી, ઓખા નિદ્રામાંથી જાગી,^૬
 લાવી ચિત્રલેખા કહેવા લાગી, આપ વધામણી મુખ માગી;
 આ નાથ તારો હિંદોળે, તમે તરણી મજોની ટોળે.^૭

વલણ

ટોળે મજો તારણી, આ તારો ભરથાર રે,^૮
 પછી ઓખાએ ચિત્રલેખાને, આખ્યા સોળ શણગાર રે.

કડવું ૧૨ મું

રાગ મા૩^૯

ઓખા કહે, ચિત્રલેખાને, તેં આપ્યું પ્રાણનું દાનજી,
 સખી કહી તુંને કેમ જોલાવું? તું તો દેવી સમાનજી;
 દીપક જાગતો કરીને કન્યા, હિંદોળા^{૧૦} પાસે આવીજી,
 સૂતા છે નિદ્રાવશ સ્વામી, હિંદોળો શોભાવીજી;

૩. ખૃ. દા. ખેચર રીતે.

૪. ખૃ. કા. આ લીટી પહેલાં-કરે ચત્ત, અંતરમાં વહાલ, એવી ઉડી જે
 આવે ન આળ

૫. વ. ના આખ્યો કંઈને થયા હિચાટ.

૬. ખૃ. કા. ત્યારે ઓખાની આરત લાગી.

૭. ખૃ. કા. તમે નરનારી મજો ટોળે.

૮. રૂ. પછી ઓખાએ ચિત્રલેખાને, આખ્યા નવસાર હાર રે
 ઉ. પછે વિધાત્રાને ઓખાએ, આખ્યા નવશત શણગાર રે.

૯. વ. રાગ દેશાળ.

૧૦. કા. આવી પારણા પાસેજી. પૂરણદાસજી.

કામકુંવરને આ શી નિદ્રા! સૂતાં સારું લાગેછ, ^{૧૧}
 દૂર પંથથી પ્રભુજી પધાર્યા, તે સૂતા નવ જાગેછ; ^{૧૨}
 અલ્પ રેણી રહીછ રાણાજી; ^{૧૩} બંધ તમને આશીજી!
 શકે સખી! આ લિયા દિસે છે, કુંભકર્ણનાં ઉપાસીજી;
 બીચે સ્વરે જાળને જોલાવે, ^{૧૪} ચરણ આભૂષણ વળડેછ,
 ૧૪મસે મસે હિંદોજો હલાવે, તોયે આંખ ન ઉઘાડેછ;
 સાદ સરવે ગાન કરે પણ, તોયે સૂતા નવ જાગેછ,
 વાણુ ઢોળે ને ચરણ તલાંસે, કરતી મુખે સુંખનજી;
 એવામાં અનિરૂદ્ધને નિદ્રામાં^૧, આવીઉં છે સ્વપ્નજી;
 કાયક કન્યા મુજને લાવી છે, હિંદોજો કરી હરણજી,
 એકાંત માળીએ રાજકન્યાનું,^૨ કીધું છે પાણિપ્રહણજી;
 તેનો પિતા મુજને આંધે છે, હાક એદિશ વાગીજી,
 લાવ ભોગળ હણું સૈન્યોને, સાચે બહ્યો જાગીજી;^૩
 હસી ખસી ઓખા અળગી રહી, હાકીને બહ્યો મુરજી,^૪
 અનિરૂદ્ધ ગાલરો ચઢે જોડો,^૫ હું આવ્યો છું ક્યાંયજી?
 આ હિંદોજો નિશ્ચે મારો,^૬ પણ મેડી ન હોય મારીજી,

૧૧. વ. હજી સૂતા નવ જાગેછ.

૧૨. જ. અલ્પ હવે તો રહી છે રાત્રિ.

૧૩. બ. ઉચે સ્વરે જાય જોલાવા, વ. ઉચે સ્વરે જાય ને આવે, ક. ચરણ નેપૂર વળડેછ.

૧૪. બ. કા. હર્યા મિષે.

૧. ઇ એવે સમે ત્યાં અનિરૂદ્ધને

૨. ઇ એકાંત વાસમાં રાજકન્યાનું. જ એકાંત મહેલમાં રાજકન્યાનું.

૩. ક સાચે બહ્યો જાગીજી. અ તત્કાલ બહ્યો જાગીજી.

૪. વ હાકીને બહો શુંયજી.

૫. અ અનિરૂદ્ધ ગાલરો ચઢે જુએ. વ અનિરૂદ્ધ ગાલરો ચઢેને લેવા લાગ્યો.

૬. વ હિંદોજો મારો એ ખરો. અ પણ મેડી મારી નહોયજી.

વલણ^૩

વરકન્યા પરણાવી નારદ, હવા અંતરધ્યાન રે,
નરનારી સુખ ભોગવે, ઇન્દ્ર ઇન્દ્રાણી સમાન રે.

કડવું ૧૩ મું.

રાગ—ગિહાગડો.

સુખ ભોગવે શ્યામા ને સ્વામી, ચિત્રલેખા કહે શિરનામી,
અન્ન ખેતું આપે છે રાય, ત્રીજું માણસ તે કેમ સમાય?
તમો નરનારી ક્રીડા કીજે, હવે મુજને આજ્ઞા દીજે,
રેાતી ઝોખા વળતું લાખે,^૪ ખાઈ! કેમ જીતું તુજ પાખે!
તમો તાતને ઘેર ન જવાય, જો જાઓ તો જાણજ થાય;^૫
આપણુ એકંદાં દા'ડા નિર્ગમશું, આપણુ ત્રણે વહેંચી જમીશું,
દુઃખ થાશે તો દેખશું થાવા, પણ નહિ દેઉં તુજને જાવા,^૬
વિધાત્રી કહે, સુણો રાણી, તમે આંખે ન ભરશો પાણી,
પ્રધાન પુત્રી છું કહેવા માત્ર, હું છું પ્રહ્લાણી માનવમાત્ર;

૩. બૃ. કા. માં વલણમાં છેવટે બીજી બે લીટીઓ છે:—

નરનારી આનંદ ધણો, વધ્યો પ્રેમ અપાર રે,
વિધાત્રી તુજને નમું, મને મેળવ્યો ભરથાર રે.

કડવું ૨૨ મું—રાગ ઝોખાંધ.

શુકલ જોડ્યા પરમ વચન સાંભળ પરીક્ષિત રાજન,
મળાએકા બેઠ સૈયારી, જોડી વચન કૌભાંડકુમારી;

૪. ઐ. રેાતી હડી ઝોખાજી લાખે.

૫. બૃ. કા. જો જાઓ તો વાતજ ચરચાય. આપણી બૃ. કા. માં વધારાની લીટી.

ખાઈ! રહીશ કદી તું ભૂખી, નહિ તુજને થવા દઉં દુઃખી,
તને આપીશ મારો ભાગ, હમણાં નથી જવાનો ભાગ;

૬. ઐ. પણ તુજને ન દેઉં જવા. બૃ. કા. પણ નહિ દેઉં બેનડી! જવા.

દાસી ચાર પાસે નથી,^૭ ને કાઈ રાજકુમારીજી ! !
 તવ ચિત્રલેખા અનિરુદ્ધ પ્રત્યે, બોલી છે શીશ નામીજી,
 હું તમને હરી લાવી છું, ક્રોધ ના કરશે સ્વામીજી;
 આ કન્યા છે બાણાસુરની, ઝોખા એનું નામજી,
 સ્વપ્નાંતરમાં પરણી ગયા છો, તમે આવે થયો વિશ્રામજી,
 આ નારી છે પ્રભુ તમારી, એનો સમાવો તનનો તાપજી,
 સ્ત્રી ભરથાર રહો બે છાનાં, ના જાણે એનો બાપજી;
 વાયક સાંભળી વિધાત્રીનાં, ચઢી અનિરુદ્ધને રીસજી,
 શું કરે જે ખડખડ નથી, નહિં તો બેનાં છેડું શીશજી;
 ગામ મૂકાવ્યું, ધામ મૂકાવ્યું, મૂકાવ્યાં સ્વજનજી,
 કેમ વરૂં અસુરની કન્યા ? હું જલ્દવકુળનો તનજી;
 તવ અવળું જોઈને ઝોખા બોલી, હાં જી, જલ્દવકુળ પવિત્રજી !
 વિચારીને બોલો રાણાજી, જાણું પિતામહનાં ચરિત્રજી;
 રીંછસુતા ને કુખ્જ આણી, તે હું પ્રકટ નથી કરતીજી,^૮
 અનિરુદ્ધને તવ હસવું આવ્યું, તવ રીસ ગઈ છે ઊતરીજી;
 અવળે મુખે શું બોલો મહિલા ! તમે જુઓને સવળું ફરીજી;^૧
 તેણે સમે ઋષિ નારદ આવ્યા,^૨ ઇશ્વરી ધ્વજાયજી;
 ગાંધર્વ વિવાહ તત્કાલ કીધો, પરણાવ્યાં વર કન્યાયજી.

૭. અ દાસી ચાર દીસે નહિ ને.

૮. અ પછી અવળે મુખે ઝોખા કહે છે.

૯. જુઓ કાં રીંછ સુતાને કુખ્જ દાસી નથી હું તેથી નરતી,
 તાત તમારો પરણી લાવ્યા, તે તો પ્રકટ નથી કરતી;

૧. હ. શેં ન જુઓ સામું ફરીજી, અ. જુઓને પાછાં ફરીજી.

૨. વ. ઇશ્વર ધ્વજાએ તેણે સમે.

વલણુ^૩

વરકન્યા પરણાવી નારદ, હવા અંતરધ્યાન રે,
નરનારી સુખ ભોગવે, ધન્દ ધન્દાણી સમાન રે.

કડવું ૧૩ મું.

રાગ—ખિહાગડો.

સુખ ભોગવે શ્યામા ને સ્વામી, ચિત્રલેખા કહે શિરનામી,
અન્ન ખેતું આપે છે રાય, ત્રીજું માણસ તે કેમ સમાય?
તમે નરનારી કીડા કીજે, હવે મુજને આજ્ઞા દીજે,
રેતી ઓખા વળતું ભાખે,^૪ ખાઈ! કેમ છું તુજ પાખે!
તમે તાતને ઘેર ન જવાય, જો જાઓ તો જાણજ થાય;^૫
આપણુ એકઠાં દા'ડા નિર્ગમશું, આપણુ ત્રણે વહેંચી જમીશું,
દુઃખ થાશે તો દેખશું થાવા, પણ નહિ દેઉં તુજને જાવા,^૬
વિધાત્રી કહે, મુણો રાણી, તમે આંખે ન ભરશો પાણી,
પ્રધાન પુત્રી છું કહેવા માત્ર, હું છું બ્રહ્માણી માનવમાત્ર;

૩. ખૂ. કા. માં વલણુમાં છેવટે ખીજ ખે લીટીઓ છે:—

નરનારી આનંદ ધણો, વધ્યો પ્રેમ અપાર રે,
વિધાત્રી તુજને નમું, મને મેળવ્યો ભરથાર રે.

કડવું ૨૨ મું—રાગ ઓખાધ.

શુકળ જોડ્યા પરમ વચન સાંભળ પરીક્ષિત રાજન,
મળાખેડા ખેલ સૈયારી, જોડી વચન કૌભાંડકુમારી;

૪. અ. રેતી ઉડી ઓખાજી ભાખે.

૫. ખૂ. કા. જો જાઓ તો વાતજ ચરચાય. આપણી ખૂ. કા. માં વધારાની લીટી.
ખાઈ! રહીશ કદી તું ભૂખી, નહિ તુજને થવા દઉં દુઃખી,
તને આખીશ મારો ભાગ, હમણાં નથી જવાનો ભાગ;

૬. અ. પણ તુજને ન દેઉં જાવા. ખૂ. કા. પણ નહિ દેઉં ખેતડી! જાવા.

તુજ અર્થ લાંબો અવતાર, મેળવીઆં સ્ત્રી ભરથાર,
 એમ કહી થઈ અદર્શન, ચિત્રલેખા ગઈ બ્રહ્મસદન;
 ઝોખાએ રોઈ આંખો ભરી, કંથે આસનાવાસના કરી,
 સ્વામીએ સંભોગી નારી, ૭ મુખે વિધાત્રી મૂકી વિસારી;
 બેને વિસારી વિયોગની પીડા, નરનારી કરે કામ ક્રીડા,
 વિલસિત વિષયમાં છે પૂરાં, ૮ નરનારી રતિ યુદ્ધે શરંગ;
 છે ચઢતે ભ્રમન કાયા, ૧ પ્રીત બંધાઈ વાધી માયા,^૧
 રનેહ અર્ણવ ઝોખા નારી, ૨ ઝીલે અનિરુદ્ધ કુંજ વિહારી;
 જે ભ્રમને તે ઉપર આવે, લક્ષ્ય ભ્રમન કરે મન ભાવે,
 પોતે ઝોખાનો અભિલાષ, પછી આવ્યો માસ વૈશાખ;^૩
 બાળી બારીએ વાયુ આવે, ત્યમ ત્યમ મોહ ઉપજવે,
 આવ્યા વૃષા કાળના દિન, ગાળે વરસે છે પરજન્ય;
 વીળળી થાય છે આલે પૂરી, ૪ બોલે કોકિલા સુર મધુરી,^૪
 મહા તપસીનાં મન ડોલે, દાદુર મોર બપૈયા બોલે;
 માળીઆં તજે રતનાગર ગાળે, ઝોખા નવ સાત આબ્રણ છાળે,^૬
 નિત્ય મર્દન, મંજન અંગે, ૭ ચર્ચે ચંદન કેસર સંગે;

૭. જ. કા. સંભોગીની નારી જ. કા. આસન લેદે ખાંતો છે પૂરાં.

૧. વ. છે ભ્રમન ચઢતી કાયા

જ. કા. ૧. ૨. પ્રીત બંધનને બાંધી માયા. વ. પ્રીત બંધનની વર માયા.

૩. જ. રનેહ હવે ઝોખા નારી. ક. રનેહ અતિ ઝોખા નારી.

૪. ક. વહીગયો માસ વૈશાખ.

૫. વ. વીળળી થાય આલે પૂરી. ક. થાય લીલકડી વૃત્ત પૂરી.

જ. કા. થાય આકાશે વીળળી પૂરી.

૬. વ. ઝોખા અંગે નરશત છાળે. જ. કા. બોલે કોયલવાણી.

જ. કા. અંગે નવ સસ શણગાર સાળે

૭. જ. તેલમર્દન કરે અંગે જ. કા. તેલ મર્દન, મંજન અંગે.

નેત્રે અંજન આબ્રણ હાર, મુખ તાંમુલનો પીચકાર,
 ઇંદુમાંહે ઉડગણુ જેવો, સોહે નિલવટ ચાંદલો તેવો;
 શીશ રાખડી શોભા ધણી, ચોટલો તે નાગની ફણી,
 શીશ પુલ ને સેથે સિંદૂર, દેખી મોલો તે અનિરુદ્ધ શર;
 કાને કુંડળ ઝગમગ જોઇ, કામ કુંચર રૂલો છે મોહી,
 નારી તારી નાસિકાનો મોર, નહિ બૂધણ ચિત્તનો ચોર.
 રક્ત અધર હસે મંદ મંદ, ન હોય હારય, મોહના કંદ,
 પંકજ મધ્યે ખિંદુ પડતાં,^૮ મોર મોતી અધરે ઢળતાં,^{૧૦}
 અપળનેત્ર ઝીણું અંજન, જાણે ગાલે પડયું અંજન,^{૧૧}
 મોલો મોલો તે મુખને મોડે,^{૧૨} મોલો મોલો બ્રહ્મટિને જોડે;
 મોલો મોલો હાર ગળખંધ, મોલો મોલો જાનુખંધ
 મોલો મોલો હરત કમળ, મોલો મોલો ઉર કુંલ રથળ;^{૧૩}
 મોલો મોલો પ્રેમને પાસે,^૧ મોલો મોલો ચંદનની વાસે,
 મોલો મોલો અલકાની લટે, મોલો મોલો કેસરી કટે;
 મોલો મોલો પહેરણ દ્રાણી, મોલો મોલો ચંદ્ર ઘંટાણી,
 મોલો મોલો નેત્રને નમણે,^૨ મોલો મોલો હસા ગમને;
 મોલો મોલો અરગળને મહેકે, મોલો મોલો ચાલને લહેકે,

૮. ઈ. લલાટ ચાંદલો તેવો. જુ. કા. તંપે નિલવટ ચાંદલો તેવો,
 ચંદ્ર શરદ પૂનમના જેવો.

૯. અ. જુ. કા. પંકજમાં મેઘ ખિન્દુ પડતાં.

૧૦. ક. મોર મોતી અંજુળ અડતાં. જુ. કા. મોતી મોરનાં અધરે અડતાં

૧૧. અ. વ. જાણે જાણે પડયું અંજન

૧૨. ક. મોલો મોલો શીશ અજોર.

૧૩. આલીટી ઉપર જુ. કા. માં-મોલો મોલો રનેહરેસંધ, મોલો મોલો
 હાર ગળખંધ;

૧. ઈ, અનિરુદ્ધ બંધાયો પ્રેમને પાસે.

૨. વ. મોલો મોલો નેહને નયણે.

મોહો મોહો ઝાંઝરને ઝમકે, મોહો મોહો અણવટને ઠમકે;^૩
 કામકુંવર રહ્યોછે મોહી, નારીની ચંચલતા જોઇ,
 અનિરુદ્ધ બાંધે પ્રેમને પાશે, મોહો કટિમેખલાને પ્રકાશે;
 મોહો મોહો નેહને નમી, મોહો મોહો ચાર આંખે અમી,
 મોહો મોહો નેપૂરને ઠમકે, મોહો મોહો ગોફણાને રણકે;
 એક સ્તંભ ઓખાનું^૪ ધામ, ગયું વિસરી દારકા ગામ,
 લક્ષ્ય ભોજન પોખ્યું આપ,^૬ તેણે વિસર્યો મા ને આપ;
 પામ્યો અધરામૃતનું પાન, તેથી વિસર્યો હરિનું ધ્યાન,
 પવિકળ થયો વિષયના સ્વાદ, તેણે મૂકી કુળ મરજાદ;
 વિષય ઓખા સ્નેહઆગાર, તેથી વિસર્યો રતનાગર,
 અનિરુદ્ધની ચાલ છે ગમતી, નારી હિંડે અનિરુદ્ધને નમતી;
 મહિલા! મહિલા! મુખે ઉચરતો, હીંડે નારીની પૂઠે ફરતો,
 કીધો ઘેલો તે મૃગનયણી, નવ જાણે દિવસ કે રમણી;
 સ્ત્રીએ મોહ મદિરા પાઇ, આલિંગન દે છે ધાઇ ધાઇ,
 નિર્ભે નિરંકુશ કરે છે ભોગ, નિવૃત્યો^૭ પ્રેહનો રોગ;
 એક એકને ગ્રહી રાખે, અન્યો અન્ય અધરામૃત ચાખે,^{૧૦}
 અંગ ઉપર અંગજ નાખે, મે'લો, મે'લો, મુખથી એવું ભાખે;
 અંગો અંગે કામ રહ્યો રમી, ચાર આંખડીએ ઝરે અમી,
 શુધ પુધ ગઈ છે વિસરી, એમ ચોમાસું ગયું નિસરી.

૩. ડ. મોહો મોહો ધુધરીને ધમકે.

૪. જ. કા. મોહો મોહો મોહો મોહો તે મંદ મંદ હાસે

૫. જ. કા. દેખી એક સ્તંભનું ધામ.

૬. વ. લક્ષ્ય ભોજન પોખ્યું આપ. ક. ધણુ લક્ષ્ય પોખ્યું આપ.

૭. જ. કા. નિરંકુશ વિષયના.

૮. જ. કા. જ. કા. વિષય (નથી) અ. ઝીલે ઓખા સ્નેહઆગર

૯. વ. નવ લહે પ્રેહનો રોગ. જ. નવ રહે વિજેગનો રોગ.

૧૦. ઈ. અન્યોઅન્ય સુધારસ ચાખે.

વલણ :

ગયું ચોમાસું વિસરી,^૧ આવ્યો આશ્વિન માસરે,
કન્યા ટળી નારી થઈ, પછી ઓખા પામી વિલાસરે.

કડવું ૧૪ મું.

રાગ—દેશાળ.

વર્ષાઋતુ વહી ગઈરે, રમતાં આવ્યો આશ્વિન માસ^૧
સુખપામી ઘણુરે, રમતાં રમતાં રંગ વિલાસ;
રક્ષક રાયનોરે, તેણે દીડી રાજકુમાર;
કન્યારૂપ ક્યાં ગયુંરે, ઓખા દિસે છે રે નાર!
ચિત્રલેખા છે નહિં રે, એકલડી દે દર્શન,^૨
રાતી રાતી આંખડીરે, પ્રપ્લવિત દિસે તન;^૩
હિંડે ઉર લાંકતીરે, રનેહે થયો છે નખપાત,
અધર પર શ્યામતારે, કોયક પુરૂષ દંતના ધાત;
સેવક સંચર્યારે, કોપે દેખીને ઉત્પાત,^૪
મંત્રી કૌલાડને રે, જઈ કંઈ માંડી વાત;^૫

૧. બૃ. કા. ગયું ચોમાસું વિષય રમતાં, આવ્યો આશ્વિન માસ રે,
કન્યા ટળી નારી હવી, ઓખા પામી વિલાસ રે;
૨. અ રમતાં રમતાં રાસવિલાસ; જ રમતાં રંગ વિલાસ વ કાંઈ એક
રમતાં રંગ વિલાસ; ર કાંઈ એક કરતાં વિનોદ વિલાસ. બૃ. કા. રમતાં
રમતાં રંગ વિલાસ.
૩. પછી બૃ. કા. માં ચાર લીટી વધુ છે:—
એક સમે સહીરે શરદઋતુ સમે નર ને નાર,
માણેકઠારી પૂર્ણિમા રે, ઉત્તમ દિવસ આવ્યો સાર;
ચંદ્ર-કિરણ ચાંદની રે, બેઠાં હિંડોળે નર ને નાર,
હાસ્ય વિનોદ શું રે, કરતાં કીડા વિવિધ પ્રકાર.
૪. બૃ. કા. એકલડી દીસે છે એ. રૂ. બૃ. કા. પ્રપ્લવિત દિસે છે એની દેહ.
૫. બૃ. કા. કાંઈ એક દેખી મન વિચાર. રૂ. જઈને કહ્યા સમાચાર.

પ્રધાન પરવર્યોરે, જ્યાં છે અસુરકરો નાથ,
 રાયજી સાંભળોરે, કહે છે મંત્રી જોડીને હાથ.
 લૌકિક વારતારે, એક આપણને લાંછન,^૫
 જીભલડી છેદીએરે, કે કેમ કહું વજ્ર વચન;^૬
 આળકી તમતણીરે, તેતો થઈ છે નારી રૂપ,
 એવું સાંભળારે,^૭ આસનથી ડગીઓ ભૂપ;
 ધજા લાગી પડીરે, અમથી ^૮અકસ્માત,
 આણુ કંપ્યો ધણુરે, મંત્રી ! કહેને સાચી વાત;
 શિવે કહ્યું તે થયું રે, તારી ધજા ચાશે પતન,
 ત્યારે જાણુજે રે, શત્રુ થયો છે ઉત્પત્ત;
 જાઓને મંત્રી તમો રે, જુઓ પુત્રી કરી પેર,
 કોઈ જાણુ નહિ રે, તેમ તેડીને લાવો ઘેર;
 પ્રધાન પરવર્યો રે, સાથે ડાહ્યા ડાહ્યા જન,
 ઝોખાને માળીએરે, હેહા રહીને વઢે વચન;
 દોલાંડ બિચરે રે, ઝોખાજી દો દર્શન,^૧
 ચિત્રલેખા કહાં ગઈ રે, ચાલો તેડે છે રાજન;
 થરથર પ્રજ્વળી રે,^૨ પડી પેટડીઆમાં ફાળ,
 શું ચાશે નાથજી રે, આવી લાગી છે જંજાળ ?
 તમો રખે ખોલતા રે, નાથજી દેશો મા દરશન,
 મુખ બોલી ગયું રે, થયાં સજળ જે લોચન;^૩

૫. કાં આપણને લાગ્યું લાંછન. ૬. આપણને દિસે છે લાંછન. ૭. હ કેમ કહું પ્રગટ વચન.

૮. જ. કા. રૂ. વારતા સાંભળી રે. ૭. જ. કા. જ. આફણીએ રૂ. અણુછતી અકસ્માત.

૧. હ ઝોખાખાઈ ! દો દર્શન; ૬. ઝોખાજી દો દર્શન.

૨. જ થયાં ખાલી જે લોચન.

આળા બેખાકળા રે, કંપે કદળા સરખા ચરણ,^૩
કસણ કર્યા વિના રે, કંચુકી અવળાં છે આભરણ;^૪

આરીએ ખાળકી રે, ઉભી રહી છે આવી,
કૌભાંડે કુંવરી રે, લય વચને બોલાવી;

“ ચિત્રલેખા કહાં ગઇ રે, એકલડી દે દર્શન ?^૫

કન્યારૂપ કહાં ગયું રે, જે પું થઇ છે નારી તન ?^૬

શરીર સંકોચતી રે, વેહે વ્યાકુળા રે બેતી !

ધરમાં કાણ છે રે, શીઘ્રે મુજને સાચું કે'ની;

ધુંધટડો તાણતી રે, બોલે આખી ભાગી વાત;

“ દિલ વાફ નથી રે, ચિત્રલેખાએ કીધું શયન,

તેણે હું વ્યાકુળા રે, નયણે ભરે લોચન;

કૌભાંડે બચ્યો રે, કાં બોલો આજપં પાળ ?

હેઠાં બિતરે રે, નહિ તો ચઢીને ભેથું માળ.

વલણુ

ચઢીને ભેથું માળ ન્યારે,^૭ ભાગશે તમારો ભાર રે,

એવું જણી હેઠાં બિતરે, રાય કાપ્યો છે અપાર રે.

૩. હ કાંપી કદળા સરખા બે ચરણ.

૪. બે કાંચળી અવળાં જે ખાગરણ; ૫. કંચુકી છે રે અવળે અવધ.

૫. જ. કા. અમય.

૬. બ જે તમે દો છો દેખા; જ જે પું દે છે રે દર્શન. જ. કા. પું એકલડી.

ક્યમ દેખાય ?

૭. કા કેમ થઈ છે નારીરૂપ; ૮. કેમ થયાં છો નારી વેપ; ૯. જ. કા. કેમ.

પું નારી વેપ જણાય ?

૮. જ. કા. માળ ભેથું તમતણા રે.

કડવું ૧૫ મું

રાગ ગોડી ૧

કન્યાએ ક્રોધ ચઢાવીઓ, ઘણું હાકટયો પ્રધાન,
 લંપટ બોલતાં લાજે નાહ, તારી વૃદ્ધપણે ગઈ સાન;^૧-કન્યાએ ૧
 પાપી પ્રાણ લેવાને આવીઓ,^૨ બોલે ક્ષુદ્ર વચન,^૩
 એવા સાર કીધી જોઈશું, તારી જીભડી છેદન;- કન્યાએ ૨
 તુંને ડાહ્યો દાનવ જાણતી, ભારેખમ રે કૌભાંડ,
 કુંડાં નવ આળ ચઢાવીએ, ભાગી પડે બ્રહ્માંડ;- કન્યાએ ૩
 કહેવા દે મારી માતને, પછી તારી રે વાત,
 હું તો હત્યા આપીશ^૪ તુજને, કરું સાગર અંપાપાત;-કન્યાએ ૪
 ત્યારે પ્રધાન લાગ્યો કંપવા, પુત્રી! તમે પરમ પવિત્ર,
 પછી કાલાવાલા માંડીઆ, ન જાણ્યાં સ્ત્રી ચરિત્ર;- કન્યાએ ૫
 બાપ! રાજએ મુને મોકલ્યો, લોકે પાડ્યો વિરોધ,
 પૂછ્યા સાર શું આવડું? મુજ રંક ઉપર શો ક્રોધ;-કન્યાએ ૬
 એવું કહીને સેવક મોકલ્યો,^૬ રાય બાણાસુરની પાસ,
 રાજએ મંત્રીને કહાવીડિં, ચઢીને જોજો અવાસ;^૭-કન્યાએ ૭
 કૌભાંડ ક્રોધ કરીને ગાજીઓ, વજડાવ્યાં નિશાણ,
 માળીએથી અંને ઊતરો,^૮ તમને બાણાસુરની આણ;- કન્યાએ ૮

૧. અ રાગ રામકળી બે રાગ આશાવરી, જે રાગ સોહિણી.

૨. જ. કા. ઘડપણે ગઈ સાન.

૩. ઢ પાપી પ્રાણ લેવા કેમ આવિયો; જ. કા. પાપી પ્રાણ લેવા કયાંથી આવિઓ.

૪. બ બોલતો કુવચન; ક બોલતો દુષ્ટ વચન.

૫. ક હું તો આપીશ હત્યા તુજને; જ. કા. હત્યા આપું હું તુજને.

૬. ર મંત્રીએ સેવક મોકલ્યો; જ. કા. એવું કહેતાં સેવક મોકલ્યો.

૭. બે જુઓ કોણ છે અવાસ; અ જુઓ બીજું કોણ છે પાસ.

૮. બ, ક, માળમાંથી બેહુ નીસરો.

પછી દાસને આજ્ઞા આપી, એક સ્તંભ કરો છેદન,^૬

ઓખાએ આમું હાળીઆં, મારો ચંપાશે સ્વામીન;- કન્યાએ૦ ૯

હાંકારો અસુરનો સાંભળી,^૭ ઉભો થયો અનિરુદ્ધ,

મેઘની પેરે ગાજીઓ, કંપાવી નગરી બધ;- કન્યાએ૦ ૧૦

મંત્રી કહે સુલટ સાંભળો, કોઈ નેહો અહિં,^{૧૧}

આપણે નાદે ગાજી બીડીઓ, જેમ મેઘનાદે સિંહ;^{૧૨}-કન્યાએ૦ ૧૧

ઓખાએ નાથ બાથમાં ઘાંલીઓ, શું જાઓ છો વહીવહી,^{૧૩}

મરડી મરડી શું જાઓ છો,^{૧૪} અરે, દેવડાં જાઉં કહી;-કન્યાએ૦ ૧૨

આ શો બિજમ લટવા તણો, સામું નથી કામનું ધામ,

દાનવને માનવ જીતે નહિ, એ ન હોય રતિ સંગ્રામ;^{૧૫}-કન્યાએ૦ ૧૩

નાથ કહે, સુણ સુંદરી, વાત તો સઘળે થઈ,

હવે ચોરી શાની! આપણે, ચાલો બેસીએ બારીએ જઈ:

કન્યાએ૦ ૧૪

વલણ

નરનારી બેઠાં બારીએ,^{૧૬} વાત પ્રીત કીધી રે,

છજે લજે કામકુંવરને, ઓખા ઉછંગે લીધી રે.

૬. જ. કા. સ્તંભ કરો છેદન.

૧૦. બ હાહાકાર અસુરનો સાંભળી.

૧૧. બ કોઈ નેહો દિસે અહિં, વ કોઈ નેહ હશે અહિં; ક કોઈ જોડ્યો નેહો અહિં.

૧૨. બ જેમ મેઘ શબ્દ શું સિંહ.

૧૩. ઇ, વ અરે જાઓ છો કહી.

૧૪. હ મરડી મૂકી શું જાઓ છો.

૧૫. બ એનો અજીત સંગ્રામ; ક એ શોભે નહિ સંગ્રામ, વ શોભે નહિ એ સંગ્રામ.

૧૬. જ. કા. જઈ બેઠાં નર નારી બંધો, વાત વિપરીત કીધી રે,
છજે લજે (બ્રાણે!) કામકુંવર, ઓખા ઉછંગે લીધી રે.

કડવું ૧૬ મું

રાંગ રામચી

જોડી જોવાને જોઈ મળીઆ છે ટોળેજી, ઓખા અનિરૂદ્ધે રે લીધી ખોળેજી,
કંઠે ખાંહેલડી રે ધાલી ખાળેજી, દોડી કૌભાંડને બેડી જવાળેજી.

ઢાળ

જ્યાણા પ્રકટી તે બાલ બ્રકટિ, સુભટ તેડ્યા જમલા,^૫
મંત્રી કહે, બાઈ ! સખળ શોભે, જેમ હરિ ઉઠંગે કમળા !
લધુરૂપ કોઇ લક્ષણવતો,^૬ આવી સુતાસંગે કો બેડો,
પ્રવેશ નહિ જ્યાં પવન ફેરો, તો માળીઆમાં કેમ પેડો ?
નિઃશંક નિર્ભે થઈને જોડાં,^૭ નિર્લાજ નરને નારી,
હાસ્ય વિનોદ કરે મનગમતાં, લાજ ન આણે મારી;^૮
ઓખાએ ઉત્પાત માંડ્યો, ધાધ ધાધ દેજે સાંઈ,
બંત્રી કહે, બાઈ ! પુરૂષ મોટો,^૯ કારણ દિસે છે કાંઈ;
અંબુજવરણી આંખડી ને, બ્રકટિ મુગટે ચાંપી,
રોમાવળી વાંકી વળી છે, લઢવા રહ્યો છે ટાંપી;
માળ ઘેર્યો સુભટ સર્વે,^{૧૦} બોલતા અતડ,^૨
ઓ બ્યાભિચારી ! બિતર હેડો, એમ કહે છે કૌભાંડ;
અરૂપ આયુષ્યના ધણી ! જમપુરીના માર્ગે ગચ્છ,^૩
અસુર સરખા રિપુ માથે, કેમ થઈ બેડો છું સ્વરથ ?^૪

૫. એ સુભટ બેડો જમલા, બે સુભટ જોવા મળ્યા જમલા, કે સુભટ મળ્યા જમલા. ૬. બે ભુદ્ધિવંત કોઈ લક્ષણવતો, એ લધુસ્વરૂપે ને લક્ષણવતો.

૭. બે નિશંક થઈને નિર્ભે બેડો.

૮. બે લાજ ન ધરે અમારી, કે નથી લાજ ધરતો મારી. આ બે કીટી હે પ્રતમાં નથી. જી. કા. કુચગ્રહણ ચુંબન કરે, કાંઈ લાજ ન આણે હમારી.

૯. જી. કા. પ્રધાન. ૧. હે માળીઆ તમે સુભટ બેડો, કે માળતણે સુભટ સર્વે. ૨. હે બોલતા બેડો, એ બોલતા અટાટ.

૩. હે જમપુરીના માર્ગે ગચ્છ. જી. કા. ચમપુરી માર્ગે-થ.

૪. કે અસુર-સરખા રિપુ મસ્તક, શું બેડો થઈને સ્વરથ.

ખાણરાયની કિંકરીને, દેવે ન થાયે આળ,^૫
 તો તું રાજકુમારી સાથે,^૬ કયમ ચઢીને બેઠો માળ ?
 સાચું કહે જેમ શીશ રહે, તાત કુળ ને ગામ,^૭
 સત્યાર્થ હોય તે ભાખજે,^૮ કયમ સેચું ઝોખા ધામ ?
 અનિરુદ્ધ વળતો બોલીઓ, સાંભળો સુભટ માત્ર,^૯
 હું ક્ષત્રીનંદન ઇચ્છાએ આવ્યો, ખાણનો જમાત્ર; ^{૧૦}
 મંત્રી કહે, તું બોલ વિચારી, બિતરશે અભિમાન,
 જમાત્ર શેનો ખાળકા, કોણે આપ્યું કન્યાદાન !
 અપરાધ પૂરણ બિતર હેઠો, તુંને ખાણસુરની આણ,
^{૧૧}આ દાનવ તારા પ્રાણજ લેશે, મરણ આવ્યું જાણ;^{૧૨}
 જીવ્યાનો ઉપાય મૂકી, પડી વરાંસે ચૂક,
 હોય દસરી તો હાકી બિડે, દીસે છે જંખૂક.
 કોભાંડના આ બોલ સાંભળી,^{૧૩} હાકી બહ્યો છે ખાળ,
 ખારીની ભોગળ લીધી કરમાં, ઇચ્છા દેવા ફાળ.
 વલણ
 ફાળ દેઉં ને અંત લેઉં, હોકારો જખરો કીધો રે,
 ત્યારે ઝોખાએ અનિરુદ્ધને.^{૧૪} માળીઆમાં લીધો રે.

૫. ખ. કા. અમો ન થાયે આળ.

૬. અ તો તું રાજકુમારી કને, બેઠો ચઢી અજ માળ.

૭. હા કુળ માત તાત કુળ ગામ ખ. કા. કુળ ન્યાત કુળ ને ગામ.

૮. હા ન્યારથ સાચું બોલજે. ખ. કા. ન્યારથ હોય તે બોલજે.

સાચું કહે —— ઝોખાધામ; આ બે લીટી પુનરુક્તિ દોષને લીધે
 ક્ષેપક હોવા સંભવ છે. ૯. અ સાંભળો પ્રાણીમાત્ર.

૧૦. અ હું ખાણસુરનો જમાત્ર; કા હું ખાણસુર જમાત્ર, બે ખાણ-
 સુરનો જમાત્ર. ૧૧. વે આ દેલ.

૧૨. કા બિતરશે અભિમાન. ખ. કા. મરણ આવ્યું તુજ જાણ.

૧૩. ખ. કા. બોલ વળતા સાંભળી, બળે બોલ્યો કોમ ખાળ; કા બોલીઓ

કોમળ ખાળ, હા બોલો થયો અનિરુદ્ધ, અ બોલો થયો ત્યાં ખાળ.

૧૪. ખ. કા. બંચકી ધરમાં લીધો રે.

કડવું ૧૭ મું.

રાગ માઝી

મારા કંથજી એમ ના કીજે, બળાઆ શું વહતાં બીજે,
 એ ધણા ને તમો એક જાતે, સૈન્ય મોકલ્યું મારે તાતે:
 દૈત્યને વાહન ને તમો પાળા, એ કડવું ને તમો સુંવાળા,
 દૈત્યને ટોપ કવચ બખતર, તમારે અંગે પીતાંબર;
 દૈત્યને સાંગ ને બહુ ભાલા, નાથ તમે છો દાલામાલા,
 એ મહોન્મત બહુ બળાઆ, તમે મુકોમળ પાતળાઆ;
 સ્વામી ! પછી અસુરને વેધો, પહેલું મરતક માંડે છેદો,
 જદેહી નિખી નિખીને મોહું, તમોને જુદ કરતાં કેમ જોઈ ?
 ઇચ્છા અંતરની ગદ્ય શ્રી, દૈત્યે માળાઈ લીધું વીંટી;
 પ્રભુ પ્રાણ કાંપે છે. મારા, મુઆ દૈત્ય કરે છે હોકારા;
 ધણું કોધી વિરોધી બાણ, હાકે ધન્નું જય ઝાસાણ,
 જગત ભય પામે પિતાની હાકે, બાણે પૃથ્વી ચઢાવી ચાકે;
 જેના નાદે તે મેરૂ હાલે, ચક્રધર સરખા નવ ચાલે,
 ક્ષત્રી સાથ રહે સહુ બીજો, નાથ ! તેને તમે ક્યમ જીતો !

૧. વ રાગ માઝીની; ક રાગ દેશાબી માઝ, ફ રાગ માઝ સોરઠી.
 ૨. જ. કા. નાથજી તમે દાલામાલા. ૩. જ. કા. એ કડવું ને તમે સુંવાળા.
 ૪. જ. કા. તમને દેખી દેખીને રે મોહું. ૫. ક નેત્રે જુદ કરતાં કેમ જોઈ.
 ૬. અ જગત કાંપે બાપજની હાકે; ક જગત થાલે તાતની હાકે વ જમ
 ભય પામે તાતની હાકે.
 ૭. ફ તેને નાથજી તમે કેમ જીતો; જ. કા. નાથજી ! તમે કેઈ પેર જીતો. આ
 પછી બે લીટી ક્ષેપક લાગે છે. અ અને વ પ્રતમાં તથી. જ. કા. માં છે.
 મંત્રી રહ્યો છે દાંત કરડી, શું જાઓ છો મરડી મરડી,
 માટે પહેલાં મુજને મારો, પછી નાથજી રણમાં સધારો.
 જ. કા. માં બીજી પાલુ છે—
 રાશી સૂર્યવંશી તૃપ જોઈ, તેની ચરચર ધૂન્ને દેહ,
 પ્રધાન કોધી પાવકની જાણ, તેથી વિશેષ બાણ ભૂપાળ.
 એમ કહી ભરતી લોચન, દેખી વારે છે સ્વામીન.

કંથ કહે, ન કરું સંગ્રામ, આહાં નાહાનો કુણુ દામ ?
 હાવે જીવતાં છૂટવું નહિ, કાં ન મરીએ સામા જઈ ?
 નથી બિગરવાનો ઉપાય, ત્યાં તો લય પામે શું થાય ?
 નાહો લાંછન લાગે કુળમાં, પ્રતિષ્ઠા જય એક પળમાં.^૮
 મહુચર વાગે ને મણિધર ડાલે, નહિ સપ^૯ તે જળને તોલે.^{૧૦}
 વન ગાજે કેસરી દે દાળ, ના બિછળે તો જાણવો શિયાળ;
 હાકયો વાધ ન માંડે કાન, નહિ શાર્દૂલ જાણવો શ્વાન,
 ક્ષત્રી નાશે દેખીને દળ, નહિ પુરુષ જાણવો વ્યંઝળ;
 ધરમાં ગોઝારો રહે પેસી, જુદે ચરણ વિના રહે ખેસી,^૧
 એમ કહી ઝોખા અળગી કીધી, લડ ગાજ્યો ને ભોગળ લીધી;
 અસુર કુળમાં જઈ ખુપિઓ,^૨ છત્રેથી કપિની પેરે પડીઓ,
 જેમ ગ્રાહ પેસે છે જળમાં, તેમ અનિરુદ્ધ પેઠો દળમાં;
 જેમ ચંદ્ર વાદળમાં, તેમ વાણિજીક થયો બળમાં,
 ગજ જુથમાં લધુ કેસરી, તેમ અનિરુદ્ધ મધ્યે અરિ,^૩
 દૈત્યને આવ્યો મૃત્યુનો દા'ડો, ગાજે અનિરુદ્ધ મેઘ અપાડો,
 પડતામાં બહુ પડતાબ્યા, ભોગળ પ્રહારે ધરણી ઢાળ્યા;
 કૌભાંડે સૈન્યા પ્રેરી, જલદ્ય જોદ્ધને લીધો છે ઘેરી,
 ચંદનને બાવળાએ ઝીંટી, અસુરે વાણિજીક^૪ લીધો વીંટી;
 દાનવ કહે માનવ કશયુ, બહુ સિંહમાં મૃગહુ જશયુ,^૫

-
૮. વ કાં ન મરીએ સામા થઈ.
 ૯. ઇ છે સોમને લાંછન મૂળમાં.
 ૧૦. જ ન ડાલે વૃથા સાપ તોલે. ક મોર જાલે ને મણિધર ડાલે, ન
 ડાલે તો વૃથા શીતને તોલે.
 ૧. હ ચરણ વિહોણો રહે ખેસી. ૨. જ. કા. અસુર સેના ઉપર કોપિઓ.
 ૩. જ. કા. બહુ વીટી વળ્યા છે. વેરી. જ. કા. માં આ પાંચ છ લીટી ઉલટી
 સુલટી છે. ૪. જ. કા. અનિરુદ્ધ.
 ૫. જ. કા. દોષ ન કહે માનવ શુભ, અમે સિંહમાં મૃગજાળ તુલ્ય.

મુગટ મંત્રીને ચરણે ધરે, તો પું મૃત્યુ થકી ભગરે;
 વૈરીવાયક ઐવો સાંભળી, અનિરુદ્ધ ધાયો હોકારો કરી,
 નાખે દૈત્ય ભારી મુદ્ગળ, તેમ અનિરુદ્ધ ભુજ ભોગળ;
 વીસ સહસ્ર અસુર ત્યાં વૂટયા, એકીવારે તે બહુ શર છૂટયા,
 આયુધધારા રહી છે વરસી, વગદા ગ્રસ્તી ફરે છે ફરસી;
 દાનવ ધાયો છે ટોળે ટોળાં, વરસે ભીંડી, નાળ ને ગોળા,
 હાક્યા હસતી દે હલકારા, થાય ખડગતણા ચમકારા,
 થાય અમિતણા ધૂધવાટ (!), બોલે સાંગતણા સુસવાટ;
 રથ ચક્ર ગાળે ગડેડાટ, ગગને ધગ થાય ફડફડાટ,
 હોય હયતણા હણુ પહણાટ, છૂટે બાણુ બહુ સણુસણાટ;
 દેખી દોહિલો નાથનો ઘાટ, ઑખાને થાય છે ભિચાટ,
 બહુ દાનવનો વાળ્યો દાટ, અનિરુદ્ધ મૂકાવે વાટ;
 કોઈ ઝીક્યા ઝાલીને કેશ, કોઈ ઉરાડયા પગની કેશ,
 કોઈને માર્યા ભોગળને ભડાકે, કોઈનાં મુખ ભાગ્યાં લપડાકે;
 કોઈ અધસરતા, કોઈ પૂરા, એમ સૈન્ય કયું ચકચૂરા;
 તે તો રણ ભયાનક ભાસે, બળ દેખી ઑખા ઉલ્લાસે;
 મેતો આવડું નોતું નહયું, ચિત્રલેખાએ રતનજ આણ્યું,
 શોણિત સ્વેદ થયો છે દિલે,^૨ નાથ રણ શ્વિરમાં ઝીલે;
 ભડ ગાળ્યો ને પડ્યું ભંગાણુ, નાહો કોલાંડ લેઈને પ્રાણુ,
 હવું બાણાસુરને જાણુ, એક પુરુષે તે વાળ્યો ધાણુ,
 અસુર સૈન્ય ચઢ્યું સર્વ કોપે, સભ્યાં કવચ, આયુધ ને ટોપે,

૬. જ. કા. બ પડે પરિધ પદ્મી ને ફરસી.

૭. જ. કા. આ બે લીટીમાં પાદો ઉલ્લાસ સુલભ છે.

૮. કા થાય ઑખાને મન ભિચાટ.

૧. બ એમ સૈન્ય કીધું ચુર.

૨. કા જ. કા. શોણિતસ્પર્શ થયો છે ઝીલે, બ પરસ્વેદ વળ્યો છે ઝીં

સર્વ સૈન્ય તે તત્પર કીધું, વઢવાને દુઃદુખિ^૩ દીધું;^૩
વાગી હાક જે ચઢીઓ બાણ, તે તો ઝોખાને થયું બાણ.^૪

વળણ

વાગી હાક જે તાત ચઢીઓ. કયમ છતશે સહસ્ર હાથને,
આંસુ ભરતી, શોક કરતી, સાદ કરતી નાથને.

કંડુ^૫ ૧૮ મું.

રાગ માઝની દેશી.

મારા રવામી ચતુર સુખાણ, બાણ દળ આવ્યું રે,—જાદવણ,^૫
દિસે સૈન્યા ચારે પાસે, હવે શું ચાશે રે?—જાદવણ;
એ બળીઆ સાથે બાથ, નાથ કેમ બીડો રે?—જાદવણ,
હું તો કહું છું તમારી દાસી, નાશી હીડો રે,—જાદવણ;
ઓ, દળ બળવંત દીસે,^૬ રીસે રાતા રે,—જાદવણ,
બળીઆ અસુરને મુખે, તમો રખે જાતા રે,—જાદવણ;
ઓ, ગજ આવ્યા બળવંત, દંત કેમ સહેશો રે?—જાદવણ,
ઓ, અસુર અર્જુવ વાધ્યા, તણાયા જશો રે,—જાદવણ;
એવું જાણીને ઝોસરીએ, ના કીજે ક્રોધ રે,—જાદવણ,
તમે એકલાને આશરો શાનો? માનો પ્રતિબોધ રે,—જાદવણ;
હાં, હાં,^૭ ધીરા થાઓ, ધાઓ તે ફાંસુ રે,—જાદવણ.
મારી જમણી આંખડી ફરકે, વરસે આંસુ રે,—જાદવણ.

૩. જ. કા. માં વધારાની લીટીઓ—દ્વદ્વામું.

૩ પ્રત્યય અગ્નિ જેવો જાનવલ્ય, બાણરૂપ થયું માતુલ્ય,
ચઢ્યો રાય કોધે ગરગડીઓ, જાણ્યું ઝોખાએ રણ તાત ચઢીઓ;
સૈન્યના લોક આગળ ચાલ્યા, કરમાં બહુ ભારા બાલ્યા.

૪. જ તવ થયું ઝોખાને જાણ. પ. જે બાણ આવ્યો રે જાદવણ.

૬. જ ઝો દળ આવ્યું બળવંત દીસે.

૭. જ. કા. ધીરા થાઓ ને ધાઓ, વઢો તો ફાંસુ રે.

મને દિવસ લાગે ઝાંખો, નાખો લોગળ રે, -મદવળ.
 એ તો ના સમજે સમજાવ્યો, ઝો દળ આવ્યું રે, -મદવળ.
 તમે હું દેહડીના હંસ, ૨ ધ્વંસ છોડ જુદે રે, -મદવળ.
 વેશ પાલટી પાછા વળો, ૪ માનો મારી બુદ્ધ રે, -મદવળ.
 તમે ઘેલાં દીસો છો ધરણી, તરુણી મૂકો ટેવ રે, -મણીજી.
 અમો બાણુ થકી કેમ ૫ ઓસરશું? કરશું એવરે? -રાણીજી.
 નો અનિરુદ્ધ નાશે રણુથકી, લાજે શ્રી ગોપાળ, -રાણીજી.
 નાઠે અર્થ ન સીજે, ૭ કીજે ચાલ રે, -રાણીજી.

વલણ

ચાલ ન કીજે અતિ ધણી, અંતે રાખશે મોરારે,
 ધાયો નાથ; નિરાશ થઈ, ૯ પછી રોવા લાગી નારે.

કંકડું પંદ મું

રાગ મેવાડો ૧૦

ઝોખા કરતી સાદ, ૧૧

આ શા સાદ ઉધમલી ૧૨

હું તો લાણું તમારે પાય,

આવી બેસો માળીઆ માંભ,

હોરે હીલા રાણા,

હોરે હીલા રાણા ?

"

"

૨. વ તમે હું કંઝાણીના હંસ.

૩. અ ધ્વંસ કેમ સહેશે; ક ધસો કેમ જુદે રે.

૪. જી. કા. પાછા વળોજી લાણું પાય.

૫. જી. કા. નહિ; વ કરશું શ્વશુરની સેવરે, અ કરું રૂઢી સેવરે.

૬. જી. કા. અનિરુદ્ધ નો રણુથી લાજે.

૭. જી. કા. નાઠે અર્થ ન એકે સીજે, શી કીજે.

૮. રૂ રોયે ન હોય કાળ, એ તો કુળની ચાલરે.

૯. જી. કા. ધસ્યો નાથ ને હોય ધસીઆ. ૧૦. વ રાગ મેવાડો હુદડો.

૧૧. જી. કા. ઝોખા કરતી તે કંથને સાદ. ૧૨. જી. કા. ક હન્માદ.

હું બાણને કહું પ્રણામ,	હો રે હઠીલા રાણા.
એ છે કાલાવાલાનું કામ,	” ”
એ બળીઆ સાથે બાથ,	” ”
જોધને ભરીએ નાથ,	” ”
તરવું છે સાગર તીર,	” ”
બળે ન પામીએ પેલે પાર,	” ”
અનેકમાં એક કુણ પાત્ર	” ”
સામા દૈત્ય દિસે કુપાત્ર,	” ”
મુને થાય છે માન શુકન, ^૧	હો રે હઠીલા રાણા
મારું જમાણું ફરકે લોચન,	” ”
રુવે શ્વાન વાયસ ને ગાય,	” ”
એવાં શુકન માઠાં થાય,	” ”
આજ ઝાંખો દિસે ભાણ, ^૨	” ”
દિસે નગર બધું વેરાન, ^૩	” ”
આ ધૂજતી દેખું ધરણ,	” ”
દિસે સાગર શોણિતવરણ,	” ”
ઓ આવ્યું દલ વાદલ,	” ”
ઓ ચગકે ભાલાનાં ફળ,	” ”
આ આવ્યા અગણિત અસવાર,	” ”
થાયે હોકારા હોકાર, ^૪	” ”
આ દુંદુભિ વાગે ધાય, ^૫	” ”
ઓ તમ પર સેના ધાય,	” ”

૧. કા વિગેરેમાં આની પૂર્વે જે લીટીઓ છે તે જ. કા. માં છે. ક્ષેપક લાગે છે.

૨. કા આહાં ઝાંખો ગગને ભાણ; વં તથા જ. કા. માં વધારાની લીટીઓ.

મારો ત્રુટ્યો મોતીનો હાર, ૦ ડાળે નેત્રે વહે નળધાર.

૩. કા દિસે નગરી ઉજડ વેરાન, વં દિસે નગર વસતું રાન.

૪. જ. કા. અહિં થાય છે હોહોકાર. ૫. વં ઓ વાગે દુંદુભિના ધાય.

હો રે હઠીલા રાણા.

ઝા ધળ ફરકે ઓમ,
 સૈન્ય ભારે કંપે લોમ,
 ઝા વાગે ધુધરમાળ,
 અશ્વ આવે દેતાં કાળ,
 ઝે અસુર મહા વિકાળ,
 હવે થારો શો હેવાલ,
 આઘ્યો બાણાસુર પ્રલયકાળ,
 લધર્યું મેઘાડંબર છત્રસાર,

" "
 " "
 " "
 " "
 " "
 " "
 " "

વલણું

મેઘાડંબર છત્ર ધરીઈ, ઉલટી નગર બદ્ધ રે,
 અગણિત અરવાર આવીઆ, ૧૦ઘેરી લીધો અનિરુદ્ધ રે. ૧૧

૬. જી. કા. માં નથી એને બદ્ધે—

પાખર બખ્તર પે'યાં ટોપ — ૦

દૈત્ય ભરાયા આપે ટોપ — ૦

૭/૮. બંને લીટીઓ બીજી પ્રતોમાં નથી. જી. કા. માં છે, પણ નીચે પ્રમાણે છે—

એ તો સૂરવીર મહાકાળ — ૦, પડે પેટીઆમાં કાળ — ૦.

નાથ જુઓ વિચારી મન, હોરે

જુદ્ધ રહેવા દો રાજન; હોરે

ને લોપો મારી વાણ, હોરે

તો તમને પિતામહની આણ; હોરે

૧૦. અ ટોળે મળી.

૮. મેઘાડંબર છત્રવિશાલ.

૧૧. અ કરવા જુદ્ધ રે.

કંઠલું ૨૦ મું.

રાગ સામેરી^૧

આવી તે સૈન્યા અસુર તણી, અનિરુદ્ધ^૨ રે લીધો ઘેરી,
કામ કુંવરને મધ્યે લીધો, વીંટી વળ્યા ચોફેરી;
અમર કહે શું નીપજશે, ઇચ્છા તે પરમેશ્વરી,
રિપુ ગળના જુથમાં હે, અનિરુદ્ધ લઘુ કેસરી;
આણાસુરને શું કરે ! ભોગળ લીધી ફેગટ,
વેરી વાયસ કોટી મળ્યાફે, કેમ જીવશે પોપટ !
આણાસુરે સુભટ વાર્યા, કોય કરશે નહિં ધાત,
છે વીર થોડી વય તણો, હું પૂછું માંડી વાત;
માળીએથી આખા નિર્જો, રૂદન મૂક્યું છોડી,
ઓ જીવન પૂઠે યોદ્ધા ભલા, રહ્યા ભાથા બીડી;^૩
અળવંત સાથે જોદ્ધ ઘણા,^૪ છે સૈન્યા મિહામણી,
ભડે ભાથા (ભલા) બીડીયા, હોંડીઆ સ્વામી ભણી,
ખડગ, ખાંડાં ઝળકંતાં^૫, ઝળકતી ભાલાઅણી;
આ દલ વાદલ કેમ સહેશે ? (ઓ) સ્વામી સુકોમળ,
પ્રાણનાથને પીડશે એ^૬ પ્રગટયાં તે કર્મનાં ફળ;
દૈવના આધા દૈત્ય બળીઆ,^૭ દયા નહિ લવશે,

૧. ક રાગ સોરઠી, અ રાગ રામઝી.
૨. ક બદલ જોદ્ધ લીધો ઘેરી. રૂ વ વેરી વાયસ સામરા મળીઆ.
૩. હ રહ્યા ભાથા ભેડી.
૪. ક જ. કા. અળવંત બેહેકે અતિ ઘણું, વ અળવંત દિસે બેહેકે અતિ ઘણો.
૫. હ વ રહ્યા છે હજુહણી; ક ઓ આવે છે હજુહણી.
૬. ક ખડગ ખેડાં નાખતા. વ ખડગ ખેડાં ઝળકંતાં.
૭. રૂ પ્રાણનાથને પાપી પીડશે.
૮. વ દૈવના લીધા દૈત્ય બળીઆ, ક દૈવના લીધા દૈત્ય એ

કુંવર-વય કંથ છે માહરો, નથી જાગ્યા મુખના કેશ;^૮
 ચાર દિવસનું ચાંદરણું, ગયું કર્મડા! વહી,
 પાપી પીડશે પ્રભુને, દૈવડા! જાઉં કહીં?
 અર્ભક^{૧૦} તમારો એકલો, વીંટી વળ્યા અસુર,
 એવું જાણી સહાય કરજો, સાંભળીઆ મ્હનુર;
 દુઃખ નિવારણ કૃષ્ણજી, હું થઈ તમારી વધુ,
 એ આશા અમારી ભાગશે તો, લાજશે જાદવ કુળ બંધુ;
 પ્રજા પરિવારે છો પનોતા, આપશ્રી મોરારી.^૨
 સંભાવના તો સર્વની લીજે, આપે શ્રી મોરારી;
 અમને આશા તમારી છે, અમે તમારાં છોઈ,
 લાજ લાગે વૃદ્ધને, કોઈ કહે કાળું ગોઈ;
 એવું જાણી સહાય કરજો, દામોદરજી દક્ષ,
 પક્ષી પલાણી પ્રભુજી,^૩ પુત્રની કરજો પક્ષ;
 ભગવંત ભજની ભામની, ભરથાર રિપુ દળ મધ્ય,
 કોણું^૪ કહે પિતા બાણુને,^૫ એ બાળક છે અમુક્;
 ગદગદ કંઠે ગોરડી, ગંતિભંગ જાણે ગેલી,
 મન જાણે પ્રાણુજ કાઢું, તમારા મંત્રામ પેલી;
 મુખ વિકાળ, નેત્ર બિહામણું,^૭ છે મૂછ મોટી મોટી,
 એવા અસુર આવી મળ્યા, મંખ્યા તે સમ કોટી;

૬. ઓ, વ, ક, નથી આવ્યા મુઠે કેશ.

૧૦. ક આ તન તમારો એકલો, જી૦ કા૦ કંથજી મોરો એકલો.
 ક આ ભક્ત તમારો એકલો.

૧. જી. કા. ને.

૨. જી. કા. પ્રજા પ્રતિપાલન કરો છો, પનોતા શ્રીમોરારી.

૩. જી. કા. પક્ષી પલાણી પ્રભુજી, પુત્રની કરવા પક્ષ વં ગરૂડ પલાણી.

૪. જી. કા. કોઈ કહે પિતા બાણુને તું એ બાળક ને તું વૃદ્ધ.

૫. ક કો કહે પિતાંબર ધસે. ૧. જી. કા. એવું ઈચ્છું.

૭. રૂ, વ મુખ, વક્ર, નેત્ર બિહામણાં.

દળવાદળ સૈન્યા ઉલટી, મધ્યે લીધો અનિરુદ્ધ,
 વીર વીંટચો વેરીએ, જેમ મક્ષિકાએ મધ;
 ઘનુખ ધરિયાં પાંચસે, બાણે ચઢાવ્યાં બાણ,
 રાગ માર ગાય ગુણીજન, એમ ગડગડીઆં નિશાણ;
 અનંગ અર્ધક ઢાંકીઓ, શોભતો જેમ ઈન્દ્ર,^{૧૦}
 ઉપમા દધએ ઇદુતણી તો તારામાં જેમ ચંદ્ર;
 લધુકુંજની સૂંઢ સરખા, શોભિતા બે ભુજ,
 શરાસન સરખી બ્રહ્મટિ,^{૧૧} નેત્ર બે અંબુજ;
 તૃણમાત્ર ત્રેવડતો નથી, બાણના જે બાહુ,^{૧૨}
 અસુર અનિરુદ્ધ શોભતા, જેમ ચંદ્રમા ને રાહુ.
 પાપીએ જોયું વક દ્રષ્ટિ,^૧ કીધાં તીવ્ર તાણી ચક્ષુ,
 વપું શોભા વૃક્ષતણી? બાણે^૨ અરણીનું વૃક્ષ;

૮. ધનુષ બાણ ત્રાંસે ધર્યાં. આ લીટીની ઉપર જ પ્રતમાં કડતું પૂરું યાય છે, ને વળણ છે—

(ન્યમ) મક્ષિકાએ મધરે, એમ લીધો અનિરુદ્ધ વેરી રે,
 અમર કહે, શું નિપજશે, જેમ ઇચ્છા પરમેશ્વરી રે.

૯. બૃ. કા. 'એમ' નથી.

૧૦. જે અનંત અબ્રે ઢાંકીઓ, શોભીઓ જાણે ઇદુ; ગગને આલજ ઢાંકીઓ, શોભીઓ જેમ ઇદુ, બૃ. કા. ઉપમા ને હ્રુગણતણી, લલાટે સ્વેદનાં બિંદુ, કાં એણે બાણે આલ ઢાંકીઓ તેમાં અનિરુદ્ધ ઇદુ.

૧૧. ઈ, ઓ, રસાળ સરખી બ્રહ્મટિ; બે, હ ધનુષ સરખી બ્રહ્મટિ, બે સરખા સરખી બ્રહ્મટિ, કાં શરાસન સરખી બ્રહ્મટિ.

૧૨. જે બાણાસુર મહાબાહુ, કા જેમ ચંદ્રમાને રાહુ.

૧. ઓ વાણિજે જોયું વિકટ દષ્ટે, તેમ રાતડાં ચક્ષુ, જે રાતાં તરડાં ચક્ષુ; કાં ભ્રમર ચઢાવ્યાં ચક્ષુ. ફ પાપીએ જોયું વક દષ્ટિ, તીવ્ર તાણી ચક્ષુ.

બૃ. કા. નદવે જોયું વક દષ્ટે, રાતાં કીધાં ચક્ષુ.

૨. બૃ. કા. વપું શોભે ભુજ વૃક્ષ, જેમ અરણ્યનું વૃક્ષ.

અનિરુદ્ધ કહે, આ સમે હોય કુહાડો, ૩ ભોગળ ને વળી ધાર,
આંચો ટાણું અમુર કરો, ૪ જિતાર ભૂજનો લાર;
શું વધુ બાણનું ગોડપ છે, માંહે વસે સર્પનો સાય !
કે પેટમાંથી પૂર્વજો, ૬ પિંડ લેવા કાઢે હાય !

કાષ્ટના કે લાખના, એણે ચોંટાડ્યા કર,
અથવા કોઈ પક્ષી દિસે છે, મરવા વિખર્યા છે પર ! ૭
તવ હસવું આવ્યું રાયને, બાળક છે અજ્ઞાન,
શું કરે જે લાંછન લાગે, નહિ તો દેહ કન્યાધન;
કોલાંડ કહે, અજ્ઞાની નથી, રાય ! તમને દે છે ગાળ,
અલિસુત અંતરમાં બળ્યો, ૮ બ્રહ્માંડ લાગી બવાળ;
મુલક નિકટ રાય આવ્યો, ૯ જોલાવ્યો અતિ ગર્વે, ૧૧
નિર્લાજ, લંપટ નથી લહેતો, વીંટી વળ્યા છે સર્વે; ૧૨
કુળ લજભણો કાણુ છે, તરકર ને નિર્લાજ ?
અપરાધ કરી ક્રમ ભંગે, સિંહના મુખથી અજ ?

-
૩. જ. કા. આ સમે ને હોત કુહાડો, અથવા ભોગળધાર,
૪. ક. આ સમે ને હોત આંકુ અમુરને હળવો કરત, જિતારત ભૂજનો લાર.
૫. જ. કા. શું વરયું બાણનું દિલ છે, તેમાં વસે સર્પનો સાય;
૬. (ક્ષેપક ?) પિંડમાં પૂર્વજ રહ્યા, પિંડ લેવા કાઢે હાય. અ. શું પેટમાંથી
બાણનું દિલ છે. વ. શું પેટમાં પૂર્વજ રહે, ક. અ. શું પેટમાંથી
પૂર્વજો હનુ પિંડમાંહે પૂર્વજ વસે, ધરીને ચોટ્યા હરત.
૭. જ. કા. વિદ્યાવ્યા છે પર.
૮. જ. કા. લીટીઓ ઉધીચતી છે. ક. તવ બોલીઓ અજવાન.
૯. રૂ. બળીસુત અંતરમાં બળ્યો.
૧૦. જ. ૧૧. મુલક નિકટ રાય સર્વે, બોલ્યા બહુ ગર્વે, નિપટ લંપટ
નથી બહીતો ધાયા હણવા સર્વ.
૧૧. રૂ. બોલીઓ બહુ ગર્વે, અ. બોલીઓ મુખ ગર્વે.
૧૨. ક. રાયો હણવા સર્વે, વ. બ. ધો. હણવા સર્વે.

ગમન નહિ અહિં અંમર ફરું; તો તેં કેમ આગમ્યાં, ૧૩
 અજાણે આવી ચડ્યો કે ભૂતે મન ભમાવ્યું ?
 શકે સ્વર્ગથી કોઈએ નાખ્યો, કારણ સરખું ભાસે,
 સાચું કહે તો મારું નહિ, ૧૪ રહે બાળક ! વિશ્વાસે;
 કુણ કુળમાં અવતર્યો, કુણ માત, તાત ને ગામ ?
 જયારથ હોય તે ભાખજે, કયમ સેવ્યું ઓખા ધામ ? ૧૫
 અનિરુદ્ધ કહે, વિહિવા મળ્યો, હવે ન્યાત, કુળતું શું કામ ?
 પિતૃ પિતામહ માહરા તે, પ્રસિદ્ધ છે સંસાર,
 છોડી છત્રપતિની વર્યો, તું ચતુર હવે વિચાર; ૧
 વાણિક કુળ છે માહરું, ૨ નામ અનિરુદ્ધ,
 જો ખેડશા તો સમુદ્ર માહે, નાખીશ નગરી બદ્ધ;
 બાણાસુર સામું જોઈને, કૌભાંડ વળતું ભાખે,
 ચોરી કરી કન્યા વરે, કુણ તે વાણિક પાખે!
 પૌત્ર જાણી કુણનો, બાણ તે ધસીઆ કર,
 નીચ વર કન્યા વર્યો, દેવના બેઠું વર;
 શીશ રીસે ડોક ધૂણાવી, ધનુષ્ય ધરીઆ ધીર ૩
 કૌભાંડ કહે છે રાયને, એ જોઈ છે મહાવીર;

૧૩. વ તો તું ત્યાં કેમ આગમ્યા. જ. કા. ગમ નહિ અમરને, તો કેમ

આવતાં આવ્યું? અજાણે આવી ચડ્યો કે ભૂતે મન ભમાવ્યું?

૧૪. ક સાચું કહે તું નહિ હણું; વ સાચું કહે તો ન હણું;

અ સાચું કહે નિશ્ચ ન હણું.

૧૫. આ લીટી જ. કા. માં નથી.

૧. વ તું ચતુર છે વિચાર. જ. કા. ચોરી છત્રપતિની કરી, તું ચતુર હોય તો વિચાર.

૨. ક વાણિક વંશ છે મુજતણા. જ. કા. નદવકુળ છે મુજતણું.

૩. વ રીસે ધડહડી પછી ધનુષ્ય, લીધાં હાથમાં બાણ, ક રીસે ધડહડીને ધનુષ્ય લીધાં બાણ; મંત્રીને મહારાજ કહે છે, એ પુરુષ મોટો જાણ; જ. કા. રીસે તે અંતર પરજાળ્યો, ધનુષ્ય ધરિયાં બાણ.

હકારી વાળિયુક વકાર્યો, ય્યો સોરાસોર,
 આખા નયણે નીરખતાં, નાયને પહોંચે નેર;
 પરિધ, પદી ને ગુરજ, ગદા, ત્રિશુળ ને તોમર,
 મુદ્ગળ, મુશળ, સાંગતણે, ઢાંક્યો અનિરુદ્ધ શર;
 અધાર માયા આસુરી, વરસે શિલા ને શિખર,
 પાગ, હસ્ત ને અસ્થિ, ચર્મ, પડે માંસ ને રૂધિર;
 હય, ગળ, રથ, બાયોબાયે અડકે, લડકે બહુ વાહન,
 હુંદુલિ વાજે, ખાંડાં ગાજે, રણ પડે બહુ જન;
 સાંગ ખળકે, ખડગ ચળકે, અળકે લાલાની અણી,
 રિપુ લાખના જુથમાંહે અનિરુદ્ધ જડીઓ મણિ;
 દેરવી ભોગળ બળ ધરી, રિપુદળ દળ્યું જાદવજોદ્ધ,
 તોડે, પાડે, આડા પછાડે, કરે કામ કુંવર બહુ કોધ;
 હાર્યા પૂરણ, રથ ચૂરણ, ગળ, હય પાછા વળીઆ,
 અંગ રાતાં, શીશ ફાટ્યાં, ધીર ધરણી ઢળીઆ;

૪. જ. કા. આખા નેત્રે નીર ભરે ભરે ને, કંથને પહોંચે નેર.
 દેવક લાગે છે. { અસુર બળીઆ પ્રાક્રમી, ભ્રજળતા દે કાળ;
 ૫. બ ઢાંકીઓ નરવર; કા ઢાંકીઓ અનિરુદ્ધ; હ ઢાંકી લીધો શર.
 ૬. અ અધકાર માયા આસુરી. પ અધાર રણી આસુરી, થઈ રહ્યો
 અધાર, જ. કા. અધકાર માયા આસુરી વરસે શલ્યા ને શિખર,
 કા અશ્વહસ્તીનાં ચર્મ વરસે પડે હય, હસ્તીને ચર્મર, વહે માંસ ને રૂધિર
 ૭. અ મળ્યા બહુ દલ ભેદ.
 ૮. અ પાલ પૂરણ રથ ચૂરણ; 'બ પ્રહાર પૂરણ રથ ચૂરણ. ગળ અનેક
 પાછા વળીઆ. જ. કા. વધારાની લીકીઓ—
 પલવટવાળી પ્રાક્રમી બહુ જુદાંને નંસાડ્યા,
 જુન વિષે ભોગળ ધરી દેતો અનિરુદ્ધ માર;
 હય, ગળ, રથ, પાછા સર્વ નાહા; હવો તે હાહાકાર.

ભડ યુદ્ધ કરતો, જાય રોળતો, અનિરુદ્ધ ઇન્દ્ર સમાન,^૧
 અસુર રણથી^૨ નાસતા, શાર્દૂલથી જેમ શ્વાન;
 હોડું તે હરખે નારતું, ચુણી નાચના હોકાર,
 ઓખા દેખતાં અનિરુદ્ધ, સૈન્ય કીધું તારોતાર;
 સમુદ્રમાંહે સંગમ હવો, બહુ શોણિતનું પૂર;^૩
 ઇલંગાણ પડીઈ પૂર વિષે, અસુર નાશનાશ,
 તે દેખીને બાણ ધસીઓ, સજીને નાગપાશ;^૪
 બોગળ છેદી જીવતણી, પછી કર્યા સહસ્ર સર્પ,
 કામકુંવરને બાંધી લીધો, પછી ગાજીઓ નૃપ.

વળાણ

નૃપ ગાળ્યો મેઘની પેરે, ઉતરાવી ઓખાય રે,
 વર કન્યાને બંધન કરી, બાણાસુર મંદિર જાય રે.

કડવું ૨૨ મું

રાગ રામચીર

બાણે બંને જણને બાંધીયાં, નૌતમ નર ને નાર,
 અનિરુદ્ધ રાખ્યો^૫ આગળ કરી, ગુપ્ત રાખી કુમાર;^૬—આશું ૧

૧. જ. કા. રણમાં તે રોળી મૂકતો અનિરુદ્ધ ઇન્દ્ર સમાન. ખ અનિરુદ્ધ પ્રાકૃતી જેઠ.
૨. કા અસુર ઘણાએક નાસતા, જ. કા. અસુર સુરથી નાસતા.
૩. કા વધું શોણિત પૂર, જ. કા. વહું તે શોણિત પૂર.
૪. જ. કા. બુંબાણ.
૫. રા. બાણે સજી નાગપાશ.
૬. રા. રાગ દેશાખ.
૭. જ. કા. અનિરુદ્ધ રાખ્યો મુખ આગળ.
૮. રા. ગુપ્ત રાખી કન્યાય.

ચૌટામાં ચોર જણાવીઓ, ઢાંક્યો વ્યભિચાર,
 છાની ઓખા મંદિર મોકલી, રાખ્યો કુળનો ભાર;^૯-ખાણે ૨
 લક્ષણવંતો ચાલે લહેકતો, મહેકતો જાડુ વામ,^{૧૦}
 દૈત્યદળ પૂડે પળે, દોરી હીડે છે દાસ;-ખાણે ૩
 પેચ છૂટો પાધરીતણો, આવ્યો પાગ પ્રમાણું,
 ચોરે તે મોરજ મારીઓ, લોક દરે ધખાણ;-ખાણે ૪
 કો કહે એનામાં દૈવત ધણું, રૂપવંત રસાળ,^૧
 એના કટાક્ષમાં કામિની, જોતામાં પડે તત્કાળ;^૨-ખાણે ૫
 એવી ભૂતવણી ભ્રમટિતણી, જોઈ લલી ભૂલે નાર,^૩
 કુંવારી કન્યાને કામણ કરે, મોહે બાંધે કુમાર;^૪-ખાણે ૬
 પુરું પરાક્રમ પુરુષતણું, માટે સંતાડો કન્યાય,^૫
 આકૃષ્ટીએ ક્રમ આવશે, એકલો નહિ અન્યાય;-ખાણે ૭
 સખી પ્રત્યે સખી કહે, દેખી અંગ અવેવ,
 બાંધ્યો તોયે જુએ આપણ ભાણી,^૬ એવી એની શી ટેવ?-ખાણે ૮

૯. જે રાખ્યો લોકાચાર. ૯ રાખ્યો ઘરનો ભાર, એ જોયામાં વિચાર
 ૧૦. જે. એ જોહકતો જરાસ.

૧. જ. કા. માં આ લીટી ઉપર એક કડી વધારાની છે—

ઓખા પુનરપિ પરણશે, હશે ભવ્ય ભરથાર,

તે સ્વામી શું મુખ પામશે, લીધો એણે સાર.

અને તે ૯ કડી સાથે સરખાવો. જ. કા. અ, હિસે રૂપ રસાળ

૨. જે લીટી મોહની બળ; જ. કા. જોવામાં મોહ બળ.

૩. એ જોઈ દૃષ્ટે ભૂલે નાર.

૪. અ, કા, એવો એ કુમાર; ફ સંતોષી સર્વ કુમાર; જ મોહે બાંધે
 નિર્ધાર. જ. કા. એવો કામકુમાર. આ લીટી પછી જ. કા. માં—

ચિહ્ન કંઠે કાંકણતણાં, પડયાં ભામિની ભુજ દંડ,

ક્ષેપક, વધારાની લાગે છે; ઓખાએ અમૃત ચાખીલું, કીધો અધર તે ખંડ.

૫. જ. કા. માં ૭ મી કડી નથી.

૬. ૯ બાંધ્યો જુએ આપણ ભાણી.

હવે ઝોખા જે વર-પરણશે, મળશે ભવ ભરથાર,^૭
તે સ્વામી .શું મુખ પામશે ? લીધો એણે સાર;—ખાણે^૮ ૯
ચાર દિવસનું ચાંદરણું, લીધો એણે સ્નેહનો સ્વાદ,
હવે ભ્રમ લાગ્યો ઘણો, લાગ્યો લોકાપવાદ. —ખાણે^૯ ૧૦.

વલણુ

લાગ્યો લોકાપવાદ પણ, પામ્યો દેવ કન્યાય રે,
પછી ખાણાસુરે ઝોખા અનિરુદ્ધ, રાખ્યાં કારાગ્રહ માંલ રે.

કડવું ૨૨ મું

રાગ આશાવરી^૮

શ્રી શુકદેવ વાણી બિચરે, સાંભળો પરીક્ષિત રાય,
કૃષ્ણકુંવર ને કન્યા રાખ્યાં, કારાગ્રહની માંલ;
નાનાવિધનાં બંધન બાંધ્યાં, કાઠી ન શકે શ્વાસ,
એક એકનાં મુખ દામણાં, દેખી થાય છે ઉદાસ;^૯
ખીંક ખાણાસુરનણી, રાણી ભરે છે ચક્ક,
પુત્રી જમાઈ ભૂખ્યાં બાણી, છાનું મોકલે ભક્ષ;
બંધન દેખી નાથનું,^૧ ઝોખા ભરતી નયણે નીર;
અનિરુદ્ધ આપ બળે કરી, અબજાને આપે ધીર;
જો આદરું તો અમુરકુળને, ત્રવડું તૃણ માત્ર,
શોભા રાખવા શ્રશુરકુળની, અમે બંધાવ્યું છે ગાત્ર;^૨

૭. ૬૩ી જી. ૬૧. નથી—૧. સરખાવો. ૩ પ્રતમાં—ચતુરકુંક કંદણ, :
ભામિની ભુજ દંડ, ઝોખાએ અમૃત આખીલું, કીધો અધરને બાંડ.
૮. ૩ રાગ સામેરી. ૯. કં દેખી થાય નિરાશ.

૧. કં કદ દેખી નાથનું; જી ૬૧. બંધન દેખી કંથનું.

૨. કં બંધાવ્યું મેં ગાત્ર.

હાકી ઊઠું તો સઘ છૂટું^૩ દણું દાનવ જુથ,^૪
 શું કરું જે શ્વશુરકુળને,^૫ રાખવું છે શુદ્ધ;^૬
 શેં રહો છો સુંદરી!^૭ સસરો શ્રી ગોપાળ,^૮
 આકાશ આવતી એક થાશે, આણશે સહુનો કાળ;
 અગ્ન્યાસ્ત્ર કેરી ન્યાળા ધુમશે,^૯ અસુર થાશે અંધ,
 સહાય કરશે શ્યામ રામ ત્યારે, બાળા! છૂટશે બંધ;
 મારા સમ જે સુંદરી, ઝાંખો કરો મુખચંદ,
 આ બંધનથી અતિ લાગે,^{૧૦} તમારાં નેત્રનાં ખુંદ;
 એમ કરી આસનાવાસના, હરિ આવ્યાનું હારદ,
 કોઈ જાણે નહિ એમ કારાગ્રહમાં, આવ્યા ઋષિ નારદ;
 લજ્જા તે પામ્યો પરાક્રમી,^{૧૧} ને નીચી કીધી દૃષ્ટ,
 વધુ ધૂજે ને કંઈ ન સૂઝે,^{૧૨} બોલી ન શકે રંપેષ્ટ;
 શેં લાજે છે પ્રેરાક્રમી! તું બોલ મુજ સંગાત,
 છોડી છત્રપતિની વર્યો,^{૧૩} થઈ પૃથ્વીમાં ખ્યાત;

૩. જ. દા. મરડીને ઊઠું તો સઘ છૂટું. ક આગમું તો સઘ છૂટું.

૪. જ. દા. દણું દાનવ દંધ દુઃખ ક દણું દાનવ-રાજ.

૫. જ. દા. શું કરું જે શ્વશુરકુળમાં રાખવું છે સુખ.

૭. જ. દા. શા માટે ચિન્તા કરો છો. અ, વ, ક શાને દુઃખ ધરો સુંદરી!

ઉ શું આંસુ ટાળો સુંદરી! જ સહાય કરશે સુંદરી.

૮. જ. દા. ગોવિંદ છેદશે બંધ.

૯. જ. દા. અગ્ન્યાસ્ત્રની ધુમ ચાલશે.

૧૦. જ. દા. વે, આ બંધન મેં દુઃખ અધિક છે. ક આ બંધન મેં અધિક લાગે.

૧૧. જ. દા. લજ્જા તે પામ્યો કામકુંવર.

૧૨. ઉ શરીર ધૂજે કંઈ ન સૂઝે; જ. કા. શરીર ધૂજે અતિ ઘણું.

૧૩. જ. કા. બાણાસુરની બાળકી પરણ્યો.

ઉંડળમાં તેં આલ ઘાલ્યો, કામકુંવર શેં નવ ફૂલે? ૧૪
ઘોડે ચડે તે પડે પૃથ્વી, ૧૫ ભણે તે નર ભૂલે;
નદવકુળ તેં દિપાવીઉં, બંધાયે લાંછન શુંય?
કાલે માધવને મોકલું, દારકા જાઉં હુંય. ૧૬

વલણ ૧

હવે હું જાઉં છું દારકા, ઋષિ ગયા એવું કહી,
શુદ્ધેવ કહે પરીક્ષિતને, દારકામાં શાં ગત થઈ!

કડવું ૨૩ મું

રાગ વેરાડી ૨

શુદ્ધેવ કહે પરીક્ષિતને, બાંધીઓ નદવ જોઈ,
હવે દારકાની કહું કથા, નદવ કરે પરિશોધ; ૨
હિંડોળા સહિત પુરુષ હરીઓ, હાહાકાર પુર મધ્ય, ૪
અનિરુદ્ધની ચોરી હવીને, હરી ગયું કોઇ મધ;

૧૪. ઇ, વ, અંતર શેં ના ફૂલે, અ કુંવર શેં ન ફૂલે.

૧૫. અ ઘોડે ચડે તે પડે હેઠો.

૧૬. જ. કા માં આ બે લીટીઓ એની પહેલાંની બે લીટીઓની ઉપર
છે, તે ચોગ્ય નથી, માટે આ પ્રતની ગોઠવણી કાયમ રાખી છે.
આ પ્રતનું વળણ પછીનાં કડવાં સાથે ઘણું બંધબેસતું આવે છે.
એ સરખાવી જોવાથી સમજશે.

૧. જ. કા. માં જે છેલ્લી બે લીટી છે. તેને ચોગ્ય વલણ એમાં છે.
જે પછીના કડવાં જોડે બંધબેસતું નથી તે વલણ—અંતર શેં ન
ફૂલે જુદા, મૂકાવશે ભગવાનરે, ઇ માં આ વલણ છે—અનિરુદ્ધની
આજ્ઞા લઈ, ઋષિ હવા અંતરધ્યાનરે.

૨. જ રાગ મલાર; જ. કા. વેરાડીની ચાલ.

૩. જ. કા. શોધાશોધ.

૪. જ. કા. હાહાકાર-હવે પુર-વિષે, અનિરુદ્ધની થઈ ચોરી,
હિંડોળા સહિત કુંવર હરીઓ, રહે છે કિંકરી.

રતિ અતિ આકંદ કરે, મળ્યું વિનતાનું વંદ,
 રૂકિમણી, રોહિણી, રેવતી,^૫ તે સર્વ કરે આકંદ;
 જલદવ જોદ્દા કહે માધવને,^૬ શું જોડા છો સ્વામી ?
 એ વહારતી વિલંબ ન કીજો,^૭ કુળને લાગે ખામી;
 વસુદેવ કહે શ્યામ રામને, શું જોડા છો ભૂપ,
 કુંવરની કુટે કૃષ્ણજી, શે ન કરો ધા ધૂપ.^૮
 ઉગ્રસેન કહે આશ્ચર્ય મોડું, કેમ હરાયો દિદોળો ?
 દૈવી દૈત્ય રાક્ષસનું કારણ,^૯ ખેપ કરીને ખોળો;
 ૧૦ સાત્યકીને શિરોમણિ પૂછે, હવે શી કરવી પેર ?
 પુત્ર વિના પરિવાર સૂનો, શું જોડા છો ઘેર ?
 સાથને જલ્દનાથ કહે છે, શાને કરીએ શ્રમ ?
 ગોત્રદેવીને ગમતું હશે,^{૧૧} કુંવર હયાનું કર્મ.
 અગિયાર વરસ અમે ગોકુળ સેવ્યું, મામાજીને ત્રાસે,
 પ્રહુમ્નને શંખરે હયોં તે, આવ્યો સોળમે વર્ષે;
 તેમ અનિરુદ્ધ આવશે તે સાચવશે કુળદેવી,
 કૃષ્ણે કુટુંબને રોતું રાખ્યું, આશા દીધી એવી;^{૧૨}
 પાંચ માસ એમ વહી ગયા, જલદ થયા અતિ દુઃખી,
 શોણિતપૂરથી કૃષ્ણ સભામાં, અવ્યા નારદ ઋષિ;

૫. જ. કા. દેવકી.

૬. જ. કા. જલદવ સર્વે કહ્યું માધવને.

૭. જ. કા. વાર વિલંબ ન કીજીયે, ૫ વિચાર વારિધિમાં શું બૂડ્યા ?

૮. જ. કા. શોધ કરો અનિરુદ્ધની, હયાં ગયો કુંવર અંતૂપ ?

૯. વે દેવ દૈત્ય દાનવનું કારણ.

૧૦. જ. કા. માં નથી. બીજી પ્રતોમાં પણ નથી.

૧૧. જ. કા. ગોત્રદેવીને એમજ ગમતું; એ ગોત્રદેવીને ગમતું હશે.

૧૨. હે શોકની વાત છે એવી.

હરિ આદે થયા ઊભા, માન મુનિને કીધું,
અતિ આદરશું માન આપ્યું,^૨ ત્રેમે પૂજન કીધું;^૩
સમાચાર પૂછે શ્રી કૃષ્ણજી, નારદ વળતું લાખે,
ઉત્પાત વાતજ એક છે,^૪ ખાણુ કુંવરને ખાંધી રાખે;
ધૃશ્વિરી દુઃખજો ઓખા પરણ્યો, સંબંધ એવો સાધ્યો,
એવા અપરાધને માટે,^૫ (એને) ખાણાસુરે ખાંધ્યો;
વાત સાંભળી વધામણીની, વળડાવ્યાં નિશાણુ,
શ્યામ, રામ તત્પર થયા,^૬ હવે છતવો છે ખાણુ;
રવજન મુખ અતિશે પામ્યાં, છે કુંવરને કુશળ,
ગરુડ લીધો ગોવિંદજીએ,^૭ પૂછે સૈન્ય સકળ;
સંકર્ષણ ને સાત્યકી જંદવ,^૮ ત્રીજો પદ્મન,
એ^૯ ત્રણે પાસે જેસાડી, કૃષ્ણે ખેડ્યો ખગજન;
એક પહોરમાં પંખી પોત્યો, મુણી અસુરે પંખ,^{૧૦}
રિપું હૃદયનો વિદારવાને, શ્યામે પૂર્યો રાંખ.

વલણુ

રાંખ પૂર્યો શ્યામરામે, ઊધ્રક્યો સદસ પાણુ રે,
નાસે નાસે લોક પૂરના, પડીકે છે લંગાણુ.

૨. જી. કા. આદરશું આસન આપીને.

૩. જ. પ્રીતે પૂજન કીધું; વા. બહુવિધ પૂજન કીધું, પ. અતિથિ પૂજન કીધું.

૪. જી. કા. ઉત્પાત વાત ને તમારા કુંવરને

૫. જી. કા. આપદા અનિરુદ્ધ વેડે.

૬. હે શ્યામ રામ જેહુ તત્પર થયા, જી. કા. શ્યામ, રામ, રામ થયા તત્પર.

૭. જી. કા. ગરુડ ખેડ્યો ગોવિંદજીએ; અ. પંખી ગરુડ ખેડ્યો શ્રીકૃષ્ણજી.

૮. જી. કા. સંકર્ષણ ને સાત્યકી સંગાથે.

૯. જી. કા. ત્રણ જોડા પાસે જેસાડી. ૧૦. ત્ર. શ્રવણે સાંભળી પંખ.

આ પછી રા. રાવળે મોડલેલાં પાઠાંતરમાં નીચેની કડી છે—

ગરુડ ગત નણી ખરી, સર્પ સર્વે નયે,

ખંધન છૂટ્યાં જે બાળનાં, આવ્યા જંદુપતિ રાય.

કંઠુ. ૨૪ મું

શંખ શબ્દતણું કારણ, રિપુ દેહનું વિહારણ,
 કૃષ્ણ જાણુ તે બાણને થયું, બાણ પ્રાક્રમ કંઈએ ગયું;
 અનિરુદ્ધ કહે સુણો^૧ નારી, શંખ વાગ્યો ને આવ્યા હરિ,
 છૂટયાં બંધન કારાગૃહ થકી,^૨ ગાજે હળધર ને સાત્યકી;
 બોલે પ્રહુમ્ન મોટે સ્વરે, બાણ પાણુ છેદાશે ખરે,
 ગોવિંદ ગતિ ન જાય કળી, જલદ સેના તે આવી મળી;
 મંત્રી કહે સુણો અસુર નરેશ,^૩ જલદ સેનાએ ચાંપ્યો દેશ,
 અનુચર આવ્યો લેધને વાત, દળ દિસે છે અસંખ્યાત;
 મંત્રીને કીધી નેત્ર સમસ્યાય, સૈન્યને આપી તે આજ્ઞાય,^૪
 નાનાવિધ દુંદુભિ ગડગડે, શસ્ત્ર ધરી વીર વાહન ચડે;^૫
 પાખર બખ્તર ધુધરમાળ, ડચકારે ઘોડા દે ફાળ,
 મોરડે મણિ પુમતડાં લટકે, પોતાના પડછાયા દેખી ભડકે;^૬
 ભલા અસ્વાર ઉપર ટકે, હસતા હય હોંડે છે લટકે,
 વાનરીઆ વેગે આવે નાચંતા, છુટા કચ્છી ને પાણીપંથા;

૧. જ. કા. સુણુ સુંદરી.

૨. ક, અ છૂટયાં બંધન જલદ થકી.

૩. રૂ મંત્રી કહે, સુણો નરેશ. બ દળ જલદનું સંતાપે દેશ.

૪. ઝ સૈન્ય સજનને આપી આજ્ઞાય; જ. કા. સૈન્યને તત્પર આપી
 આજ્ઞાય.

૫. હ અસ્ત્રધારી વીર વાહન ચડે, ઘ અસ્ત્ર લઈ વીર વહવા ચડે.

૬. પ પોતાની છાયા દેખી ભડકે.

નોંધ:—ઘોડાનું વર્ણન ક્ષેપક લાગે છે પણ anachronism માની
 અત્ર મૂળમાં દાખલ કર્યું છે. વળી તે બીજી પ્રતોમાં પણ છે, અંટલે
 પ્રેમાનંદીય હોલું જોઈએ.

કાખરા, કાળા ને કલંગી,^૯ કુમુદ, નીલા ને પચરંગી,
પીળા, પોપટીઆ, ચંપકવર્ણી, બિજળા, ચરખી ને હરણા;
તેલંગી, પવનવેગી ઘોડા, બહુ રથ અનુપમ જોડયા,^{૧૦}
સજળ વાદળ જેવા હાથી,^{૧૧} ઉપર એકા છે અકળ હાથી;
અસ્વાર ને પાળા અનંત,^{૧૨} ધસે ધીર, ડસે બહુ દંત,^{૧૩}
પૂર પોળે તે સૈન્ય ન માય, હણો જાદવને કહેતા જાય;
ટોળાં ઉપર ટોળાં ધાય, પગપ્રહારે તે ધરણી ધ્રુજાય,
રીસે અંતરમાં ધડધડીઓ,^{૧૪} રણ રાય બાણાસુર ચડીઓ;
દશ દિશાથી મારગ સંધાય,^{૧૫} કોટિ શંખ તે સાથે પૂરાય,
કર ઝાટકયા બાણાસુર મલ્લ, પૃથ્વી થાય ઉચલપાચલ;
આવી, ગજના કીધી ભૂપાળ, ખળભળીઆં સાત પાતાળ,
અલ્લ લોક જઈ પોત્યો નાદ, બાણે કીધો કૃષ્ણને સાદ;^{૧૬}
આવ્યા ગરુડે ચઢી ખેપ કરી,^{૧૭} નહિ જવા દઉં પાછા ફરી,
ઉન્મત્ત જાદવ ઉચ્છ્રંખળ, તમે દમ્યો સંસાર સકળ;
ક્ષત્રી કુળમાં લગાડી ખોડ, નહિ જગતમાં તમારી જોડ,^{૧૮}
કુંવારી કન્યાને કપટે વરો, ક્ષત્રી ખળનાં કારજડે કરો;

૭. રૂ. કાખરા, કાળા ને કલંગી, પંખાળા હરણ રજલંગી, ચંપખાળા-
હરણ પીળા લંગી જુ. કા. પંખાળા ઉડે અવલંકી.
૮. ઝ, વં બહુ રથને અશ્વ જોડયા, વં લલા અસ્વાર બુદ્ધે જોડયા.
૯. કા. દળ વાદળ સરખા હાથી, વં જ્યાં દળવાદળ સરખા હાથી.
૧૦. રૂ. રથ, પાળા, ને અશ્વ અનંત, કા. બહુ પાળા અસ્વાર અનંત.
૧૧. વં ધસે ધીર કરડે સુખદંત, કા. ધીર ધસે ડસે સુખદંત, જુ. કા.
ધીર ધસે ને કરડે દંત.
૧૨. જુ. કા. વં-હડહડીઓ. *આ લીટી કા. માં છે. ખીજી પ્રતોમાં નથી.
૧૩. ઝ, વં મારગ દશે દિશાના પુરાય.
૧૪. જુ. કા. શ્રીકૃષ્ણને બાણે કીધો સાદ.
૧૫. જુ. કા. ખગારુડે આવ્યા હો ખેપ કરી. ૨. જુ. કા. માં આ લીટી નથી.
૩. જુ. કા. લક્ષણ.

કંઠુ, ૨૪ મું

શંખ શબ્દતણું કારણ, રિપુ દેહનું વિહારણ,
 કૃષ્ણ જાણ તે બાણને થયું, બાણ પ્રાક્રમ કંઈએ ગયું;
 અનિરુદ્ધ કહે સુણો^૧ નારી, શંખ વાગ્યો ને આવ્યા હરિ,
 છૂટયાં બંધન કારાગૃહ થકી,^૨ ગાજે હળધર ને સાત્યકી;
 બોલે પ્રધુમ્ન મોટે સ્વરે, બાણ પાણ છેદાશે ખરે,
 ગોવિંદ ગતિ ન જાય કળી, જાદવ સેના તે આવી મળી;
 મંત્રી કહે સુણો અસુર નરેશ,^૩ જાદવ સેનાએ ચાંપ્યો દેશ,
 અનુચર આવ્યો લેધને વાત, દળ દિસે છે અસંખ્યાત;
 મંત્રીને કીધી નેત્ર સમસ્યાય, સૈન્યને આપી તે આજ્ઞાય,^૪
 નાનાવિધ દુંદુભિ ગડગડે, શસ્ત્ર ધરી વીર વાહન ચડે;^૫
 પાખર ખખ્તર ધુધરમાળ, કચકરે ઘોડા દે ફાળ,
 મોરડે મણિ પુમતડાં લટકે, પોતાના પડછાયા દેખી લડકે;^૬
 લલા અસ્વાર ઉપર ટકે, હસતા હય હીંકે છે લટકે,
 વાનરીઆ વેગે આવે નાચંતા, છુટા કચ્છી જે પાણીપંચા;

૧. બૃ. કા. સુણ સુંદરી.

૨. ક, અ છૂટયાં બંધન જાદવ થકી.

૩. રૂ મંત્રી કહે, સુણો નરેશ. વ દળ જાદવનું સંતાપે દેશ.

૪. અ સૈન્ય સજનને આપી આજ્ઞાય; બૃ. કા. સૈન્યને તત્પર આપી આજ્ઞાય.

૫. હ અશ્વધારી વીર વાહન ચડે, વ અશ્વ લઈ વીર વઢવા ચઢે.

૬. પ પોતાની છાયા દેખી લડકે.

નોંધ:—ઘોડાનું વર્ણન ક્ષેપક લાગે છે પણ anachronism માની અત્ર મૂળમાં દાખલ કર્યું છે. વળી તે બીજી પ્રતોમાં પણ છે, એટલે પ્રેમાનંદીય હોલું જોઈએ.

કાખરા, કાળા ને કલંગી,^૭ કુમુદ, નીલા ને પચરંગી,
 પીળા, પોપટીઆ, ચંપકવર્ણા, બિજળા, અરણી ને હરણા;
 તેલંગી, પવનવેગી ઘોડા, બહુ રથ અનુપમ જોડયા,^૮
 સજળ વાદળ જેવા હાથી,^૯ ઉપર જોડા છે અકળ હાથી;
 અસ્વાર ને પાળા અનંત,^{૧૦} ધસે ધીર, ડસે બહુ દંત,^{૧૧}
 પૂર પોજે તે સૈન્ય ન માય, હણો જાદવને કહેતા જાય;
 ટોળાં ઉપર ટોળાં ધાય, પગપ્રહારે તે ધરણી ધૂમય,
 રીસે અંતરમાં ધડધડીઓ,^{૧૨} રણુ રાય બાણાસુર ચડીઓ;
 દશ દિશાથી મારગ સંધાય,^{૧૩} કોટિ શંખ તે સાથે પૂરાય,
 કરે ઝાટકયા બાણાસુર મદલ, પૃથ્વી થાય ઉચલપાથલ;
 આવી, ગજના કીધી ભૂપાળ, ખળભળીઆં સાત પાતાળ,
 અલ્પ લોક જાઘ પો'લ્યો નાદ, બાણે કીધો કૃષ્ણને સાદ;^{૧૪}
 આવ્યા ગરુડે ચઢી ખેપ કરી,^{૧૫} નહિ જવા દઉં પાછા ફરી,
 ઉન્મત્ત જાદવ ઉચ્છ્રંખળ, તમે દમ્યો સંસાર સકળ;
 ક્ષત્રી કુળમાં લગાડી યોડ, નહિ જગતમાં તમારી જોડ,^{૧૬}
 કુંવારી કન્યાને કપટે વરો, ક્ષત્રી ખળનાં કારજડે કરો;

૭. ફે કાખરા, કાળા ને કલંગી, પંખાળા હરણુ રજલંગી, ચંપંખાળા હરણુ પીળા ભંગી જુ. કા. પંખાળા બિડે, અવલંકી.
૮. ઓ, વે બહુ રથને અશ્વ જોડયા, વે ભલા અસ્વાર જુદે જોડયા.
૯. કે દળ વાદળ સરખા હાથી, વે જ્યાં દળવાદળ સરખા હાથી.
૧૦. ફે રથ, પાળા, ને અશ્વ અનંત, કે બહુ પાળા અસ્વાર અનંત.
૧૧. વે ધસે ધીર કરડે કુખદંત, કે ધીર ધસે ડસે કુખદંત, જુ. કા. ધીર ધસે ને કરડે દંત.
૧૨. જુ. કા. વે હડહડીઓ. *આ લીટી કે માં છે. બીજી પ્રતોમાં નથી.
૧૩. ઓ, વે મારગ દશે દિશાના પુરાય.
૧૪. જુ. કા. શ્રીકૃષ્ણને બાણે કીધો સાદ.
૧૫. જુ. કા. ખગારુદ આવ્યા છે ખેપ કરી. ૨. જુ. કા. માં આ લીટી નથી.
૩. જુ. કા. લક્ષણ.

સઘળે વાંકા ચઢને પરવરો, દરમાં સાપ થાય^૪ પાધરો,
કુડું કર્મ કીધું કુંવરે, લઢવા આવ્યા છો ઉપરે;^૫
તવ હસીને ખોલ્યા ભગવાન, અમો લેછ આવ્યા છું જનન,^૬
વિધાતાએ કીધો રે સંબંધ, વર કન્યાનાના છોડો બંધ;
ખાણાસુરને ચઢીઓ કાળ, સંબંધ, શાનો રે, ગોવાળ !
^૭સહુને આપું રે પેરામણી, હમણાં મોકલું જમપુર ભણી;
ખાણાસુર એમ ખોલ્યો વ્યંગ, કૃષ્ણ સજ કીધું સારંગ,
કડાજીડ કટક બેહુ ચયાં, ઉઘાડાં તે આયુધ ગ્રહ્યાં;
^૮ખાંડાં કર ફેરવે તલવાર, કાઢે શર ભાથાથી ખા^૯ર,
તોમર, ત્રિશલ ધરીઆં મુશળ, ગાળે હળધર લેઈને હળ;^{૧૦}
છપન કોટિ જાદવ ગડગડયા, દાનવ ઉપર તુટી પડયા,
દાનવ માનવ દળ દળાય, દેખી ખાણાસુર અકળાય;
ખોલ્યો ખાણુ ધરી અભિમાન, કૃષ્ણ ઉતારું તારું માન,
વાળ્યા જાદવ ^{૧૧}સુર સંમાન, ખાણુ ધરીઉં તે શિવનું ધ્યાન;
અગિયાર કોટિ ગણુ સેનાય, લઈ પંધાર્યાં શંકરરાય,
^{૧૨}વિધન વિહારણુ ગૌરી ગણેશ, આગળ આવે શ્રી મહેશ;
ભૂત, પ્રેત, ભૈરવ, વૈતાલ, સપ્ત જન્વરે લીધા તાકાળ,^{૧૩}
ચોસઠ શીકાતરી, ખાવનવીર;^{૧૪} કોપી કોઇલા પાડે રીડ;
ડાકણી, સાડેણી સંહારી, એણી પેરે આવ્યા ત્રિપુરારિ,

૪. જ. કા. પેરો.

૫. ક. શું લઢવા આવ્યા તે ઉપરે. ૬. વ. અમો લાવ્યા છું જનન.

૭. જ. કા. એવી આપીશ પેરામણી. ૮. જ. કા. નેનં ફરકે ફેરે તરવાર.

૯. જ. કા. અ દંદ બુદ્ધ થયું તેણી વાર.

૧૦. ફ. ગાળે રામ કરમાં લઈ હળ. ૧૦. જ. કા. અસુર.

૧૧. આ લીટી ખીજ પ્રતોમાં તેમજ જ. કા. માં નથી.

૧૨. જ. કા. ફ. સપ્તજન્વર વ્યાધિ ને વ્યાળ; અ દશ જન્વર વિધન કાળ.

૧૩. આ લીટી ખીજ પ્રતોમાં નથી. જ. કા. માં નથી.

પોડીઆ પર ગેહા શક્તપાણ, વ્યાઘ્રાણંર ઓઢ્યું પરિધાન,^{૧૪}
વાગે શીંગ ડમર ને ડક, ગાળ્યા હરિહર દધને હાક.

વલણ

હાક મારી શંકરે, ક્યાં ગયા કૈશવ રાગરે,
ભેટ પ્રેમાનંદ કહે કયા, હરિહર તણા સંગ્રામ રે.

કડવું ૨૫ મું

રાગ સામેરી

આવ્યા જુદે તે શંકરરાય, સેવકની કરવા સદાય,
ભોજો ભોજાનાં ભગવાન,^૧ દેખી રીઝ્યો દૈત્ય^૨ રાજન.

ઢાળ

રાજન રીઝ્યો દૈત્યનો,^૩ તે શરણ શંકરને ગયો,
પાયે લાગી પંચવદનને, સર્માચાર સધળો કલો;
પુત્ર જે પ્રદ્યુમનતણો, તેણે કુળ લગાડ્યું લાંછન,
નમાત્ર પદવી ભોગવી, ચોરી,^૪ સેવ્ય ઓખા ભુવન;
મેં બંધને અનિરુદ્ધ રાખ્યો, હણતાં દયા મુજને આવી,
એવા અપરાધ ઉપર આવ્યા, કૃષ્ણ કટક ચઢાવી;
વાત વિરોધતી સાંભળી, શિવે હકાર્યો નેહ,
ભાઓ ભદ્રવને સંહારો,^૫ શંકરને ચઢીઓ ક્રોધ;^૬
જુદે તે આવ્યા ભૂત ભૈરવ, પ્રેત બહુ પિશાચ,
શાકણી શિકાતરી સંચરી, ભક્ષ ભક્ષ કરતી વાચ;

૧૪. જી. કા. વૃષભે ચઢી આવ્યા બાણનાથ, ભદ્રવ સેનામે કરવા ઘાત.

૧. રાગ વ સોરઠી પ સામેરી. ૨ વ ટોળાં ભોજાનાં ભવાનક.

૩. જી. કા. અસુર. ૪. હ, જી. કા. છોનું.

૫. વ ભાઓ ભદ્રવ સેન્યા સંહારો. ૬. હ શંકરે દીધા પ્રતિબોધ.

પંચદૂત સાથે પરવર્ષી, કાશીતણા કોટવાળ,
 વીર વૈતાલ ને કોષલા, આગળ કર્યા પશુપાળ;^૭
 ખાણાસુર બળિભદ્ર સામો, શંકર ને શ્રીકૃષ્ણ,
 સાત્યકી ને સ્વામી કાર્તિક, નંદી ને ચામુંડ;^૮
 કૃતવર્મા કૌભાંડ સામો, સાંબ ને ધુમ્ભોચન;
 શોણિતાક્ષ ને સોમકેતુ, ગણપતિ ને પ્રદ્યુમન;^૯
 રથી સામા રથી આપ્યા, હરતી સામા હરતી,
 બદવને શ્રી હરિ હકારે, હર અસુરની વતી;^{૧૦}
 ભોગળે ભોગળ પડે ને થાય ગદાના કટકા,^૧
 ગગનમાં જેમ વીજ ચમકે, થાય ખડગના ઝટકા;^૨
 પટ્ટિ, ફરસી, પરિધ, ભાલા, ભોગળ ને ભીંડીમાળ,
 ઉખાડાં, ખપુવા, ત્રિશૂળ, શક્તિ, વઢે વીર વિકાળ;
 ગિરિ તરુવર અસ્થિ ચર્મ, વરસે દાનવદુષ્ટ,
 સાંગ ભાલા મલ્લ ખાજે,^૩ પડે પાટુ ને મુષ્ટ;

૭. જ. કા. માં નથી, એને બદલે—

મહાસુભટ બળીઆ પ્રાક્રમી, દ્વંદ્વ બુદ્ધનું કરું શું વખાણ !
 ગરુડડિઆ સાત્યકી અહંકારી, સન્મુખ મૂકે બાણ.

૮. જ. કા. નંદી ને ચામુંડ.

૯. આ પછી એક કડી આ પ્રતમાં વધારે છે, પણ તે ક્ષેપક લાગે છે—

હિમસેન ને કુબેર આબ્યા, લક્ષ્મણ ને લક્ષ ભાલ,
 ગર્ગાચાર્ય ને શુકાચાર્ય, જે ક્ષણમાં તોડે આલ;

૧૦. જે અસુરને શિવ ઉપરતી જ. કા. હણે શિવના ઉપરતી.

૧. જ. કા. ભોગળે ભોગળ પડે ફરસી, ગુરજના ચમકારા; કે થાય
 ગદાના ભડાકટ.

૨. જ. કા. તેમ ખડગતાણ ચમકાવ; કે થાય ખડગના ઝટકા; કે
 તલવારના થાય ઝટકા.

૩. જ. કા. સાંગ લીધી પરિધ ભાલાં શૂર ચક્રથી ચૂર થતાં

૪. જે સાંગ ભાલા મલ્લ બુદ્ધ કરે, પડે મલ્લ કેરી પૃષ્ઠ,

જે સાંગ ભાલા ભલા વાગે, પડે પાટુ ને મુષ્ટ.

પ્રજળ માયા આસુરી, તેણે ચર્ધ રહી અંધકાર,
 પખલુ વીર વાહન ચક્રચુર થયાં, વહે શોણિતની ધાર;
 અરિય, અર્ધ ને મેદ કદર્મ, બદલ દેલ દળાય,
 ધર્મ ચૂકી, મામ મૂકી, કાયર પુરુષ પ્રજાય;
 શોણિતની ત્યાં સરિતા વહે, ભયાનક દિસે ભામ,
 પગ પ્રહારે રુધિર ભડે, સજળ થયો છે વ્યોમ !
 કુતુહળ દેખી દેવ કંપ્યા, હવે હાહાકાર,
 બળિભદ્ર ને બાણાસુર વહે, ક્રમ સહે ભૂમિ ભાર !
 નયણે દેખી નવ શક્ર, તે રૂયામ રુધિર પ્રવાહ,
 ભોગણીનું લક્ષ આલ્યું, સુખી શિયાળા યાય;
 વ્યાધ, વણિયર, ભૂત ભૈરવ, શિવ સેનાની - વૃત્ત,
 સંતોષ પામી શાકિણી, કલ્લોલ કરતી નૃત્ય;
 ૧૦ક્રાંત કાયર થઇને નાકા, આક્રુણ્યે ઓસરીઆ,
 શરા વહીઆ શર પ્રખ્યાતે, આવી અપ્સરાએ વરીઆ;
 ઝોખા અનિરુદ્ધ કારણે, રાજાયા રાણા રાય;
 ૧૧ધર, દારા, સુત રહ્યાં અળગાં, સ્વર્ગે ચાલ્યા ભય;

૫ જ. કા. શર ચક્રે ચૂર થાતા. આ જે લીટીની પહેલાં જ. કા. માં જે લીટીઓ વધારાની છે—સરખા ને મહા સુભટ બળીઆ, થયો રણ સંહાર.

હરત, ચરણને શ્રવણ નાસિકા, છેદે થાય હાહાકાર.

૬. જે રણ છોડી મામ મૂકી. કાં કર્મ છોડી મામ મૂકી.

૭. જ. કા. જે શું સાયર થાશે વ્યોમ ? કાં શું વ્યાકુળ થાશે વ્યોમ !

જે સૂરજ ઢંકાયો વ્યોમ. ઉ શું અશુદ્ધ થાશે વ્યોમ. ૮. જ. કા. બળભંગ

ભુજંગ હવે, જે બળધરી ભુજ ધાય મૂકે. ૯. કાં ચાલ્યો શોણિતને

પ્રવાહ. ૧૦. આ જે લીટીઓ જ. કા. માં તથા જે પ્રતોમાં નથી.

૧૧. આ લીટી જ. કા. માં નથી. ફ માં—

કૃષ્ણ વંકારે ભોજને, શું વઢો છે ભય-આણી !

તે દેખી દારણ નદી, કોષે ચઢ્યા શક્તપાણી,

સરખાવો વણણ સાથે—ભટ પ્રેમાનંદ કહે ક્યા, રાહ લાગી હરિહરતણી.

કુસુમ શ્યામો પ્રોદતા તે, રધિરમાં તણાય;
 સાગર શું સંગમ હવો, શોણિત સરિતા વહી,
 અરિય, ચર્મની મેદની, જે પાળો યંધાધ રહી;
 માતંગ અંગ મસ્તક વિહોણાં, શું ગ્રાહ છે વિકાળ !
 કુંભ રથળ શું કાચલા, શીશ કેરા સેવાળ !
 નરકર શું લુન્ગ ભાસે, મુખ કમળ શું કમળ !
 નેત્રમન્છ, મુગટ જગલાં, નરનાભિ તે વમળ;
 ૧કુંકુભિ તણાયાં, રથ ભાગ્યા, શોભિતાં શું વહાણ !
 નિરખીને આ દારણ નદી, કોપે ચદયા શક્તપાણ.

વલણ

શક્તપાણિજી સંદ્યા, વૃષભ હાંડ્યો ભૂધરભણી,
 વિપ્ર^૨ પ્રેમાનંદ કહે કયા, રાડ લાગી હરિહર તણી.

કંકણું રંક મું

રાગ સોરઠી

ધાધ^૩ આવ્યા શંકર સંગ્રામે, ધર્યું ચક્ર^૪ સુદર્શન શ્યામે,
 ગાળે ગરુડે તે છેલ્લ છળિલો, હાંડ્યો પોઠીઓ હરે હઠિલો;
 હરિએ ચક્ર ચઢાવ્યું ચાક, શિવે સામું કીધું પિનાક,^૫
 આવી અઠીઆ જે ભગવાન, થયો સંસાર આંદોલમાન;
 વાગી હરિહરતણી ત્યાં હાક, પુરમાં રાંધ્યા રહ્યા છે પાક,
 ૬ભૂલી વિધાત્રી લખે તે લેખ, ધૂળે ધરણી ને સળગ્યો શેખ;

૧. જ. કા. પ્રવાહે તણાયા રથ જતા.

૨. ભટ—હવે કહું રાડ હરિહરતણી. કા વિપ્ર પ્રેમાનંદ એમ કહે, કહું
 રાડ હરિહરતણી; ઐ હવે રાડ લુઓ.

૩. જ. કા. શંકર આવ્યા છે સંગ્રામે. ૪. જ. કા. ધર્યું ચાપને સુંદર શ્યામે.

૫. જ. કા. મૂક્યું શંકરે પિનાક. ૬. જ. કા. ચંચા વિધાત્રીના લેખ.

પુટયું આકાશ, તુટયાં અબ્ર^૭, પડયા ગર્ભવતીના ગર્ભ,
કરી આપ તે મંડલાકાર, શિવે બાણ મૂક્યા છે બાર;
તે પૂઠે મૂક્યાં પંચવીસ, હેઠાં આવતાં શ્રીજગદીશ,
સાત સહસ્ર, લક્ષ ને કોટ, વરસે બાણ તે કોટકોટ;^૮
વાળ્યો જાંઘવનો સંહાર, પ્રગટ્યો દેવમાં હાહાકાર,^{૧૦}
કૃણે મધ્યુ મોહાસ્ર બાણ, મૂછાં પામ્યા તે પિનાકપાણ;^{૧૧}
કાધું પોડીઆ ઉપર સયન, ધાયો બાણાસુર રાજન.
આબ્યા શુક્રાચાર્યજ સાર, ટાળવા શિવજીનો વિકાર,^૧
બાણે કાધી છે બહુ વાન, કાધી ગણપતિને સાન;
ધાયા દૈત્ય તે જમના દૂત, તૂટી પડયા તે ભૈરવ ભૂત,^૨
જુદ પ્રબળ ક્યું રણછોડ, આવી અસુરની કન્યા કોધ;
આસુરી માયા કરતી નાર, કાંઈ નમી છે ઉરજ ભાર,^૩
કોઈની આખજ ઉઘ્ર કપોલ, કોઈનું મુખ તે મોટી પોળ;
કોઈનાં મસ્તક ગિરિ સમાન, કોઈનાં ભૂમિએ ભરાએ કાન,

૭. રૂંદાકું આકાશ ને તૂટ્યાં અબ્ર જે શબ્દે તુટ્યાં આકાશનાં અબ્ર.
૮. જ. રાત. ૯. જ. કા. વરસે બાણની દોડાદોડ.
૧૦. ઉ પ્રગટ્યો મહાદેવનો પરિવાર. જે પ્રગટ્યો શંભુજીનો બાર.
૧૧. વ, ક મોહ પામ્યા પિનાકપાણ.

આ બે લીટીના ઉપર બીજી ૨૪ લીટીઓમાં હરિદર ચુદ્ધ છે તે પાછળ પ્રેમાનંદના દેષક ભાગોમાં આપ્યું છે. એમાંની કેટલીક લીટીઓ ઉલ્લાસુલ્લી થઈ ગયેલી લાગે છે, અને આ જ કરવામાં આ પ્રતમાં પાછળ છે તે વાચકે જોઈ વિચારી સમજી લેવી. પણ દરેક કરવામાં કોઈ કોઈ લીટી બાદ કરીએ તો બધેજ ભાગ નવોજ છે. પરિશિષ્ટમાં જોઈ લેવો.

૧. બ મૃતસંજવનીએ ટાળ્યો વિકાર.
૨. અ ભડ કોટિક ભૈરવ ભૂત.
૩. વ કોઈ ભાખની પીડાય ઉરજ ભાર; ક કેટલીક ભારતી ઉરજ ભાર.

યવનિતા વારુણીમાં થઈ મગ્ન, વસ્ત્રવિહોણી ફરે નગ્ન;
 મહી ભમાવે જોઈ ગગન, જાદવ સૈન્યા કીધી ભગન,^૪
 હરખી સાકિણી ડાકિણી સર્વ, આજ આવ્યું ઉજાણીનું પર્વ;
 ભુંડી ભામા, વરુઓ વર્ણ, ચુડેલ ચાલે અવળે ચર્ણ,
 વરસે શોણિત, શિલાને સર્પ, કોખ્યા શ્યામ, રામ, કંદર્પ;
 કૃષ્ણે આંખ કીધી ધણી વક્ર, મૂક્યું કોપ કરીને ચક્ર,^૫
 છેઘાં ડાકિણી, શાકિણીનાં શીશ, રંડા નાસે ને પાડે ચીસ;
 છેઘાં શ્રવણ, નાસિકા ને નેણ, ત્યાં તો ભઠ્ઠી રુધિરની ઝેણ,
 કોઈને ભાલા વાગ્યા ભય, કોઈના નાક કપાવ્યાં ટચ;
 છેઘાં કવચને ભાલા છેક, નાહા અસુર મૂકીને ટેક,^૬
 ગાળ્યો ખાણાસુર તે ઉન્મત્ત, ધનુષ્ય ધરીઆં છે પંચશત;
 વરસે ખાણુ તે દાનવ દક્ષ,^૭ શત સહસ્ર આયુધ ને લક્ષ,
 નાઠી સૈન્યા સહુ ભડભડાટ, હસ્તી પાડે છે ચુચુવાટ;
 પડ્યો જાદવ જોધમાં ભંગ, આકર્ષ્યું શ્યામે સારંગ,
 કૃષ્ણે છેઘાં ધન ને દંડ, કીધો રથ તે શતખંડ;
 છેઘું છત્ર એક અનોપ, કાખ્યાં કવચ આયુધ ને ટોપ,
 ખાણાસુર કહે કરી કોપ, હવે ન જાય જીવતા ગોપ;^૮
 ચતુર્ભુજે કીધી ચોપ, માયા મૂકી થયા અલોપ,
 શાંદયા શ્યામ રાય સજ થઈ, ગાળે ખાણુ તે કકડધન;^૯
 પ્રકટી માયા તેણીવાર,^૧ મંત્રે નિવારી તે મોરાર,^૨
 વરસે ગિરિ તરુવર ધાર, જાદવ સૈન્યા ખાધી હાર;

૪. આ વર્ણન કાવ્યદોહનમાં સરખાવવા જેવું છે. સુજ્ઞ વાચકે તે સરખાવી
 જોવું. ૫. જ જાદવ સૈન્યા કીધી ભગન.

૬. જ મૂક્યું પૂરણ કોધે ચક્ર, જે ચતુર્ભુજે મૂક્યું ચક્ર.

૭. જ અસ્વાદે મૂક્યો ટેક. ૮. કો દૈત્ય દારુણ વરસેરે દુઃખ.

૯. જ જીવતા ન જાય ગોપ. ૧૦. જ શાંદયો ખાણુ ખાઈ કરી ધન.

૧. કો અસુરે માયા કીધી તિમિર. ૨. જ તત્કાલ તે હઠી મોરાર.

ક્રીધા વાહન વિહોણા વીર, ગતિમંગ તે સર્વ શરીર,
હજીધરે મૂકી હવે મામ,^૩ દારુણ દેવતણો સંગ્રામ:^૪
નદવનું દેખી કષ્ટ, કૃણે ક્રીધી ક્રોધની દષ્ટ,
દીવ્યાશ્રમ મૂક્યું છે બાણ, છેદી માયા પુરુષ પુરાણ;
ક્રીધાં મુગટ વિહોણાં શીશ, લીધું ચક્ર તે શ્રી જગદીશ,
છેદવા માંડયા ન્યારે હાથ, આવી બાણાસુરની માત;
કાળી કોટરા એવું છે નામ, દેખી નગ્ન તે લાલ્યા શ્યામ,
નવ મૂક્યું તે સુદર્શન, નાશી છૂટ્યો તે બાણ રાજન;
ચક્ર ચઢાવ્યું બીજવાર,^૫ હવે દૈત્યમાં હાહાકાર,
નાઠી કોટરા પાડી ચીસ, હવે હાથ હણે જગદીશ;
અકળાવ્યો બાણ રાજન, આવી પડીઈ તે સુદર્શન,

વક્ષણ

જેમ છેદે કો વડની ડાળ, તેમ કર કાપ્યા તત્કાળ;
પછી રાખ્યા છે ભુજ ચાર, બાણ પૃથ્વી પડ્યો મોઝાર.

કડવું ૨૭ મું

રાગ માઝ

બાણાસુર પૃથ્વી પડ્યો,^૬ પીડા પામ્યો પંડ રે,
સદાશિવ કોપે ચઢ્યા, ^૭ત્યારે બળભયું બ્રહ્માંડ રે.
ધણું કાપ્યા તે દેવ માલી, અકળાવ્યા શ્રી વનમાલી,
મૂક્યો પિત્તળવર મહાદેવ, હરિએ જવર પ્રગટ્યો તત્ખેવ;

૩. વ હરિ હજીધરે મૂક્યો મામ. ૪. અ દારુણ દૈત્યતણો સંગ્રામ.

૫. વ મૂક્યું ચક્ર તે બીજવાર, વ ચક્ર ચઢાવ્યું બીજ વાર.

૬. આ વક્ષણ સાથે આ કડવું અંધ ખેસવું આવે છે, ન્યારે જ. કા. નાં
કડવાંના અંત ભાગ સાથે આજ વક્ષણ છે, અને તે અંધ ખેસવું નથી.

૭. જ. કા. ત્યારે કાપ્યા ચોંદ બ્રહ્માંડ રે. વ તેણે ગાજઈ બ્રહ્માંડરે,
જ હડાડું બ્રહ્માંડરે.

વાતનવર તેહનું નામ, પિત્તનવર શું કાંઈ સંગ્રામ,
તરીઓ મૂક્યો તે ત્રિપુરારિ, એકાંતરીઓ મૂક્યો દેવ મોરારિ;
શિવે ટાઢીઓ તાવ હકાર્યો, કાળનવર શ્રી કૃષ્ણે વકાર્યો,
ભૂતનવર મૂક્યો હિમચાનાથ, એમ નવર પ્રગટયા છે સાત;
ઝોખાહરણ સાંભળે ધરી ભાવ,^૮ તેના છરણુ જાયે તાવ,
શુકદેવ કહે સુણો રાય, હરિહરે તણો મહિમાય;
મહાદેવ અગ્નિ હિપજાવે, વિદલો વરસાદ વરસાવે,
થયો ક્રોધ તે રૂપ કપાલી, હામહામથી મૃષ્ટિ પ્રજાળી;
હરિહર બંને હકે ભરાયા, ત્યાં તો અલાણ બહારે^૧ ધાયા,
આવી જોડ્યા બંનેને હાથ,^૨ તમે જુદા મૂકો દીનનાથ;
સ્તુતિ કરીને સામા રહી, કમળાકંથે વારતા કહી,^૩
નમું ગંગાધર પશુપાળ, નમું ગિરિધર દેવ દયાળ;
નમું જટાધર ભરમભાર, નમું મોરપિચ્છ ધરનાર,
નમું દેવદુઃખ હરનાર,^૪ નમું જગત છવણુંહાર;
નમું જટાધર ભરમભાર, નમું મરતક મુગટ ધરનાર,^૫
નમું નીલકંઠે રંઢમાળ, નમું ગુંજાધર ગોવાળ;
નમું હામિયાવર જોગેશ,^૬ નમું શ્રીધર શ્રી ઋષિકેશ,
નમું શંકર અલકપાલી, નમું શ્રીકૃષ્ણ શંખધારી;^૭
નમું ત્રિવદન ત્રિપુરહામ, નમું ભક્તવતસલ ભૂધર નામ,
નમું સદાશિવ શિવ ઉપાસી, નમું વિઠ્ઠલવર વનવાસી:

૮. ઐ ઝોખાહરણ સુંણે કરી ભાવ.

૧. વ જ દેવ વિદેવી વારે ધાયા.

૨. હે બહુ મધ્યે આવી જોડ્યા હાથ.

૩. ઐ અલાએ વારતા કહી. વ કમળાસને વારતા કહી.

૪. કે નમું દુષ્ટને દીવો માર. ઐ નમું ગદાધર ગોવાળ.

૫. વ નમું મરતક મુગટ ધરનાર. ^૬ કે નમું હમરધર મહેશ.

૬. ઐ નમું શ્રીકૃષ્ણ શંખ કરજાવળી.

નમું દાવાનલ પર્જન્ય, નમું દુંદુલિ નાદ ગર્જન;
 નમું પિનાક ત્રિશલપાણી, નમું સારંગધર પુરુષપુરાણી;
 નમું વૃષભ જેનું વાહન, નમું કૃષ્ણદેવ પાવન;
 તમે જગતના પિતા કહાવો, કાં અવતાને મૃત્યુ અપાવો;^૭
 દીન વચન બ્રહ્માએ ભાખ્યાં, શિવ કૃષ્ણે આયુધ નાખ્યાં,
 હેતે હરિહર બંને ભેટાડ્યા, પડ્યા બેઠા સર્વે બિહાડ્યા;
 બાણ શ્રીકૃષ્ણ ચણું નમીઓ, મંતાપ તેનો સહુ શમીઓ,^૮
 પછી જવર પ્રકટયા જે સાત, અન્નાને કહે છે વાત;^૯
 હવે અમો તે ક્યાં જઈ રહું, તમ વિના કોને દુઃખ કહું ?^{૧૦}
 ચતુર્મુખ બોલ્યા મુખ વાણી, તમે રહો પૃથ્વીને જાણી;^{૧૧}
 અધર્મ કરે જે નરનાર, પશુ, વતરપતિ તણો જે કાળ,
 ત્યાં તમારો નિવાસ, એમ જવરની પૂરી આશ;^{૧૨}
 ઝોખાહરણ સાંભળે સંતોષ, જવર જનને ન પ્રકટે દોષ,
 જે સાંભળે ધરીને ભાવ, તેના જાણે સાતે તાવ;^{૧૩}
 એવું કહી હવા અંતર્યામી, સંતોષ્યા શ્રી ભગવાન,^{૧૪}
 અનિરુદ્ધ શ્રીકૃષ્ણને મળીઓ, છૂટ્યાં બંધન વિન્નગ ટળીઓ;
 નાણું મોકલે બાણાસુર રાય, વરકન્યાને પીકી ચોળાય,
 વર ઘોડે ચઢ્યો, ગીત ગાય, અનિરુદ્ધ આવ્યો મંદિરામાંલ;
 શુકલ કહે પરીક્ષિત રામન, બાણાસુર આપે છે કન્યાદાન.

૭. હ સર્વ લોકને મુખ બિખલવો. ક કાં પ્રબલને મૃત્યુ બિખલવો.
 ૮. મ પ્રાણ છેદાને શોકન શમીઓ.
 ૯. ક જઈ વિધિને પૂછે વાત.
 ૧૦. બ સ્વામી અમને સ્થાનક દીજે, આપો થાનક ત્યાં રહી જે.
 ૧૧. ક ચતુરાનન કહે છે વાણી, તમે પૃથ્વીમાં રહેલો જાણી.
 ૧૨. હ, ક—અર્ધાં મોટાં ને અર્ધાં બાળ, અર્ધ પશુને અર્ધ પંખાલ,
 માણસને મસ્તક ચઢેલો, હય હસ્તીની આગળ વહેલો;
 તાહાં તાવ વસો જઈ વાસ, તવ જવરની પહોંચી આશ.
 ૧૩. ક ત્યાં તમે ના રહેશો તાવ. ૩. જ કૃષ્ણને કોટિ દીધાં માન.

કડવું ૨૮ મું

રાગ દેશાખ

સમે વર્તે તે સાવધાન, અસુર પત્ની કરે છે ગાન,
 ગર્ગાચાર્ય મોટાં મુન, લાગી વેદ વિચક્ષણ ધૂન;
 શુક્રાચાર્ય આચાર્ય ઋષિ, ધૃત, તત્સ, જવ, અગ્નિ મૂકી,
 હાથ સરુઓ અને સ્વાહા થાય, પાસે બેઠો બાણાસુર રાય;
 તાહાં આડું અંતરપટ તાણી, ઝોખા માંલરામાં આણી,
 અનિરુદ્ધ આગળ બેસાડે, સુખ આગળ દુઃખ વિસારે;
 હોથેવાળો સાહો છે પાણુ, વરકન્યા સુંદર સુગળુ,
 આઠાં અંતરપટ અળગાં લીધાં, કન્યા છાંટણે તંબોલ કીધાં;
 પહેલું મંગળ તે વરતાય, વરકન્યાને ફેરા ફરોય,
 ભેરીના શબ્દ અનુપમ થાય, માનિની મંગળ ગાય;
 ઘેનુ આપી સહસ્ત દુઝણી, સહસ્ત દાસી આપી વિચક્ષણી;
 બીજું મંગળ તે વરતાય, ત્રણ સહસ્ત રથ શ્રીકાર,
 ત્રીજું મંગળ તે વરતાય, આખા ચૈદ સહસ્ત તોખાર;
 આખાં આયુધ સેવકજન, સોનું રુપું સાતમણુ ધાન,
 ચોથું મંગળ તે વરતાય, આપી સાતસો અનુપમ ગાય;
 પહેરામણી આપી કીધા નમસ્કાર, આપી દિજને દક્ષણા સાર,^૪
 એમ વર્તે મંગળ ચાર, શ્વસુર પત્ની પીરસે છે કંસાર;
 હસી હસી આરોગે સ્ત્રીભરથાર, મન આનંદનો નહિ પાર;
 તાં દાસીજન ગીતો ગાય, જનમાત્રને હસવું થાય,
 જમો, જમો કંસાર જમાઈ, કીધી વડવા જેવી કમાઈ;
 કહાંથી પેઠો ઘર ખંજોળી, તમે છેતરી ઝોખાખાઈ ભોળી,
 તારાં કુણુ પિતા, કુણુ માતા! શું કરીએ ભૂલી વિધાત;^૧
 દાનવ માનવ જોતાં ખામી, નીચ ભંચની કન્યા પામી.

રાગ ફેર

છોરા ઘી પીરે ઘી પી, તોરું શરીર^૨ થાય કાંઈ માતું રે,
તારે ઘેર ક્યાંથી દુઝણું રે, રખે સાસરીઆં વિના થાય વહાણું રે;
એમ ગીત ગાય છે વણીરે વરકન્યા ઊઠ્યાં પરણી રે,
ચાર સુવાસણું આવી વધાવે રે, એમ અખંડ એવાતણુ ભાવે રે;
વળી વિપ્રને આપે દાન રે, ઋષિ સંતેષી દીધાં માન રે,
રાય ખાણુ મુર લાગ્યે પાય રે, નિહલને આપી વિદાય રે.

વળણુ

વિદાય આપી કૃષ્ણને, પ્રણિપત વિવિધ કરી,
માતા વળાવે ઓખાખાધને, શીખામણુ દે છે ફરી ફરી.^૩

કડવું ૨૮ મું

રાગધનાશ્રી

પુત્રી પધારે રે, સોભાગણી સાસરે રે,
ભાગ્ય તારાની પુત્રના કુણુ કરે રે?
અમો અપરાધી અવગણુ ભર્યા રે,
અમે તમને બહુ દુઃખીઆં કર્યા રે.

ઢાળ

દુઃખીઆં કીધાં દીકરી, મરણુ લગી નહિ વિસરે રે,
માતાપિતા શત્રુ થયાં, મનની ખટક કેમ વિસરે રે,
ખાધ, ખાપે બંધન ખાંધીઆં,^૪ દોહિલાં વેઠ્યાં દીકરી,
મોટું ઘર વર પામીઆં, તે તું તારે કર્મે કરી;
મદવકુળ વસુદેવજી, દેવરી ને રોહિણી,
ખળિભદ્ર, સાત્યકી, પ્રહુમ્ન, શ્રીકૃષ્ણ ત્રિભુવનધણી;

૨. જ તોરું મુખ મનોહર માતું રે. ૩. ઐ શીખામણુ દેઈ સાંભળ દીકરી.
૪. વ ખાધ ! ખાપે તું ને બંધન રાખી.

રકિમણીને સત્યભામા, નાંખુવતી ને રેવતી,
 રખે દીકરી આજસ કરતી, ચરણ તેમનાં સેવતી;
 ઉઝ પુણ્યે ઝોખાખાઈ! પામી અનિરુદ્ધ નાથને;
 એ સુખ આગળ દુઃખ વિસરશે, જે જોખમ બાણના હાથને;
 શી શીખામણુ દેઉં દીકરી, અમારી લાજ વધારજે,
 પ્રીતે પતિ આજ્ઞા આપે તો, ^૧ પિયર ભણી પધારજે;
 સસરા જેઠની લાજ કાઢજે, નવ જોલીએ ઉંચે સ્વરે,
 આધું ઝોઢીને હોડીએ, દષ્ટિ રાખીએ ભોમ ઉપરે;
 રૂઢી ભુંડી વાત વિસારી, સાંભળીને વિચારીએ,
 ઉઘાડા કુશ ના મેલીએ, ઘણું ત્રીણું વસ્ત્ર ના પેંરીએ;
 ભાઈ વિના કે પુરુષ સાથે, ^૨ ગાન, ગોઠ ન કીજીએ,
 સાસુ સસરા રીસ કરે તો, સામો ઉત્તર ન દીજીએ, ^૩
 પરાયે ઘેર જઈએ નહિ, નહિ જોખીએ અરુંપરું;
 પૂછ્યા પછી ઉત્તર દીજે, જથારથ જોલીએ ખરું;
 દાસી માણસનો સંગ ન કરીએ, પિયરને ન વખાણીએ;
 અનંત અવશુણ હોય સાસુતણા, ^૪ સ્વામી મુખ ન આણીએ;
 મોટે સાદે હસીએ નહિ, ^૫ કોઈ સાથે તાલી ન દીજીએ,
 જલાં રહી જિઘાડે માથે, મારી પુત્રી પાણી ન પીજીએ;
 ભરથાર પહેલું જમીએ નહિ, ઉચિષ્ટ જમીએ નાથનું;
 'તું' કારીએ નહિ સેવક સાદે, માન રાખીએ સાહુ સાથનું;
 દિવસે ના સૂઈએ દીકરી, વચન પ્રભુજીનાં પાળીએ,
 સાસુ, સસરા સાદ કરે તો, ^૬ જી જી, કહી ઉત્તર વાળીએ;

૧. ક ત્રેમે પિયુ આજ્ઞા આપે તો ૨. હ ભાઈ સમાન કોઈ પુરુષ સાથે.
 ૩. ન વળતો ઉત્તર ન દીજીએ. ૪. ક પૂછ્યા પછી ઉત્તર દીજીએ. ૫.
 ઉતાવળો ઉત્તર ન દીજીએ. ૬. ક મોટે સાદે જોલીએ નહિ.
 ૪. કે લાખ દુઃખ હોય શ્વશુર પક્ષનું. ૫. ક મોટે સાદે જોલીએ નહિ.
 ૬. હ સાદ કરે સાસુ જેઠાણી ત્યારે.

એમ ઓખાને વિદાય આપી, વર્યો જયજયકાર,
 શ્રીકૃષ્ણ પધાર્યા દારકા, પરણાવી કુમાર;
 ઓખાહરણ અતિ અનુપમ, તાપ ત્રણે જય,^૭
 શ્રોતા થઈને સાંભળે, તેને વૈકુંઠ પ્રાપ્તિ થાય;
 ગોવિંદ ચરણે ગ્રંથ સમર્પ્યો, ચુરને નામ્યું શીશ,
 ઓખાહરણ જે ભાવે સાંભળે, તેને કૃપા કરે જગદીશ;
 ઓગણત્રીસ કડવાં એનાં છે, પદ સંખ્યા કીધી નથી,
 સુણે તાણે ને અનુભવે, તેની પીડા જય સર્વથી;
 વીરક્ષેત્ર મધ્યે વાસ વાડીમાં, વિપ્ર ચતુર્વંશી જાત,
 પ્રેમાનંદ આનંદ કહે, જય જય વૈકુંઠનાથ.

-
૭. ડ ઓખાહરણ જે સાંભળે તેના તાવ સાતે જય,
 ભટ્ટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, સંમુખ શ્રી જદુરાય;
 ઓખાહરણ તણી કથા, કવિતા કહે કરન્ને,
 શ્રોતાનેન અવણે સુણી જોલો શ્રીરણછાડ.
 ન હરિજન કહે હરિકથા, નિર્મળ થાય અંગ,
 પ્રેમાનંદ કહે પરમેશ્વરને, કૃપા કરે સારંગ.

પરિશિષ્ટ ૧.

પૃથક્ કાવ્યદોહનમાં છાપેલો પરંતુ ઝોગણત્રીએ કડવાનાં
ઝોખાહરણમાં નહિ આપેલો ભાગ.

કડવું ૧ છું

*શ્રી ગુરુ ગોવિંદને ચરણે લાગું છું, ગણપતિ શારદા વાણી માગું છું,
અંતર્ગતમાં ઇચ્છા છે ધણી છું, ભાવે ભાખું કયા હરિતણી છું;
જે સાંભળતાં સુખ થાયે છું, મનની તે ચિંતા જાયે છું;
અતુર્દશ લોક જેને માને છું, તેના ગુણ શું લખીએ પાને છું.

કડવું ૨ જી

*તેણે શુકાર્યાર્થને પૂછીઈ, લાગી ગુરુને પાય,
કહે ગુરુ છ તપ કર્યોનો, શુદ્ધ મને ઉપાય;
શુક બોલ્યા હેત કરીને સૂણ બાણાસુર રાજન,
સર્વ થકી ઉત્તમ ઉપાસન, કહું પરમ નિધાન;
ગંગાતટે જઈ તપ કરો, ઉપાસો મહાદેવ,
ભોજો શંભુ પ્રસન્ન થઈ, વર આપશે તતખેવ;
શુકનાં વાયક સાંભળી, થયો બાણ મન ઉલ્લાસ,
તપ કરવાને ચાલિઓ, મન ધરીને વિશ્વાસ;
*નેત્ર બિધાડીને નિરખીઈ, ત્યારે દીઠા શંકર બાણ,
ધશી હશીને ચરણે લાગ્યો, સ્તુતિ કરી નિરવાણ.

કડવું ૩ બું

રાગ યમન-કલ્યાણ

આવ્યા આવ્યા ઉમયા સહિત મહાદેવ, દીકી દીકી અસુરતણી ધણી સેવ;
 નયણે નીરખ્યો શ્વાસજ દેહ, દીકો સુકાં કાઠવત તેહ. ૧
 તેને લાગી શંભુજી શું તાંણી, બાણાસુર બેઠો આસન દઢ વાળી;
 એવાં એવાં તપનો માંડ્યો અભ્યાસ, માથા ઉપર પુટી નીકળ્યાં ધાસ. ૨
 એના તપનો તહીં આવ્યો પાર, એમ વર્ષ ગયાં છે એક હજાર;
 એવું તપ જોઈને બોલ્યા ત્રિપુરારી, તમે સાંભળો પાર્વતી નારી. ૩
 એને તપે ત્રેલોક બધું ડોલે, બાણાસુર તો બોલાવ્યો નવ બોલે;
 તમે કહો તો એને વર આપું, ન હું સત્ય વચન કરી થાપું. ૪
 વળતાં બોલ્યાં પાર્વતી રાણી, એવા દુષ્ટને નાપો શલપાણી;
 દૂધ પાઈને ઉછેરો છો સાપ, તેથી તમે પાંમશો મહા સંતાપ. ૫
 પહેલાં તમે ભરમાંગદ વરદાન દીધું, વરદાન પામ્યો કારજ એનું સીધું;
 વરદાન રાવણાદિકને આપ્યાં, તેણે દુષ્ટે જનકીનાથ સંતાપ્યા. ૬
 તે માટે ઝાઝું શું તમને કહિયે, હારે એવા દુષ્ટથી વેગળા રહિયે;
 પછે તમને શી શીખામણ દીજે, ભોળા શંભુ રુકું જાણો તેમ કીજે. ૭
 જાઓ નારી પાનીએ ખુદ્ધિ તમારી, વરદાન આપતાં ન રાખીએ વારી.
 એવું કહીને બોલ્યા તે ભોળોનાથ, દીધો બાણાસુરને શિર હાથ. ૮
 બીક, બીક, પુત્ર ! તૂં વર માગ્ય, તૂં તો સમાધિ તજીને જાગ્ય;
 વાણી શંભુની સૂણીને જાગ્યો, તેણે શિવજી પાસે વર માગ્યો. ૯
 સ્વામી મને સહસ્ર હાથજ આપો, મુજને પુત્ર કરીને સ્થાપો;
 એક એક હસ્ત એવો કીજે, હસ્તી સહસ્રતાણું બળ દીજે. ૧૦
 અસ્તુ અસ્તુ કહીને શિવે વર આપ્યો, તેને તો પુત્ર કરીને થાપ્યો;
 વરદાન લઈને દાનવ ઘેર આવ્યો, તેને બધા નગ લોકેરે વધાવ્યો. ૧૧

વલણ

વધાવ્યો ત્યાં લોક સર્વે, આનંદ ધણો મન થાય રે;
 આની રાજ બેઠો બાણાસુર, તેને ઉલટ અંગ ન માય રે. ૧૨

કડવું ૪ શુ.

રાગ કેદારી

વર આપી વળ્યા વિષધારી રે, સહસ્ર ભુજ પામ્યો અહંકારી રે;
 ઓખારીને કહે પામ્યો હું જય રે, હું તો થયો છું અસૂય રે. ૧
 અભિમાની બોલે એમ ગર્વ વચન રે, પુર વિષે આવ્યો રાજન રે;
 સહુને આનંદ વાધ્યો મન રે,..... ૨

કડવું ૫ શુ.

રાગ ખિલાવર

વળિ વળિ પૂછ્યું પરીક્ષિત રાયજી, શુકદેવજી કહોને યથાયજી;
 દેવ કન્યા પ્રગટી જોહજી, દૈત્ય પુત્રીતણો સંદેહજી. ૧

ઢાળ

દૈત્યપુત્રી કેમ હવી, શુકદેવજી કહોને સત્ય;
 વિસ્તારીને વર્ણવો, ઓખાતણી ઉતપત્ય. ૨

શુકદેવ વળતું બોલિયા, તમે ભલી પૂછી વાત;
 ઓખાની ઉત્પત્ત ક્યમ હવી, કહું તમને સાક્ષાત. ૩

એકવાર ગિરિ દૈવાસથી, શિવજી તે મધુવન જાય;
 ઉમયાજી ઘેર એકલાં, તેણે વિચાર્યું મનમાં. ૪

શિવને દિવસ ચારે ઘણા, નંદી ને ભૂંગી સંગ;
 સંતાન મ્હારે કાંઈ નહીં, તે માટે લ્યોને સંગ. ૫

શિવજી કહે કરજો પ્રગટ, ઇચ્છાયકી સંતાન;
 તપ કરવાને જાઉં છું, ધરવાને હરિનૂ ધ્યાન. ૬

એમ કહીને શંકર ચાલ્યા, આન્યા તે ગંગાતીર;
 દહ આસન વાળીને જોડા, મનમાં રાખી ધીર. ૭

- દિવસ કેટલા વહી ગયા, ને ચૈત્રમાસ તે આવ્યો;
પરસેવો ઉમયાને અંગે, થયો તે તો નવ ભાવ્યો. ૮
- માર્જન કરવા ઇચ્છા કીધી, મલીન દીકું અંગ;
મુગંધી તેલ કકડાવિયાં, જલ ઝીણુ મૂક્યું પ્રસંગ. ૯
- પાર્વતીએ મન વિચાર્યું, મંદિરમાં નથી કાય;
હું પુત્ર એક પ્રગટ કરું, જે દાર આગળ લેય. ૧૦
- પછે દક્ષિણ અંગથી મેલ ઉતારી, ઘડ્યું પુત્રનું રુપ;
તેના હાથ પગ ને હુંટણુ, પહાની, ટુંકડું અંગસ્વરુપ. ૧૧
- ચતુર્ભુજ ને કાંદ મ્હોટી, મ્હોટું તે મસ્તક સંગ;
કપોલ શ્રીવા મુંદર શોભે, વિચિત્ર દીસે અંગ. ૧૨
- તેના વામ કરમાં કમળ આપ્યું, ખીજે ઘેરખો જાણુ;
ત્રીજે હાથે જલકમંડલ, દક્ષિણ ફરશી પાણુ. ૧૩
- બાહુબંધ ને ઘેરખા, કુંડળ ધાત્યાં કણુ;
કટીએ શોભે મેખલા ને, ઘુઘરા બાંધ્યા ચણુ. ૧૪
- તેને સર્પનૂ ઉપવીત આપ્યું, મોદિક આપ્યો આહાર;
મુપકનૂ વાહન આપ્યું, ઉર સેવંત્રાનો હાર. ૧૫
- તેનું ઘૃત સિંદૂરે અંગ ચરચ્યું, કાયા કંચનની પરિધામ;
પ્રતિહાર કરીને ચાપીઓ, ગણપતિ ધરિયું નામ. ૧૬
- મુખ વચન માતાજી બોલ્યાં, હું માર્જન કરું આ વાર;
કોઈ પુરુષ આવે આંગણે તો, રાખજે ઉભો દાર. ૧૭
- એકલો બાળક બારણે ખીશે; વિચાર્યું મન માત;
એની પાસે જોડ હોય તો, બેઠાં કરે બેઉ વાત. ૧૮
- વામ અંગથી મેલ ઉતારી, ઘડ્યું કન્યાસ્વરુપ;
તેની શોભા શી વર્ણવું, શુકદેવ કહે સૂણુ ભૂપ. ૧૯
- તેનું વદન પૂનમચંદ્ર સરખું, તેના નિર્મળ જાણુ;
નાસિકા શુક્રચંચ સરખી, દર્શન ખીજ પ્રમાણુ. ૨૦

તેના અધર અતિ ઝાપે રાતા, કપોલ ગ્રીવ જેહ;
 લુગદંડ છે ગજસૂંઢ સરખા, કુચ બીજોરાં તેહ. ૨૧
 તેની જંઘા જાણે કદલી સરખી, ઉર ઉજ્જવળ અંગ;
 તેના ચરણ જાણે પદ્મની, કેસરી કટીનો લંક. ૨૨
 કર કંકણ ને મુદ્રિકા, કંઠે પુષ્પનો હાર;
 કરણે ઝાલ ઝણુકે, પાયે નેપુરનો ઝમકાર. ૨૩
 મસ્તકે ઝુંથી રાખડી, કંઠે મુક્તાનો હાર;
 અણુવટ પગે વીધુવા, કટીમેખલા શણુગાર. ૨૪
 તેને ચણિયો ઝાળી પેહેરાવિયાં, શિર ઘાટડી પરિધામ;
 શુકદેવ કહે પરીક્ષિતને, તેનું ઝાખા ધરિયું નામ. ૨૫
 તેને ઢીંગલાં ને ટોલડી, કુંડલી કોથળી જેહ;
 પાંચ કોડાં, દાખડી, વેલણુ, રમવા આખ્યાં તેહ. ૨૬
 કુંમકુમ ચંદન ચાંદસો, કાજળ સિંદુર સંગ;
 તેલ, તંબોલ ને નાડાજડી, કરી તે પૂજા અંગ. ૨૭

વલણ

કરી પૂજા અંગ સોહિયે, કુંવરી કન્યા જેહરે;
 શુકદેવ કહે પરીક્ષિતને, એમ ઝાખા પ્રગટી તેહ રે. ૨૮

કંઠવું કં કું.

રાગ રામચી

વળી વળી પૂછયું પરીક્ષિત રાયજી, શુકદેવજી કહોને કથાયજી;
 ઉમયા અંગથી ઉપની જેહજી, દૈલ પુત્રીતણો સંદેહજી. ૧

ઢાળ

સંદેહ મ્હારા મનતણો, તે ટાળીએ ઋષિરાય;
 એ બ્રાત ભગિની દારે મૂઝી, રચ્યો કુણ ઉપાય. ૨
 સારપૂકે શું થયું, મુને સંભાળાવોને એહ;
 વિતારીને વણુવો, શુકદેવજી સર્વે તેહ. ૩

શુક્રદેવ વળતું બોલીઆ, તું સાંભળ રાજકુમાર;
 ઉમયાએ ઝોખાની પ્રત્યે, એમ કહ્યું તેણીવાર. ૪
 હું મંદિરમાં માર્જન કરું છું, ત્યાં દીધી શીખામણ;
 કોઈ પુરુષ આવે આંગણે તો, કરેજે મુજને જાણ. ૫
 એમ કહીને ગયાં ઘરમાં ઉતાર્યું ઉણોદક સાર;
 બાવનાં ચંદન ઘોળાયાં તે, કનકપાત્ર મોજાર. ૬
 વસ્ત્ર આભુષણ તણને, નહાય છે ઉમયા માત;
 મોકળે કશે નેત્ર મીચી, બેઠાં છે સાક્ષાત. ૭

રાગ-મારની દેશી.

ઋષિ નારદજી તેણીવાર, હતા પ્રહસલા મોજાર;
 ઋષિએ મન કર્યો વિચાર, હું તો જાઉં ત્યાં નિરંધાર. ૮
 શિવ ઉમિયાને વદવાડ, માંહોમાંહી કરાવું રાડ;
 એવું વિચાર્યું ઋષિરાય, જ્યાં ઉમિયાજી બેઠાં નહાય. ૯
 આવ્યા અંતરિક્ષથી ઋષિરાય, ત્યારે દીડી પાર્વતીએ છાંય;
 જાણે પેહેરું તે વસ્ત્ર સૂવેળે, રખે ઉઘાડું અંગરે દેખે. ૧૦
 તે માટે શિરના કશ, તેણે ઢાંક્યું તે અંગ સુવેશ;
 જોઈ ઋષિ નારદ સિધાવ્યા, શિવ પાસે ગંગાતટે આવ્યા. ૧૧
 આવી બોલ્યા શિવ શું વાણી, મારી વાત સૂણો ચલપાણી;
 તમે ધરી બેઠા શું ધ્યાન, ઘેર પ્રગટ્યાં છે બે સંતાન. ૧૨
 એવું સાંભળતાં તત્કાળ, બીડી અંગમાં મોટી જ્યાળ;
 એવું કહીને ચાલ્યા છે મુન્ય, મહાદેવ હવા અતિ શન્ય. ૧૩
 શિવ ઘરમાં પેસે જ્યારે, પેલે જોદે વારચા સારે;
 અલ્યા ચોરટો છે કે લિખારી, નહાવા બેઠાં છે માત અમારી. ૧૪
 માંહોમાંહી થયો સંચામ, બેમાં કોઈ ન છાંડે ઠામ;
 જટા સાહીને નાંખ્યા છે ઈશ, મહાદેવને ચઢી અતિ રીશ. ૧૫
 ઢીકા પાદુ ને ગડદા સાથ, અન્યોઅન્ય બીડી છે બાથ;
 ધાયા ભૂત લૈરવ વૈતાળ, રણે કોપ્યો ઉમિયાનો બાળ. ૧૬

ધણું કોખ્યા શ્રીત્રિપુરારી, ગાન્યા ગણપતિ બહુ રીશ ધારી;
 બેહુ સરખા છે બલવંત, ધણું કોખ્યા તે ઉમિયાના કંથ. ૧૭
 કોખ્યા ગણપતિ તે બહુ અંગ, સર્વ સોનાનો કીધો ભંગ;
 નાહી સેના દેખી બળધીશ, કોખ્યા ગણપતિ કોખ્યા ધશ. ૧૮
 બેનું રૂપ ભયંકર ભાસે, દેખી મુનિવર નાવે પાસે;
 જટા સાહીને નાખ્યા ધશ, ત્યારે શિવને ચઢી અતિ રીશ. ૧૯

ઢાળ

જટીલ ભોગી વ ભસ્મભોગી, દીસંતો અવધૂત;
 આગા વિના અધિકાર ન જાવા, બે હોય પૃથ્વીનો ભૂપ. ૨૦
 વચન એવું સાંભળીને, કોખીઆ શિવ રાય;
 ત્રિશલ મારી શિર છેદિયું, જઈ પડ્યું ચંદ્રચંદ્રમાય. ૨૧
 ઝોખા મનમાં ત્રાસ પામી, દેખીને દારુણ કર્મ;
 માતાની પાસે કહેવા ન ગઈ, નવ લલો આગળ મર્મ. ૨૨
 મહાદેવ મંદિરમાં ગયા, ઝમક્યાં તે ઉમિયા મન;
 નેત્ર ઉઘાડીને નિરખ્યા, શિર કેશે ઢાંક્યું તન. ૨૩
 વસ્ત્ર પેહેરીને ચયાં બેઠાં, પૂછીઈ શિવરાય;
 બે બાલક તો બારણે મૂક્યાં કેમ આવ્યા મંદિરમાં. ૨૪
 શિવ કહે શિર છેદિયું, પેલો પુરુષ હતો જેહ;
 સ્ત્રીહત્યા મેં નવ કરી જીવતી તો મૂકી તેહ. ૨૫
 એમ કહેતાં ઉમિયા પજ્યાં પૃથ્વી, એ શું કીધું શિવરાય?
 અંગથકી ઉત્પન્ન કર્યાં, બેઉ બાલક તમારાં થાય. ૨૬
 હમણાં તે મારા ગ્રાણ કહાડું, કાં જીવાડો એહ;
 શિવ કહે શિર છેદીયું, જઈ પડ્યું પર્વત તેહ. ૨૭
 એક મૂરતમાંહી મસ્તક આણી, મેહેલો તે એને અંગ;
 નંદી ભૂંગીને મોકલ્યા, જઈ જોયા પર્વતશૃંગ. ૨૮
 મસ્તક તો લાધ્યું નહીં, એક હસ્તી દીઠો વન;
 એકદંત ને મહા ઉન્મત્ત, જઈ વિદાર્યું તન. ૨૯

મસ્તક લધને આવિયા, શિવ ઉમિયા કરી પાસ;
મહાદેવે મસ્તક રહોડીયું, વરદાન દીધું હાય. ૩૦
મહારે હાથે દુઃખ જ પામ્યો, મુજ પેહેલો પૂજાય.
શુભ કામે સ્મરણ કરે, તેનું સિદ્ધ કારણ થાય. ૩૧
વલણ

વરદાન એવું આપીયું, શિવે તેણે કામરે;
પેહેલી પૂજા કરી પોતે, ગજવદન ધરિયું નામરે. ૩૨

કંકણ ૭ મું

રાગ મારુ

ઉમિયા આવ્યાં તે મંદીર બહાર, નવ દીડી તે ઝોખા કુમાર;
મીઠાની કાઠડી હુતી જ્યાંહે, કન્યા નાશીને પેડી ત્યાંહે. ૧
ઉમિયાને ક્રોધ ચડ્યો અપાર, ઝોખાને શાપ દીધો તેણી વાર;
ત્યાર પૂઠે તે શું થાય, તેની કહું હવે કથાય. ૨

ઢાળ

શાપ પુત્રીને હવો, તે સાંભળો કહું રાય;
વરસ એક લગણ પુત્રી, રહેજે લવણની માંય. ૩
વચન એવું સાંભળીને, દુઃખ પામી મનં;
લવણ મધ્યે કોમળ કાયા, કેમ જાશે વરસ દન. ૪
ગદગદ કંઠે ઝોખા જોલી, દયા કરો મુજ માત;
અપરાધ કિચિત્માત્ર છે, તેમાં આવડી શી ઘાત ! ૫
મેં શાપ તમારો શીશ ચડાવ્યો, અનુગ્રહ કેમ થાય !
માતા કહે મહિમા વાંધશે, તારો મૃત્યુલોકની માંય. ૬
પછે પાર્વતીજીએ પ્રેમ આણી, કહ્યો માસ જ એક;
વરસ આવે ઉત્તમ કહિયે, ચૈત્ર માસ વિશેક. ૭

તે માસે તે લવણ કરો, કરે સંગ્રહ જેહ;	
પાર્વતીજી પુત્રીને કહે, તે દુઃખ પામે દેહ.	૮
ચૈત્ર માસે વ્રત અલૂણું, કરે જે સ્ત્રીજન;	
સંસારનાં સુખ ભોગવે, પામે પુત્ર, કલત્ર ને ધન.	૯
ચૈત્રકેરા દિન ત્રીશે, અંન અલૂણું ખાય;	
માતા કહે સત્ય જાણજો, તે સ્વર્ગવાસી થાય.	૧૦
માતા કહે મહિમા કહૂં, એવો ચૈત્ર નિર્મળ જાણ;	
એક માસ અલૂણું ન કરે, તેનું મિથ્યા જીવ્યું જાણ.	૧૧
વ્રત કરીને દાન કરવું, લવણકેરું જેહ;	
આખ્યાન સાંભળે પાતક જાયે, નિર્મળ થાયે દેહ.	૧૨
પાંચ દહાડા પાછલા, વ્રત કરે સ્ત્રી જન;	
કરે ભોજન લવણ પાળે, એક ઉજ્જવળ અન્ન.	૧૩
હું શાપમોચન તુજને કહું છું, ઑખાને કહે છે માંય;	
શ્રી ભગવાનકુલમાં વર થશે, તે ગ્રહશે તારી બાંધ.	૧૪
સર્વે દોષ દળશે તે થકી, સાંભળ ઑખાખાઈ;	
સંતોષી એમ એ સર્વે કહી, આનંદ પામ્યાં સહી.	૧૫
પછે ઑખા લવણમાં પેડી, શાપ મટાડવા કાળ;	
શુકદેવ કહે પરીક્ષિતને, કહું બાણાસુરનું કાળ.	૧૬

વલણ

કથા કહું તે સાંભળો, ધરીને એક ધ્યાનરે;	
તે પછી શૂં નીપજ્યું, વિસ્તારું રાજન રે.	૧૭

કડવું ૮ મું

રાગ વેરાડી

એક સમે ચંડાદણી, ઉભી રાજદાર;
વાસીદું વાળી કરી, કીધું આકામળ. એક સમે

રાજ તે સૂતા હીઆ, અતિ પ્રાતસકાળ;
 મુખ આડી સનમાર્જની, રાખારે ચંડાળ. એક સમે
 તે જોધ ખાણાસુરે પૂછ્યો, સધળો વિસ્તાર;
 મુખ આડી સનમાર્જની, કેમ રાખી તે નાર? એક સમે
 ચંડાલણી કહે રાયજી, સાંભળો મહારાજ;
 વહાણામાં મુખ કેમ દાખવું, જાણી કીધી મેં લાજ. એક સમે
 રાજ કહે સત્ય જોલ તું, નોંદર દેશુરે દંડ;
 શા માટે આડી ધરી, સનમાર્જની રંડ? એક સમે
 વળતી ચંડાળણી એમ વદે, સાંભળોરે ભૂપાળ;
 સાચું જોલું છું હું હવે, રખે દેતા રે ગાળ. એક સમે
 પ્રાતસમે જોવું નહીં, વાંઝીઆનું વદન;
 તમારે કાંઈ જોઈ નથી, સાંભળોને રાજન. એક સમે
 તે માટે સનમાર્જની આડી કીધી મેં રાય;
 સાચું જોલી છું, જે ઘટે, તેવા કરજોરે ન્યાય. એક સમે
 રાજએ સત્ય માન્યું સહી, નવ કીધોરે કોધ;
 રાજ મૂકી કૈલાસે ગયો, ખાણાસુર જોધ. એક સમે
 તંપ કરવા વેગે ગયો, દહ રાખી વિશ્વાસ;
 ધ્યાન ધર્યું મહાદેવનું, મુને પુત્રની આશ. એક સમે

કડવું ૯ મું

રાગ મારૂ

તેણે સમે રાણી કહેવારે લાગી, જોધ રાજનું રૂપ;
 ખાણમતી એમ જોલીયાં, રાય થયો વૃક્ષસ્વરૂપ. ૧
 રાય એ વરને શું લાવીયા, તમારી કાણુ આવશે સંગ;
 અપત્ય શેં નવ લાવીયા, હું હલાવત હિરંગ. ૨

તે માસે તે લવણ કરો, કરે સંગ્રહ જેહ;	
પાર્વતીજી પુત્રીને કહે, તે દુઃખ પામે દેહ.	૮
ચૈત્ર માસે વ્રત ચલણું, કરે જે સ્ત્રીજન;	
સંસારનાં સુખ ભોગવે, પામે પુત્ર, કલત્ર ને ધન.	૯
ચૈત્રકેરા દિન ત્રીશે, અંન ચલણું ખાય;	
માતા કહે સત્ય જાણજો, તે સ્વર્ગવાસી થાય.	૧૦
માતા કહે મહિમા કહું, એવો ચૈત્ર નિર્મળ જાણ;	
એક માસ ચલણું ન કરે, તેનું મિથ્યા જીવ્યું જાણ.	૧૧
વ્રત કરીને દાન કરવું, લવણકરું જેહ;	
આખ્યાન સાંભળે પાતક જાયે, નિર્મળ થાયે દેહ.	૧૨
પાંચ દહાડા પાછલા, વ્રત કરે સ્ત્રી જન;	
કરે ભોજન લવણ પાળે, એક ઉજ્જવળ અન્ન.	૧૩
હું શાપમોચન તુજને કહું છું, ઑખાને કહે છે માંય;	
શ્રી ભગવાનકુલમાં વર થશે, તે ગ્રહશે તારી ખાંય.	૧૪
સર્વે દોષ ટળશે તે થકી, સાંભળ ઑખાખાઈ;	
સંતોષી એમ એ સર્વે કહી, આનંદ પામ્યાં સહી.	૧૫
પછે ઑખા લવણમાં પેહી, શાપ મટાડવા કાળ;	
શુકદેવ કહે પરીક્ષિતને, કહું બાણાસુરનું કાળ.	૧૬

વલણ

કથા કહું તે સાંભળો, ધરીને એક ધ્યાનરે;	
તે પછી શૂં નીપજ્યું, વિસ્તારું રાજન રે.	૧૭

કડવું ૮ મું

રાગ વેરાડી

એક સમે ચંડાલણી, ઉભી રાજદાર;
વાસીદું વાળી કરી, કીધું ઝાકઝમળ. એક સમે

રાજ તે સૂતા હીઆ; અતિ પ્રાતસકાળ;
 મુખ આડી સનમાર્જની, રાખારે ચંડાળ. એક સમે
 તે જોધ ખાણાસુરે પૂછિયો, સધળો વિસ્તાર;
 મુખ આડી સનમાર્જની કેમ રાખી તે નાર? એક સમે
 ચંડાલણી કહે રાયજી, સાંભળો મહારાજ;
 વહાણામાં મુખ કેમ દાખવું, જાણી કાધી મેં લાજ. એક સમે
 રાજ કહે સત્ય બોલ તું, નીહિકર દેશુરે દંડ;
 શા માટે આડી ધરી, સનમાર્જની રંડ? એક સમે
 વળતી ચંડાળણી એમ વદે, સાંભળેરે ભૂપાળ;
 સાચું બોલું છું હું હવે, રખે દેતા રે ગાળ. એક સમે
 પ્રાતસમે જોવું નહીં, વાંઝીઆનું વદન;
 તમારે કાંઈ છોરું નથી, સાંભળોને રાજન. એક સમે
 તે માટે સનમાર્જની આડી કાધી મેં રાય;
 સાચું બોલી છું, જે ઘટે, તેવો કરજેરે ન્યાય. એક સમે
 રાજએ સત્ય માન્યું સહી, નવ કાધેરે કોધ;
 રાજ મૂકી દેલાસે ગયો, ખાણાસુર જોધ. એક સમે
 તપ કરવા વેગે ગયો, દહ રાખી વિશ્વાસ;
 ધ્યાન ધરયું મહાદેવનું, મુને પુત્રની આશ. એક સમે

કડવું ૯ મું

રાજ માડ

તેણે સમે રાણી કહેવારે લાગી, જોધ રાજનું રૂપ;
 ખાણમતી એમ બોલીયાં, રાય થયો વૃક્ષવરૂપ. ૧
 રાય એ વરને શું લાવીયા, તમારી કોણ આવશે સંગ;
 અપત્ય શે નવ લાવીયા, હું દૂલાવત ઉછરંગ. ૨

- આણમતી દુઃખ પામી કહે, બહુ બળતણું શું કામ;
સંતાન મ્હારે કાંઈ નથી, શિર વાંગીઆનું નામ. ૩
- રાયે રિધસિધ લોગ કીધી, ચાલીઓ વનમાંહે;
કૈલાસ ગિરિએ આવીઓ, બેઠા છે શિવજી બ્યાંહે. ૪
- તાતને ચરણે લાગીઓ, તવ પૂંછું શિવરાય;
સંતાન મ્હારે કાંઈ નથી, કાંઈ પુત્ર પુત્રી થાય. ૫
- ત્યારે પાર્વતીજી બોલીયાં, મારો પુત્ર એક ગણેશ;
તે તો આપ્યો બય નહીં, ત્રિલોકનો દેવેશ. ૬
- અપત્ય કો આપે નહીં, જે પોતાનું સંતાન;
તેત્રીશ કાટીએ પૂજા કરી, મૃત્યુલોકમાં માન. ૭
- દેવ દૈત્યમાં પ્રીત ન હોયે, પિતા પુત્ર ન થાય;
વચન એવું સાંભળી, મન ઝાંખો થયો છે રાય. ૮
- પછે ઉમાએ શિવને કહ્યું, પુત્રી લવણમાં છે જોહ;
તેને ત્રીશ દહાડા થયા પૂરા, આપેને પુત્રી તેહ. ૯
- ત્યારે પુત્રી કહેવા લાગી, સાંભળો મુજ માત;
કૈલાસે હું ક્યારે આવું, સત્ય કહોને વાત? ૧૦
- કાગણુ વદ તૃતીયાને દીવસ, તું આવજો મુજ પાસ;
ગોર કરીશ જે પુત્રી મ્હારી, તો પૂરીશ તારી આશ. ૧૧
- તે ભર્યું ભાજન લઈને ચાલ્યો, લવણ મધ્ય કુમાર;
માથે ચડાવી થયો મારગ, આવ્યો નગર મોઝાર. ૧૨
- પછે ભાજન ભાંગીને કન્યા કહાડી, દીકું સુંદર રૂપ;
પંચામૃતે પખાળી કરી, શણગાર સભવ્યા ભૂપ. ૧૩
- ભાટ ચારણ ગણુ ગાંધર્વને, ત્યાં આપીયાં બહુ દાન;
તરીયાં તોરણુ બાંધીયાં, બણે પુત્રી પુત્ર સમાન. ૧૪
- ગળે જેસાડી નગર મધ્યે, ફેરવી લાવ્યો રાય;
વાજાંત્ર વાજે અતિ ઘણાં, વળી બંદી જશ બહુ ગોય. ૧૫

શુકદેવ કહે પરીક્ષિત સુણો, પહેલી દેવકન્યા રાય;
સદેહ મનનો ટાળીએ, પછે દૈત્યપુત્રી થાય. ૧૬
નિત્ય રાજસભામાં બાણુ ગેસે, ધરે બહુ અભિમાન;
એવું જોઈને જોલિયો, કૌભાંડ જે પરધાન. ૧૭
ગર્વ ન કીજે રાયજી, કાંઈ મન વિચારી જોય;
પાંચ દહાડા પુરુષને, કાંઈ છાયા ફરતી હોય. ૧૮

વલણુ

છાયા ફરતી પુરુષને, સરખી સદા ન હોયરે;
ગર્વ કદી નવ કીજીએ, માનો રાજ સોયરે. ૧૯

કડવું ૧૦ મું

રાગ સામેરી

બાણાસુર નૃપ ઝોવ્યયો, દેશ તે કન્યાદાન;
તેને પુણ્યે પામશું, ફળ કોટિ યસ સમાન. ૧
આકાશવાણી એમ હવી, સાંભળજે રાય નિરધાર;
પુત્રી ઇચ્છાવરે પરણશે, કારણરૂપ કુમાર. ૨
ત્યારે રાજ વિરમય પામ્યો, છે કાંઈ કારણ વાત;
આકાશવાણી એમ હવી, કાંઈ વરતશે ઉત્પાત. ૩
શુક્રાચાર્યને તેડીઆ, પ્રશ્ન પૂછ્યું રાય;
આકાશ વાણી સુણીને, મંને ચિંતા મન બહુ થાય. ૪
જન્મપત્રિકા કરો એહની, અશુભ ગ્રહ જે હોય;
તેને હું કરું પાધરા, કર મૂછ ધાવ્યો સોય. ૫
શુક્રાચાર્ય જ જોલીયા, એ બળતણું નહિ કામ;
વિચારીને જોને રાજ, મનમાં મોટી હામ. ૬
તે ભવિષ્ય ટાળ્યું નવ ટંજે, સહુ જે આંડે આંક;
નિમિત્ત કો છૂટે તહીં, ત્યાં ગ્રહતણો શો વાંક? ૭

જન્મપત્રિકા કરી એહની, સાંભળ રાજકુમાર;
એ કન્યા ન્યારે પરણશે, ત્યારે વરતશે હાહાકાર.
મન વિચારી રાજ બોલ્યો, શુંકે પ્રત્યે એમ;
એ કન્યા નવ પરણાવું, એ વાતનો મારે નેમ.

વલણ

નિયમ મારે એ વાતનો જે, પરણાવવાનો હું નહીં;
વિપ્ર પ્રેમાનંદ કહે ઝાંખાને, માળિએ ચઢાવીએ સહી. ૧૦

*સાખી

એમ કહિતે માળિએ, રાખી ઝાંખાખાધ રે;
રખવાળો બહુ મૂકીઆ, સૂણો પરીક્ષિત રાય રે. ૧૧

કડવું ૧૪ મું

રાગ કેદાર

નાથ વિના હું એકત્રી, કેમ કરીતે રહેવાય;
કામનવર પ્રગટ થયો, ન્યાળા કેમરે સહેવાય. નાથ વિના ૦ ટેક.
માતપિતા વેરી થયાં, જેણે દુઃખમાં નાખી;
વાંક વિના વિપત ધણી, આ શણીએ રાખી. નાથ વિના ૦ ૧
મારો હરખ રહ્યો હેઠા વિષે, રંડાપો વળચો;
કંથ વિળેગ છે દોહલો, પ્રાણજીવન અળગો. નાથ વિના ૦ ૨
શણુગાર સચને હું શું કરું, દેખાડું કોને?
સેજ ખિણવી સ્વામી વિના, જેણે કોના મોતે? નાથ વિના ૦ ૩
ઉજડ વનમાં હું રહું, નહી કોને જોજ;
તરકરની જેમ માતને, કોડીમાં રેવું. નાથ વિના ૦ ૪
મારી દિન દિન કાયા ફૂળી, સૈયર શું કરીએ?
કંથ વિળેગ છે દોહલો, કાટીને મરીએ. નાથ વિના ૦ ૫
હોએ મૂખ ધણું પીયર વિષે, તોએ આણું આવે;
સાઈ ભોજઈ મેણાં દીએ, નહારી કહાવે. નાથ વિના ૦ ૬

ઝાનો રે પીયુ મેં પરલવ્યો, પેલા લવનીરે માંહે;
તે દૈવે મુને દંડ દીધો, આવી આ લવ માંહે. નાથ વિના૦ ૭
રાત વેરણુ થઇ મારી, નહીં વહાણું વાએ;
ઝેમાનંદ પ્રભૂ જો મળે, તો સુખડું થાએ. નાથ વિના૦ ૮

કડવું ૧૫ મું (ખૂ. કા.)

(કડવું ૭ મું. અ. પુસ્તકનું)

* સમય સંજોગ સૂર્યને અસ્તે, કુચમર્દન કરે છે સ્વહસ્તે;
અધર કરડે ચુંખન દે ઘેલી, ખેડ ચરણ હુદે પર મેલી;
લડથડતી આવે હોડી, ચિત્રલેહાને પાડે ભુજ ભીડી,
સૂતાં સજનીએ એકઠાં વળગી, સૈયરને ન કરે અલગી;
પર્યેકે પ્રેમદાં રમે, એમ આજે નિશા નિરગમે;

* ઝોખા ઊંઘમાં જાણતી હુતી, સખીની સેજે જંઘને સૂતી,
તેને થાવાં ન દે ઉપરાંટી, અન્યોઅન્ય લરાવે આંટી;

* પીળા પાઘ ને વાઘો લાલ, શિર તોરો છે ફૂલ ગુલાલ,
શોભે ભૂપણું ને નવરંગ, હાથે મોંઘળ શોભે અંગી;

* વ્યાથો વામાને પ્રેમનો રોગ, રવાને પામી સુખ સંભોગ;
નાથ જોલાવે કરી આદર, પહોંતી શામાની સાદર;
રતિ સંગ્રામ કરે છે નિઃશંક, ગ્રહી અધરે દેતી ડંખ;

* ભાંગી નાખ્યો તે ભોગનો ભેદ, લીપન્યો અમૃત પરસ્વેદ;
મધુર જોલે જંતરણી, એમ ગ્રહોડે વાત અંતરની;

* મનમાંહિ તે મન ગયું પેશી, ખાવું, ખાધું તે એકઠાં બેશી,
ખીડી અરધી કરડી નાથે, આપી ઝોખાજીને હાથે.

* અનિરુદ્ધ વિમાસે મન, ચિત્ત ભાગ્યું વિચાર ઉત્પન્ન,
કહે મુજ કુલ ખોઈ લાજ, રણે જાણે શ્રી મહારાજ.

* એમ વિચારે ભરથાર, વિરહાતુર ખાણકુમાર,
પતિ જોઈ મોહજ પામી, પંછી વિરહની વેદના વામી

કડવું ૧૬ મું (મૂળ કડવું ૮)

રાગ સામેરીની સાખી*

સામેરી સજન વંજાવિયો, તાતી વેલૂ માહે;
હું ન સરજી વાઢળા, પિયુને પળ પળ કરતી ઊંચરે. ૧
સાહેલી સાગર ઉલટ્યો, રતન તણાયાં જાય;
કરમ હીણો ભરે મૂંડી, તેના શંખલે હાથ ભરાયરે. ૨
મેજે સુતાં સ્વપનો બયો, પિયા ગૃહી મોરી બાહે;
ઝોચિતી ઝબડી ગઇ, પિયુ ન દેખું ત્યાંહેરે. ૩
સુજી ત્યારે પિયુ સાંભરે, જાગું તો પિયુ જાય;
રેન કે સ્વપ્નાતરે, કયું જિજી મોરી માય. ૪
સ્વપ્નામેં પિયુ આવીયા ઉઘે લાગો ધાય;
બલિહારી એ સ્વપ્નકરી, મત સ્વપ્ના હો જાયરે. ૫
સ્વપ્નાને તોરા કહા કીયા, મત જગાવે મોય;
જો મેરા પિયા ના મીલે, તો મેં મરુંગી સોયરે. ૬

રાગ સામેરી

જાગી જાગીરે રામા રસભરી, તપાસે સેજલડી ફરી ફરીરે.—રામા. ૮૬.
ઊઝીને સજનપર બેઠી, વિચાર વિષે પેડીરે;
ચતુરાં ચક્ષુને ચોળાને જોતી, પછે નેત્રે નિર ભરી રોતીરે. રામા ૧
ભુજ દઇને લલાટેરે બેઠી, વિરહભરી છે બાળીરે;
ચરચર ધ્રુજે ને કાંઇ નવ સૂજે, સ્વે છે આંસુડાં ઢાળીરે. રામા ૨

કડવું ૧૭ મું

રાગ રસિક મહલાર

મારો પિયુ પરદેશી થઇ રહ્યો, રીસાવ્યો ભરથાર;
રતન આબ્યું 'તું હાથમાં, રાખી ન શકી આણીવાર રે. મારો ૦
હવે દોષ દેવો શો કર્મને, હાસ્યમાં થયું કલ્પાંત,
મેં તો મરકલડે મુખ ફેરવ્યું, મારા નાથને પડી છે બ્રાંતરે; મારો ૦

હવે વહેલા પધારેને નાથજી, મારું હૃદય ફાટીરે જાય,
 સુખ સાગર વહી ચાલીઓ, જોખન તણાયું જાય રે; મારો
 વ્યાકુળ મન કન્યાતાણું, કેશ છૂંટા છે ચારે દિશ,
 હાથ ધસે, કલ્પાંત કરે, હવે શું થાશે જગદિશ ! મારો
 પેલે લવે કમ' શાં કર્યા, પાપી, પતિ વિજોગની જવાળ,
 હુંશ રહી હૃદય વિષે, રંગમાં ડૂબીઓરે વ્યાળ; મારો
 ઓ દિશા ભાળે ભામિની, ઓચિંતા ઘો દરશન,
 ઊઠે, બેસે, અવની પડે, જેમ જળ વિના તલપે મીન; મારો
 એમ રુદન કરે સુંદરી, જાગી ચિત્તલેખા તત્કાળ,
 તેણે હૃદયા સાથે ચાંપીને, ચુંબન દીધું ગાલ; મારો
 તાત તારો જો જાણુશે, આપણુ જોના આણુશે અંત;
 સાંચું કહે ને મારી બેનડી, તેં શું દીધું સ્વપન. મારો
 વલણ

ઓખા કહે સુણુ જોનડી ! મુને લાવ ન લગારરે,
 લટ પ્રેમાનંદ એમ કહે, પ્રાણુ લાવતાં શી વારરે.

કડવું ૨૬ મું (મૂળ કડવું ૧૭ પહેલાં)

રાગ સૌરઠી

કામનીએ જ્યારે કટકજ દીધું, અને થઈ નીરાશ;
 અરે દૈવ તેં જો શું કીધું, મને હુતી મોટી આશ.
 વાલા કેમ વઢશેરે, મારા નોંધડીઆ ભર્યાર. વાલા. ૧
 જોલાવી જોલે નહીં, પડી થઈ આશા ભંગ;
 ઉઠાડી બેઠી કરી, તેવું વદન નિહાળે કંથ. વાલા. ૨
 સ્વામી તું કેમ સાંખીઓરે, રાંકને ઘેર રતન;
 ઘાટે કષ્ટે હું પામી, મારો મદન મનોહર કંથ. વાલા. ૩

તીવ્ર ખાણુ જરે છુટશેરે, કેમ સહેજો ડોમળ શરીર;
 એવું શ્રવણે સાંભળીને, હાકી ઊઠ્યો વીર. વાલા. ૪
 મારા પિતાનેરે જાણુ થયું છે, કટક મોકલ્યું પ્રોટ;
 ખાણુસુર નથી જાણુતો, એવો કેમ થયો છે તે મૂઠ. વાલા. ૫
 અરે સ્વામી તમે ઠાલે હાથે, આયુધ નથીરે એક;
 ચાર લાખ વીર પાઠવ્યા, સામા થતાં ધરો વિવેક. વાલા. ૬
 અખળા તુંને શું કહું રે, તું તો ચર્ધ રે અખળુ;
 ખારતણી ભોગળ કહાડીને, લેઈ સર્વના પ્રાણ. વાલા. ૭
 ઑખા તુંને શું કહું રે, તું તો ઘેલી નાર;
 તારા ખાપે વીર મોકલ્યા, તે તો મારે લેખે ચાર. વાલા. ૮
 અખતણાં તાંહાં જૂથ મળીઆં, પંચાનન ન મળીઓ એક;
 તેતું પ્રાક્રમ કેટલું, તમે કહોની વિનતા વિશેક. વાલા. ૯
 એમ કરતાં નહીં છુટીએરે, કાલાવાલા તે ફેક;
 જુઓની વહાલી હું જુદા કરું, જેમ જુએ ગામનાં લોક. વાલા. ૧૦
 અનિરુદ્ધ મરડીને નીસરોરે, ઑખાએ સહાયો હાથ;
 પ્રીતમ વઢવા નહીં દઈ, મારા મદન મનોહર નાથ. વાલા. ૧૧

કંડવું ૩૩ મું. (મૂળ કંડવું ૨૩ પહેલાં)

રાગ બેહાગ

દયા ન આવી, ઑખા રડેરે, છે દૈત્યપતિ દુરમત; મારી૦
 ખાકરી ખાંધી ખીજવર સાથે, વેર વધારયું સત્ય. મારી૦ ૧
 પાતળિયા પંકજ પિયુજને, નાગપાશના બંધ; મારી૦
 ખાંધી લીધો બળ કરીને, ડોમળરૂપ મદન. મારી૦ ૨
 ધાબેરે ધરણીધર શ્રીવર, આપદા પામે નાથ; મારી૦
 પુત્ર તમારા ઉપરે પ્રહાર જ, કરે છે દૈત્યનો સાથ. મારી૦ ૩
 ભારે દળ ડોભાડે મહેલિયું, વઢાર્યો બળા વીર; મારી૦
 તોએ રણથી નવ ઓસરિયો, સાગરનું જેમ નીર. મારી૦ ૪

લેદ કરીને બાંધી લીધો, શા નાગપાશના બંધ !	મારીં	
શ્વાસ ન માયે બહુ અકળાયે, અંગે આકર્ષ્યા સંધ.	મારીં	૫
તાપ સમાન નહીં રવામીને, હું કરું દેહની પાત;	મારીં	
વાર લાગે લક્ષ્મીવર તમને, તો ચાશે મહા ઉત્પાત.	મારીં	૬
કમળમુખ શ્રમથી સુકાયું, કન્યા કરે આક્રંદ;	મારીં	
અનિરુદ્ધ સમરે શામળિયાને, કમળાવર ગોવિંદ.	મારીં	૭
ત્રાહે ત્રાહેરે ત્રિકમળ, સુતની કરજો સહાય;	મારીં	
વિપત વેળા વહારે ચઢીને, કરો ભગતની રક્ષાય.	મારીં	૮
ગળ ગ્રાહથી મુક્ત પમાડ્યો, કીધી હરિશ્વર રક્ષાય;	મારીં	
દાનવ કુળ નિકંદન કીધાં, કીધી પ્રહલાદની સહાય.	મારીં	૯
આજ આંખેથી આંસૂડાં ચાલે, જાશે મારા પ્રાણ;	મારીં	
સુખ શરીર શાતા નહીં અંગે, લાગ્યો દવ નિર્માણ.	મારીં	૧૦
મનસા વાચાએ વર વરિયો, અવર તે મિથ્યા જાણ;	મારીં	
રૂપ અને ગુણવતો રવામી, સત્ય કહું છું પ્રાણ.	મારીં	૧૧
તાત કઠોર દયા નહીં હૃદયે, દોમળ મહારો કંથ;	મારીં	
પ્રહાર કરીને બાંધીરે લીધો, શ્રીહરિ વેગજે પંથ.	મારીં	૧૨

(મૂળ કડવું ૨૬ મું પૃ. કા. ૩૭ મું)

છૂટે અંધક નાળ ને ગોળા, ફેરવે કોધે લિંડીમાળા;	
સણસણતાં શર બહુ છૂટે, તેણે કપાળ ભડનાં ફૂટે.	૧
વળગે ભૂત પ્રેત આવણું, વઢે ચુડેલ અવળે અર્ણ;	
મરતક શગડી ધીકધીકાવે, કિલકિલ કરતી ઉપર આવે.	૨
હરખી શાકિણી ડાકણી સર્વ, આવ્યું જાણે ઉગ્ગણીમું-પર્વ,	
ચૂસે કંઠ ને ઘૂંટડા ભરે, મુખે સધિરના રેલા ઉતરે.	૩
કેટલી વારણીમાં ચપ મગ્ન, વસ્ત્ર વેણી ફેરે છે નમ્ન;	
અહીં ભમાવે જોદ્ધ ગમ્ન, જાદવ સેના કીધી ભમ્ન.	૪

તીર ખાણુ જરે છુટશેરે, કેમ સહેશે ઝોમળ ચરીર;
 એવું શ્રવણે સાંભળીને, હાટી બેઠો વીર. વાલા. ૪
 મારા પિતાનેરે જાણુ થયું છે, કટક મોઢિયું પ્રાદ;
 ખાણુહર નથી જાણુતો, એવો કેમ થયો છે તે મદ. વાલા. ૫
 અરે સ્વામી તમે હાથે હાથે, આયુધ નથીરે એક;
 ચાર લાખ વીર પાડ્યા, સામા થતાં ધરો વિવેક. વાલા. ૬
 અખળા તુંને શું કહું રે, તું તો થઈ રે અખળ;
 ખારતણી ભોગળ કહાડીને, લેજો સર્વના પ્રાણ. વાલા. ૭
 ઝોખા તુંને શું કહું રે, તું તો થેલી નાર;
 તારા ખાપે વીર મોઢિયા, તે તો મારે લેખે ચાર. વાલા. ૮
 અખતણાં તાંહાં જૂથ મળીઆં, પંચાનન ન મળીઓ એક;
 તેતું પ્રાદ્યમ કટકું, તમે કહોની વિનતા વિશેક. વાલા. ૯
 એમ કરતાં નહીં છુટીએરે, કાલાવાલા તે ફોક;
 ભુઓની વહાલી હું ભુલ્ય કરું, જેમ ભુએ ગામનાં લોક. વાલા. ૧૦
 અનિરુદ્ધ મરડીને નીસણેરે, ઝોખાએ સહાયો હાથ;
 પ્રીતમ વડવા નહીં દર્જો, મારા મદન મનોહર નાથ. વાલા. ૧૧

કહવું ૩૩ મું. (મૂળ કહવું ૨૩ પહેલાં)

રાગ બેહાગ

દયા ન આવી, ઝોખા રહેરે, છે દૈત્યપતિ દુરમત; મારી૦
 બાકરી બાંધી બીજવર સાથે, વેર વધાર્યું સત્ય. મારી૦ ૧
 પાતળિયા પંકજ પિયુજને, નાગપાશના બંધ; મારી૦
 બાંધી લીધો બળ કરીને, ઝોમળરૂપ મદન. મારી૦ ૨
 ધાનેરે ધરણીધર શ્રીવર, આપદા પામે નાથ; મારી૦
 પુત્ર તમારા ઉપરે પ્રહાર જ, કરે છે દૈત્યનો સાથ. મારી૦ ૩
 ભારે દળ કોલાહલ મહેથિયું, વધારવો બળા વીર; મારી૦
 તોએ રણધી નવ ઝોસરિયો, સગરનું જેમ નીર. મારી૦ ૪

લેદ કરીને બાંધી લીધો, શા નાગપાશના બંધ! મારી૦
 શ્વાસ ન માથે બહુ અકળાયે, અંગે આકર્ષ્યા સંધ. મારી૦ ૫
 તાપ સમાન નહીં સ્વામીને, હું કરું દેહની પાત; મારી૦
 વાર લાગે લક્ષ્મીવર તમને, તો થાશે મહા ઉત્પાત. મારી૦ ૬
 કમળમુખ અમથી સુકાયું, કન્યા કરે આકંદ; મારી૦
 અનિરુદ્ધ સમરે શામળિયાને, કમળાવર ગોવિંદ. મારી૦ ૭
 ત્રાહે ત્રાહેરે ત્રિકમળ, સુતની કરજો સહાય; મારી૦
 વિપત વેળા વહારે ચઢીને, કરો ભગતની રક્ષાય. મારી૦ ૮
 ગજ ગ્રાહથી મુક્ત પમાડ્યો, કીધી હરિશ્ચંદ્ર રક્ષાય; મારી૦
 દાનવ કુળ નિકંદન કીધાં, કીધી પ્રહલાદની સહાય. મારી૦ ૯
 આજ આંખેથી આંસુડાં ચાલે, જશે મારા પ્રાણ; મારી૦
 મુખ શરીર શાતા નહીં અંગે, લાગ્યો દવ નિર્માણ. મારી૦ ૧૦
 મનસા વાચાએ વર વરિયો, અવર તે મિથ્યાં જાણ; મારી૦
 રૂપ અને ગુણવતો સ્વામી, સંત્ય કહું છું પ્રાણ. મારી૦ ૧૧
 તાત કઠોર દયા નહીં હૃદયે, કોમળ મ્હારો કંથ; મારી૦
 પ્રહાર કરીને બાંધીરે લીધો, શ્રીહરિ વેગજે પંથ. મારી૦ ૧૨

(મૂળ કંઠવું ૨૬ મું પૃ. કા. ૩૭ મું)

ફૂટે અંધુક નાળ ને ગોળા, ફેરવે કોધે લિંડીમાળા;
 સણસણતાં શર બહુ ફૂટે, તેણે કપાળ ભડનાં ફૂટે. ૧
 વળગે ભૂત પ્રેત આવણું, વઢે સુડેલ અવળે, ચણું;
 મરતક શગડી ધીકધીકાવે, કિલકિલ કરતી ઉપર આવે. ૨
 હરખી શાકિણી ડાકણી સર્વ, આવ્યું જાણે ઉજાણીમું-પર્વ,
 ચૂસે કંઠ ને ઘૂંટડા ભરે, મુખે સધિરના રેલા-ઉતરે. ૩
 ટેટલી વારણીમાં ચઢ મગ્ન, વચ્ચ વેણી ફેર છે નગ્ન;
 ગ્રહી લભાવે જોદ્ધ ગમ્ન, જાદવ સેના કીધી ભગ્ન. ૪

તીવ્ર બાણ જરે છુટશેરે, કેમ સહેશે કોમળ શરીર;
 એવું શ્રવણે સાંભળીને, હાકી જાઉં વીર. વાલા. ૪
 મારા પિતાનેરે બાણ થયું છે, કટક મોકલ્યું પ્રાદ;
 બાણાસુર નથી જાણતો, એવો કેમ થયો છે તે મૂઠ. વાલા. ૫
 અરે સ્વામી તમે દાલે હાથે, આયુધ નથીરે એક;
 ચાર લાખ વીર પાઠવ્યા, સામા થતાં ધરો વિવેક. વાલા. ૬
 અખળા તુંને શું કહું રે, તું તો ચર્ચ રે અજાણ;
 બારતણી ભોગળ કહાડીને, લેજી સર્વના પ્રાણ. વાલા. ૭
 ઝોખા તુંને શું કહું રે, તું તો ઘેલી નાર;
 તારા બાપે વીર મોકલ્યા, તે તો મારે લેખે ચાર. વાલા. ૮
 અખતણાં તાંહાં જૂથ મળીઆં, પંચાનન ન મળીઓ એક;
 તેનું પ્રાક્રમ કેટલું, તમે કહોની વિનતા વિશેક. વાલા. ૯
 એમ કરતાં નહીં છુટીએરે, કાલાવાલા તે ફોક;
 જીઓની વહાલી હું જીજ્ઞાસુ કરું, જેમ જીએ ગામનાં લોક. વાલા. ૧૦
 અનિરુદ્ધ મરડીને નીસરોરે, ઝોખાએ સહાયો દાય;
 પ્રીતમ વઢવા નહીં દર્જી, મારા મદન મનોહર નાય. વાલા. ૧૧

કડવું ૩૩ મું. (મૂળ કડવું ૨૩ પહેલાં)

રાગ બેહાગ

દયા ન આવી, ઝોખા રડેરે, છે દૈત્યપતિ દુરમત; મારી૦
 બાકરી બાંધી બીજવર સાથે, વેર વધાર્યું સત્ય. મારી૦ ૧
 પાતળિયા પંકજ પિયુજને, નાંગપાશના બંધ; મારી૦
 બાંધી લીધો બળ કરીને, કોમળરૂપ મદન. મારી૦ ૨
 ધાજેરે ધરણીધર શ્રીવર, આપદા પામે નાથ; મારી૦
 પુત્ર તમારા ઉપરે પ્રહાર જ, કરે છે દૈત્યનો સાથ. મારી૦ ૩
 ભારે દળ કોલાટે મહેલિયું, વકારચો બળા વીર; મારી૦
 તોએ રણથી નવ ઝોસરિયો, સાગરનું જેમ નીર. મારી૦ ૪

ભેદ કરીને ખાંધી લીધો, શા નાગપાશના પંથ ! મારી૦
 શ્વાસ ન માયે બહુ અકળાયે, અંગ આકર્ષ્યા સંધ. મારી૦ ૫
 તાપ સમાન નહીં સ્વામીને, હું કરું દેહની પાત; મારી૦
 વાર લાગે લક્ષ્મીવર તમને, તો થાશે મહા ઉત્પાત. મારી૦ ૬
 કમળમુખ અમથી સુકાયું, કન્યા કરે આકંદ; મારી૦
 અનિરુદ્ધ સમરે શામળિયાને, કમળાવર ગોવિંદ. મારી૦ ૭
 ત્રાહે ત્રાહેરે ત્રિકમળ, સુતની કરજો સહાય; મારી૦
 વિપત વેળા વહારે ચઢીને, કરો ભગતની રક્ષાય. મારી૦ ૮
 ગજ ગ્રાહ્યી મુક્ત પમાડ્યો, કીધી હરિશ્ચંદ્ર રક્ષાય; મારી૦
 દાનવ કુળ નિકંદન કીધાં, કીધી પ્રહલાદની સહાય. મારી૦ ૯
 આજ આંખેથી આંસૂડાં ચાલે, જાશે મારા પ્રાણ; મારી૦
 સુખ શરીર શાતા નહીં અંગે, લાગ્યો દવ નિર્માણ. મારી૦ ૧૦
 મનસા વાચાએ વર વરિયો, અવર તે મિથ્યા જાણ; મારી૦
 રૂપ અને ગુણવંતો સ્વામી, સત્ય કહું છું પ્રાણ. મારી૦ ૧૧
 તાત કઠોર દયા નહીં હૃદયે, કોમળ મહારો કંથ; મારી૦
 પ્રહાર કરીને ખાંધીરે લીધો, શ્રીહરિ વેગળે પંથ. મારી૦ ૧૨

(મૂળ કંઠક ૨૬ મું પૃ. કા. ૩૭ મું)

છૂટે અંધુક નાળ ને ગોળા, ફેરવે કોષે લિંડીમાળા;
 સણસણતાં શર બહુ છૂટે, તેણે કપાળ ભડનાં ફૂટે. ૧
 વળગે ભૂત પ્રેત આવણું, વહે સુડેલ અવળે ચણું;
 મરતક શબડી ધીકધીકાવે, કિલકિલ કરતી ઉપર આવે. ૨
 હરખી શાકિણી ડાકણી સર્વ, આવ્યું જાણે ઉજાણીનું ચર્વ;
 ચૂસે કંક ને ઘુંટડા ભરે, મુખે સુધિરના દેલા ઉતરે. ૩
 કેટલી વારણીમાં થઈ મગ, વસ્ત્ર વેણી ફેરે છે નમ;
 ગ્રહી ભમાવે જોદ્ધ ગમ, જાદવ સેના કીધી ભમ. ૪

આળ્યા સામા જાલ જન, દેખી ખીજ્યા પંચવદન;
 કેટલીની તે આંખ કપોળ, કોનાં મુખ જાણે મ્હોટી પોળ. ૫
 લંબસ્તની, વિપરીત વાન, કોના ભૂમિએ લરાએ કાન;
 જલ સળકે સર્પાકાર, મુખે કિલકિલ કરે ઉચ્ચાર. ૬
 ઘણા જાલ આધા કરડી, નાહી સેના તે મારગ મરડી;
 ધાયા રાક્ષસ દેતા માર, જદુ સેનાએ આધી હાર. ૭
 છૂટે દુર્ગ નાળ ને ગોળા, નાહ જાલ ટોળેટોળા;
 પ્રગટયો મહાદેવને વળી ખાર, વાળ્યો જાલવનો સંહાર. ૮
 વઢે ડાકિની શાકિણી સંહારી, એમ કોખ્યા શ્રી ત્રિપુરારી;
 નાહું સૈન્ય દીકું ચોપાસ, ત્યારે કોખ્યા શ્રી અવિનાશ. ૯
 હરિએ ચક્ષુ કીધી વક, પછે મૂક્યું સુદર્શન ચક્ર;
 છેઘાં ડાકિણીશાકિણીનાં શીશ, રંગ નાસે ને પાડે ચીસ. ૧૦
 કોને લાલા વાળ્યા લચોલચ, કોઇનાં નાક છેઘાં ટચ;
 છેઘાં હસ્ત શ્રવણ ને ચરણ, નયણે ઉડે રુધિરનાં ઝરણ. ૧૧
 ફરી જાલ જુદે વળિયા, હામહામથી આવીને મળિયા.
 મૂકે શિવ અપરિમિત બાણ, લલા સુલટ તજે છે પ્રાણ. ૧૨
 કૃષ્ણે મૂક્યું મોહાસ્ત્ર બાણ, મોહ પામ્યા પિનાકપાણ;
 કીકું પોઠિયા ઉપર શયન, સાંભળ પરીક્ષિત રાજન. ૧૩
 રણે કોયો બળીતો બંધ, ધાયા ગણપતિ ને વળી રકંધ;
 મહાક્રોધ અબ્યંતર આણી, ધાયા ધનુષ વિષે શર તાણી. ૧૪
 ઘણી જાલ સેના મારી, ક્રોધ થકી કો ન ઉગારી;
 ધસ્યા રાક્ષસ કરતા માર, જાલમાં થયો હાહાકાર. ૧૫
 ત્યારે ધાયો સાત્યકી શર, કીધી અસુર સેનાને ચૂર;
 પ્રગટયું માયાતણું તિમિર, મંત્રે નીવારે તે જદુવીર. ૧૬
 છેઘાં કન્ય લાલા તે છેક, નાહ અસુર મૂકીને ટેક;
 ગાળ્યો બાણાસુર ઉન્મત્ત, ત.પ્યાં ધનુષ તે પંચ શત. ૧૭

નાખે બાણુ તે દાનવ દક્ષ, શત સહસ્ર અયુત ને લક્ષ;
 નાઠી સેના તે લડલડાટ, હસ્તી ચીસ પાડે ચડચડાટ. ૧૮
 પડે જાદવમાં બહુ ભંગ, ત્યારે કોખ્યા શ્રી સારંગ;
 શામે આકર્શ્યું સારંગ, બાણુ ભેલું તે બાણુનું અંગ. ૧૯
 કૃષ્ણુ છેલો ધ્વજનો દંડ, રથ કીધો તે શતખંડ;
 છેલું છત્ર અતિ અનોખ, કાખ્યાં કવચ આયુધ ને ટોપ. ૨૦
 બાણુ પાડ્યો મસ્તકનો ટોપ, દેખી કૃષ્ણને ચડિયો કોપ;
 કીધા વાહન વિના વીર, ગતિ ભંગ થયાં શરીર. ૨૧
 છેલ્લા માંડ્યા ત્યારે હાથ, આવી આણ્ણાસુરની માત;
 કાટરા એવું તેનું નામ, દેખી નમ્ર તે લાજ્યા શામ. ૨૨
 નવ મૂક્યું સુદરશન, નાસી છુટ્યો બાણુ રાજન;
 પાછો ક્રોધ કરી તે વાર, થયો જુદા કરવા તૈયાર. ૨૩
 રાયે ફરી કટક સર્જી કીધું, બાણુ વઢવા દદામું દીધું;
 જ્યાં ઊભા શ્યામ ને રામ, આવી કીધો મહા સંગ્રામ. ૨૪
 પછે માંડ્યું આસુરી કર્મ, વરસે માંસ સુધર ને ચર્મ;
 ધાયો સમુદ્ર વાધે જેમ પર્વ, વરસે અસ્થિ ઉપદ્રવ. ૨૫
 નાસે જાદવ બળિયા સર્વ, ભલા સુભટ તજે ગર્વ;
 હલધર નાઠા મૂકી મામ, દેત્યે દારુણ કીધો સંગ્રામ. ૨૬
 નાખે કર્દમ, કાંટા, સર્પ, વરસે શલ્યા દાનવ નર્પ;
 પાડ્યું જાદવમાં ભંગાણુ, નાઠા હલધર લખને પ્રાણુ. ૨૭
 દાનવ રાય મૂકે દોટ, કોની ગ્રહીને મરડે કોટ;
 બેનાં ગ્રહી અક્ષબે શીશ, ખેદ પામ્યા શ્રી જુગદીશ. ૨૮
 ગરુડ થયો છે ગતિ ભંગ, શલ્યા પ્રહારે ભાંગ્યું અંગ;
 રથ વાણી કીધા રામ, મૂકી મામ ને નાઠા કામ. ૨૯
 સુંદર શ્યામજી કીજે સહાય, જાદવ કરે છે ત્રાણ ત્રાણ;
 દેખીને દેવ પામ્યા ખીક, બાણુ વાણી રુધિરની નીક.

ખીન્યા કૃષ્ણ ખેડયો ખગળનં, અતિ ક્રોધ ચઢ્યો છે મનં;
 ચક્ર લીધું છેદવા હાથ, કીધી ઇચ્છા તે વૈકુંઠ નાથ. ૩૧
 એમ ક્રોધ્યા શ્રી જહુનાથ, હવે છેદ્યાં ખાણના હાથ;
 મૂક્યું ચક્ર તે ખીજવાર, દેયોમાં ચયો તે હાહાકાર. ૩૨
 નોહો ખાણ વાળીને મૂઠ, હરિયે ચક્ર તે મૂક્યું પૂઠ;
 અંગે અંગમાં લાગી નવાળ, જેમ છેદે કો વડની ડાળ. ૩૩
 એમ કપાથ ખાણના પાણ, ત્રાલ ત્રાલ વહે મુખ વાણ;
 અંગે વહે શોણિતની ધાર, કાપ્યા કર ખાણના તે વાર. ૩૪
 આવી બેઠું સુદર્શન, અકળાયો ખાણ રાજનં;
 જેમ છેદે વૃક્ષની ડાળ, તેમ કર કાપ્યા ગોપાળ. ૩૫
 જેમ ઝુકે વૃક્ષને વનં, તેમ કર કીધા છેદનં;
 પછે રાખ્યા કર સાંચાર, પડયો ખાણ તે ભૂમિ મોજર. ૩૬
 અંગે રુધિર વહે વિવર્ણ, જેમ પર્વતથી નીસરે ઝરણ;
 સૂતો કરે શિવનં ધ્યાન, પ્રભુ રાજો સેવકનું માન. ૩૭

વલણ
 ખાણાસુર પૃથ્વી પડયો, પીડા પામ્યો પંડરે;
 વળી સદાશિવ ક્રોધે ચઢ્યા, કપ્યા ચૌદ બ્રહ્માંડરે. ૩૮

કડવું ૩૮ મું.

રાજ રામચી

ભગ્યેરે જોગી પુરાણ ક્રોધણ, છેક તણાયા વાધ્યો વિરોધણ;
 ખાણને લાવ્યો ઉચલી કૌલાંડણ, સેવક દીઠો માંસનો પિંડણ. ૧

આલ
 પિંડ જાણે માંસનો એવી, દીડી અસુરની ટાપ;
 વિશ્વ પ્રલેની ઇચ્છા કીધી, ધનુષ ધરયું શિવરાય. ૨
 ક્રોધે ભાળી કહે કપાળી, તેં ટાળી મારી મરજદ;
 એ પણ મારું જે સર્વ, સંહારું ઉતારું ઉન્માદ. ૩

વૃષભ હાક્યો ને ગરુડ તાક્યો, મુખે યોધ્યો મેઘરવર;
મંત્ર કંકયો ને કૃષ્ણ દંકયો, મૂક્યો કાળજવર. ૪

જાદવ સેના થઇ આકળી, તાવે તે પીડયાં તંન;
કૃષ્ણ મૂક્યો એકાંતરો, તેણે ખીન્યા પંચવદન. ૫

શિવે હકાર્યો ટાઢીઓ, વરસે જેમ હુતાશન;
તારિયો મૂક્યો ત્રિકમે, તેણે દમ્યા દાનવ જન. ૬

પશુપાણે મૂક્યો પિત્તજવર, વાતજવર મૂક્યો લક્ષ્મીવર;
મહાદેવે પછે મૂક્યો, સઘવાત કાલજવર. ૭

લોહદંડ તેના હાથમાં, છે નેત્ર લોહીવરણ;
ધસ્યો પણ પાછો ખસ્યો, જોઇ અશરણશરણ. ૮

કૃષ્ણ મૂક્યા જેટલા, તેણે રાખી શિવની લાજ;
સમજવર સ્તુતિ કરે, તમો બન્યો છે મહારાજ. ૯

જવરને વર હરિએ આપ્યો હરિકથા બજે જેહ;
નિન્દા કરે શિવજી તણી, પીડજો તેની દેહ. ૧૦

ઝોખાહરણ જે સાંભળે, અંતર આણી વહાલ;
કષ્ટ હોએ જો જવરતાણું, મૂકજો તેનો ખ્યાલ. ૧૧

પછે અગ્ન્યાસ્ત્ર મૂક્યું શંકરે, પ્રગટ્યો તે હુતાશન;
સેના દીકી દાગતી, હરિએ ગ્રેયો પરજન્ય. ૧૨

વરસાદે વહ્નિ સમાવીઓ, થઈ દૈત્ય ઉપર વૃષ્ટ;
પવનાસ્ત્ર મૂક્યું શંકરે, ટાળ્યું અસુરનું કષ્ટ. ૧૩

ધૂળ કોટ થયો વાયુથી, રજે ભરાણાં જાદવ ચક્ષ;
સર્પાસ્ત્ર મૂક્યું ત્રિકમે, તેણે વાયુ કીધો લક્ષ. ૧૪

સેના નાસે બાણની પ્રગટયા, તે સર્પ અપાર;
પછે મહાદેવે ગરુડાસ્ત્ર મૂક્યું, તેણે કીધો નાગસંહાર. ૧૫

ખગે ચંચના પ્રહાર માંડ્યા, દમ્યા જાદવ શર;
કૃષ્ણે શલ્યા કોટ પ્રગટી, ગરુડ કીધા ચૂર. ૧૬

શંકરે વજ્રાસ્ત્ર મૂક્યું, પર્વત કીધા શત ખંડ;
ભૂધરે બ્રહ્માસ્ત્ર મૂક્યું, ડોલ્યાં ત્રણ બ્રહ્માંડ. ૧૭

મહાદેવે રુદ્રરૂપ કીધું, બાળું સર્વ સંસાર;
પશુપતાકા કહાડીઈ, ત્યારે હવે હાહાકાર. ૧૮

ધૂળે ધ્રુવ ને મેરુ ડગીઓ, ખળભળ્યાં પાતાળ;
સાગરે મરજાદ મૂકી ડોલ્યા દશ દિક્પાળ. ૧૯

શિવને ક્રોધ શેષ રાળક્યો, ડોલીઆ દિગ્ગજ;
અંદ્ર સુરજ ઝોખા થયા, આપદા પામ્યો અજ. ૨૦

અષ્ટ પર્વત ગળ્યા ભૂમિએ, થઇ સૂકી વનરપતિ સર્વ;
જહ્ન કિન્નર વિદ્યાધર કાંપ્યા, આસરા ને ગંધર્વ. ૨૧

ચૂક્યા તાપસ તાપથી, ધ્યાનથી ચૂક્યા જગત;
ક્રોધબાળા નેગેશ્વરની, બળે સંધું જગત. ૨૨

ત્રૈલોક્યમાં ભુંખાણુ વરત્યું, થાએ ગર્ભના પાત;
વાયુ રુંધાયો વિશ્વનો, થઇ કોટી જીવની ધાત. ૨૩

કષ્ટ બાણી સૃષ્ટિનું, શ્રી વૈદરણી વલ્લભ;
બાણુ મૂક્યું સંજીવન, થયું જગત નવ પલ્લવ. ૨૪

પુનરપિ પ્રલે. માંડીઓ, વિપ્રણુએ માંડ્યો વાદ;
મુતિધર અમર આવીઆ, તે કરે આરત નાદ. ૨૫

સુરરાય ને સરસ્વતી, કરે છે વેદસ્તવન;
તોએ ક્રોધ મૂકે નહીં, પછે આવ્યા કમલાસન. ૨૬

વલ્લભ.

કમળભૂ અંતરીક્ષથી આવ્યા, ક્ષમા ક્ષમા એમ ઝોચરે;
શુક્રેવ કહે પરીક્ષિતને, પછે બ્રહ્મા સ્તુતિ કેવી કરે. ૨૭

કડધું ૩૯ મું

રાગ દેશરે

સ્તુતિ કરે છે અહ્યાયરે, નમો; હું તો બેઉને લાગું પાયરે, નમો.
 હો ત્રિભોવનના તાતરે, નમો; કાંધ આરંભ્યો ઉત્પાતરે, નમો.
 અહ્યા બેડી ઉભા હાયરે, નમો; જુદું મૂકી દો દીનાનાયરે, નમો.
 હો ગંગાધરે પશુપાધરે, નમો; તમો ગરુડ અડયા ગોપાળરે, નમો.
 જટાધારી ભસ્માધારેરે, નમો; મોર પીંજના ધરનારે, નમો.
 ઉમિયાવર બેગેશરે, નમો; મહા સિદ્ધ હો હપિકેશરે, નમો.
 જય પિનાક ત્રિશૂલપાણીરે, નમો; સારંગધર પુરુષ પુરાણીરે, નમો.
 તમે જગત્પિતા કહેવાઓરે, નમો; પ્રજને કાં મૃત્યુ ઉપજાઓરે, નમો.
 સુખઆપી દુઃખ કાઢનાપેરે, નમો. ઉછેરીવૃક્ષ કાઢ ન કાપેરે, નમો.
 લેડી ધરમાં ન કીજે ધાતરે, નમો. સુધા કહિએ વિશ્વની વાતરે, નમો.
 છેહ ન દીજે લાડ લડાવીરે, નમો. નવ નાખીએ ઉંચાં અડધારે, નમો.
 ન ધરે રેનેહ તમ વૂટેરે, નમો. તો પ્રજનું આયુષ પૂટેરે, નમો.
 ખીજે યુદ્ધ કરતા માતંગરે, નમો. થાય દુઃખવેલીનો ભંગરે, નમો.
 સામાં સાગરં જુદે જાયરે, નમો. તેથી જગતં બધું તણાયરે, નમો.
 કોપ માંડ્યો સંદાશિવેરે, નમો. તો પ્રજા કષ્ટ પેરે જવેરે, નમો.
 આવી રતવે છે ઋષિ સમરે, નમો. સ્વામાં વિશ્વ થયું છે તમરે, નમો.
 રતવે ભારતી રહી એક મંનરે, નમો. ગુણુ ગાય નિગમ ધન્યરે, નમો.
 રતવે નાગ પામ્યા છે કંષ્ટરે, નમો. રતવે શિવને પર્વત અધરે, નમો.
 નમે તાપસ ને સંન્યાસીરે, નમો. રતવે સહસ્રઋષિ અદ્યાશરે, નમો.
 નમે દૈત્ય થયા દાયરરે, નમો. કરે સ્તુતિ સાત સાયરરે, નમો.
 એમ સ્તુતિ સર્વે કીધીરે, નમો. ન મૂકે શિવે વાત લીધીરે, નમો.
 દાકી ઉદ્યા કૃષ્ણ ને હરરે, નમો. કોષ પૂરિત કમંજાવરરે, નમો.
 કોષ દષ્ટિ અન્યો અન્યરે, નમો. વ્યાખ્યા કાળ બન્યેને મંનરે, નમો.
 શિવે વાદ વિપરીત માંડ્યોરે, નમો. બેઉએ ભારઅહ્યાજનોમાંડ્યોરે નમો.

એત વનવાસી ગોવાળરે, નમો. હું પ્રીછું પશુપાળરે, નમો.
 કામ બહુ શામાના સંજોગીરે, નમો. ખરા ભિલડીકરા ભોગીરે, નમો.
 સ્ત્રી હત્યાએ દેહ ચઢ કાળીરે, નમો. કેવડાવો છો કપાળીરે, નમો.
 હો નિર્ણય મામાના મારણરે, નમો. હો શ્વશુરના સંહારણરે, નમો.
 તે જન્મી ઋષિની નારીરે, નમો. ખરા જન્મતણા સ્ત્રીખારીરે, નમો.
 ગયો જન્મ ઓઢતાં કાંબળી, નમો. કંઈ કથા રૂઢી ન સાંભળી, નમો.
 હો બળિના દારપાળરે, નમો. છોળ બાણ નગ્ર રખેવાળરે, નમો.
 એવું કહેતાં શિવ દાધ્યારે, નમો. ગયા હાડ બન્યો બુદ્ધે બાધ્યારે, નમો.

વલણ.

બાધ્યા બન્યો મરજદ મૂકી, જગત પ્રલ્લે થાય રે;
 વાહન મૂકી ધરયા બન્યો, મધ્યે પડયા અહ્વાયરે.

કડવું ૧૨ મું

રાગ કેદારી

ફરી	સ્તુતિ	અહા	કરે,	નમો.	વિનય	વાચક	ઓચરે,	નમો.
જય	જય	ત્રિભુવનરાયરે,	નમો.	શિવ	તમને	નમ્ર છું	પાયરે,	નમો.
જે	જે	વૈકુંઠરાયરે,	નમો.	જે	જે	પતિ	કૈલાસરે,	નમો.
જે	જે	ત્રિગુણાતિતરે,	નમો.	જે	જે	ધંધળતરે,	નમો.	
જે	જે	ગરુડારૂઢરે,	નમો.	જે	જે	વાહનપશુ	પ્રાદરે,	નમો.
જે	જે	કમળાવરરે,	નમો.	જે	જે	ઉમિયાધરરે,	નમો.	
જે	જે	કોટીદમનરે,	નમો.	જે	જે	પંચવદનરે,	નમો.	
જે	જે	પીતાંબરરે,	નમો.	જે	જે	વાધાંબરરે,	નમો.	
જે	જે	રૂપે ચિત્ત ચોરરે,	નમો.	જે	જે	કપૂરગૌરરે,	નમો.	
જે	જે	પરાતપરરે,	નમો.	જે	જે	દિગંબરરે,	નમો.	
પ્રભુ	પરમેશ્વરરે,	નમો.	જે	જે	જોગેશ્વરરે,	નમો.		
જે	જે	પતિ વૈકુંઠરે,	નમો.	જે	જે	નીલકંઠરે,	નમો.	

જે જે દાળો જગના તાપરે, નમો. જે જે ઉતારો એઉ ચાપરે, નમો.
 જે જે સ્તવે ચતુર્મુખરે, નમો. સારે શિવે નાખ્યું ધનુષરે, નમો.
 જે જે અશરણશણરે, નમો. જે જે ઊતરયા ધણરે, નમો.
 જે જે આદિ અંતરે, નમો. જે જે ભોળા બળવંતરે, નમો.
 દીનવચન બ્રહ્માએ ભાખ્યારે, નમો. ત્યારે ધનુષ બન્નોએ નાખ્યારે, નમો.
 વદતા હરિહર ભેટાડચારે, નમો. પડિયા બેઠા ફરીને બેઠાડચારે, નમો.
 પછી તેડચો બાણાસુર રાયરે, નમો. તે તો નમ્યો હરિને પાયરે, નમો.

વલણ

મંસાર આનંદ પામીઓ, પ્રસન્ન થયા બ્રહ્માયરે;
 વિપ્ર-પ્રેમાનંદ કહે કયા, હવે વિવાહ ક્રોધ પેરે ચાયરે.

કડવું ૪૧ મું

રાગ સારંગ

વળી શુક્રજી વદેરે વચન, સાંભળો પરીક્ષિત રાજન;
 બ્રહ્માએ હરિહરને ભેટાડયા, પડયા બેઠા તે નવજોખન. ૧
 તમે બંન્થો કરો એવાં કામ, તો પૃથ્વીનો કુણુ દામ;
 શંક્રે કીધો અમૃત પરંજન, બેઠા બેઠા તે નવજોખન. ૨
 સૂટયું બંધન, અનિરુદ્ધ મળિયા, ઘણા દિવસના વિભોગ ટળિયા;
 બાણાસુર તે પાએ નમીઓ, હાથ કાપ્યા તે દુઃખ સમિયા. ૩
 જવરે પ્રગટયા હુતા જે સાત, બ્રહ્મા પ્રત્યે કહે છે વાત;
 જવરે બ્રહ્મા પ્રત્યે કહ્યું, સ્વામી આજા આપો ત્યાં રહું. ૪
 બ્રહ્માજી કહે છે વાણી, તમે રહેજો જગતમાં જાણી;
 અર્ધા મનુષ દેહને દાર, અર્ધા વનસ્પતિ મોજાર. ૫
 ત્યાં રહેજો તમારો વાસ, એમ જવરની પૂરી આશ;
 ઓખા હરણુ મૂલુ ધરી ભાવ, તેનો જાય અજરણુ તોવ.

- શુકદેવ કહે મુણ રાય, હરિહરતણો સમુદાય;
કહે હરિને તેડાવો જન, વિધિએ આપું કન્યાદાન, ૭
- આપી આરા શ્રીકૃષ્ણે આવી, જાદવને લાવો સમજાવી;
અકૂર સાત્યકી બન્યો ગયા, જાદવ કુટુંબ સહુ લાવિયા. ૮
- હીંડે જાદવરાણી મોગમોડ, ટોળે ચાંતી છપ્પન કોડ;
રાય લખી પત્ર તેડાવે, દામદામથી સહુકો આવે. ૯
- રાયે રચના કાઢી સારી, લીધો મંડપ કનકની ગારી;
હેમગિરિ વિધ્યાચળ બોલાવ્યા, ઉદયાચળ અરતાચળ આવ્યા. ૧૦
- ત્રિકુટાચળ મેરુ મૈનાક, ગંધમાદન ગિરિ ચક્રવાક;
અજમેલ ગિરિ સુશીલશૃંગ, બ્રહ્મગિરિ નતાલ અભંગ. ૧૧
- માઝ્યા તુઝ્યા શહેરમાં ભેર, ઘડ માદવગિરિ શાહ્વેર;
દેવગિરિ કનકાચળ પધરાવ્યા, અષ્ટકુળ પર્વત ત્યાં આવ્યા. ૧૨
- આવ્યા દેવ કોટિ તેત્રીશ, ઋષિ સર્વે દે આશીશ;
નવ કુળ તેડાવ્યા નાગ, આવ્યા મોટા રાય સુહાગ. ૧૩
- તેડ્યા રાજકુળ છત્રીશ, જાયક જન આવ્યા બહુ દીશ;
અનિરુદ્ધને પીડી ચોળાય, શુભ નારીઓ મંગળ ગાય. ૧૪
- પીડી ચડાવો પટરાણી, જાદવ સ્ત્રીઓ ગાએ સાધુ વાણી;
પંચ શબ્દ દુંદુભિનાદ, રાજે વાજીત્ર શોભા વાદ. ૧૫
- જોવા ત્રિભુવનથી સહુ આન્યા, રાય બાણુને મન ઘણું ભાવ્યા;
બાણુ ઉતારે ઉતરાવે, કૃષ્ણ અહશાંતિક કરાવે.
વિવાહ મંગળની રચનાય, સગ્ગર્હ વરથોડાની થાય. ૧૬

વલણ.

વરથોડો ચઢે અનિરુદ્ધનો, જાદવ તત્પર થાયરે;
બાણાસુરને માંડવે, જાદવ રાણી ગીત ગાયરે.

કડકું ૪૨ મું.

રાગ દેશ.

આહિતની ધરુણી, હારે તમે નિદ્રામાં પોહોડો;
અનિરુદ્ધને તેલ સિંચારો કે, રાંદલ જાગવોરે. ૧
બ્રહ્માની ધરુણી, હારે તમે નિદ્રામાં પોહોડો;
અનિરુદ્ધને તેલ સિંચારો કે, સાવિત્રીને જાગવોરે. ૨
ચંદ્રમાની ધરુણી, હારે તમે નિદ્રામાં પોહોડો;
જ્યાવરને તેલ સિંચારો કે, રાહિણીને જાગવોરે. ૩
શ્રી કૃષ્ણની ધરુણી, હારે તમે નિદ્રામાં પોહોડો;
અનિરુદ્ધને તેલ સિંચારો કે, લક્ષ્મીને જાગવોરે. ૪
પદ્મનની ધરુણી, હારે તમે નિદ્રામાં પોહોડો;
અનિરુદ્ધને તેલ સિંચારો કે, રતિ વહુને જાગવોરે. ૫
મહાદેવની ધરુણી, હારે તમે નિદ્રામાં પોહોડો;
આખાને તેલ સિંચારો કે, ઉમિયાને જાગવોરે. ૬
ગણપતિની ધરુણી, હારે તમે નિદ્રામાં પોહોડો;
આખાને તેલ સિંચારો કે, સુધયુધને જાગવોરે. ૭
બાણાસુરની ધરુણી, હારે તમે નિદ્રામાં પોહોડો;
આખાને તેલ સિંચારો કે, બાણુમતિ જાગવોરે. ૮

વલણ.

તેલ ચંપેલ ચડાવો સજની, સર્વે મળીને આવો;
નિદ્રામાંથી જાગત ચઢને, ગીત મધુરાં ગાવો.

રાગ ઘોળ.

પીઠી ચોળો પીઠી ચોળો પટરાણીરે, મગ દળો મગ દળો રાણીરે.
પગ ધૂવો પગ ધૂવો વરની ભાભીરે, આખાજીતો રહેજો અખંડ સોદાગીરે.
ચંદન ચરચ્યાં છે અપારે, ભૂપણ પહેરાવ્યાં છે સારે.
વર તો વરઘોડે ચડિયારે, અમ્મ અનુપમ મે હીરા જાણિયારે.

તેના તેજતણા નહીં પારરે, ત્યાં તો નિરખે છે નરનારે.
નિરખી નિરખી દીએ છે આશીપરે, જ્યાંવર જવજો કોડ વરીશરે.

કડવું ૪૩ મું.

રાગ ધનાશ્રી

વળી તે વિહિવા માંડીયોને, જ્યાં જાદવરાય;
રૂકમણી મન આનંદ ધણોરે, ત્યાં તો માનુની મંગળ ગાય.

અનિરુદ્ધજીની ઘોડલી.

સજન સહુ ટોળે મળ્યાં ને, સુરિનર મળ્યાં છે અપાર;
પાનનાં આખ્યાં ખીડલાં, તેપર શ્રીફળ ફેફળ સાર. અનિરુદ્ધજીની
ચુવા ચંદન છાંટણારે, ફેસર કુમકુમ સાર;
હાટ ખંદીજન ખહુ મળ્યાં, તે તો ખોલે છે જ્યજ્યકાર. અનિરુદ્ધજીની
વાજ્ર વાગે અતિ ઘણાં ને, માંહી ભેરીનો નાદ;
દોલ દદામા ગડગડેરે, ત્યાં તો સરણખંડે લીધો વાદ. અનિરુદ્ધજીની
અપ્સરા નાચે ઇંદ્રની, માંહી નારદ તુંબરુ ગાય;
મધુરીશી વેણા વાજતી, એનો આનંદ ઓચ્છવ થાય. અનિરુદ્ધજીની
સાંગેલા સર્વે શોભતા ને, અસ્વાર થયા વરરાય;
ચનગન તેજ નચાવતારે, એવા સુર નર અતિ હરખાય. અનિરુદ્ધજીની
શોણિતપૂર પાટણ બહૂરે, પુલકે સોહાવી વાટ;
અનિરુદ્ધ વરઘોડે ચઢ્યારે, ત્યાં શેરીએ સોહાવ્યાં હાટ. અનિરુદ્ધજીની
ચંચળ ચાલે ચાલતી ને, રંગે રોતે વાન;
મખીઅરડે મોતી જડ્યારે, ઘોડીનું પંચકલ્યાણી નામ. અનિરુદ્ધજીની
ખલાણુ પરવાણાતણાં ને, નંગ પીરખાં સાર;
રતન જડિત્ર ખે પિંગડારે, તેની અગમગ જ્યોત અપાર. અનિરુદ્ધજીની
સાદ તે પહેપાં શોભતા ને, રામણુ દીવો હાય;
મોડ ખાંધો રાણી રૂકમણીરે, જેને શ્રીકૃષ્ણ સરખા નાય. અનિરુદ્ધજીની

છત્ર ચામર ને વાવટારે, દીવાનો નહોં પાર;
 પુઠે તે આવે જનરડીરે, તે તો મંગલ ગાતી નાર; અનિરુદ્ધજીની
 ઘર વહેલા થઇ તોરણ અડ્યારે, સાજો છાંટે નીર,
 તેને મનવાંચિછત આપ્યું રે, પછે બાજઠે ઉભા વીર. અનિરુદ્ધજીની
 સાસુ આવી સજ થઇ રે, પોહોંતી મનની આશ;
 ઝોખાને અનિરુદ્ધ પરણશે રે, ગુણ ગાય પ્રેમાનંદદાસ. અનિરુદ્ધજીની

કડવું ૪૪ મું

રાગ ત્રિતાલી ઝોપાઇ

અનિરુદ્ધ ત્યાં મંડપે આવ્યા, બાણાસુરને મન ધણું ભાવ્યા.
 મુખથી બોલ્યા અમૃત વાણી, પૂંખે પારવતી પટરાણી.
 ધુશળ, મૂશલ, રવાઈ ને ત્રાક, પૂંખી તાણ્યું જ્યાંવરનું નાક.

ખિલાસ

ધુસળે મા પૂંખીશ ઉમયા, ધુસળે વૃષભનું જોતરુંરે;
 મૂસળે મા પૂંખીશ ઉમયા, મૂસળે અમૃત ખાંડણુંરે. ૧
 રવાઈએ મા પૂંખીશ ઉમયા, રવાઈએ મહિનું વસોવણુંરે;
 તરાકે મા પૂંખીશ ઉમયા, તરાકે એ વિશ્વનું ઢાંકણુંરે. ૨
 સરૈયે મા પૂંખીશ ઉમયા, સરૈયાં વૃષભનું ચારણુંરે;
 ઇડી પીંડીએ મા પૂંખીશ ઉમયા, ઇડી પીંડીએ ઉદર વાખણુંરે. ૩

રાગ ત્રિતાલી ઝોપાઇ

કોરી નાખી છે ઇડી પિંડી, ઉમયા હરખે હરખે હોંડી;
 ગળે ઘાટ ઘાલીને તાણ્યા, જ્યાંવરને માયરામાં આણ્યા. ૧
 આડા અંતરપટ ધરાય, હસ્તે હસ્તમેધાપક થાય;
 જોશી કહે છે સાવધાન, ગર્ગીચાર્યને દે અતિ માન. ૨
 સહ મળી ત્યાં મંગળ ગાય, એવા આનંદ ઝોચવ થાય;
 આવી બેઠા મોટા રામન, બાણાસુર તે દે ધણું માન.

વલણ

કોડ પોહોતાં મનતણાં, પ્રેમે આખ્યાં પાનરે;
વર વહુ આખ્યાં ચોરીયે, દે બાણ કન્યાદાનરે. ૪

કડતું ઝપ મું.

રાગ ધન્યાશ્રી

સુર અસુર તો આવી મળ્યા, મનમાં તે આનંદ ભર;
બાણરાય ને પ્રલુભન, કરવા બેઠા મધુપક. ૧
હરિ હર સભામાં બેઠા, સુર તે તેત્રીશ કોડ;
અવર રાણા ને રાયજી, સરખા તે સરખી બેઠ. ૨
વાજત્ર વાંગે અતિ ઘણાં ને, બંદીજન કહે શુભ કૃત્ય;
રાગ રંગ ચઢકાર ચાંચ છે, કરે અપ્સરા નૃત્ય. ૩
શુક્રાચાર્ય કહે બાણરાયને, ઘોને કન્યાદાન;
આ દિવસ નહીં આવે ફરી; સાંનિધ્ય શ્રી ભગવાન. ૪
બાણરાય કહે શીઘ્ર મંગાવું, જે બેઠએ તે આજ;
કન્યાદાન દહિં કોડથી, અનિરુદ્ધને શ્રી મહારાજ. ૫
જળપાત્ર કુંમકુંમ દધિ દૂર્વા, શ્રીકૃષ્ણ ફેફળ બેહ;
કનકપાત્ર કર ગ્રહીને, રાણીજી લાખ્યાં તેહ. ૬
વેદમંત્ર ઉચ્ચારથી, કરે પૂજન તતખેવ;
પૂજપો વિધવિધ ચડાવે, ભણીને ઋષિ દેવ. ૭
કર અંજલિ લેદને, પછે બોલીયો રાય બાણ;
કન્યાદાન લીયો અનિરુદ્ધજી, બેઠું છું બે પાણ. ૮
અનિરુદ્ધ કર આગળ કરે, મનમાં અતિ ઉલ્લાસ;
ઓખા અનિરુદ્ધ રાજી ચયાં, કીધું નેત્રમાં હારય. ૯
સુતાનો સંકલ્પ કરીને, હરખો- રાય બાણ;
તે દાનની દક્ષિણા પછી, આપિયાં કોટિક દાન. ૧૦

મળ અશ્વ ને ભૂમિ, દાસી, કનકપાત્ર અનેક;
શુકદેવ કહે પરીક્ષિતને, કહેતાં ન આવે છેક. ૧૧

કડવું ૪૬ મું

રાગ ત્રિતાલી ઝોખાઘ

મંગળ દેરા ત્યારે ફરાય, મળી માનુની મંગળ ગાય;
હર્ષ ધરે ખાણુ મનમાંય, સાંનિધ્ય શ્રી વૈકુંઠરાય. ૧
પહેલે મંગળે ત્યાં સાર, આપ્યા રથ સહિત તોખાર;
ખીજે દેનૂ આપી અપાર, ત્રીજે કુંજરકેરી હાર. ૨
ચોથે કુંચી સહિત બંડાર, આપી કીધો છે નમસ્કાર;
આણાસુર જોલ્યો મુખ વાણુ, સંપુટ કરી જે પાણુ. ૩
હું તો સેવીશ તમારાં ચર્ણુ, શુદ્ધ રાખજો અંતરકર્ણુ;
એમ રાચે કન્યાદાન દીધું, વિવાહ કર્મ સંપૂર્ણ કીધું,
હરિનો કાંઈ ન જાણે પાર, બંચો કીધાં સ્ત્રી ભરતાર. ૪

વંદાણુ

કારજ પૂરણુ મંગળ વરત્યાં, જોવા મળ્યો સંસારરે;
ચોરીમાં દંપતી બંનો, આરોગે કંસારરે. ૫

કડવું ૪૭ મું

રાગ ખિલાસ

કંસાર જમો જમોરે જમાઈ, તારી રૂડી દીસે કમાઈ;
છોરા તૂં તો ઢાળો ન કળાયો, છોરા તૂં તો સીંગોમાંથી સળાયો. ૧
છોરા તૂં તો નખ જેવડો નહાનો, કેમ આવ્યો છૈયા છાનો;
મારી બોળી ઝોખા જેન, તારાં ચોરતણાં છે ચેન. ૨
મારી કન્યા ન જાણે કાંઈ, તેને કપટે કીધું તે સાંઈ;
છૈયા છત્રપતિએ ઝાલ્યો, કેવો કારાગૃહમાં ધાલ્યો.

- તારા બાપનો બાપ તેડાવ્યો, તેણે પગે લાગીને છોડાવ્યો;
તારી કમળા માતા છે ઘાડી, તૂટે નવ દેખાડે ઘીની વંહાડી. ૮
- તારો પિતા જે છે કામ, તેનું ચંચળ ચિત્ત નહીં કામ;
શામરામે શું લડાવ્યાં લાડ, જેણે ખાધું અંન ભરવાડ. ૫
- અમને દાનવ માનવને જોતાં ખામી, નીચ વરે ઉંચ કન્યા પામી;
તારો વંશ તો ભર્યો કામ, તેણે લગ્નવ્યૂં બાણાસુરનાં નામ. ૬
- ક્યાંથી પેહો તું ખંગોળા, તેં તો છેતરી ઝોખા ભોળા;
તારા પુણ્યતંત્રો નહીં પાર, રાજપુત્રી પામ્યો પીંડાર. ૭
- રૂડી વહૂ પામ્યો તું રાય, એક વાર અમ આગળ નાચ;
એમ રામાં કરે બહુ રીત, અન્યોન્ય ગાય છે ગીત. ૮
- વળતી દેવ કન્યા ગાય વરણી, તે તો કૃશવતી જનરણી;
તમે લાંબી શું લૂલી હલાવો, રૂપે ભૂડણ સરખી ભાવો. ૯
- અમારો અનિરૂદ્ધ તીખો મરી, એ તો સ્વપ્નામાં ગયો વંરી;
કન્યાને મન એ વર લાવ્યો, તેણે આદર દધને તેડાવ્યો. ૧૦
- વર બહુ એકઠાં મંળિયાં, બાણાસુરનાં તે હાધાં દળિયાં;
તેણે કીધો એ ઉપર કાપ, ભાગ્યાં કવચ ને વળા ટોપ. ૧૧
- શું થયું સિંહસૂતને સહાયા, હરિ હળધર દેવા ધાયા;
અમારો શ્યામ રામ ન્યારે રૂઠા, ત્યારે વેવાઇ કીધા હૂંઠા. ૧૨
- રણમાં રજબ્યા રાણાના અંગૂઠા, છોડી આપીને ઇવતા છૂટ્યા;
મ્હાં મારીને કન્યા લીધી, ધરે વંસાવવા વહૂઅર કીધી. ૧૩
- એમ ગીત ગાય છે વરણી, વર કન્યા તે ઊઠ્યાં પરણી;
ઋષિ સહસ્ર અઠ્યાશી ધીશ, દે છે વધૂ વરને આશીશ. ૧૪
- ભાંગણુ ઉચિત પામ્યા દાન, સહુને સંતોષે ભગવાન;
અતિ આનંદ ઝોચ્છવ થાય, નારી ગીત અનૂપમ ગાય. ૧૫

વલણુ

- ધર વસાવવા વહૂઅર કીધી, ઘેર જશું આનંદરે;
પરરપર વિનોદની વારતા, કહે ભટ પ્રેમાનંદરે. ૧૬

કંસુ ૪૮ સુ

રાંગ સામગ્રી

સાંભળો પરીક્ષિત રાંચળું, કંસાર પૂરો થાળી માંચળું;
ધૂત ખાંડ નાખી લાવીળું, રાણી માંચરા મધ્યે આવીળું. ૧

ઢોળ

કંસાર રીતે ને પરમ પ્રીતે, આરોગે નર નાર;
સ્વજન નરખે ને મન હરખે, ઉલટ અંગ અપાર. ૨

જાદવ સઘળા જનધયા, માનીયા જેમ દેવ;
તેલ મર્દન અંગ મંજન, કરે છે સેવક સેવ. ૩

ખાન પાન ભક્ષ ભોજન, નાનાવિધ પકવાન;
જનને ઘણું માન દીધું, રીઝવ્યા ભગવાન. ૪

ધુધરા ધમકે ઢોલ ઢમકે, થાય છે સંગીત ગાન;
અસરા નાચે ને રાય રાચે, જાયક પામે દાન. ૫

હાથા તોરણ ખારણે, કેસર અંગ ઢોળાય;
ભાતભાતના સુગંધાદિક, અંગ લેપન થાય. ૬

મંડપ શોભા મહા મનોહર, વિધવિધ પેરનાં કામ;
કહે કવિ ત્યાં શ્રં વખાણું, દીઠે પહોંચે હામ. ૭

શ્રીકૃષ્ણ શિવ સભા મધ્ય બેઠા, જાદવ છપ્પન કોંડ;
અનિરુદ્ધ ઝોખા બિરાજતાં, જાણે માલતી ચંપક છોડ. ૮

શ્રીકૃષ્ણ જાદવ વહે વાણી, સાંભળો બાણરાય;
પે'રામણી પ્રણમને કરી, જાન કરો વિદાય. ૯

વિદાય આપો રાય અમને, થાય છે બહુ દીન;
બાણસુર કહે વેગે કરીને, આજ્ઞા દેશું સ્વામીન. ૧૦

ચરણરેણું હું તમારો, મારો શો અધિકાર;
જે જોઈએ તે લખાવો, હું આપી કરું નમસ્કાર. ૧૧

કડવું ૪૯ મું

રાગ ધન્યાશ્રી

સાત્યકી કહે છે લખો કાગળમાં, એક લાખ માતંગ; રાયજી.
 સાજસંગાયે પાણીપંચા, પંચ લાખ તુરંગ; રાયજી.
 રય પટકુળ પામરી સુરભિ, ઘટે જે રોકરોક; રાયજી.
 મન ઇચ્છ્યું અમે માગીને લીજે, ન રહે મનમાં શોક; રાયજી.
 છપ્પન કોડ જાદવને કાજે, આયુષ સહિત શણગાર; રાયજી.
 જાદવજીવતી જે કોઇ ઘેર છે, તેને પટકુળ સાર; રાયજી.
 દેવકી રૂઝમિણી રોહિણી રેવતીને, આપો સોળ શણગાર; રાયજી.
 સુભદ્રાને ચીર પાંચ વરણું, વળી સોળ શણગાર; રાયજી.
 અનેક ગામ ને દેશ જ આપીને, તો હાથ ધરે શ્રીરામ; રાયજી.
 લક્ષ્મી ગામ ચાર દેશ આપીને, કરો પ્રભુને પ્રણામ; રાયજી.
 રોક જોઈએ તો, સોનું રૂપું, જાણીલદને પૂછો તેહ; રાયજી.
 પ્રહુત્ર વેહેલાઇ તમારો, મનગમતી વસ્તુ જેહ; રાયજી.
 ઘણું અમે શું લખાવ્યે રાણા, સગપણ સાધ્યાં હાડ; રાયજી.
 જમાઇ જે માગે તો આપો, તેમાં અમને શો પાડ; રાયજી.
 ભુરસી દક્ષિણા આજીણું આપો, તેનો અહીં શો આંક; રાયજી.
 જણ જાચકને સહુ કોઇ આપે, જે હોય દરિદ્રી રાંક; રાયજી.
 રીતલાત સાત્યકીએ લખાવી, તે સર્વે આપી. જાણુ રાય; રાયજી.
 કર જોડીને જિભો સમુખ, શ્રીકૃષ્ણને નમ્યો પાય; રાયજી.

વલણ

માય નમ્યો પરિબ્રહ્મને, આનંદ અંગ ન માયરે;
 છપ્પન કોડને પેરામણી કરી, પૂજ્યા ત્રિભુવન રાયરે.
 ત્રિભુવનપતિ સંતોષિયા, આપ્યાં વસ્ત્ર વાહનરે;
 પુત્રી આપી પાપે લાગ્યો, કાંચી શત્રુતિ સ્તવનરે

કંઠવું- ૫૦ મું.

રાગ. ધં.ચાશ્રી

પુત્રી પધારેરે, સૌભાગ્ય સાસરે, ભાગ્ય તમોરુરે; દુલના. કુણુ કરે;
અમે અપરાધી બહુ, અવગુણુ ભરયાં, પુત્રી તમનેરે. અતિ દુખિયાં કરયાં. ૧

રાગ ખિલાસની

દુઃખ પામી દીકરી તે, મરણ લગી. કેમ વીસરે;
માતા પિતા વેરી થયાં તારાં; મનની ખટપટ કેમ નીસરે. ૨
બાધ બાપે તુંને બંધનમાં રાખી, દુઃખ વેદ્યું બહુ દીકરી;
મોટું ધર કુળ પામી તે તો, તું તારે ભાગ્યે કરી. ૩
ઉગ્ર પુણ્યે ઝોખાબાધ તમો, પામ્યાં અનિરૂદ્ધ નાથને;
તે સુખ આગળ દુઃખ વિસાર્યું, જોખમ બાણના હાથને. ૪
શિક્ષા દઈ તને દીકરી, મારી તારી લાજ વધારજે;
જો પ્રીતે પિયુ આજા આપે, તો પિયરભણી પધારજે. ૫
ઉગ્રસેન હળધર પ્રદુમન, વામુદેવ ત્રિભુવન ધણી;
શ્વશુર પક્ષમાં સર્વ કુટુંબની, સેવા લક્ષિત કરજો ધણી. ૬
રૂમિણી જાંબુવતી ને ભદ્રા, સત્યભામા સત્યા મુંદરી;
લક્ષ્મણા કાલિદી વંદા, અષ્ટ પટરાણી ખરી. ૭
રતિ રંભાવતી દેવકી, માયાવતી સતી રેવતી;
રખે દીકરી આળસ કરતી, તું ચરણ તેનાં સેવતી. ૮
રૂઠી છુંડી વાત સાંભળી હોય, કોઇ આગળ નવ ચેહેરીએ;
ઉઘાડા કેશ ન મૂકીએ, ધણું ઝીણું વસ્ત્ર ન પેહેરીએ. ૯
કામ ધરનાં જતાવ્યાં કરિયે, ન કરિયે કાંઇ અરૂંપરૂં;
પૂજ્યા પડે સુદમ સાદે, જોડીએ જાળને ખરૂં. ૧૦
પાત્ર પગે નવ દેલિયે, ક્ષમા રાખીએ બહુ ઉદરે;
અ.ધું ઝોઢી ચાલિએ, રાખીએ દષ્ટિ ભૂમીપરે. ૧૧
સંતાપ સાસરે ન કીડીએ, પિયરને ન વખાણીએ;
લક્ષ દુઃખ હોય સાસરે, પણ રવામીને ન બંધાવીએ, ૧૨

- દાસી માણસનો સંગ ન કીજે, નીચને મળે માહું સહી;
 સાસુ રીસ કરે ઘણી, પણ સામો બોલ કરિયે નહિ. ૧૩
- સાસું નણુંદ ને જોદાણીની, સેવા ભક્તિ કરવને ઘણી;
 પરં ઘેર નિત્ય જમીએ નહિ, ગયે હલકાઇ યાયે આપણી. ૧૪
- મોટે સ્વરે હસીએ નહીં, કોઇ સાથે તાળી નવ દીછીએ;
 ઉભાં રહી ઉઘાડે માથે, પુત્રી પાણી ન પીછીએ. ૧૫
- ભરથાર પહેલું જમીએ નહીં, બાઇ ઉચ્છિષ્ટ જમીએ નાથનું;
 તુંકારીએ નહીં સેવક આદે, મન રાખીએ સર્વ સાથનું. ૧૬
- માત પિતા ને બ્રાત ભગિની, પિયર સુખ ન સંભારીએ;
 આવો એસો જીજી કંહીને, કુળની લાજ વધારીએ. ૧૭
- સહુને ગમતું બોલીએ, બાઈ અહંકાર કરીએ નહીં;
 હસતું વદન નિત્ય રાખીએ, સુખ દુઃખ સમાન ગણીયે સહી. ૧૮
- દિવસે ન સુષ્ટએ દીકરી, બહેન વચન પિયનું પાળીએ;
 સાસુજી ન્યારે સાદ કરે, ત્યારે જીજી કરી ઉત્તર આલીએ. ૧૯
- શ્વશુર જોઈની લાજ કીજે, ન બોલીએ ઉંચે સ્વરે.
 એમ ઘણી શિક્ષા દઇ માતા, પુત્રીને વિદાય કરે. ૨૦

વલણુ.

- વિદાય કરે પુત્રીને, ધન વસ્ત્ર દઈ અપારરે;
 માત પિતા વળાવવા આવ્યાં, સાથે કુટુંબ પરિવારરે. ૨૧

કડવું ૫૧ સું.

રાગ ધન્યાશ્રી.

- બાણાસુર મળી ઘેર જાયરે, સહુ સુવાસણ ગીત ગાયરે;
 અનિરુદ્ધ પામ્યો શુભ કન્યાયરે, ત્યાં જાદવ હસતા જાયરે. ૧
- સાહેલી મળી સહુ ટોળેરે, અન્યોન્ય મળાને બોલેરે;
 પછે ગીત ગાય છે વરણીરે, ઝોખાને લઈ જાય છે પરણીરે. ૨

રાગ ફટાણીની ચાલ.

આવ્યો આવ્યો દુવારકાનો ચોર, એના વડપિતાએ ચાર્યાં દોર,
લાખેણી લાડી લઈ ગયોરે. ૧
એનું શું કરીએ વખાણ, એણે જિત્યો તે રાય બાણ, લાખેણી
આવ્યો આવ્યો કામકુમાર, જહુકુલનો એ શૃંગાર, લાખેણી
આવ્યો આવ્યો નંદતણે ગોવાળ, એ તો મામા કંસનો કાળ, લાખેણી
આવ્યો આવ્યો હજારકેરો વીર, ગાયો ચારી તે જન્મના તીર, લાખેણી
આવ્યો ગોપીએનો માખણ ચોર, એ તો નાગર નંદકીશોર, લાખેણી
એની મધુરી છે બહુ વાણી, એનો વડપિતા મહીનો દાણી, લાખેણી
એને મન આનંદ બહુ થાય, સખી ઓખાને લઈ જાય, લાખેણી
એમ સહિયરો ગાએ ગીત, મન આણીને બહુ પ્રીત લાખેણી
તિહાં આનંદ સહુને ને થાય, ભટ પ્રેમાનંદ જશ ગાય, લાખેણી

રાગ કેદાર.

ઓખા બાધ ચાલ્યાં ચાલણુહાર, સાય મૂક્યો સહિયરતણેર;
મૂક્યા માતપિતા પરિવાર, સાય લીધો જલવતણેર. ૧
ઓખા બાધએ ભરીઆં નયણે નીર, મનમાં આનંદ અતિ ધણેર;
ચિત્રલેહા આવી દેવા ધીર, મિલાપ કરી ઓખાતણેર. ૨
બન્યો ભેટયાં હૈડાં સાય, મનમાં આનંદ પામ્યારે;
ભલે પામી તું અનિરૂદ્ધ નાય, દુઃખ તે સવળાં વામ્યારે. ૩
આપણુ રમતાં સહિયર સાય, સુખમાં તે બહુ મહાલતારે;
હવે લીધો બાધ જલવ સાય, અમને મૂકી થયાં ચાલતારે. ૪
મોહોટું ધર પામી સહિયર તું, રાજ હું મનમાં ચધરે;
સુખમાં તારે બાધી શું, પ્રીડા તુજ મનતણી ગધરે. ૫
એની ડાહ્યાં આજે આપ, માયા મનમાં રાખજોરે;
ઓણું ચાણું કરજો માફ, વેહેલાં તે દર્શન દાખજોરે. ૬
ત્યારે કહે છે ઓખાબાધ, ચિત્રલેહાને પાયે પડીરે;
એની તુજ સાચી સગાઈ, સહુ સહિયરમાં તું વડીરે. ૭

- ખાઇ તે ઝાઝ્યો મારો હાથ, રક્ષાં કીધી મુજતણીરે;
મેળવી આપ્યો તેં અનિરુદ્ધ નાથ, દયા આણી તેં ઘણીરે. ૮
- જ્યારે જપતી પતિ મનની માંહી, વ્યાકુળ બેની હું થતીરે.
સુબોધ કરતી મુજને ત્યાંહી, સમજ મુજમાં ન હતીરે. ૯
- અનેક ગુણ છે તારા બેન, તે મુજને નહીં વિસરે;
તુજ વિના મુજને નહીં ચેન, હેતે મુજ હૈકું ઠરે. ૧૦
- ખાઈ તુજને કહું આપોઆપ, સહિઅર કો દિન આવશુરે;
અપરાધ મારો કરજો માફ, કુશળતા તમને કહાવશુરે. ૧૧
- એમ કહી ભરતી નયણે નીર, ચિત્રલેહા છાની રાખતીરે;
બેની બીજે તારાં ચીર, હૈડાં સાથે ચાંપતીરે. ૧૨
- એટલે આવી ઝોખાની માત, નયણે નીરધારા વહેરે;
પુત્રી મારી સાંભળ વાત, મુજ શિખામણ મન લહેરે. ૧૩
- તુજને કહેતી ગુંજની વાત, દૂર પધારશો દીકરીરે;
હવે મુજને કોણ કરશે શાંત, કોને જોઈને રહું ઠરીરે! ૧૪
- બેની મધુરી બોલતી વાણ, તે મુજને ખડુ સાંભરેરે;
વહાલી તું તો મારા પ્રાણ, વિસારી નહીં વિસરેરે. ૧૫
- બેની રડાં તારાં ભાગ્ય, દીપાવ્યો જલદવ સાથનેરે;
પુત્રી રહેજો અખંડ સૌભાગ્ય, પામ્યાં અનિરુદ્ધ નાથનેરે. ૧૬
- એમ દીધો ત્યાં આશીર્વાદ, મહિયર વહેલાં આવજોરે;
સેવો પવિત્ર સાસુના પાદ, દુઃખ હોય દોલલાં કહાવજોરે. ૧૭
- ઝોખાખાઈ રહેજો દારિકાંમાંહી, ત્યાં અમને સંભારજોરે;
ગામતી નહાજો જઈને ત્યાંહી, ત્રણે પક્ષને તારજોરે. ૧૮
- એમ કહી દૂર રહી ત્યાં માત, નિરખે છે નયણાં ભરીરે;
એટલે આપ્યો સહિઅર સાથ, મળવા તૈયારી કરીરે. ૧૯
- સાસરે જાઓ છો તમે બેન, ગમશે નહીં અમને કંધરે;
તુજ વિના નહીં અમને ચેન, સખી તું સખી કો નહીરે. ૨૦

- બેની રમતાં આપણુ સાંચ, સહિયર ટોળે સહુ મળીરે;
હવે પામ્યાં અનિરુદ્ધ નાંચ, પાછાં પિયર આવળો વળીરે. ૨૧
- બેની તું મા આંસુ પાંડ, છાની રહેને તું જરીરે;
એટલે ત્યાં આવ્યો કૌલાંડ, બેની વાત કહું ખરીરે. ૨૨
- અદ્દમી ઓછી કહી હોય વાત, તે મનમાં નવ રાખજોરે;
ક્ષમા કરજો મહારી માત, વહેલાં મુખડું દાખજોરે. ૨૩
- એમ સર્વે મળી ભેટયાં ત્યાંહે, માતપિતા સહિયર સહુરે;
વાત કરે છે માંહોમાંહે, મનમાં આનંદ છે બહુરે. ૨૪

વલણ

આખાને સંતોષિયાં, ન્યૂન ન રાખી કાંચરે;
જાનીવાસે ગોત્રજ આગળ, દોરડો કેમ છોડાયરે.

કડવું પર મું

રાગ ઘોળ મંગળ

- અહાએ વાળી ગાંઠ, છખીલી દોરડો નવ છુટે;
તારો મહાદેવ આપ તેડાવ, હો લાડી દોરડો નવ છુટે. ૧
- તારી પાર્વતી માત તેડાવ, હો લાડી દોરડો નવ છુટે;
તારો ગણપતિ બ્રાત તેડાવ, છખીલી દોરડો નવ છુટે. ૨
- તારો બાણાસુર આપ તેડાવ, હો લાડી દોરડો નવ છુટે;
તારી બાણમતી માત તેડાવ, છખીલી દોરડો નવ છુટે. ૩
- તારો કૌલાંડ કાકો તેડાવ, હો લાડી દોરડો નવ છુટે;
સગાં સર્વેને વેગે કહાવ, છખીલી દોરડો નવ છુટે. ૪
- હવે કન્યાની જનરડી ગાય, હો લાડા દોરડો નવ છુટે;
ત્યાં તો આનંદ આચ્છવ થાય, છખીલી દોરડો નવ છુટે. ૫
- અહાએ વાળી ગાંઠ, હો લાડા દોરડો નવ છુટે;
તારો શ્રીકૃષ્ણ વડો તેડાવ, છખીલી દોરડો નવ છુટે. ૬

તારો પ્રધુમ્ન ખાપ તેડાવ, હો લાડા દોરડો નવ છુટે; . . .
 તારો હળધર કાકો તેડાવ, હોળીલા દોરડો નવ છુટે. ૭
 તારી રતિ માત તેડાવ, હો લાડા દોરડો નવ છુટે; . . .
 તારી ગોવાળ મંડળીને કહાવ, હોળીલા દોરડો નવ છુટે. ૮

વલણ

એમ રીતલાત ત્યાં કરી, ગોત્રજને લાગ્યાં પાયરે;
 ગોર આશીષ દે ઘણી, બાણાસુરની કીધી રક્ષાયરે. ૯

કડવું પડ મું

રાગ સિંધુડો

પવિત્ર કીધું અસુર કુલ જે, વેહેવાર વિશ્વંભર થયા;
 પુણ્ય મારાં પૂર્વ જન્મનાં, પ્રભુજીએ કીધી દયા. ૧
 પ્રહલાદ અથે નૃસિંહ હવા ને, હિરણ્યકશિપુ ઉદ્ધરિયો;
 ખલિ કારણ વામન હવા, મારા ભુજનો ભાર ઉતારિયો. ૨
 હિરણ્યાક્ષ માટે વરાહ હવા, એમ બાણે વાણી ઓઘરી,
 સર્વપે મુને ઘણી કૃપા જે, અનિરુદ્ધે ઝોખા વરી. ૩
 અપરાધ મારો ક્ષમા કરિયે, હરિ તમ સામે હું વદ્યો;
 એવું કહીને રાય બાણાસુર, કૃષ્ણને પાગે પડ્યો. ૪
 બેઠો કીધો કર ગ્રહી, શ્રીકૃષ્ણે વખાણ્યો બહુ;
 જહુકુલ દીપાવ્યું અમારું જે, તમ પુત્રી થયાં બહુ. ૫
 અન્યોન્યે માન દીધું જાદવ સહુ તત્પર થાય,
 સાસરે વળાવી ઝોખાને તે વારે, માતા દે શિક્ષાય. ૬
 પુત્રી પિયરને દીપાવજો, જો પામ્યા મોટું સાસરું;
 જશ કમાજો દીકરી, ડહાપણ જશ રાખો ખરું. ૭
 એમ કહી ઝોખા વળાવ્યાં, ભેટયાં પુત્રી માય;
 બન વળાવી વળ્યો પાછો, આનંદે બાણરાય. ૮

તારો પ્રધુરન આપ તેડાવ, હો લાડો દોરડો નવ છુટે; ૧
 તારો હળધર કાંઠો તેડાવ, છખીલા દોરડો નવ છુટે. ૭
 તારી રતિ માત તેડાવ, હો લાડો દોરડો નવ છુટે; ૨
 તારી ગોવાળ મંડળીને કહાવ, છખીલા દોરડો નવ છુટે. ૮

વલણ

એમ રીતલાત ત્યાં કરી, ગોત્રજને લાગ્યાં પાયરે;
 ગોર આશીષ દે ઘણી, બાણાસુરની કીધી રક્ષાયરે. ૯

કડવું પડ મું

રાગ સિંધુડો

પવિત્ર કીધું અસુર કુલ જે, વેહેવાર વિશ્વંભર થયા;
 પ્રુષ્પ મારાં પૂર્વ જન્મનાં, અલુણ્ણએ કીધી દયા. ૧
 પ્રહ્લાદ અર્થે નૃસિંહ હવા ને, હિરણ્યકશિપુ ઉદ્ધરિયો;
 બલિ કારણ વામન હવા, મારા ભુજનો ભાર ઉતારિયો. ૨
 હિરણ્યાક્ષ માટે વરાહ હવા, એમ બાણે વાણી આવરી,
 સર્વથે મુને ઘણી કૃપા જે, અનિરુદ્ધે ઓખા વરી. ૩
 અપરાધ મારો ક્ષમા કરિયે, હરિ તમ સામો હું વદ્યો;
 એવું કહીને રાય બાણાસુર, કૃષ્ણને પાગે પડ્યો. ૪
 બેઠો કીધો કર ગ્રહી, શ્રીકૃષ્ણે વખાણ્યો બહુ;
 જહુકુલ દીપાવ્યું અમારું જે, તમ પુત્રી થયાં બહુ. ૫
 અન્યોન્યે માન દીધું જાદવ સહુ તત્પર થાય,
 સાસરે વળાવી ઓખાને તે વારે, માતા દે શિક્ષાય. ૬
 પુત્રી પિયરને દીપાવજો, જે પામ્યાં મોટું સાસરું;
 જશ કમાજો દીકરી, કહાપણ જશ રાખો ખંડે. ૭
 એમ કહી ઓખા વળાવ્યાં, ભેટયાં પુત્રી માય;
 જાન વળાવી વળ્યો પાછો, આનંદે બાણરાય.

કૈલાસ ગયા ગિરિજાપતિ કૃષ્ણ પધાયાં દ્વારામતિ;
 ઓખા અનિરૂદ્ધ ઘેર આવ્યાં, ભેટયા રૂઝમણી રેવતી. ૯
 ઉત્તમ કથા ભાગવતતણી, સાંભળતાં સુખકારી;
 પાપ સઘળાં પ્રણય થાયે, પરમપદ પામે ભારી. ૧૦
 વ્યાધિ ને સપ્ત જ્વર સમે, જો સાંભળે સ્નેહ કરી;
 સુખ સંપત્તિ પરિવાર વાઘે, મનકામના પૂરે હરી. ૧૧
 શ્રી રામચંદ્ર પ્રતાપથી પદ્મધં કથા હવી;
 કાલાવાલા માની લેજો, જ્યારથ કહે કવિ. ૧૨
 વીરક્ષેત્ર વડોદરા ગુજરાત મધ્યે ગામ;
 અતુર્વંશી શાંતિ પ્રાપ્તિ, કૃષ્ણસુત પ્રેમાનંદ નામ. ૧૩

વલણ

નામ નારાયણતાણું ભાંગે ભવ જન્મજરે;
 ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, ભજો શ્રી ગોપાળરે.

શ્રીગણેશાય નમઃ

અથ ઓસ્વાહરણ નાકરકૃત લિખ્યતે.

કરુણુ ભુ

રાગ ગોડી

પ્રથમ ગણાધિપત્ય દેવ ગાધ્યએ,
જેથી શરણ આનંદ મંગલ હોત;
અષ્ટસિદ્ધ નવનિધિ પાધ્યએ,
તીન લોકમિ ન્યાહિકિ સેવા;
પંચામૃત પુષ્પ ચઢાધ્યએ,
વીદાસપર કૃપા કીજે;
તુમ ઇચ્છા હો, તે પાધ્યએ.

હાલ.

સ્વામી પ્રથમે લખોદર કરે પ્રણામ,
માયું સિદ્ધ યુદ્ધ શારદાય; ૧
સ્વામી સિંદુરે કરે શણગાર,
મોદક આહાર તુનિ ચરચિયે; ૨

હાલ.

મોદક આહાર તુનિ ચરચિયે મનવાંછિત તે આપ્ય,
સેવક તાહારો સાધુ હું સ્થાનક સ્થિર કરીને ચાપ્ય;
જોરીનંદન વિશ્વવંદન બીડલ જન દેવ,
તેત્રીસ કોટીમાં સર્વ સુરેન્દર કરે તારી સેવ.

સિદ્ધ યુદ્ધ નારી ગુણ લગારી લક્ષ્મણ બેટા કોહ,
મન કામના પુત્રવધુ કલિયે સકલ ગુણમાં તેહ;

રિદ્ધ સિદ્ધ જેહની કુંવરી આનંદરૂપ અપાર,
 ક્ષેમ કલ્યાણ જેમોઇ ભેળીએ ગણપતિના પરિવાર; ૬
 સ્મરણમાત્રે સકલ સિદ્ધિ આપે પારવતી જેહની માત,
 સ્વામી કાર્તિક શ્રાવ જેહના મહેશ કહીએ તાત; ૭

ઉચ્ચલો

મહેશ જેનો તાત સ્વામી પુરે મનોરથ મનતણા,
 પ્રથમ લખોદર વણવું પછી ગાઉ ગુણ તેહ તણા.

કડવું ૨ જી

રાગ માઝ

સ્વામી એ વેદવ્યાસ તણો મુત જેહરે,
 તેહ પ્રતિ પરીક્ષિતે પૂછીઉરે.

લાળ

પરીક્ષિત રાયે એમ પૂછીયું તમે સાંભળો વ્યાસ તંન,
 પૂરણ સિદ્ધ કેમ પ્રીછવ્યા? તે એમ આણી મંન; ૧
 આ શંકા મને નીપજી તે પૂછ્યા મન થાય,
 વિસ્તારીને વણવો શુકદેવજી કથાય; ૨
 આણાસુર જે મહામલીઓ સહસ્ર લુગ શા માટે?
 ઝાખા અનિરૂદ્ધ કેમ પરણ્યાં તે વાત ધાલો ધાટે; ૩
 કાણે કર ત્યાં આપિયા ને કાણે છેદા પાણી?
 એ યુદ્ધ એણીપેર કયમ હવું તે વિસ્તારી કહો વાણી; ૪
 શુકદેવ વડતા જોલિયા સાંભળ પરીક્ષિત મંન,
 તેં પ્રશ્ન ઉત્તમ પૂછીઓ તારી બુદ્ધિને ધન્ય ધન્ય; ૫
 તે ક્યાં તુજને સાંભળાવું સાંભળ પરીક્ષિત રાય,
 વિસ્તારીને વણવું જેમ સદેહ મનનો જાય; ૬

- શ્રી સાંભળતાં દશમ કંઠે કંઠ્યા ઉત્તમ જેહ,
સાંભળતાં દુકિતે હરે હરિવંશ કેરી તે તેહ; ૭
- હરિવંશકેરી કયા સુણતાં તૃતીય નંવર ત્યાંહાં જાય,
તે માટે એ કયા ઉત્તમ ઉખાનો મહિમાય; ૭
- આઘ બ્રહ્મા સષ્ટા કર્તા મરીચ તેહના તન,
મરીચના કશ્યપ ઋષિ તમે સાંભળો રાજન; ૯
- કશ્યપનો સુત હિરણ્યકશ્યપ તેહનો સુત પ્રવેદ,
જે કારણ નરસિંહ પ્રગટયા સ્મરણતાં દીધો સાદ, ૧૦
- વીરોચન સુત તેહનો કહીએ તેહનો બલિ રાજન,
તેણે આત્મા સમર્પી પિયુને સંતોષિયાં ભગવાન; ૧૧
- પુત્ર શત બલિરાયના તે મહાબલ નિધાન,
તે માંહે પુત્ર વડો કહાવે બાણાસુર જેહનું નામ; ૧૨
- તેણે શુક્રાચાર્ય તેડીઆ ને પૂછ્યું લાગી પાય,
અહો! ગુરુ તપ કરવાનો કહેને મહિમાય; ૧૩
- અજ્ઞા તે વર કયમ પામીએ કહેને તેહ પ્રકાર,
જે ઉપાસન કીધા થકી સુખ પામીએ સંસાર; ૧૪
- શુક્રાચાર્ય બોલીઆ સુણે બાણાસુર જુજુભીન,
સર્વથકી ઉપાસન ઉત્તમ કહ્યું પરમ નિધાન; ૧૫
- ગંગાતટ જઈ તપ કરો ને ઉપાસો મહાદેવ,
બોલો તે નાથ પ્રસન્ન થઈ વર આપશે તતખેવ; ૧૬
- વચન એવું સાંભળીને બાણ મન ઉલ્લાસ,
તપ કરવાને ચાલીઓ તે ધરી મૂત વિશ્વાસ; ૧૭
- અસુર વેગે ત્યાં ગયો ન્યાં ગંગા કેરાં તીર,
ચોરાસી આસનવડે તપ કરે આપ્યું કષ્ટ શરીર; ૧૮
- શીખ્મ ઋતુ પંચાગિ સાધે આસન પુરે પાણ;
ચોહોગમ પાવક પરબલે ઉપર તપે ત્યાં બાણ; ૧૯

ઉબળુ કાલે એમ ત્યાં રહે શીતકાલે સેવે વારિ,
 અહોરાત્ર જલમાં જઇ જેસે કિચિત નિસરે બહાર; ૨૦
 વૃષાકાલે કાલવમાંહે ઉઘાડે ત્યાંહાં પૃષ્ઠ,
 ઉપરે જલના એવ વરસે કાયા કષ્ટે કષ્ટ; ૨૧
 એમ વરસ કટલાં વહી જગ્યાંને દેહ દમીઓ દુઃખ,
 વળી ગર્ભ ચરણે ગર્ભ વદને રહે ધૂમભક્ષ; ૨૨
 એવે મન આરાધીઉં ન્યારે ધરણીધરનું ધ્યાન,
 માનદષ્ટે ત્યારે જેવા લાગ્યા શંભુ શ્રીભગવાન; ૨૩
 પાર્વતી પ્રત્યે કહ્યું જે સાંભળ સતી તું વાત,
 મારે કાળે તપ કરે છે કો અસુરકેરી જાત; ૨૪
 રાજા પ્રલિનો જેટડો આણસુર જેનું નામ,
 આલો જઇને પ્રૂછીએ બાઈ તારે શું છે કામ? ૨૫
 કૈલાસથી શિવજી ગડીયા ને પારવતીની સાથ,
 વૃષભે ત્યાંહાં વાહન થયા એક ધન લીધી હાથ; ૨૬
 બૂધજી તો નિરમાલ્ય તણાંને ભુજ બાંધીઆ ભુજંગ,
 વ્યોમચર્મને પહેરિયું પ્રહલકપાલ લીધું સંગ; ૨૭
 વેગે વહીને આવીઆ શિવ ન્યાંહાં જેડો છે ભૂપ;

કરવું ૩ બુ

રાગ કલ્યાણ

આવ્યા આવ્યા ઉમયા સહિત મહાદેવ,
 દીડી દીડી અસુરતણી અતિ સેવ; ૧
 નયનો નિમેષ આંસ નહિ દેહ,
 દીડો સુકો કાષ્ટવત તેહ; ૨

- તેહને લાગી છે રાંભુજી ચું તાળી,
તે તો બેઠો છે આસન વાળી; ૩
- એવું તપ બેઠ બોલ્યા ત્રિપુરારિ,
તમે સાંભળો પારવતીજી નારી; ૪
- તમે કહો તો એહને વરદાન આપું,
હું તો સત્ય વચન કરી ચાપું; ૫
- બાણાસુર બોલાવ્યો નવ બોલે,
એને તપ ત્રિશુવન ડાલે; ૬
- વળતાં બોલ્યાં પારવતીજી વાણી,
એવા દુષ્ટને ન પાપએ પાણી. ૭
- બ્યમ દૂધ પાપને ઉછેરવો સાપ,
તેથી પામો આગળ સંતાપ; ૮
- પહેલું તમને બેરમાંગદે દુઃખ દીધું,
વરદાન આપીને કામ એવું કરીધું; ૯
- વરદાન રાવણને તમે આપ્યાં,
તેણે તો જનકીનાથ સંતાપ્યા; ૧૦
- તે માટે ધણું ધણું ચું કહીએ,
એવા દુષ્ટની સંગ નવ રહીએ; ૧૧
- તમને શી શિખામણ દીજે,
બોળા રાંભુ ! રૂઢ બોલો તે કીજે; ૧૨
- જાઓ નારી પાનીએ યુદ્ધિએ તમારી,
વરદાન આપતાં ન રાખીયે વારી; ૧૩
- એવું કહીને બોલ્યા બોળા નાથ,
દેધ બાણાસુરને શિર હાથ; ૧૪
- ઊઠ ઊઠ પુત્ર તું તો વર માગં,
તું તો સમાધિ તજીને જાગ; ૧૫

વાણી તે શંભુની સુણી જાગ્યો,	
તેણે તો શિવજી કને વર માગ્યો;	૧૬
સ્વામી સહસ્ર હાથ મુને આપો,	
હુંને પુત્ર કરીને આપો;	૧૭
હાથ એક એક એવો દીજે,	
હસ્તી સહસ્ર તણું બલ કીજે;	૧૮
શિવે અસ્તુ કહીને વર આપ્યો,	
તેહને તો પુત્ર કહીને સ્થાપ્યો;	૧૯
વરદાન લઈને દાનવ ધેર આવ્યો,	
તેને નગર લોકે વધાવ્યો;	૨૦
રાજા બેઠો ખાણાસુર રાયરે,	
તેને ઉક્ત અંગ ન માયરે;	૨૧

કંડુ ૪ થું.

રાગ (?)

સભા પુરીને બેઠો ખાણાસુર; સૈન્યનો નહિ પારજી.	
મોહા સઘળા નયને નીરખ્યા બે ભુજ આકારજી;	૧
પોતાને ભુજ સહસ્ર શોભિત બલ તણો નહિ પારજી,	
કો સુલટ દ્રષ્ટ નવ પડે જો મુંઢ કરે અપારજી;	૨
અંતર અશ્રુ ને વિલોકતાં બિપતું દુઃખ અપારજી,	
આ સહસ્ર ભુજ તે શાને આપ્યા વૃક્ષ શાંખા બારજી,	૩
વળી પાછો આવીઓ તે શંભુકેર પાસજી,	
આવીને તેણે બાથમાં ધાલ્યો પસ્વત ગિરિ કેલાસજી;	૪
“મને હાથ તે શાને આપ્યા” (બલવંત સહસ્ર ભુજજી.)	
કો વીર વઢવા આપીએ સુલટ તે સામો મુજજી;	૫
“અસ્મા તે તો તારે વણકલે મેં ઉપાયો વિશિષજી,	
સહસ્ર ભુજ તારા છેદશે ને મસ્તક રહેશે એકજી;	૬

“સ્વામી તે કયમ જાણીએ ને તેનું શું દષ્ટાંતજ,”
 લે ધ્વજ; એ ભાંગી પડે ત્યારે જાણે આવ્યો અંતજ; ૭
 “તે ધ્વજ લઇને આવીઓ ને ફાવીઓ હું આજજ,”
 “હોય વીર (તો) વઢવા આવશે ધન્ય ધન્ય મારું રાજજ;” ૮
 હવાં હું કોને નહિ માનું ત્રેલોક્યના પતિ તાતજ,
 મારે માથે શંભુ પિતાને પારવતી છે માતજ; ૯

ઉચ્ચો-

પારવતી ત્યાં માત છે મારે મનમાં આસક્તિ ઘણી,
 જાણાસુરને વરદાન આપ્યું યયો-તુષ્ટમાન કૈલાસ ઘણી.

કડવું ૫ મું

રાગ સોરઠી

માત તાત તે ઉમયા ને ઈશ જલ વાપ્યું દૈત્યને શીપ,
 શુકદેવજ કહે સુણ રાય હારે કહું તેહ તણો મહિમાય,

હાલ

કહું મહિમાં તેહતણો ને સાંભળ પરીક્ષિત જૂપ,
 એનું શરીર એવું શોભતું જાણે વૃક્ષનુંજ સ્વરૂપ, ૧
 પતાકા કરમાંહે શોભતી શિવની આપી જેહ,
 વનમાંહે... ... ધ્વજ બાંધી તેહ; ૨
 આનંદ પામ્યો અતિ ઘણો ને પૂર પોતાને જાય,
 વનવાસી યક્ષ સઘળા આવી લાગ્યા પાય; ૩
 મહાવનમાં હે મલપતો અભિમાન ધરતો મન,
 (વનવાસી મીટ માંડી રહ્યાં નીરખતાં એનું તન); ૪
 આજ પાછું નવ નીરખીયું તર ચરણ ચાલે કોય,
 એ ત્યાં નિથે જાણુજે કો રાજા હોય; ૫
 એવું વનચર જાણીને તે રહ્યા તેણે સ્થાન,
 પછી અસુર પતિ આલીયા ને ધરીને અભિમાન; ૬

- આપ બલે કરી ગર્જના તેણે ધૂન્યા પર્વત પ્રીત,
ધરાઃ સઘળી ધમધમી ને ચઢે રહ્યા દિગ્મુદઃ ૭
- એટલે નગર સમીપ આવ્યો દલ સહાસુ જાય,
બાણાસુર પ્રતાપી દેખી યોધ નમીઆ પાય; ૮
- સેના લઈને સાંચ્યો તેણે જ્યાં દશ દિગ્માલ,
દૈત્યને સુખ ઉપજે ને દેવને શિર હાલ; ૯
- ત્યાંથી સ્વર્ગે સંચ્યો ને જ્યાં સઘળા દેવ;
પાતાલ ધનીગ જીતિયા ને રૂપીય કરાવે સેવ; ૧૦
- દિગ્વિજય કરી નગર આવ્યો પડો પોકાર્યો વન,
રાયની આરા માને નહિ તેનું સર્વ ટળશે ધન; ૧૧
- વનસ્પતિ વાંછિત ફળે ને મેઘ માગ્યાં નીર,
નદી નિર્મળ પ્રવાહ ચોલે આનંદધિ મધુખીર; ૧૨
- મૃત્યુ લોકનાં માનવી તે સદા સુખિયાં જન,
સ્વર્ગવાસી દેવતા તે કષ્ટ પામે છે મન; ૧૩
- એણી પેરે રાજ્ય પૂરમાં કરે બાણાસુર રાય,
શોણિત પૂરમાં દૈત્ય દલની ગેઠા છે સલાય; ૧૪
- શુકદેવ કહે પરીક્ષિત સુણો અભિમન્યુકેરા તન,
દેવ સર્વે એકઠા મળીને એક વિચાર કીધો મન; ૧૫
- આલોહિમાયજ જઈ ધ્યાનધરીએ ને ઉપાસીએ ઇશ,
કદાચિતે પ્રસન્ન થાયે શત્રુ ટાળે શીશ; ૧૬
- વેગે વહીને આવીઆ દેવ હિમાયજની સાંગ,
એકાન્તે એક ચિત્ત રહીને કષ્ટ કરતા અંગ; ૧૭
- ફલ પ્રલ પત્ર તાન્ય કીધાં તથા નિદ્રા તોય,
એટલે ત્યાંહાં અંતરીક્ષથી આકાશ વાણી હોય; ૧૮
- કૈલાસ ત્રિપે એક કન્યા સુંદર ઝોખા નામ વિદ્યાળ;
દેવતાને સુખ ઉપજે ને દૈત્યને શિર કાળ; ૧૯

દેવ કન્યા દૈત્ય પુત્રી હશે એક પ્રસંગ,
ગર્વ એહનો ઉત્તરશે છેદવાં સધળાં અંગ; ૨૦
દેવતા આનંદ પામીઆ ને યથા મન રજિયાત,
ખાણાસુરે વરદાન નિમિત્તે કરી સધળે ખ્યાત; ૨૧

કહુ કહુ

રામગ્રી

વળાં વળાં પૂછે પરીક્ષિત રાય, શુકદેવજી કહોને કયાય,
દેવકન્યા જોહ કહેવાશે તે દૈત્યપુત્રી કયમ યાશે?

ઢાળ

તે દૈત્ય પુત્રી કયમ હવી ? શુકદેવજી કહો સત્ય,
મને વિસ્તારીને વર્ણવો ઓખાતણી ઉત્પત્ય; ૧
શુકદેવજી વળતા જોલીઆ તે ભલી પૂછી વાત,
ઓખાની ઉત્પત્તિ કરી કહુ સધળી ખ્યાત; ૨
એકવાર ગિરિ કેલાસથી શિવ ગયા મધુવન ન્યાંહિ,
ઉમયા તે અંગે એકલાં ને વિચાર્યું મનમાંહિ; ૩
શિવને ગયે ઘડી એ ચાર યાશે નંદી ભૂગી સંગ,
મુગંધ તૈલ જલ ઉત્તમ મહેલ્યું મર્જન કરવા અંગ; ૪
ત્યારે પાર્વતીએ મન વિચાર્યું “મંદિરમાં નથી કોય,
પુત્ર એક પ્રગટ કરી મહેલુ દાર આંગણે ન્તેય; ૫
પછી દક્ષિણ અંગથી મેલ ઉતારી અધક ઘડીઉં રૂપ,
તેહને હાથ પગને ઘુંટણુ ... હાટક અંગે સ્વરૂપ; ૬
ચતુર્ભુજને કાંધે મોટી મોટું મસ્તક રંગ,
કપોલ ગ્રીવા સુંદર શોભે વિચિત્ર દીસે અંગ; ૭
તેને વામ કરમાં કમળ આપ્યું બીજે બિહિરખોળાણુ,
ત્રીજે હાથે જલ કમંડલુ ને દક્ષિણ કરે ખાણુ; ૮

રાગ મા૩.

નારદજી તેણી વાર ઉતા ધ્રુવ સભા મોઝાર,
 ઋષિએ કીધો મન વિચાર હું તો જાઉં ત્યાં નિર્ધાર; ૧
 શિવ ઉમયા ને વઢવાડ માંહોમાંહ કરાતું રાઢ,
 એવું વિચારી ગયા ઋષિરાય તે વારે ઉમયાએ દીડી છાંય; ૨
 જાણ્યું પહેરું વસ્ત્ર સુવેષે તો એ અંગ ઉઘાડું ને દેખે,
 તે માટે શિરના કેશ તેણે ઢાંક્યું અંગ સુવેશ; ૩
 ઋષિ નારદ ત્યાંથી આવ્યા શિવ પાસે ગંગાતટ લાવ્યા,
 આવીને ઓઠ્યા શિવસું વાણી મારી વાત સુણો શલપાણી; ૪
 બલ્યાં બલ્યાં તમારાં ધ્યાન મારવતીએ જે ઉપજાવ્યાં સંતાન,
 એવું સાંભળતાં તત્કાળ ભીડી મનમાં ઝાળ; ૫
 એવું કહીને આઠ્યા મુન્ય મહાદેવ થયા ચિત્ત શન્ય,
 આવ્યા પર્વત ગિરિ કૈલાસ જાણ્યું ક્યાંથી પુત્ર પ્રકાશ; ૬
 શિવ ધરમાં પેશે જે વારે પેસે ચોધે વાર્યાં ત્યારે,
 'હલા ! ચોરટો કે ભિખારી ? નથી જોતો વાત વિચારી; ૭
 ધરમાં આલ્યો ક્યાં જાય જોગીડા ! નાહું છે માંહે મારી માતા,
 માંહોમાંહ થયો સંત્રામ તેહેમાં કો નવ છાંડે ઠામ; ૮
 જટા સાહીને નાખ્યા ધરા ત્યારે ચઢી સદાશિવને રીસ, ૯
 જટિલ જોગી ભસ્મ ભોગી દીસન્તો અદ્ભૂત,
 આગ્રા વિના અધિકાર નહિ જો હોય પૃથ્વી ભૂપ; ૧૦
 ત્યારે વચન એવું સાંભળીને કોપીઆ શિવરાય,
 તેવું ચક્ર મેલી શિર છેઘું જમ પડ્યું ચંદ્ર રથ માંહ; ૧૧
 તે વારે ઓખા મનમાં ત્રાસ પામી દેખી દારૂળ કર્મ,
 માને તે કહેવા નવ ગમ નવ લલો આગલો મર્મ; ૧૨
 મહાદેવ મંદિરમાં ગયા ઝળક્યાં તે ઉમયા મન,
 નેત્ર ઉઘાડી નિરખીઈ શિરકેશે ઢાંક્યું તન; ૧૩

વસ્ત્ર પહેરીને નીસર્યાં ને પૂછીયું શિવરાય,
 પેલાં બાળક બહાર મેલ્યાં કયમ આવ્યા મંદિરમાંડી ? ૧૪
 ત્યારે શિવ કહે શિર છેલ્લું પેલો પુરૂષ હોતો બહાર,
 સ્ત્રી હત્યા મેં નવ કરી જીવતી મૂકી તેહ; ૧૫
 એમ કહેતાં પડ્યાં પૃથ્વીએ શું કયું શિવરાય !
 એ અંગથી ઉત્પન્ન કીધાં પુત્ર મારો ચાય; ૧૬
 હવે માહરા પ્રાણ કાઢું જીવાડાને એહ,
 શિવ કહે શિર છેદીઉં જઈ પડ્યું પૃથ્વી તેહ; ૧૭
 એક મુદ્દત માંહે મસ્તક આણી મહેલો અંગ,
 પછી નંદી ભૃંગી દોડીઆ જઈ જોયા પર્વત શૃંગ; ૧૮
 તે મસ્તકે તો લાખ્યું નહિ એક હસ્તી દીકો વન,
 એક ફંતને મહા ઉન્મત્ત વિદ્યાર્થી તેનું તન; ૧૯
 તે મસ્તક લેધને આવીઆ ઉમયા તે કરી પ્રાસ,
 મહાદેવ મસ્તક ચોદીઉં વરદાન દીધું હાય; ૨૦
 મારે હાથે દુઃખ પામ્યો તો મુજ પહેલી પૂજા ચાય,
 શુભ કાર્ય સ્મરણ કરે તેનું સિદ્ધ કારણ હોય; ૨૧
 વર એવો આપીઓ તે શિવે તેણે કામ,
 પહેલી પૂજા કરે પોતે ગજવદન ધરીઉં નામ; ૨૨

કડવું ૯ મું

રાગ-વેરાડી

ઉમયા આવ્યાં તે મંદિર બહાર ઉભી દીકી ઓખા કુમાર,
 મીઠાની સોરડી હતી જ્યાંહ ઓખા તાઠીને પેદી લાંહ; ૧
 ઉમયાજીને કોધ અપાર ઓખાને શાપ દીધો નિસ્ધાર,
 જે શ્રાપ પુત્રીને હવો તે સાંભળો કહું રાંધ; ૨
 વધ એક લગણે પુત્રી રહેજે લવણની માંહ; ૩

વચન એવું સાંભળીને અને દુઃખ પામી મન,
 લવણ મધ્યે કામળ કાયા કયમ જાશે વર્ષ દન ૨
 ગદ ગદ કંઠે ઊચરે મુને મયા કરો મુજ માત,
 અપરાધ કિચિત માત્ર માહરો ને એવડી શી વાત ! ૩
 મેં શ્રાપ તમારો શીશ ચઢાવ્યો અનુગ્રહ કયમ થાય ?
 માત કહે મહિમા વાધશે તારો મર્ત્ય લોકની માંહ ૪
 પછી પાર્વતીએ પ્રેમ આણીને કહ્યો માસજ એક,
 વર્ષ આદિ ઉત્તમ કહીએ એમાં ચૈત્ર માસ વિશેક; ૫
 ચૈત્ર માસે લવણ કરો ત્યાં કરે સંગ્રહ જેહ,
 પાર્વતી પુત્રીને કહે છે તે કષ્ટ પામે તેહ; ૬
 લવણ કેરું કાય ગૃહસ્થે ન કરવું નિરધાર,
 ચૈત્ર માસે લવણ કરો ન કરવો વળી આહાર; ૭
 ચૈત્ર માસે લવણ ભક્ષે જે કો માનુષ જન,
 પણ લવણ લેપન પસજે કાયા તે મૃત્યુ પામે તન; ૮
 ચૈત્ર માસે વ્રત અલુણ કરે જે કો સ્ત્રી જન,
 સંસારના સુખ ભોગવે પામે પુત્ર કલત્ર બહુ ધન; ૯
 ચૈત્ર કરો દીવસ ત્રીસ અન્ન : અલુણ ખાય,
 માતા કહે એમ જાણજે તે સ્વર્ગવાસી થાય; ૧૦
 પાંચ દહાડા પાછલા વ્રત કરે જે સ્ત્રી જન,
 નકત ભોજન લવણ પામે એક ઊજળવલ અન્ન; ૧૧
 માત મહિમા એમ કહ્યો એવો ચૈત્ર નિર્મલ જાણ,
 એક અલુણ નવ કરે તેનું વૃથા જવવું જાણ; ૧૨

૧, ૨, ૩, ૬ આ. (ક, ખ.) શરૂઆતમાં ૪ પણ (ગ માં નથી) ૫
 ૫ દેહ સંજો (ક, ખ) કાયા (નથી). ૭ ચૈત્ર અલુણાં વ્રત ઉત્તમ કરે
 સ્ત્રી કો જન (ગ). ૮. આણ. (દુઃખ),

દેહ રક્ષાને દાન - કરવું - લવણ કેરું જેહ,
 “પાર્વતી પુત્રીને કહે છે આપમોચન એહ; ૧૩
 પછી ઝોખા લવણ પેડી આપમોચન યાચ,
 શુકદેવ કહે પરીક્ષિત સુણો પછી બાણાસુર રાય. ૧૪

કડવુ ૧૦ મું

રાગ સામગ્રી

રાજના મંદિર વિષે આવી રે ચાંડાલ,
 ૧૧ નિત્ય પ્રભાતે રજ વાલી કરે ઝાકઝમાલ; ૧
 એક સમે ચાંડાલની આવી રાજદાર,
 વાસીદુ વાળી કરી ઉભી તે નાર;-એક સમે ૧
 ત્યારે રાજ સુતો ઊડીઓ અતિ પ્રાતઃકાળે,
 મુખઆડે સન્માર્જની રાખીરે ચાંડાલ;-એક સમે ૨
 તે જોઇને બાણાસુરે પૂછીઓ વિસ્તાર,
 ક્યમ રાખી સન્માર્જની સત્ય કહેને વિચાર;-એક સમે ૩
 વળતી ચાંડાલની કહે સાંભળો મહારાજ,
 વહાણામાંહે મોહ ક્યમ દાખવું? જાણી કીધી લાજ;-એક સમે ૪
 રાજ કહે સાચું કહે નહિતર દેઇશ દંડ,
 ક્યમ રાખી સન્માર્જન સત્ય કહેની હો રંડ;-એક સમે ૫
 વળતી ચાંડાલની કહે સાંભળોની હો રાય,
 સાચું જોલ્યે જે ઘટે તેવા કરજોને ન્યાય;-એક સમે ૬
 પાતઃસમે જોઇએ નહિ વાંગીઆનું વદન,
 કોઇ તમારે છોકરું રે નથી રાજન;-એક સમે ૭

૬, પુત્રી વુજને પ્રેમ આણી (ક, ખ.) ૧૦: ક. ખ. માં નામ નથી.
 ૧૧. ખ. નિશ પ્રતે, ક. નિત્ય પ્રતે, ગ માં આ કડી નથી.

કડવું ૧૧ મું

રાગ માંડ. ૧૨

તેણે સમે રાણી કહેવા લાંગી જોઈ રાખતું ૩૫,
 ખાણુમતી એમ બોલીઆં રાય થયો તે વૃક્ષ સ્વરૂપ; ૧
 હલા ! એ વરને શું લાવીઆં કોણ આવશે તમારી સંગ ? ૧૩
 કો અપત્ય શે નવ લાવીઆ હું હુલાવતી ઉછંગ; ૨
 ખાણુમતી દુઃખ પામીઆં બેલો સર્વતું કામ,
 સંતાન મારે કો નહિ શિર વાંગીઆતું નામ; ૩
 રાયે રિદ્ધિ સિદ્ધિ સર્વ ત્યાજ્ય કીધી ચાલીઓ વનમાંહે,
 કૈલાસ ગિરિ આવીઓ તે શિવ બેઠા છે બ્યાંહે; ૪
 આવી શિવને ચરણે લાગ્યો ને પૂછીઉં શિવરાય,
 સંતાન ૧૪ મુજને આપીએ કો પુત્ર પુત્રી થાય; ૫
 પાર્વતીજી બોલીયાં માહારે પુત્ર એક ગણેશ,
 તે તો આપ્યો નવ જાયે ત્રેલોક્યનો દેવેશ; ૬
 અપત્ય કો આપે નહિ જે પોતાતું સંતાન,
 તેત્રીસ કોડે કરી પૂજા મર્ત્ય લોકમાં માન; ૭
 દેવ દૈત્યમાં પ્રીત ન હોયે પિતા પુત્ર ન થાય,
 વચન એવું સાંભળી મન ઝાંખો થયો રાય; ૮
 ઉમયા કહે સહી કુંવરી લવણ માંહે જેહ,
 દીવસ દહાડા થયા પુરણ આપો પુત્રી તેહ; ૯
 ત્યારે ઝોખાં કહેવા લાગી સાંભળ માત નિર્ધાર,
 કૈલાસ ક્યારે આવું મને કહે સત્ય વિચાર; ૧૦
 કાગણું સુદી તૃતીયા તણા દિને આવે મારી પાસ,
 ગોચ કરીને પુત્રી માહારી, પૂરીશ તારી આશ; ૧૧

૧૨. ક. નામ નથી. ખ. ધન્યાશ્રી. ૧૩. ક, ખ, ગ. લાવીયો, તારી
 કોણ આવશે સંગ. ૧૪. મારે કો નથી. (૧૧)

તે ભયુ^૧ ભાજન લેખને ચાલ્યો લવણ મધ્યે કુમારી,
 માથે ચઢાવી થયો મારજમાં આવ્યો ભુવન મુઝારી; ૧૨
 તેણે ભાજન ભાંજી કન્યા કાઠી દીકું સુંદર ૩૫,
 પંચ દ્રવ્યે પખાલીને રણગાર સંજ્યા ભૂપ; ૧૩
 હાથીએ બેસાડીને નગર ફેરવી આવીયો ઘરમાંહ,
 વાજીત્ર વાળે અતિ ઘણાં બહુ ધન ખરચે ત્યાંહ; ૧૪
 ભાટ ચારણ ગુણ ગાંધર્વને આપીઆં બહુ દાન,
 તરીયા તોરણ બાંધીયાં જ્યમ પુત્ર પુત્રી સમાન; ૧૫
 શુક્રદેવ કહે પરીક્ષિત સુણો એમ દેવ કન્યા ને રાય,
 સંદેહ મનનો ટાળીયો એમ દેવ પુત્રી થાય; ૧૬
 નિત્ય રાજ સભા બેસી કરે બહુ અભિમાન,
 એવું મનમાં જાણીને વળતો વહે પરધાન; ૧૭
 અભિમાન ન કીજે રાયજી હટે વિમાસી જોય,
 પાંચ દહાડા પુરૂષને તે છાંય ફરતી હોય. ૧૮

કડવું ૧૨ મું

રાગ સોરઠી. ૧૫

દેવાંગના કે ઉર્વશી કો પ્રગટ દીસે આજ,
 મેનકા સમાન દીસે સુંદર ત્યાં મહારાજ; ૧
 રણીઆત થકને વચ આપ્યાં અને મુક્તા હાર,
 અશ્વ રથ ભવ્ય ભૂષણ દાનનો નહિ પાર; ૨
 બાણાસુર નૃપ બચરે દેશુ તે કન્યા દાન,
 તેણે પુણ્યે ફલ પામશું કોટી યજ્ઞ સમાન; ૩
 આકાશ વાણી એમ હવી નૃપ સાંભલો નિરધાર,
 ઇચ્છાવર એ પામશે કો કારણુરૂપ કુમાર; ૪

ત્યારે રાજા વિરમે પામીયો કાઠક કારણ વાત,
 આકાશ વાણી ધમ હવી તે કાંઈ વર્તશે ઉત્પાત; ૫
 ત્યારે શુક્રાચાર્યને તેડીને પ્રશ્ન પૂછે રાય,
 આકાશ વાણી સુણી મુજને ઘણી ચિંતા થાય; ૬
 જન્મપત્રી કરોની એહની જે શુભ અશુભ ગ્રહ હોય,
 તેને કંઈ હું પાધરા કર મુછે ધાલે સોય; ૭
 ત્યારે શુક્રાચાર્યજી ખોલીયા એમ બલતાણું નહિ કામ;
 વિચારીને જોને રાજા મનમાં મોટી હામ; ૮
 ભવિષ્ય ટાળ્યું નહિ ટળે સહુ કહે તે આડો આંક;
 જન્મપત્રી મેં કરી તે પણ નહિ કોનો વાંક; ૯
 એ કન્યા ન્યારે પરણશે ત્યારે વર્તશે હાહાકાર,
 એથી તારા હસ્તનો ઉતરશે ત્યાં ભાર; ૧૦
 ત્યારે રાજા ખોલીયો ત્યાં શુક્ર પ્રત્યે એમ;
 એ કન્યા પરણાવું નહિ મારે તે એવો નેમ; ૧૧
 દીવસે દીવસે વૃદ્ધિ પામે કુંવરી કારણ ૩૫,
 જેમ જેમ દેખે પુત્રીને તેમ વિચારે મન ભૂપ; ૧૨
 પ્રૌઢી કન્યા દીડી ન્યારે તેડાવ્યા સૂત્રધાર,
 રચો મંદિર માળીઆં સપ્ત લૌભ્યજ સાર; ૧૩
 આજા તે લઈને રચ્યાં મંદિર સમ મોહોલ વિશાળ,
 હેમ, મુક્તા, દ્રામ, રક્ષાટીક, રત્નનો નહિ પાર; ૧૪
 ગવાક્ષ સુંદર, ચંદ્રવા તેની અનુપમ ભાત,
 દાર ઉત્તમ રચી શોભા માણેક કરી જાત; ૧૫
 કૌભાણ તનયા સુંદરી તેનું ચિત્રલેખા નામ,
 સખી કીધી એ પ્રેમશું ઉત્તમ કીધું કામ; ૧૬
 વાજતે વાજત્ર તે કુંવરી પધાર્યાં છે તેહ,
 મધ્યે ચિત્રલેખા સંગ શોભે સમૃદ્ધિ સંધળી જેહ; ૧૭

સુભટ વીર બહુ મોકલ્યા સંહસ્ર નિયુત સાન્ય,
 બાણાસુરે નૃપ મોકલ્યા તે કુંવરી રક્ષા કાન્ય; ૧૮
 વર્ણ દેહ વિશાળ સોહે સુભટ કરે ઉચ્ચાર.
 દીવસ રજની ભમે પૂઠળ શૌર્ય ધીર્ય ભંડાર; ૧૯
 એમ રક્ષા કરે માંહે બહાર યોધ અભંગ,
 મધ્યે ઝોખાને ચિત્રલેખા બન્યો બહુ રંગ; ૨૦
 અક્ષ કીડા ને ઢીંગલાં વાધ, બકરી સાર,
 રમત કનક તણી આણી રચ્યો હર્ષ અપાર; ૨૧
 ગીત, હમચી, હંબોડાને કરે કંઠાણી વિચાર.
 નિગમે દિનને રાત્રી રમતાં સખી રાજકુમાર. ૨૨

કડવું ૧૩ મું

રાગ-ગૌરી. ૧૯

રાજકુંવરી પ્રાઠી યઇ રમત તણને અગગી રહી,
 ચિંતાતુર થઈ કામિની અતિ જોખનમદ છે લામિની; ૧
 મનમાં બેઠી કરે વિચાર આશ્વંતરં દુઃખનો નહિ પાર;
 ચિંતાતુર યઇ જોટલે ચિત્રલેખા આવી તેટલે; ૨
 પાસે આવીને પૂછી વાત સાચું કહેને મારી માત;
 તું કાં દીસે છે અણુમણી શા માટે બોલે શણુમણી? ૩
 કહે ચિંતા મનની પરહરી તારી આશ ન પૂરે નરહરિ,
 વચન સુણી ઝોખા ઉચરે આગળ દુઃખ નિવેદન કરે; ૪
 સાંભળ સખી દેખાડું કથી તું સરખી કો બહાલી નયી;
 માંડે દુઃખ કહું નવ જાણ સંભળાવું તુજને મહિમાય; ૫
 મુજને કામ કરે સંતાપ રાત દિવસ પીડે તે આપ;
 મારો પિતા નવ જાણે મર્મ કોઇ ન જાણે ધર્માધર્મ; ૬

ત્રાહિ કન્યા ઘેર જોહને પાતક શિર એસે તેહને,
 સોત વર્ષની કન્યા જોહ ગૌરી નામ કહેવાયે તેહ; ૭
 આઠ વર્ષ તણી નંવ રોહિણી ઉત્તમ કન્યા દશ વર્ષ તણી,
 વર્ષ અગિયાર થયાં જોટલે રજરવલા કહીએ તેટલે; ૮
 બાર વર્ષની કન્યા જ્યાંહ અહહત્યાદિક પાતક ત્યાંહ,
 મુખ આગળ જમ ડગલાં ભરે માય બાપ નરકે સાંચરે; ૯
 જેમ કન્યા મૂકે નિશ્વાસ તે પાંપી વંશ પમાડે નાશ,
 તે મારો પિતા ન જાણે રીત સજની ! તુજ સાથે છે પ્રીત; ૧૦
 દુઃખ દાજો તો ધર્મજ રહે સજની વાત વિચારી કહે,
 વચન સુણી ચિત્રલેખા વદે સહિયર ! દુખ ના ધરશે હદે; ૧૧
 જો^{૧૬} તુજ સરખો વાંછે પતિ તો તમે ગોર આરાધો સતી,
 ગોરની પૂજા કરતાં દેહ મન વાંછિત ફલ પામે તેહ. ૧૨

કડવું ૧૪ મું

રાગ માર.

માળીઆમાં મજન કરીને બેઠી રાજકુમાર,
 ગોર પૂજન કરવું છે મારે એમ કરે વિચાર; ૧
 ચિત્રલેખાએ ગોર શણગારી અને નવશત સળ્યા શણગાર,
 ચરણ ચોલીને ચુંદડી કંઠ પુષ્પ કેરો હાર; ૨
 અખિલ, ગુલાલ ને સુખડ, કેસર, કરતુરી ને બરાસ,
 અનેક સુગંધ ઉખેલીને દીપક કર્યા પ્રકાશ; ૩
 જાંઘ લુધ ને માલતી મોગરો ને મુચકુંદ,
 કમલ, કરેણી ને કેતકી માહે સેવત્રીની સુગંધ; ૪
 પારિજાતક અને કવડો અને ચંપક ને ગુલાબ,
 અનેક પુષ્પ અણાવીને ત્યાં ભરી મેલી જાણ; ૫

નાનાં વિધનાં નૈવેદ્ય મેલ્યાં ખરાસ ખીડી ત્યાંહ,
 લાવ કરી ભોજન કરાવી પ્રીત ઘણી મનમાંહ; ૬
 અગર કપૂરે આરતી ધમકે તે ધંટા નાદ,
 નૃત્ય કરે ને ગીત ગાયે મધુરે મધુરે સાદ; ૭
 નમી નમીને પાયે લાગે ગોર તણે તે વાર,
 માત મુજને આપીએ મારે મન ગમતો ભરચાર; ૮
 શુકદેવ કહે પરીક્ષિત સુણો એ કથા ધરો ચિત્તમાંહ,
 ખાણાસુરને ગર્વ ચઢ્યો પ્રધાન વારે ત્યાંહ. ૯

કડવું ૧૫ મું

રાગ ગોડી.

એણીપેરે જોલે છે કૌલાંડ છાંડો છાંડો રાજ ગર્વ અતિ ઘણો,
 આવડું શું આવે છે અભિમાન વારે વારે રાજ શું તમને વારીએ.

દાણ.

વારે વારે શું તમને વારીએ રાજ આવડું શું અભિમાન,
 ગર્વ કરતાં ગાંછ્યાં તે સાંભળ રાજ માન; ૧
 અલ્યા ! આગે પૂર્વજ તારે મન આણ્યો અહંકાર,
 હિરણ્યકશિપુ વિહારીઓ ધરી નૃસિંહનો અવતાર; ૨
 પિતામહે પ્રભવ્યાંતા શ્રેષ્ઠ કર્તા જુદા,
 વરણ સાથે જંઘ વઢ્યો ૧૭ પાતાલ પેશી તેહ; ૩
 દિગપાલ દશ તેણે દમ્યા ત્રેલોક્ય વંતી આણું,
 જેને સૂર્ય સરખા વશ વર્તે ચંદ્રમાં કરે પ્રણામ; ૪
 સુરપતિ સેવા કરે ને નાગલોક પોતે લીધો,
 મુરુનર મુનિજન દેહ દમીઆ પાવક પોતે પીધો; ૫

કૃષ્ણ સાથે જઇ વધ્યો ને સાંપડ્યો^{૧૮} સુધાટ,
 ઉઠાણે જળ શેષ શાષ પોદ્યા તારા ભય માટ; ૬
 પણ એ તો કાંઈ રૂકું નહિ ને અમો જોતાં આજ,
 હવે થોડે દહાડે બ્રહ્મ યાશે તારું રૂકું^{૧૯} રાજ; ૭
 એવી વારતા કરે છે ત્યાંહાં રામ ને પરધાન,
 પેલી ધ્વજ તો ભાંગી પડી ને સાંભળ રામ-વિદ્વાન;^{૨૦} ૮
 ધડી બે ચાર વહી ગઈ ને થયો ઉલ્કાપાત,
 નગર મધ્યે વર્ષવા લાગ્યો રૂઢરનો વરસાત; ૯

ઉચ્ચો.

રૂઢરનો વરસાદ વરસે બોલ માનો અમ તણો,
 એણીપેરે કોભાંડ વિનવે છાંડો ગર્વ રાજ અતિ ઘણો.

કડવું ૧૬ મું

વારે વારે શું વારીએ સાંભળ રાજ વાણ,
 સૂર્ય પોછળ અંધારું દીસે મોટું આશ્ચર્ય આણું; ૧
 આ નક્ષત્ર તો તૂટી પડે ને દીસે ધોર અંધાર.
 વીજ તો ગ્રહકે ઘણું ને જોતાં માહિર^{૨૧} અકાલ; ૨
 આ એહવી વાણી સાંભળીને રામ રમવા ગય,
 સ્ત્રીઓ સાથે પરવર્યો જલ કીડા ને રાય; ૩
 તેણે સમે બાણાસુરની તનયા ઓખા જેવું નામ,
 ચિત્રલેખા ચિંતતી તે લક્ષી ચતુર સુગમ્ય; ૪
 કીડા કરતાં નીરખીઆં બાણાસુર જે નરનાર,
 મનમાંહે થઇ કલ્પના ધન્ય ધન્ય દેવ મોરાર; ૫

૧૮ શો પડો શો ઘાટ (ક) શી વડો આંધાટ (ખ) સોંપીઆં સુધાર
 (ગ) ૧૯ કાંઈ રાજ (ક) ત્યાંહાં રાજ (ગ) ૨૦ વિદ્વાતા (ખ) અભિજ્ઞાન
 (ગ) ૨૧ રૂકી છે, આવીને અકાલ. [ગ].

આઘ માતા ઇશ્વરી ને ચૈદ લોકનું ચાન,
 આજ મન અભિલાષ થયો છે પૂરો મનોરથ કામ; ૬
 વળતી ચિત્રલેખા ઇમ જોલી સાંભળ બેની વાત,
 કૈલાસમાં જઈ પાર્વતી ને માગોને તમે નાથ; ૭
 એવું વિચારી ઉપડી આકાશ માર્ગે તેહ,
 આવતી અત્રિક્ષથી સદાશિવે દીડી તેહ; ૮
 દેખી કામ વ્યાકુલ થયા શંભુ જોઈ તેનું રૂપ,
 મંદિરમાં તમે જાઓ પાર્વતી એમ કહે શિવ ભૂપ; ૯
 સુંદર એ ત્રિલોક્ય માંહે દીસે છે વહી કાચ,
 આવે છે વરવા મુને કૈલાસ પતિ જોય; ૧૦
 જો પાસે તમને દેખશે તો ચાશે મન ભંગ,
 મંદિરમાં તમે જાઓ પાર્વતી કંઈ રૂપ સુઅંગ; ૧૧
 મહારે ઉછંગે તમે રહો ને ગંગા રહેશે શીશ,
 રાખશું એને હૈયા ઉપર એમ જોલીઆ ઇશ; ૧૨
 પછી પાર્વતી એમ જોલીઆં તમે એ શું જોલ્યા નાથ,
 એતો પુત્રી આવે તમારી નેત્રે દીધા હાથ; ૧૩
 ત્રીજે નેત્રે જોવા લાગ્યા શિવંજી વળતા સાંઘ,
 પાસે આવ્યે ઓખા દીડી લાગ્યા તે મનમાંહ; ૧૪
 વેગે આવીને વર માગ્યો ઉમયાને ઉડી ઝાળ,
 સદાશિવ વિવંહજ થયા તે માટે ચઢીયો કાળ; ૧૫
 કાપ કરીને વચન જોલ્યાં માત તે તેણી વાર,
 ત્રીજે તેડી તેરસે આવી તારે ત્રણ હજો ભરચાર; ૧૬
 આવી ચિત્રલેખા ચિત્તભ્રમ થઈને વહે પરમ વચન,
 અપરાધ નથી ઓખા તેણે માત જુઓ વિચારી મન; ૧૭
 આ અકળ ગત છે દૈવની તે કાણે કળી ન જાય,
 ક્ષમા કરોને માત મહારી કહીને લાગ્યાં પાંચ; ૧૮

પછી પાર્વતીજ પ્રેમ આણી બોલીઆં નિજ વાણ્ય,
 વરદાન એક તે ત્રણ વાર તારો તે ગ્રહશે પાણ્ય; ૧૯
 વળતાં ઝોખા બોલીઆં સત્ય, સત્ય ઉભયા માત,
 તે પેર મુજને પ્રીછવો હું નયને નીરખું નાથ; ૨૦
 મહા નિદ્રામાં પોઢયાં હશે તેને સેજે તે વરસે તેહ,
 પણ ત્રણ વાર ત્યાં તુજને વરશે તારો વર ત્યાં દેહ; ૨૧
 વળતી ઝોખા બોલીઆં માત સ્વપ્ને ન સરે કાળ,
 પણ નાહાલીયો નવ નીરખીએ જે રર પ્રલક્ષ બેઠો આજ; ૨૨
 મારી વાણી વૃથા ન હોયે શણગાંઠ બાંધી ચાલ,
 તે પ્રણામ કરીને પરવરી તે શોણિતપૂરમાં મહાલ; ૨૩
 દીવસ કેટલા વહી ગયા ને રજની ત્યાં નવ જાય,
 હવે ગણતાં ગણતાં દહાડલો તે આવીયો છે ત્યાંય. ૨૪

કંકવું ૧૭ મું

રાગ સામેરી

વૈશાખ સુદિ દાદશીને દાઢે સજ્યા સર્વ શણગાર,
 બહુ પુષ્પ લાવી પ્રેમદા તેના ગુન્થ્યા ઉત્તમ હાર; ૧
 ઘણા દીપક ફીપા માલીઆ માંહે તેનો થઇ રહોરે પ્રકાશ,
 આજ બિહિની વર તમારો આવશે એમ સખી કરે છે હાસ્ય; ૨
 સંદન લયો કમોલડાં અંતે ઉલટ અંગ ન માય,
 આજ મુજને જગણ કરાવે હું સખી લાય પાય; ૩
 ઘણાં બીડાં પ્રાંનનાં ને મેવાનો નહિ પાર,
 વેણા લઇને ગાન માંહું સખી શું રાજકુમારી; ૪
 તે ગાનની ધૂન્ય ગગન ચાલી અંતે મોહી રહ્યા સર્વ દેવ,
 પારવતીએ પૂછીછે કે સદાશિવને તતખેવ; ૫

આજ ઝોખા કરે માલીએ આવડો શો આનંદ ?
 શ્રાપ તમારો મિથ્યા કરે છે, પેલી ચિત્રલેખા મંદ; ૬
 પારવતીજી બોલીયાં શ્રાપ મિથ્યા તે કમ થાયે,
 તામસી વિદ્યા મોકલી તે પ્રવેશ કરતી^{૨૩} જાયે; ૭
 ત્યારે ઉમયાના વચન ચકી આળસ આવ્યું અંગ,
 ખિહુ જણાંને નિદ્રા આવી થયું તે જગણુ ભંગ; ૮
 સ્વામી દીઠો સ્વપ્નમાંહે ઉમયા તણે પસાય,
 આવી સ્વપ્નામાં વરી ગયો કહું તેહની વારતાય. ૯

કંઠુ' ૧૮ મું

રાગ કલ્યાણ

સ્વપ્ન લાધે છે ઝોખાને તેણી વાર, જણે પાસે ખેડો છે ભરથાર,
 તેતો કામળ અતિ સુકુમાર,^{૨૪} સુંદર અંગ મોહિની અપાર; ૧
 સ્વપ્નામાં વૃત્યો મંગળાચાર ત્યાં તો આરોગ્યાં કંસાર,
 તેહને કંઠે મુક્તા ફૂલનો હાર તેણે વાધી પ્રીત્ય અપાર; ૨
 તેણે સમે ચિત્રલેખા ત્યાંહાં જગી તજી નિદ્રા બી તે ભાગી,
 તેહને પેલી વાત હદેમાં વાગી તેણીએ ઝોખાખાઈ જગાડી; ૩
 તજી નિદ્રા બી ધાધ (બોલી મુખથી ઝોખાખાઈ),
 દેવી શું કહે છે તું ખાઈ, જોઈ હું તારી અતુરાર્ધ; ૪
 જગી તો નવ દેખે ભરથાર અતિ આકંદ કરે છે કુમાર,
 મારે ધિક ધિક જીવ્યું સંસાર, હવાં ક્યમ પામું દુઃખનો પાર; ૫

પછી પાર્વતીજ પ્રેમ આણી બોલીઆં નિજ વાણ્ય,
 વરદાન એક તે તણુ વાર તારો તે ગ્રહશે પાણ્ય; ૧૯
 વળતાં ઝોખા બોલીઆં સત્ય, સત્ય ઉમયા માત,
 તે પેર મુજને પ્રીતિવો હું નયને નીરખું નાય; ૨૦
 મહા નિદ્રામાં પોહ્યાં હશે તેને સેજે તે વરસે તેહ,
 પણ તણુ વાર ત્યાં તુજને વરશે તારો વર ત્યાં દેહ; ૨૧
 વળતી ઝોખા બોલીઆં માત સ્વપ્ને ન સરે કાજ,
 પણ નાહાલીયો નવનીરખીએ જેર પ્રલક્ષ બેટો આજ; ૨૨
 મારી વાણી વૃથા ન હોયે શણગાંડે ખાંધી ચાત્ર,
 તે પ્રણામ કરીને પરવરી તે શોણિતપૂરમાં મહાલ; ૨૩
 દીવસ કેટલા વહી ગયા ને રજની ત્યાં નવ જાય,
 હવે ગણતાં ગણતાં દહાડલો તે આવીયો છે ત્યાંય. ૨૪

કંડવું ૧૭ મું

રાગ સામેરી

વૈશાખ સુદિ દાદશીને ઘાટે સખા સર્વ શણગાર,
 બહુ પુષ્પ લાવી પ્રેમદા તેના ગુણ્યા ઉત્તમ હાર; ૧
 ધણા દીપક ફીધા માલીઆ માંહે તેનો ચંદ્ર રહેરે પ્રકાશ,
 આજ બિહિનીવર તમાસે આવશે એમ સખી કરે છે હાસ્ય; ૨
 સંદન લૂચો કચોલડાં અને ઉલટ અંગ ન માય,
 આજ મુજને જગણુ કરાવે હું સખી જાણું પાય; ૩
 ઘણાં ખીડાં પ્રાનનાં તે મેજાનો નહિ પાર,
 વેણા લઈને ગાન માંડું સખી શું રાજકુમારી; ૪
 તે ગાનની ધૂન્ય ગગન ચાલી અને મોહી રહ્યા સર્વ દેવ,
 પારવતીએ પૂછીછે કે સદાશિવને તતખેવ; ૫

આજ ઓખા કરે માલીએ આવડો શો આનંદ ?
 શ્રાપ તમારો મિથ્યા કરે છે પેલી ચિત્રલેખા મંદ; ૬
 પારવતીજી બોલીયાં શ્રાપ મિથ્યા તે કમ યાચે,
 તામસી વિદ્યા મોકલી તે પ્રવેશ કરતી^{૨૩} જાયે; ૭
 ત્યારે ઉમયાના વચન થકી આળસ આવ્યું અંગ,
 ખિલુ જણાંને નિદ્રા આવી થયું તે જગણુ ભંગ; ૮
 સ્વામી દીઠો સ્વપ્નમાંહે ઉમયા તણે પસાય,
 આવી સ્વપ્નામાં વરી ગયો કહું તેહની વારતાય. ૯

કંકણું ૧૮ મું

રાગ કલ્યાણ

સ્વપ્ન લાઘે છે ઓખાને તેણી વાર, જાણે પાસે બેઠો છે ભરથાર,
 તેતો કોમળ અતિ સુકુમાર,^{૨૪} સુંદર અંગ મોહિની અપાર; ૧
 સ્વપ્નામાં વર્ત્યો મંગળાચાર ત્યાં તો આરોગ્યાં કંસાર,
 તેહને કંઠે મુક્તા ફૂલનો હાર તેણે વાધી પ્રીત્ય અપાર; ૨
 તેણે સમે ચિત્રલેખા ત્યાંહાં જાગી તજી નિદ્રા ઉઠી તે જાગી,
 તેહને પેલી વાત હૃદમાં વાગી તેણીએ ઓખાખાઈ જગાડી; ૩
 તજી નિદ્રા ભીડી ધાધ (ખોલી મુખથી ઓખાખાઈ),
 દેવી શું કહે છે તું ખાઈ, જોઈ હું તારી અતુરાર્ધ; ૪
 જાગી તો નવ દેખે ભરથાર અતિ આકંઠ કરે છે કુમાર,
 મારે ધિક્ક ધિક્ક જીવ્યું સંસાર હવાં ક્યમ પામું દુઃખનો પાર; ૫

કડવું ૧૯ મું

રાગ સોરઠી

હારે તેતો શાનિ મુને જગાડીરે! મુજને વેહની પીડ લગાડીરે,
 જગાડીને અભુગતું કીધુરે માંડે સર્વસ્વ હરીને લીધુરે; ૧
 બેહેની તેં એ શું કીધું કામરે કાઢાં ગયોં માહરો આતમારામરે,
 વરજી હવડાં હુતા માહરે પાશરે માંહોમાંહે કરતાં હુના હાસરે; ૨
 વરજી ગુપ્ત થઈ કાંઈ પિઠારે? માહારા હદે કમલમાં બિઠારે,
 ઓપા ધાધ ધાધ ઠામ ઠામ ભુએરે અતિ આકંદ કરે નિ ધણું રૂએરે; ૩
 હારે માહારો કંથડો મલે તો છુરે નહિકર વિષકું ગોળાને પીધુરે,
 હુંતો કરીશ આત્મનો ધાતરે સખી! સત્ય જાણુજે વાતરે; ૪
 મિતો વર વિના નવ્ય રિહિવાયરે હુને ક્ષણ વરસાં સો થાયરે,
 માહરા કાણુ જન્મની કરણીરે હું તો સ્વપ્નાંતરમાં પરણીરે; ૫
 તારે વક્તી બોલી ચિત્તભેખારે બાઈ રૂડી તાહરી ભાગ્યની રેખારે,
 તું તો પરણી સ્વપ્નમાં જેહનેરે હું તો સાચે પરણાવું તેહનેરે; ૬
 હું તો ચિત્રવિદ્યા સર્વ જાણુરે ત્રેલોક્ય લખીને વિખાણુરે,
 તેમાં તાહરો વર જે હોયરે તેહને આણીને આપું સોયરે. ૭

કડવું ૨૦ મું

રાગ મારૂ:

અરે દેખાડીને દીધો દંડ પાઈ વિધિ નિ પાડું પડે,
 પતિ વિના સ્ત્રી મૃત સમાન પતિ વિના નવ્ય પામે માન; ૧
 પતિ વિના નવ્ય રહે વહેવાર પતિ વિના નિદે સંસાર,
 પતિ વિના મંદિર તે કૂપ, (પતિ વિના નવ શોભે રૂપ). ૨
 પતિ વિના નવ્ય ચાચે ધર્મ પતિ વિના નામ રહે ઘટ શર્મ,
 પતિ વિના નવ્ય જાણે કાળ પતિ વિના લોક બોલે આળ; ૩

પતિ વિના પુત્ર તો નવ્ય થાય પતિ વિના વહુ નવ્ય લાગે પામ્ય,
 પતિ વિના પહોંચે નહિ હામ પતિ વિના જાણે નહિ નામ; ૪
 પતિ વિના લલુપ કામ્યની ચંદ્ર વિના જેવી જામિની,
 પતિ વિના પિહર નહિ માન પતિ વિના સંસાર તે રાન; ૫
 પતિ વિના નવ જોડે હશી પતિ વિના ચતુરાઈ કરી !
 પુષ્પ હોય નારી શિર જ્યાંહ સકલ તીર્થ ઘેર ખેડાં ત્યાંહ. ૬
 પરમ ભકિત કરવી પત્યતણી પછે ઇચ્છા ધરવી હરી બણી,
 જો આલે તો જાવું સાથ નહીતર બજવા વૈકુંઠ નાથ. ૭
 એવો ધર્મ અબલાનો સહી તે માટેની વાણી કહી,
 એણી પેરે દુઃખ મનમાં ધરી વલતી ઝોખા બોલી ફરી. ૮

કડવું ૨૧ મું

રાગ પરજીઓ.

અરે ઝોખા બોલી છે નિજ વાણ્યરે સખી સાંભલ્યને નિર્વાણ્ય
 કરે વિનતિ જેડી પાણ્ય તેહને મુજને આપોરે આણીરે. ૧
 અરે ઝોખા ચરચર ધ્રુજે દેહરે કીડા સાંભરે કીધી જેહરે,
 તન પીડે પાપી રનેહ તેહને મુનિ આપોરે આણીરે. ૨
 અરે માહરે શું કુલ લાગ્યું અંગરે માહરે થયું કન્યાવ્રત ભંગરે,
 સ્વાનમાં પામી પતિનો સંગ તેહને મુનિ આપોરે આણીરે. ૩
 એનો તરણ દેહ સુકુમારે જાણે કામ તણો અવતારરે,
 એહેવા પામીતી ભરચારરે તેહને મુનિ આપોરે આણીરે. ૪
 અરે નર સંગે સામલવાનરે જેહને કુંડળ સોહીએ કાનરે,
 જેણે પરણીને મહેલી રાણીરે તેહને મુનિ આપોરે આણીરે. ૫
 અરે જેની લટકતી દીશે ચાલરે મુજને પરણી ગયો છે કાલરે,
 જેહને ટપકું કીધું માલ્યરે તેહને મુનિ આપોરે આણીરે. ૬

જેહને પીતાંબર પરિધાનરે મુજને કહેનો ગયો નહી નામરે,
 ત્યારે કયાંથી સરિ મહારે કામ તેહને મુનિ આપોરે આણીરે. ૭
 અરે માહારિ અન વચ્ચ નહિ લાંબ્યરે મુને જોઈએ સરળ સ્વભાવરે,
 ભાથ મધ્ય સમુદ્રમાં નાવરે તેહને મુનિ આપો આણીરે. ૮
 અરે હવાં કરવો કવણ ઉપાયરે મારો પાપી પ્રાણ ન જાયરે,
 મેતો કંથ વિના નાય રિહિવાયરે તેહને મુનિ આપો આણીરે. ૯
 અરે ત્યારિ ચિત્રલેખા કહે વાતરે ઝોખા સાંભળીએ મોરી માતરે,
 વચ્ચો લોહીને અશ્રુ પાતરે તેહને મુજને આપો આણીરે. ૧૦
 દુઃખ રખે જાણે લોકરે સખી શાને ધરિછિ શોકરે,
 હવાં ચિતરે ત્રેલોક્યરે અરે નિશ્ચે રાખો હૃદયે. ૧૧
 માહરે નારદનું વરદાનરે જાણું સકલ સૃષ્ટિનું માનરે,
 તમે હાધડે રાખો સાન કે દિયિત નિર્ભે કરારે. ૧૨
 અરે તમે ગોર પુછ જેહરે તે તો નિષ્કલ ન જાયે તેહરે,
 તમે વાતિ શું રાખો સ્નેહરે હર્ષ મનમાં ધરારે. ૧૩

કડવું ૨૨ મું

રાગ માહ.

ઝોણી પેરે ખોલી ચિત્રલેહા ખાધ દુખ કાં ધરો કોમલ દેહા !
 એહવી વાત લાં નવ કીજે ઝોણી વાતે કાર્ય નવ સીજે. ૧
 વાતે વડાં ન થાયરે ખાધ દુઃખ ધરાં છો તે ફેક,
 એ વાત તો વિરાને રૂઝ પંડશે ત્રિવિધ છે ન્યાંહ લોક. ૨
 કહેરે ખાધ તે કહેવો છિ ને કુણ તેનું નામ,
 કહેરે ખાધ તે વર્ણ કોણ ને કોણ તેહનું ગામ. ૩
 ગામ હામ જાણું નહિ નવ જાણું સિધ્ધને હામ, રપ
 માલીએ જે વરી ગયો જે તેજ પુંજર કામ. ૪

૨૪ ક વિરામ; ન વિરમે. રપ સિધ્ધ; વ તેહનો.

કોલાણ કરી દીકરીએ કીધો મન્ય વિચાર,	
ત્રૈલોક્ય ખાધું લખી દેખાડું પ્રત્યક્ષ વર્ણ અદાર,	૫
સુરનર મુનિજન લખી દેખાડા અને કિનર પક્ષ,	
દશે તો દિગપાલ દેખાડ્યા અશ્વત્થીકુમાર સરથ. ૨૬	૬
મન્દ્ર સદન ત્યાં હાં લખી દેખાડું અને વૈકુંઠ લખીડું જેહ,	
પાતાલ ને મૃત્યુ લોક દેખાડ્યા રવર્ગ દેખાડું તેહ.	૭
નિશા માંહાં નાગ લોક લખીઆ અનિ પ્રત્યક્ષ વર્ણ અદાર,	
રાજ કુલી છત્રીસ લખીઆ જે બાણધિપત્ય સાર.	૮
૨૬સ્થાવરની વતી જંગમ લખીઆ હવાં ન રહું કોય,	
આટલામાં દેખાડ સખી તે વર આણી આપું સોયરે.	૯

કડવું ૨૩ મું.

રાગ મોર

તહયાં કોણ રહા અણુ લખીઆં આજો ઓખા ખાઈ અપાર દુખીઆં,

હાલ

અપાર દુખીઆં ઓખાખાઈ તો શું કરવું આજ;	
પછી લખી છે દારકાં શ્રી કૃષ્ણજીવું રાજ.	૧
યાદવ સઘળા લખી દેખાડા જે છે હાખન કોક;	
આટલાં માંહાં કો નથી કહે કામ્યની કર નેક;	૨
તિવારે શ્રી કૃષ્ણજી દેખાડાં વલી કૃષ્ણનો પરિવાર;	
મુત્ર પદ્મન લખી દેખાડાં જે કામનો અવતાર;	૩
ત્યારે ઓખા કિહિવા લાંગી સાંભલ્યું અમિહિની વાત;	
આ અણુસારે મુહુને એહી નાણું વયે છે નાણે	૪

૨૬ કી નથી. ૨૬ આટલું હપરેલ માં

ખરો લખીઆ ત્યાંહાં ચક્રલખીઆ અને ત્રણ લખીઆ ત્યાર
વરણાશ્રમને ચંરાચરણ લખીઆ કરીને મન્ય વિચાર

ત્યારે અનિરૂદ્ધ લખી દેખાડયા ને લખતાં ખેખો તેહ,
 ત્યંવારે ઑખા લખૂન પામી શિખ અંખર દેહ; ૫
 લખતાંમાં તે નિરંખીઓ નિ પ્રેમે માહારો પુર્ષ,
 એ વર મુજનિ આણી આપો હૃદયમાં અતિ હર્ષ; ૬
 અરે! બાઈ! ત્યાંહાં કોણુ જઈ સકે? નિ ત્યાંહાંનો વસમો વાટ,
 સુદર્શન ત્યાંહાં ફરિ પુઠિ નહિ જીવ્યાનિ આસ; ૭
 ત્યાહારિ ઑખા કિહિવા લાગી તું સાંભલ્ય બેહેતી આજ,
 મુજને છે પ્રીત્યજ તાહારી તું કરિ ઓવીસ કાજ; ૮
 આજા લેઈનિ સંચરી આકાશ માર્ગે જાયે,
 ખેચરી ગત્યે સંચરી જાણે નહિ કો નિશા માંહ; ૯
 અંગ ઉલટ અતિ ઘણો ને આનંદ પામી મન્ય,
 સિંધુ ત્રઠ આવી રહી જ્યાંહાં ગોમતી દર્શન; ૧૦
 આગલ જુએ તો નારદઋષિ સાહી બિડા નાક,
 ગોમતીમાં મળ્લન કરિ ત્રિલોક્ય માને હાક; ૧૧
 દેહ પ્રદક્ષણા ચણે લાગિ બાઈ કોહો કાંઈ કાજ,
 તલ્લે શે કામ્ય આંહાં આગ્યાં દ્વારકામાં આજ; ૧૨
 ત્યારિ પ્રશંસા અહેવી હવી મન્ય ગોમતીનું રતાન,
 શ્રી કૃષ્ણજીને ભેટવા આવી ભૂધર શ્રી ભગવાન; ૧૩
 સાચું કિહિરે કામ્યની નિ તાહારિ શું છિ કામ,
 ત્યારિ કર સંપુટ કરી ઉચરી સાંભલોનિ તમે સ્વામ; ૧૪
 બાણાસુરની દીકરી હવું ઑખા સેજ સ્વપન,
 અનિરૂદ્ધ સેજિ વરી ગયો વિદ્વલ થયું તાં મન; ૧૫
 કેહે એ વર મુજને આણી આપો નહિતર કાઢીશ પ્રાણ,
 તિ માટિ હું આહં આવી ઋષિજી ચતુર મુજાણ. ૧૬

ભિચલો.

ઋષિજી ચતુર મુજાણુ જાણી શ્રમ અમારો સાર્થ કરે,
 અનિરૂદ્ધ વિના પાંછી ફરે તો ઑખા ત્યાં નિશ્ચે મરે.

કૃત્યું ૨૪ મું

રાગ પરજીઓ

એણી પિરિ ખોલ્યા નારદદેવ સહિ યુદ્ધ થાશે ત્યાહાં અશ્વમેવ.

ઢાલ

સહિ યુદ્ધ થાશે ત્યાહાં સહિ તે દેવ કૌતક જોય,
ઓખા અતિ આનંદ કરશિ સર્વ સિદ્ધ કાર્ય હોય. ૧
તામસી વિદ્યા તપિ નારદે ભણાવી થાપી તે ત્યાહાં પૃથ,
જારે બાધ તુનિ આવતાં જાતાં ન પડે કોની દૃષ્ટ; ૨
દેધ પ્રદક્ષણા ચણું લાગી સાંભલોની ઝપિરાય,
કદાચિત મુહુને વેલા પડે તો તમો રિહિન્યો સાહાય; ૩
આકાશમાર્ગે સંચરી જેહની આકાશમાર્ગે ગમ્ય,
વેગે વિછેદે ત્યાહાં આવી કૃષ્ણનાં મંદિર રમ્ય; ૪
મંદિર તો શ્રી કૃષ્ણજનાં સાંભલો લોક ઉજેહ,
શુકદેવ કહિ હું પાર ના પામું માહા મનોહર તેહ; ૫
રપકનક મય દોશીસડાં ને રક્ષાટિક મણિના સ્થંભ,
સૂર્યકાંત મણિ ઝલહલે ચંદ્રકાંત મણિ અતિ રમ્ય; ૬
વૈદૂર્યકાંત મણિ માણેક હિરા દોશીસડાં જડાય,
ચંદન કાળના ઓટલા તે બિઠા કરા ઠાર; ૭
પંચ પિરોજ પાટ જહીઆં કનક લીખ્યાં સાર,
ચંદ્રકાંત મણિ ચોક ચોરસાં તલીયા તોરણ બહાર; ૮
એહેવે સુંદર સ્થાનક બિઠો આગલ નૃત્યજ થાય,
વાણી પાન કરે વારેવારે ચોદશ ચમર દલાય ૯
દાસીને નિદ્રા નહિ ને સેવક સઘલા પાસ,
એહેવે સમે તે દામ્યજ બેઠો જેનો પિતા શ્રી અવિનાશ. ૧૦

કંડવું-૨૫ મું

રાગ વિરાડી

- ચિત્રલેખા ચિંતા કરે મનમાંહે દુઃખ અતિ ધરે,
 ૨ જ્ઞાન દૂષ્ટે સહી નારદ સંભારે સમરતાં કીધી સાર,
 ચિત્રમાંહે તું ચિંતા મ આણીશ અમો ઉભા છું બહાર; ૧
 અદૃષ્ટ કર્ણ વિદ્યાઋષિએ લણાવી ને ઉભી તે વીરની પાસ,
 ધન, ધન્યરે તું વીરાધ્ય વીર જાણું, વાણી કરું રે પ્રકાશ; ૨
 થર થર ધૂળે ને શ્વાસ ભરાયે મનમાં કરે વિચાર,
 કહી પિરિ સંખ્યા લેઈ જાઉં શું યાશે પ્રાણુઆધાર ! ૩
 પછે મન દઢ કરીતે સેન્યા લીધી મસ્તક સાર,
 આકાશમાર્ગે ઉત્પતિ ચિત્રલેખા તેણી સાર; ૪

ઢાલ

- અનિરૂદ્ધની ત્યાં સેન્યા લેઈનિ આકાશ માર્ગે જાય,
 સુદર્શન ત્યાં આડે. આઠ્યું અંતરાય તે થાય; ૬
 નારદઋષિ વેગે આવી ઉભા કૈતક જોય,
 'દેવકાર્યે' લઈ જાય છિ જ્ઞતાં ન રાખો કાય'; ૭
 સુદર્શનને મુકાવીને ઉતાવળી થઈ આવી,
 એક પહોરમાં શોણિતપૂરમાં અનિરૂદ્ધને ત્યાં લાવી; ૮
 બાણાસુરના નગ રખોપુ નહિ કહેનો પ્રવેશ,
 અનિરૂદ્ધનિ ચિત્રલેખા લાવિ તે નારદનો ઉપદેશ; ૯
 ઝોખા ખિટ્ટિ કરે ઓરતો હૈડે હર્ષ ન માય,
 અન્ન ઉદક લજ્જનિ બેઠી આણું વરસાં સો થાય; ૧૦
 એહેવે ત્યાંહાં ચિત્રલેખા દીડી આનંદ ઉપજો તત્કાલ,
 દેઇ પ્રદક્ષણા ચણું લાગી માહારી કરી સંભાલ; ૧૧

મનરંગે ત્યાંહાં વાસ પુરોનિ અનિરૂદ્ધ તેડી આણી,
ઓખા ને ચિત્રલેખા નારદ ચોંચું કો નવ જાણે; ૧૨

કડવું ૨૬

રાગ માઝરૃ ૨૭

વલી વલી ઓખા કહે રંખેરે ખાધ કો લહે
શે'ને આવ્યો છે આપણેરે.

દેશી ફેરૃ ૨૮

શયને આવ્યો આપણે જાણશે જાં આવ્યો રાય,
ધહાં બિહાં કો નવ જાણે એહેવો કરોનિ ઉપાય. ૧
વલતી ચિત્રલેખા એણી પિરિ બોલી ચિંતા ન આણશે ચિત્ત,
અહિંઆં બિહાં કરો લીલા કોમલ તમારો કંથ. ૨
તેણે સમે ત્યાંહાં અનિરૂદ્ધ જાગ્યો જોયે તો વિપરીત,
અસુરતણાં વાજાં શ્રવણે સાંભલી યધ રહ્યો ભયભીત; ૩
આ સુંદરી તો કોહોની કહીએ આ તે કોહોની દાસ ?
ચિત્ત ભ્રમ થયો રાય મન વિમાસે હું આવ્યો કોહોને અવાસ? ૪
વલતી ચિત્રલેખા એણી પેરે બોલી સાંભલો સ્વામી વાત,
સત્યારથ ત્યાંહાં અમો કહું રંખે કરતા ધાત; ૫
આ ખાણાસુરની દીકરી ઓખાને, હવું સ્વપ્ન;
અનિરૂદ્ધ સેજે વરી ગયા નિ થયું વિધિય મન; ૬
કહે એ વર મુજનિ આણી આપો નહિતર કાઢીશ પ્રાણ,
તે માટે તુજનિ ધહાં લાવી, તું છાં ચતુર સુજાણ; ૭
તે માટે તહમે વરોનિ એહને, એહ તમારી નાર,
એવાં વચન ચિત્રલેખાએ કહાં તેણે વારૃ ૮

૨૭ ક, લ રાગનું નામ નથી ૨૮ ક, લમાં દાસ છે પણ તે ખિન્ને
આવ્યો પછે આપણોરે એ લીટીની પહેલાં.

વલતો અનિરૂદ્ધ ઁણી પેરે ઐલ્યો ન જાણું કુલ કામ !
 અબજણે હું કહેવી પેરે પરણું હદે વિમાસી જોય; ૬
 વલતી ચિત્તલેખા ઁણી પેરે ઐલી તાહરા બાપના બાપના વિર,
 જાણુવતી રીંછડી નિ પરણ્યા જમને તેને ઘેર; ૧૦
 સોલ સહસ્ર ત્યાંહાં એકસો કન્યા નરકાસુરની વરીઆ,
 કાણુ જાણે તેહની જાત લાત ન્યાત ન જાણું પરીઆ; ૧૧
 'કટ પાપણી ઁથું ઐલી હયડાં ઉડી જાશે,
 છાલ્યે દાવે સોળ સોગડી સઘળા કાચી થાશે;' ૧૨
 ચિત્તલેખા કહે કહી દેખાડું એહેના કુલની ક્યાત,
 સાત પેઢી લગી હું જાણું છું પૂર્વજ કેરી વાત; ૧૩
 એના પૂર્વજ પૂર્વે પ્રાદા વિષ્ણુ લક્ષ્મીના લાવ,
 તે માટે હું કહી સંભવાવું પછી ન થાયે રાત; ૧૪
 હિરણ્યકશિપુ નરહરી વિહારો તેહ તણો પ્રહલાદ,
 તેહ તણો વિરોચન-વાર ૩૦ સાર્યાં વિષ્ણુનાં કાજ; ૧૫
 તેહ તાણું^{૩૧} વલી કહી દેખાડું રામને નામે રાચ્યો,
 તેહને આંગણે તારો પિતા જયક થઈને મચ્યો; ૧૬
 તેહને શતપુત્ર માંહે મોટો બાણાસુર બલીઓ,
 મહાદેવે પુત્ર કેરી થાપો અકલ ન જાયે કળાઓ; ૧૭
 તેહેની તનયા ઐખાખાઇ ને લાધ્યું ત્યાંહાં સ્વપન;
 સ્વામી સેન્યે વરી ગયો નિ વિહવલ થયું ત્યાં મન; ૧૮
 વલતો વીર ઁણી પિરિ ઐલ્યો સાંભલ જી તું સુધું,
 માહા નિદ્રામાં પોઢો હુતો ત્યારે^{૩૨} મુજને સપનાંતર દીધુ; ૧૯
 હું જાણું બાણાસુરની તનયા ઐખા તેહનું નામ,
 તે સંઘાતે કીડા કરું છું શોણિતપુર ત્યાંહાં ગામ; ૨૦

૨૬ ક, લ, કામ. ૩૦ લ સાર્યાં; ક કહીએ દેખાડું, ગ તેહતણું કુલ
 કહી, ૩૧ લ માં નથી.

હવે મનના મતોરથ પોહોત્યા માહરા મન્ય આણી પ્રેમ,
વલી વલી તુજનિ પૂછું છું તું છું કુશલી લેમ; ૨૧

માંધર્વ વિહિવા ત્યાંહાં કીધો પરણ્યાં અનિરૂદ્ધ નાર,
ઝોખાને ચિત્રલેખા અનિરૂદ્ધ વર્ત્યો જેજેકાર; ૨૨

એમ કરતાં બહુ દિનજ પળીઆ કારણુ ન જાણે કોય,
એકવાર ન સમે માલીએથી તાંબુલ પડીઓ સોય; ૨૩

તે દેવનિ સેવક સર્વે મનમાં કરે વ્યયાર,
ચાલો આપણુ રાયનિ કહીએ જૈનિ ત્યાંહાં નિરધાર; ૨૪

સંભળાવીએ રાયનિ નહિતર ચઢસિ રીસ,
જે જાણુ ન કીજીએ તો કરે આપણુનિ રીસ; ૨૫

સંભા પૂરીનિ જિઠો જાણાસુર જેહેવો કૃતાંત કાલ,
આવીનિ પરણામજ કીધો અક્ષેક્ષત રખવાલ; ૨૬

એકાંત બેસીનિ સંભલાવ્યું સ્વામી સાંભલો વાત,
સત્યારથ ત્યાં અમો કહું છું રખે કરતા ધાત; ૨૭

આટલા દીવસ અમો કિહિતા નોહોતા કરતા બેઠા લાડ,
અંતઃપૂરમાં કોયક છોકરો કરે છે વણસાડ; ૨૮

વચન એહેવુ સાંભલીનિ બીડી માથે ઝાલ,
ચાર લાખ ત્યાંહાં વીર મોકલા માહા મોટા વિકરાલ; ૨૯

નાહના વિધ્યનાં આયુધ મોહોટા જુગારવ અપાર,
હયતણા હિસારવ થાયે માંહે ગજતણા નહિ પાર; ૩૦

માંહેમાંહે પિરિ બોલે આહાં લગી કોણુ પલીઓ,
ન હોયરે એ નાહનો કુચર અતલી બલ ત્યાંહાં બલીઓ; ૩૧

કુલાહલ ત્યાંહાં શ્રવણે સાંભલી અનિરૂદ્ધ આશ્ચર્ય થાય,
સ્વામીની આજ્ઞા લેખનિ ઝોખા જેવા જાય; ૩૨

કડવું ૨૭ મું

રાગ સૌરઠી ૩૨

કામ્યનીએ જ્યારે કટક દીઠું અને ચર્ધર નિરાશ;
 અરે! દૈવ! તે આ શું કીધું હુને હુતી મોટી આસ;
 હવાં કયમ વહશારે સ્વામી! કોમલ મારા કંથ? આંચલી.
 આજ અમો લીલા કર્શનિ એ શું હવું રે અકાલ,
 કષ્ટ કરીનિ પામીઓ હવિ રક્ષા કરોને ગોપાલ; ૧
 ધાડે કળે પામીઓ એહવો મદનમોહન કંથ,
 સ્વામી કયમ સહી રહે મુજ રાંક વીર રતન! ૨
 આળોટે ત્યાંહાં અવનિ ઉપર રૂદન કરેરે અપાર,
 બોલાવિ બોલે નહિ ને નયને વેહેજ ધાર; ૩
 વલી જીઠી બેઠી થાયે ને વદન વિખાણે વીર,
 તીવ્ર બાણ જ્યારે છૂટશિ કયમ સહસિ કોમલ શરીર; ૪
 માહરા પિતાને જાણ થયું ત્યાહરિ કટક મોકલ્યું પ્રૌઢ,
 પાપી બાપે કાંઈ ન જાણ્યું બાણાસુર તે મૂઢ; ૫
 વક્ષતો વીર એણી પેરે બોલ્યો એ કાલાવાલા ફોક,
 એ સાથે એહવું યુધ કરે તે જીએ સુરનર લોક, ૬
 અરે સ્વામી તમો હાલે હાથે આયુધ નહિ ત્યાં એક,
 ચાર લાખ ત્યાંહાં વીર મોકલા એના સહિત અનેક; ૭
 અખલા હું તુજનિ કહુંનિ માહારં આયુધ ઓસાન,
 દાર તણી ભોગળ કાઢીનિ લેઉ સર્વના પ્રાણ; ૮
 અજાતણાં શત યુધ મલે અને પ્રગટે કેસરી એક,
 એને પ્રાકમે શું હોયે વનિતા જોને વિવેક; ૯
 અખલા હું તુજનિ કહું તું ત્યાંહાં ગેહલી જાણ,
 કે મરીશું કે મારીશું પણ નહિ મેહેલું મુજ માન; ૧૦

વનિતા વાણી સુણું તું માહરી જો તું કરી વિચાર,
તાહારે આપે ચાર લાખ મોકલ્યા માહારે મન તે ચાર; ૧૧
એમ કીધે નવ્ય છૂટીએ એ કાલાવાલા ફેક;
અમો એહેવાં યુધ કરે જો જીએ સધલા લોક; ૧૨
અનિરૂદ્ધ મરડીને નીસરે ઝોખા સાહે હાથ,
હું તુજનિ જવા નહિ દઉં સુંદર માહરા નાથ; ૧૩

કડવું ૨૮ મું

રાગ માઝ

ઝોખાએ નારદ ત્યાં સંભાર્યા ને આવ્યા તાં તતકાલ,
દેધ પ્રદક્ષણા ચરણે લાગી માહારી કરી સંભાલ; ૧
આશીરવાદ ઋષિ નારદે દીધો સૌભાગ્યવતી ઝોખાખાઈ,
લલો લલો પ્રદુમનનો કુંવર ચિરંજીવ અનિરૂદ્ધ લાઈ; ૨

હાલ

લલો લલો પુત્ર પ્રદુમનનો માહાવીર વિકરાલ,
ખાણાસુર વીર મોકલ્યા આણે તેહનો કાલ; ૩
તાહરો પિતા મહા પૂર્વે પ્રાદ્યો વૈકુંઠ કરો નાથ,
અંતરીક્ષ માર્ગે અમો જોઈ છું શા વાવરો છે હાથ; ૪
વીર વિક્રાળે ભોગળ લીધી કોપ કરીને ધાય,
મારી કટક સર્વ કટકા કીધું કોપે નાહા જાય; ૫
અંગ ધૂજે ને કાંઈ ન સૂઝે આવ્યા રાયને પાશ,
શું ખાણાસુર ખેસી રહા છે કટક કીધું સર્વ નાશ; ૬
એક છોકરો આવ્યો છિ તેહના દાલા પાણ્ય,
તણ્ય લાગનું કટક માર્યું એક રહ્યું નિરવાણ; ૭
વલતો ખાણાસુર એણી પેરે ખોલ્યો તમે શું મોહો લેઈ આવ્યા,
જે કો ત્યાંહાંથી પાછા ફરીઆ તલ્લણ પ્રાણ છોડાવ્યા; ૮

વલતા વીર ખીજા મોકલ્યા ખટ લાખ બલવંત,
 અંતરપુરમાં કોયક છોકરો આણો તેનો અંત; ૯
 એક તણું ત્યાંહાં ઓસડ બે ને બેતું ઓસડ ચાર,
 ચાર તણું ત્યાં આદજ કહીએ વીર મનાવ્યા હાર; ૧૦
 અંગ સનાહ હાથે હથરોટ! મુગટ ટોપ સંધાત,
 સેના સહીત વીર સંચરીઆ થયો રાય રક્ષીઆત; ૧૧
 ઘણા દીવસ થયારે બાલક હવાં તું ક્યાંહાં જાય ?
 બાણતણાં આકર્ષણ નાંનડીઆં તિ તે કયમ ખમાય ? ૧૨
 અનિરૂદ્ધ પર બાણજ વરસે નાહનાં વિધનાં અસ્ત,
 તે આદે કો પાર ન પામે અહેવાં વાગે શસ્ત; ૧૩
 આયુધ મૂકે અનેક વિધનાં માહા તીવ્ર જે બાણ,
 ત્યાંહાં થકી એહેવો બેઠે છે જાણે ઉગ્યો ભાણ; ૧૪
 અનિરૂદ્ધ ત્યાંહાંથી એહેવો વાધ્યો મારી પાડ્યા કોડ,
 તેહને બાણે તેહજ માર્યા કહે કવિતા કર જોક; ૧૫
 અંગ દૂરજે કાંઈ ન મૂકે આવ્યા રાયને પાશ,
 શું બાણાસુર બેસી રહ્યા છો કટક થયું સર્વ નાશ; ૧૬
 એક છોકરો એહેવો આવ્યો છિ તેહેના કાલા પાણ્ય,
 ચાર ભાગનુ કટક માર્યું એક રહ્યું નિર્વોણ્ય; ૧૭
 આયુધ પાખે તે વઢે છે ભોગલ લેઈનિ ભડીઓ,
 ન હોયરે એ નાહનો કુંચર અતલિ બલ ત્યાં બલીઓ; ૧૮
 અમે જે આયુધ નાખું છું બેઠો સામો સહાય,
 તે બાણ સાહી અમ ઉપર નાખે પ્રાણ અમારા જાય; ૧૯
 વલતો બાણાસુર એણી પેરે બોલ્યો ગયા હુતા બલ પાખી,
 શા માટિ તમો પાછા વલીઆ શેં વઢ્યા તમો સાંખી; ૨૦
 શા માટિ તમો વંદીઆ કહોનો સગો સુણીજે
 સ્વામી ત્યાંહાં લગણુ પગલાં કીજે ઘેર બિહાં શું કીજે; ૨૧

વલતો બાણાસુર એણી પેરે બોલ્યો કાણુ છિં સપરાણો,
વડી વારનો કટકજી મારે કાણુ રાય! કાણુ રાણી! ૨૨
ત્રેલોક્ય માંહે નામજી માઈ કૌભાંડ સાંભલ આજ
એણે છોકરે નીચું જોવરાવ્યું ધિકય, ધિકય માઈ રાજ. ૨૩

કડવું ૨૯ મું

રાગ પરજીઆ

કૌભાંડ 'કહે છે તું સાંભલ્યની રાજા કહું એક સાચો મર્મ',
એણે એક યોધે દશલાખ માર્યા તેણે ન રહ્યો આપણો ધર્મ; ૧
સત્વર થઈને સૈન્ય મંભાલો બિહાનું નહિ કામ,
દશ દિશા ઝીતી યશ લીધો એણે છોકરે બોલ્યું તાહાઈ નામ; ૨
રાય પૂર્વે મેં તને પ્રીછવ્યો' ત્યો તારિ અહંકારે થયો અધ,
અહંકારે લંકાપત્ય કરો રણે રોલ્યો રામ દશકંધ; ૩
અહંકારે કૌરવ પત્ય કરો જે રાય દુર્યોધન,
શત ભ્રાત સાથે રણ રહ્યાં રાણીઓ રઝળી વન; ૪
અહંકારે અભુત આચર્યા તે સાંનિધ્ય શ્રી ભગવાન,
ઉઠ્યાકુલી લગે હું અવતર્યું (?) અભુત ઉતાર્યું માન; ૫
પહેલું રથલ પૃથ્વી વિષે પ્રતાપ તાહારો પ્રશસ્ત,
આ સમે અવલોકતાંમાં તારો ઉદે પામ્યો અસ્ત; ૬
અરે દેવ, દૈત્ય, ખવીસ, રાક્ષસ, ભૂત, પ્રેત કે ચક્ષ,
એ બાલક સાઈ જલ નહિ એણે યોધ માર્યા લક્ષ; ૭
સ્વર્ગ મૃત્યુને પાતાલ મધ્યે કહેવાતો તું એક,
આજ તણ વત તુજને કર્યો છોકરે વાલ્યો છેક; ૮
એહવું સુણીને રાજા વિરમે પામ્યો ગર્ભ શુદ્ધને સાન,
શિયિલ અંગ દેખી રાયનું પછે બોલીઓ પરધાન; ૯

- એક આશ્ચર્ય મુજને લાગે છે એહ અસંભવ વાત,
 એક ભોગલે સર્વ માર્યા એણે કર્યો માહા ઉત્પાત; ૧૦
- તમે હવાં શું હારો છો હૈયે ખલતણા સુત બાણુ,
 આજ વંદન નિરખતાં મુજ નથી રહેતાં પ્રાણુ; ૧૧
- કૌલાંડ વાણી ઉચરે પ્રાક્રમ તારં પ્રચંડ,
 એ સસા ઉપર સિંહ કશો ધરવત શત ખંડ; ૧૨
- એ બાલકને બાંધીને લ્યાવું એહમાં તે કેટલું કામ,
 આ શોણિતપૂરના સુભટ કંઈ મુખે આજ ટાલું શ્યામ; ૧૩
- ત્યારે રાય રલીઆત થયાનિ આખ્યા સર્વ શૃંગાર,
 તું તો માહરો વડ બાંધવ કહીએ આ સર્વ તારો બંડાર; ૧૪
- બાળો વીરાં તમે વ્રેગે કરીનિ કરી આવો શુભ કામ,
 વર્ધામણો વહેલી મોકલજો પેલા શત્રુનો ફેડી હામ; ૧૫
- વચન શીષ ચઢાવીને ઉઠ્યા કૌલાંડ તેણી વાર,
 સેના સંઘલી સંજે કરાવી તેહની શોભાનો નહિ પાર; ૧૬
- માહામોહોટા ગજ ગેહવર સરખા મહગંભિત જે કહેવાય,
 હિરા જડિત અંખાડી જલકે તેહનિ ન્યોતિ રંધિ ઢંકાય; ૧૭
- સુર્યવંશી ને સોમવંશી પાખરીયા કેકાણુ,
 મોહોડે મોતી પસેયાં વલી રતન જડિત પલાણુ; ૧૮
- એહેવા અશ્વ દોરી આગલ ચલાવ્યા તેનો ગણતાં નાવિ પાર,
 અનેક ખાલખી રથ સુખાસન તેણે સુભટ થયા અસવાર; ૧૯
- દક્ષિણ દેશનો હાંથી મોટો તેણે શોભીતા શૃંગાર,
 મેઘાડંબર છત્ર ઢંખકે તેણે પોતે થયા અસ્વાર; ૨૦
- નિશાનિ નિર્ધોષ વાજે શરણાધરો રણતૂર,
 ચતુરંગી સેતા તરવરી તે જાણીયે સાગરપૂર; ૨૧
- નાદ્ય ગોલી બીણુ બહુ વિધ કરતા કરતા મારોમાર,
 જધનિ હુક્યા પેલા માલીઆ સનમુખ આખ્યા કરે વિચાર; ૨૨

જે સ્વામી તમારા ચિત્તમાં આવે તો કંઈ વિનંતિ ઓળે;
ચિત્તલેખા દારકામાં લેધને જાય તો સિદ્ધ પામે સર્વ કાળે; ૨૩
એહવું કહેતાં એમિ લાગ્યો ચઢી અનિરૂદ્ધની રીસ,
ચણું કેરી આંગલીથી નવાલા લાગી શીષ; ૨૪
સંત્રામે સન્મુખ ન રહું તો હાજો માહારો વંશ,
ખાણાસુરનિ અમો માંડે જ્યમ કૃષ્ણે માર્યો કંસ; ૨૫

ઉચ્ચલો

ચાલ દ્રોહ

હાકે મારી ઉઠીઓનિ અતલિ ખલ વીર,
ખર્વત પડછંદા વાજે ન રહે મન ધીર; ૨૬
આકાશવાણી અહેવી હવીરે શું જુઓ છો સુર;
શસ્ત્ર પુને ભેદે નહિ ને મારી કરે તું ચુર; ૨૭
ભોગલ કર મધ્યે લેધનિ પછે ઉઠ્યો ખાલ,
ચોધ સર્વ જોઇ રહ્યા જેહને ખુટો કાલ; ૨૮
ભોગલ નાંખીને એણે વાલ્યો ત્યાં સંધાર,
કોપીઓ કૌભાંડ ઉપર કરે મારો માર; ૨૯
કૌભાંડે તેડાવીઆ સેનાપતિ જે ત્યાં સર્વ,
યુધ કરવા તણો જેહને હુંતો ઘણો ગર્વ; ૩૦
મારવો છિ એકનિ તેમાં શું જુઓ છો ખૂર,
સહુ મલીનિ ત્રુટિ પડો કરો મારી ચૂર; ૩૧
કૌભાંડે ખાણુ વૃષ્ટિ કરી ત્યાંહાં અપરપાર,
નાલ્ય ગોળા ગુજનાં દે છે સખલો માર; ૩૨
આશરો અંખા તણો મેં દેવ સર્વે સહાય,
રાખનારી રાખશે તેને માર્યો કુર્મ જાય; ૩૩
હાથી હલકારે એહવું ધરે છે મન માંડે,
એટલે અનિરૂદ્ધ આવીને ત્રુટી પડે છે ત્યાંહ; ૩૪

ઉછલીનિ ગદા મેહેલી હાથીનિ ત્યાં શીષ,
 નાઠો મદગલિત ત્યાંહાં થકી પાડીનિ બહુ ચીસ; ૩૫
 પલી બીજી ભોગલે બાંગ્યા છે ત્યાંતો ચર્ણુ,
 હાથી તે હેઠો પડ્યો નિ રાય રહ્યો તે ધર્ણુ; ૩૬
 કોપ્યો અનિરુદ્ધ પછે આણી મન્ય ગર્વ,
 નાઠો કૌભાંડ પછે સૈન્ય નાહું સર્વ; ૩૭
 સારે વિચારીને વીર રહ્યો હવિ કયમ મરાય,
 સિંહના મુખ આગત્ય શિઆલ નાહું જાય, ૩૮
 નાઠા ભાગ્યા જોધા આવ્યા આવ્યા સહુ ઘેર,
 સુભટપણુ એ શું લહે સિંહુઆની પેર; ૩૯
 આવ્યો કૌભાંડ પોતે જ્યાંહાં બિટો છે રાય,
 હૈયે હોલી બલી રહી હવે શો કરવો ઉપાય; ૪૦
 ત્યારિ દીઠો બાણાસુરે નિ ઉડી છિ ઝાલ,
 કહે તો એહને બાંધી લ્યાવું તુજ આગળ બાલ; ૪૧
 કૌભાંડ ત્યાંહાં બોલ્યો નહિ નથી રહી ગત્ય,
 સ્વામી હું તો ગયો તો ભૂલ્યો શુદ્ધ નિ મત્ય; ૪૨
 ભોગલ મારી એણે પાડ્યો બહુ ત્રાસ,
 સ્વામી એહને જીતવાની મૂકી ઘોની આસ; ૪૩
 શૂંગાર કરીને જે ગયા'તા વઢવા બ્રાત,
 શોકસાગરમાંહે એક તો શું પૂછો છો વાત. ૪૪

કડવું ૩૦ મું

રાગ પરજીઓ

બાણાસુર ત્યાં પોતે જાય કટક સધલું પુઠે પલાય,
 અનેક આયુધ ખડગનિ ગદા મુર્જર ભોગલ વીધે ત્યાં સદા; ૧
 તીવ્ર બાણો બાયા ભરી ચાલ્યા સુભટ સહુ વેગે કરી,
 થયો કટકમાં ભેલાભેલ એમ પડ્યા જ્યમ કાપે કેલ; ૨

- એમ પડ્યા બાણે વૃક્ષ સમૂલ લાગે પંચ શબ્દ રાણુતર,
એણી પિરિ યુધ કરિ અવશ્યમેવ અંત્રિક્ષ બુએ રૂપિ નારદ દેવ; ૩
- હવડાં દારકાં બેઉં તતખેવ શ્રીકૃષ્ણનિ દ્યાવું અવશ્યમેવ,
રખે ખીહીતો તું ત્યાં ખાલ; કટક સર્વનો આણે કાલ; ૪
- તાહારે યુધે અસુર કંપે ધણું ધન્ય ઉદર તુજ જનુની તણું,
ખાણાસુર ઉપર ભોગલ પડી અવની ઉપર ગયો રડવડી; ૫
- ભાગ્યો રથ કડકડી પોહોર પુઠે ઉઠો ધડહડી,
ખાણાસુરનિ વાગી સાંગ આચીંતી આવી ગઈ અંગ; ૬
- રાયનિ વાગી નિસરી ગઈ ખાણાસુરનિ વાચાં રહી,
પોહોર પુઠે સુધ્યજ થઈ વલી રથ ઉપર બેઠો જઈ; ૭
- ભાગો રથ કડકા થયો હવડાં પ્રાણ અમારો ગયો,
પહેલો બોલ એહેલો શિ નવ્ય કલો જેકો બલીઓ આવી રહ્યો; ૮
- રાયે મન્ય વિમાશ્યુ વલી બેઠા પ્રધાનને રાજા મલી,
આ વાત ન જાણે કોણે કલી આણી વાર ત્યાં જીવ્યા રહી; ૯
- એહેને આપણ કીજે એમ નાગપાશ બાંધીને જેમ,
કોલાડ કહે વાતો રમ્ય આપણુ એહેને કીજે એમ; ૧૦
- નાગપાશમાં ગમ્ય માહારી મનમાં વાત વિમાશી કરી,
નાગપાશ બંધન કરી પછે આદ્રણીયે જાશે મરી; ૧૧
- એહેને કરવા ઘો અનુપાન, એણી પેરે બોલ્યો પરધાન,
કો મોટાનો છે રે ખાલ સાંભળનિ સાચું જૂપાલ; ૧૨
- નાગપાશ ત્યાંહાં બાંધ્યો વીર સાસો કરી રહ્યો શરીર,
ઓખા બેઠી પાડે ચીસ અનિરૂદ્ધનિ દે છે આશીષ; ૧૩
- ચિરંજીવી મારા ભરથાર પાખી બાપ કરે છે પ્રહાર,
દોહીલું બાણે એક લગાર સંસારમાંહે સ્વામી સાર; ૧૪
- “ઓખા તું કાં ગામે દુઃખ કાલ મુજને યારો સુખ,
તાહરો સસરો વૈકુંઠ ધણી સાર કરે સંસારજ તણી.” ૧૫

અનિરૂદ્ધે ઇશ્વરી સંવરી નાદના વિધની સ્તુત્યજ કરી,
તે કહું ગુણ વિરતાર સુણતાં દુખનો પામે પાર. ૧૬

કડવું ૩૧ મું

રાગ વિરાડી૩૪

આઘ મહિષાસુર મર્દિની સકલ દેવનો ગુણ વધની,
રક્ત ખીજનું શોણિત પીધ ચંડમંડ તે વાહન કીધ; ૧
ધુન્નલોચન તું ધંધોલ શુંલનિશુંલ તેં રણ રગદોલ,
મધુકૈટભ પમાડ્યો મોહ એકવાર મુજ સાહામું જોય; ૨
અનેક દૈત્ય તિં માર્યા જેહ, કહેતાં પાર ન આવે તેહ,
અસુર સર્વ છંડાવ્યા કામ દેવ સર્વના કરવા કામ; ૩
તુ સાર માહારી કરને સોય નહિતર અબલા સાહામું જોમ,
તું કાલકા નિ તું તોતલા કોટી સૂર્ય સશી વાધી કલા; ૪
તું બ્રહ્માણી હંસા પ્રૌઢ વૈષ્ણવી તું ગરૂડાશ્વ,
ઇન્દ્રાણી ઐરાવત તેહ અરે સાર મારી કરનિ દેહ; ૫
આઘ તુ મન્ય વિચારે સોય નહિતર અબલા સાહામું જોય,
સ્તુત્ય કરતાં આવ્યાં ઇશ્વરી શિં પુત્ર મેહેલ્યો પરહંરી; ૬
ઇશ્વરીએ ત્યાં ચાપ્યો પુત્ર ગર્વ માટે જાણિ ધર સૂત્ર,
કાલ્ય આવશે છપ્પન કોડ લેઈ જાણિ તને બંધન છોડ; ૭
એમ કહીનિ ઇશ્વરી ગદ્ય અને દારકામાં સિદ્ધજ ચંઈ,
પ્રદ્યુમન બલભદ્ર બલીઆ તેહ કૃષ્ણનિ મંદિર આવ્યો તેહ; ૮
એમ કહે દારકાનો રાય ભલે પધાર્યા મુજને સાહાય,
પ્રદ્યુમન કહે એ શો કોપ થયો અનિરૂદ્ધનિ કો હરીને ગયો; ૯
એ મોહોટું કર્મ દારકામાંહાં ચયું પુત્ર પલાયો હવાં શું રહ્યું,
તું સેવકની વારિ ધાય ભક્ત વજ્રલનું ખિરદ કિહિવાય; ૧૦

પોતાની પુત્રની કો હરીનિ જાય તમારા મનમાં દયા નવ થાય,
કૃષ્ણ કહિ તમે સ્વાતિક સુણો અમ આગલ બોલ બોલો ધણો; ૧૧
ગાંજ્યો નહિ જાય પુત્ર આપણો કો નહિ રાખે સુતની ધણો,
આહીંથી સેવક મોકલો બહુ ભુવન સ્થાનિક સાધનો બહુ; ૧૨
શોધી લાવો સુતનો ઠામ પછી આપણુ તે કીજે કામ, ૧૩

કલ્પું ૩૨ મું

રાગ સારંગ

અરે કમલા તો કલ્પાંત કરેને સાંભલો સારંગ પાણુ,
આજ પ્રાણુ અમો તજશું કે પુત્ર અમારો આણુ ૧
આજ પ્રલુભન દુખીઓ યધ બેઠો હૈયડે દુખ ન માય,
એકજ અનિરુદ્ધ પુત્ર પાખે પ્રાણુ અમારા જન્મ; ૨
રૂક્મણી ત્યાંહાં વસી રૂદન કરિછિ કામ્યની હવાં કયમ રહેશે ?
વિષમ ઠામ રાખો, હથિ કોણુ કિહિશિ ભુખો તરશે ! ૩
અરે જાદવ શું બેસી રહ્યા છો એ કોણુ તમારો ધર્મ,
આજ દૈવે દુખણી કીધી એ કરિછિ માહારૂં કર્મ; ૪
અન્યો અન્યે અગલા બોલે અમો જૂદર શું ભડીએ,
પરમેશ્વરે જે પુરૂષ સજ્યાં હોય તો ત્યાં જઈને વઢીએ. ૫
સ્વામી ભક્ત વત્સલનું ખિરદ તમારૂં, ગોરનો આપ્યો તન,
સંદીપનની સંતોષીઆ તમે સંતોષો માહારૂં મન. ૬
સાગરમાં હાથી શોધી કાઢો બોલે મેહેલ્યો બોલ,
ગોરાણીનું મન મનાવ્યું એહેવો તું ગોપાલ. ૭
છપન કોડનિ ચિંતા પેડી છે એટલિ નારદ આગ્યા,
મૂળ અરચા બહુ વિધ કીધી નારદ ઋષિ વધાવ્યા. ૮
ઋષિ પ્રત્યિ તાં એણી પેરે બોલ્યાં શો અપરાધ અમો કીધો !
આજ અમારો પુત્ર અનિરુદ્ધ કોણુ હરીને લીધો.

વલતા ઋષિ એણી પિરિ બોલ્યા અથવા આણે પ્રેમ,
જ્ઞાન દષ્ટે અમો બેઠું છું તાહારો સુત છિ કુશલક્ષેમ. ૧૦

કડવું ૩૩ મું

રાગે મારૂ

કાણે સુત કીધો હરિ, હણું રખે પમાડ્યો હોયે મર્ણ,
એ ત્યાં માયા કો ખેચેરી અન્નિક્ષથી કોય લેઈ ગયું હરી; ૧
એ ત્યાંહાં વાર્તા કહી ન જાય માતપિતાનિ દુઃખ ન માય,
પ્રદુભનજી વિચારી કહે પુત્રતણો શોક મુજતિ દહે; ૨
પુત્ર વિના સુનો સંસાર, પુત્ર વિના ધિક્કય અવતાર;
પુત્ર વિના કરણા નહિ અંગ, પુત્ર વિના નહિ મોક્ષ પ્રસંગ; ૩
પુત્ર વિના પૂર્વજ નવ્ય લહે, પુત્ર વિના કુલ નિશ્ચે દહે;
પુત્ર વિના કો ન પામે નીર, પુત્ર વિના અગ્નિ ન પામે શરીર; ૪
પુત્ર વિના વાહાલું નહિ સોય, પુત્ર વિના કો મુખ નવ્ય જોય,
પુત્ર વિના કો દુઃખ નવ્ય હરિ, પુત્ર વિના સહુ નિદા કરિ;
મિઠા શોક ધરિ છિ જ્યાંહ નારદજી પધાર્યા ત્યાંહ. ૫

કડવું ૩૪ મું

રાગે વિરાડી

નારદ કિહિ છિ રે કૃષ્ણનિ તમે સાંભલોનિ ગત્ય,
માહારે છે પ્રતિજ્ઞા જે નવ બોલું (હું) અસત્ય. ૧
લોકમાં ચાલીછિ વારતા આલીંગારો એહ,
તે ત્યાંહાં મુજનિ નાવડે જાણો સર્વે તેહ. ૨
એક પ્રસંગે હું ગયો તો આપ કંઈક કાળ,
શોણિતપુર એક નગરજી મોહું જાણાસુરનું રાજ્ય. ૩

- તેહેની તનયા ઓખાખાધને લાધું ત્યાંહાં સ્વપ્ન, ૪
અનિરૂદ્ધ તેહેનિ વરી ગયો નિ વિદ્વલ થયું ત્યાં મન. ૪
કહે એ વર મુજને આણી આપો નહિતર કાઢીશ પ્રાણ,
ચિત્રલેખા ચંતની તે બલી ચતુર સુખણ. ૫
બિ ધડીમાં અહીઆં આવી તે દારકા માંહ,
ઓથી ધડીએ લેછ ગઘ તે શોણિત પુર છિ ત્યાંહ. ૬
પ્રાક્રમ તો પ્રેમદાતણાં શાં કહું પરબ્રહ્મ,
ચક્ર સરખું ચૂકચું કો નવ્ય લહો તે મર્મ. ૭
પછે ત્યાંહ લીલા કરે રંગમંડપ પ્રૌઢ,
પાપી ખાપે તે જાણીઉં જે ખાણાસુર મૂઢ. ૮
અનેક વીર પેલા મોકલ્યા લક્ષ તે ત્યાં ચ્યાર,
તેહેનિ પુત્રે મારીઆ તે મનાવ્યા હાર. ૯
અને વલી ખીજા મોકલ્યા ખટ લાખ ખલવંત,
તેહેનિ પુત્રે મારીઆ નિ તેનો આણો અંત. ૧૦
પછે રાય ખોતે ગયો ને ઉતાવલો તે જાય,
તેહેને પુત્રે મારીઆ એ તારો મહિમાય. ૧૧
પછે ત્યાંહાં નાગપાશે ખાંધીઆ પાપીઆ પાપિષ્ઠ,
કારાગ્રેહમાં રાખીઆ નિ તેહેનિ ધણું છિ કષ્ટ. ૧૨
ધડી બિ હું ઉભો રહો તો કષ્ટ કલું ન જાય,
મુજ દેખતાં મારીઆ તે મિ ક્યમ ખમાય! ૧૩
નારદ કિહિ છિ કૃષ્ણનિ તમે સુણો દેવ મોરાર,
તાહારિ તો પુત્ર છિ ધણા ધણો ત્યાંહ પરિવાર. ૧૪
અરે સ્વામી સાંભલો પાલા ત્યાંહાં ન જવાય,
અગિયાર સહસ્ર જોજન જલું ધણા ઘાઘ થાય. ૧૫
ગોવિંદ સમરો ગરુડનિ લેછ જાય તતકાલ,
એક મુહૂર્તમાં પોહોયાડશે સૈન્ય સહિત ગોપાલ. ૧૬

- ગોવિંદ ગરૂ સંભારીઓ આવીઓ તે પાસ,
દેધ પ્રદક્ષિણા અર્થે લાગો સ્વામી શ્રી અવિનાશ. ૧૭
- વિલંબ હવે ત્યાહાં શો કરો કહેતાં નાવિ પાર,
ઉતાવલા પ્રભુ ચાઓનિ ગરૂ ઉપર અસ્વાર; ૧૮
- ખલભદ્ર ભાધનિ સાથે તેડયા પ્રદ્યુમન લીધા મન,
એવી પેરે ચઢીને બેઠા કરી ગરૂ વાહન; ૧૯
- બિ ઘડીમાં આવીઆ ગંગા કૂરે તીર,
કૃષ્ણ હેઠાં ઉતરા નિ ગરૂ પીધું નીર; ૨૦
- પાણી પૂરણ વાવર્યું નિ ત્યાંથી ઉડયા ખેવ;
બિ ઘડીમાં આવીઆ તિ શોણિતપુરમાં દેવ; ૨૧
- બાણાસુરના નગ્રમાંહાં કોણ કોણ રખવાલ,
રાય આગલ યુધ્ધ ગધ આવ્યા શ્રી ગોપાલ; ૨૨
- પાવક ત્યાંહાંથી પરજલો હુતાશનનો તાપ,
ગોવિંદ કિહિછિ ગરૂનિ કાંઈ એક દેખાડો આપ. ૨૩
- પાણી પૂરણ વાવર્યું તે (તાં) પાછું નાખ,
પછે હુતાશન બાપડો (તે) ગયો ત્યાંહાંથી સાક્ષ. ૨૪
- ત્યાંથી અશ્વેરા ચાલીઆ જુએ તો ભૂત પ્રેત,
પાંખે મારી પાડીઆ તેહેને કાધા અચેત; ૨૫
- વલી આધેરા ચાલીઆ તો દૈત્યનો નહિ પાર,
તેહેને ચાંચે મારી પાડીઆ તો ખીજ ગયા રાજદાર; ૨૬
- એક સાંભલ રાજ વિનતિ આવ્યા શ્રી ગોપાલ,
નમી નમી કહે શયનિ જે દારના રખવાલ; ૨૭
- એક પંખી માહા માહોટું ઘણું તે નગ્રમાંહે ન માય,
ઉપર ત્રણ તેજસ્વી બેઠા તેહેની કુંવર કાય; ૨૮
- વચન એહવું સાંભલી વળી મોકડ્યા વીર,
સેના સહિત શૃંગારીઆ પર્વત સરખાં શરીર; ૨૯

અનેક આયુધ લેઈને કૃષ્ણ સાહમાં જાય,
 ગોવિંદ કિહિછિ ગરૂડને કાંઈ દેખાડો જલ કાય. ૩૦
 તેહેને પાંખે મારી પાડીઆ વીર કીધા ચૂર;
 વલી વીર ખીજા મોકલ્યા જે શરામાંહે શર. ૩૧
 કૃષ્ણ કહે જલભદ્રનિ તમે સાંભલો બ્રાત,
 આપણુ એક ઉપાય રચીએ તે રૂડી વાત. ૩૨
 આગલ કીજે ગરૂડને દક્ષિણ પ્રદ્યુમ્ન,
 વામ ભાગે રહો તમો વચમાં રહે આ તંન, ૩૩
 એણી પિરિ જે યુધ કીજે તો એનિ જીતાર્ય,
 જેહની પુકે દવ જલે તેણે તે શું જલ નવ થાય. ૩૪
 ગરૂડ હવે વહેલા યાઓ શું વિચારો મંન,
 કિહિતામાં થયો ઉદિત વિનતા કેરો તંન. ૩૫
 પાંખ વાગી પંખીની ને નાસી ચાલ્યા નાગ,
 અનિરૂદ્ધ આવી ઉભા રહ્યા નિ કીધો શંખ નાદ. ૩૬

કડવું ૩૫ મું

રાગ સામેરી ૩૭

અનિરૂદ્ધ છૂટયો જેટલે બાણાસુરે ધરીયું ધ્યાન,
 વદને દશ આંગત્રી નિ તથાનિ અભિમાન; ૧
 કર જેડીનિ કરિ વિનતિ સમરથ ઉમયાનાથ,
 પરદલ પીડેય મુજને આવીઓ જાદવ સાથ; ૨
 સેવકનિ ભીડે પધારો કરુણાસિંધુ કૃપાલ,
 નગર વીંટયું જાદવે તે સહિત શ્રી ગોપાલ; ૩
 મારિ પાસુ તમમણુ, જહુ સુભટ કરે અતિ સોર,
 તે કારણુ પ્રભુજી પધારો મુજને વીર દેખાડો જોર; ૪

૩૫ ક, લ 'હુ' અમ' ૩૬ ઘ રખે કે છાજા પડો તો નવ જીતાય ૩૭લ સારે.

તમારી ઊપર કરી કૃષ્ણને લગાડું પાય,
 શોણિતપુરમાં આવીએ મુહુને કોડ કૃષ્ણનું યાય; ૫
 કૃષ્ણ પરમેશ્વર સહુ કહિ માહારિ તો શિવ જંગદીશ,
 તે કારણ પ્રભુજી પધારે બલ વાધે શીશ; ૬
 સ્તવન સેવકતાણું સુણીને ઉઠીઆ શિવ રાય,
 ત્રિભોવનમાં ભક્ત માહારો બાણાસુર કિહિવાય; ૭
 નંદી લૂંગી તેડીઆ ને વૃષભ ચઢ્યા મહાદેવ,
 સાચિ તે ખટ મુખ ગિરિસુતા માંહે ભૂતાવલિ તતખેવ; ૮
 અંગ વિભૂતિ સોહામણિ ને ભુજ બહુ વિશાલ;
 મૃગચર્મ આઢ્યું બિહામણું ને લોચન ત્રણ વિકરાલ; ૯
 જટાબુટ સોહામણિ ને તે મધ્ય પાવન ગંગ,
 હાથમાં ડમરૂ ત્રિશૂળ છે આ પાર્વતી અધોંગ; ૧૦
 ઈંડ માલા શોભતી ને કંઠમાં વિપ સાર;
 ભક્તની ભીડે પધારીઆ તે શોણિતપૂર મોઝાર; ૧૧
 બાણાસુરની વધામણી ગર્ભ જે આવીઆ મહાદેવ,
 તેહને આપી વધામણી ઉઠ્યા હૃદય શું તતખેવ; ૧૨
 આવીને ઉભા રહોનિ ચણે નામ્યું શીષ,
 સ્વામી મુજને કૃપા કીધી પાર્વતીપતિ ઇશ. ૧૩

કંડવું ૩૬ મુ.

રાગ મારૂ.

બાણાસુર ત્યાંહાં પોતે જાય આણુ એહેવી ત્યાંહાં કરાય;
 રખેરે કોઈ ઘેર રહેરે:-

હાલ

રખેરે કોઈ ઘેર રહે એહવી દેવરાવી આણ્ય,

બાપ માહરા શો વદો છો એમ બોલે વાણ્ય;

- આયુધ નાના વિધ્ય તંણા તમે લ્યોનિ ઘોડરા વીસ,
પાછી પાની કો નવ્ય કરશે અમે રહ્યા છું શીશ; ૨
- ગરડે પાંખે મારી પાડીઆ તે વીર નોઠા જાય,
એક કહે હલ્યા ! શું નાસો છો ! શીપ ઉભા રાય; ૩
- વકાર્યા પાછા ફર્યા તેહેનું ગંરડ ઉપર ધ્યાન,
આ તે વાહન કૃષ્ણ કંરં (હું તે) ઉતાર (એનું) માન; ૪
- બલભદ્રનિ કાર્તિક વઢિ છિ કો ગાંન્યો નવ્ય જાય,
અસ્ત્ર અન્યો અન્ય વાવરિ શિવ વિષ્ણુનો મહિમાય; ૫
- કાતક ત્યાંથી એહેવો વાધ્યો ગાંન્યો વક્તો વીર,
બલભદ્રજીએ ખાણુ માર્યું શોણિત આયુધ શરીર; ૭
- ત્યારિ મહાદેવજી કોપે ચઢીયા કોપ કરીનિ જાય,
વળી સાહમા આવીઆ વૈકુંઠ કરા રાય; ૮
- ધશ્વર કૃષ્ણ જેહુએ મળાનિ યુદ્ધ માડ્યું ઘોર,
અસ્ત્ર અન્યો અન્ય વાવરે પ્રતાંડ આલ્યો શોર; ૯
- સંગ્રામ માહા મોહોટો રચ્યો આયુધ કોડ દશ વીસ,
અંત્રિક્ષથી દેવતા જીએ છિ કોડ લાં તેત્રીસ; ૧૦
- તે વારે મોહાસ્ત્રજ મેલીઉં મેહેલું દેવ મોરાર,
મહાદેવજી મોહ પામીઆને બલ નહિજ લગાર; ૧૧
- તે વારે મહાદેવજી કોપે ચઢીઆ માથે ધાયો ક્રોધ,
જરે પુત્ર તું વહેલો ચઘનિ એમ દીધો પ્રતિ બોધ; ૧૨
- આત્મા દીધી તેહનિ પછિ વચન બોલ્યા ઇશ,
બાણાસુર તુજનિ કહે તે વચન ચઢાવે શીશ; ૧૩
- આવીને ઉભો રહો તેણે કયો છિ પ્રણામ,
યુદ્ધ કહેવું આવડે અલ્યા ! કરાં તું શું કામ ? ૧૪
- ત્રણ ચણું માહારે ઉદર ત્રણ વદન ત્રણ પાણુ,
ત્રણ નેત્ર નિ ત્રણ નાસિકા ત્રણ જીહ્વા જાણુ; ૧૫

રવામી શિરથી ઉપનો નિ ત્રેધઓ માફ નામ,
 જોહેની લઈ પુઠી ને તેહનો ફેડું ઠામ; ૧૬
 આવીને ઉભો રહ્યો તે પાપીઓ પાપિષ્ટ,
 તેણે ખલભદ્ર ઉપરિ આવીને મારી રજ કેરી મુષ્ટ; ૧૭
 ખલભદ્રજને શીપ વાગી અલાંક ઉઠી ઝાલ,
 ખલભદ્ર પાડે ધુબડી ને ત્રાણ ત્રાણ ગોપાલ; ૧૮
 વલતા વિળુજી યોલીઆ નિ તું લલો કાલાવે વીર,
 આવ્યનિ આપણુ બિ વઢીએ સરખે સરખા ધીર; ૧૯
 એહેવું કિહિતાં આવીઓ પાપીઓ પાપિષ્ટ,
 આવીને તેણે કૃષ્ણ ઉપર મારી રજ કેરી મુષ્ટ; ૨૦
 શ્રી હરિને શીપ(જ) વાગી અલાંક ઉઠી ઝાળ,
 કૃષ્ણજી વ્યાકુલ થયા લહેરે ગયા ગોપાળ. ૨૧
 વલતા વિળુજી યોલીઆ જીવન જીગદાધાર,
 પ્રાક્રમ તારૂ પ્રસર્યું તું આવ્યને ખીજવાર; ૨૨
 એહેવું કિહિતાં આવીઓ નિ તેહેના સાચા પાણ્ય,
 ૩૭માથા પાછલ ફેરવીનિ નાખીઓ નિર્વાણ્ય; ૨૩
 જોજન ત્રણ ત્યાંહાં જઈ પડ્યો ત્યાંથી ઊઠી આગ્ય,
 વલી પાછો ફરી આવ્યો એના સાચા પાગ; ૨૪
 પાગે સાહી પજાડીઓ પજાડતાં પાડી ચીસ,
 વલી ખીજવારનો સંક્રમ્યો કૃષ્ણજીનિ શીપ; ૨૫
 તિવારે કૃષ્ણજીએ ઉપાયો એકાંતરીઓ ઓસાર,
 તેહેનિ દીધી આરા એ પાપીઆને માર; ૨૬
 ઢીકા ઢીકે પાટુએ પાટુ શરીરે શરીરના પ્રાહાર,
 જે વીર લલા વઢે છે કો નવ્ય દે ત્યાં ઓસાર. ૨૭
 એકાંતરીએ લેધ ત્રેધઆનિ બાંધીઓ ત્યાં બંધ,
 શ્રીકૃષ્ણ આગલ આણી નાખ્યો મારો એને સંધ; ૨૮

ત્રાહે ત્રાહે શ્રી કૃષ્ણજી ઓ કમલા કેરા કંથ,
 એકાંતરીએ મારીઓ નિ આણો માહરો અંત; ૨૯
 વલી વલી વિષ્ણુજી વિનવું અપરાધ કીધો અપાર,
 દીનાનાથ દયાલજી મૂકાવીએ એકવાર; ૩૦
 સ્તુત્ય કરતાં તેહને કૃપા કીધી મૂકાવ્યો ત્યાંહાં તેહ,
 દેઈ પ્રદક્ષિણા ચરણે લાગો એને પૂજ્યું એહ, ૩૧
 કૃપાનિધાન તમો કૃષ્ણજી તાહરું નામ ધન્ય ધન્ય,
 સંસારમાં હું અવતર્યો ક્યાંહાં માહરું જીવન? ૩૨
 તો કહ્યું જી તું સ્થાવર જંગમ ચઢે ચારે ખાણ;
 ઓખાહરણ જે સાંભળે તે ચક્રી અલગો જાણ્ય; ૩૩
 વચન એહવું કૃષ્ણે આપ્યું ત્રેધઓ સ્થાનકે જાય,
 વક્તા ભાયા બીડીઆ કૈલાસ કરે રાય; ૩૪
 ભારે મોહાસ્ર ત્યાં મેહેલીઈ સાહમા રહી જુગદીશ;
 અગ્ન્યાસ્રજ મેહેલ્યું સાહમા રહીને ધરા; ૩૫
 વરુણ અસ્રજ મેહેલીયું રહી (ને) દેવ મોરાર,
 પવનાસ્રજ પાઠવ્યું સ્વામી (શ્રી) ત્રિપુરાર; ૩૬
 નાગાસ્રજ ત્યાં મેહેલીઈ સાહમા રહીને ધરા,
 ગરુડાસ્રજ ત્યાંહાં મેલીઈ સાહમા રહી જુગદીશ; ૩૭
 ગણપત્ય ફરસી ફેરવી પાડ્યું દલ લંગાણ,
 અક્ષભદ્રે હલમુસલ લેધ ક્યું કચ્ચર ધાણ; ૩૮
 નંદીને પ્રદ્યુમન વઢે મહા મોટા યોધ,
 ભુતાવલિનો પારજ નહિ યાદવ છાપન કોડ; ૩૯
 રુદ્રાક્ષાસ્રનું ત્યાં ખાણ મેહેલ્યું મેહેલ્યું સમરથ ધરા,
 સારંગ ધનુષ્યથી પાઠવ્યું ખાણ ત્યાં જુગદીશ; ૪૦
 વાયવ્યાસ્ર ખાણ મેહેલીઈ મેહેલ્યું તે ત્યાં ધરા,
 પર્વતાસ્ર મેહેલીઈ મેહેલ્યું તે જુગદીશ; ૪૧

પાશુપતાક્રમ કરવા પ્રસ્થે ધરા લીધું હાથ,
 નારાયણાશ્રમ રક્ષા કરવા મેહેલીકિં જુગનાથ; ૪૨
 સુદર્શન ત્યાં કાઢીકિં કાઢીયું જુગદીશ,
 ત્રિશૂલ ત્યાં તોળી રહ્યા સાહમા રહીને ધરા; ૪૩
 શુકદેવ કહિ પરીક્ષિત સુણો માન્ય માગ્યું સોય,
 એ જોડને વદતાં યુગ જાએ તો પાર ન પામે કોય; ૪૪
 મંદેહ માહરા મન તણો અશ્રુ એહેવાં કાઢ,
 એ યુધ જો એણી પિરિ હવું તે કયમ ભાગી રાહ; ૪૫
 અશ્રુ એહેવાં કાઢીઆં તે મેહેલવાનિ આહાર,
 શેષ ત્યાંથી ચસબ્યોને ધરતી નાખ્યો ભાર; ૪૬
 આ પૃથ્વી ત્યાંહાંથી ઉઠી ચાલી અહ્યા કેરે પાશ,
 દેહ પ્રદક્ષિણ ચરણે લાગી સ્વામી શ્રી અવિનાશ; ૪૭
 તમારી અચાચકી કોલાહલનું કામ,
 ધરાનિ જુગદીશ વહેતો ક્યાં રહેવા મુજને કામ? ૪૮
 વલતા અહ્યા બોલીઆને પૃથ્વી તું અવિધાર,
 જઈ તમે તો સ્થાનક રહોનિ અમો કરશું સાર; ૪૯
 અહ્યા સદનથી અહ્યા પધાર્યા શોણિતપુર મોઝાર,
 આવીને કૃષ્ણનિ નમ્યા સાંભલો દેવ મોરાર. ૫૦

કડકું કડકું મું

રાગ પરજયો.

એણી પેરે બોલ્યા શુકદેવજી સાંભળ પરિક્ષિત રાય,
 મહાદેવ ને શ્રી કૃષ્ણજીની સ્તુતિ કરે અહ્યાય; ૧
 મદન મૂર્તિને નમું નમું શિવજી ધ્યાન,
 મસ્તક સુકુટને હું નમું કુંડલ કાન; ૨
 કૌસ્તુભ મણિને હું નમું નમું નમું જટાજઘાટ,
 શેષ ધારીને હું નમું નમું શૃંગી કોટ; ૩

લક્ષ્મીવરને હું નમું નમું ઉભયા ભર્તાર,
 તુલસી દલને હું નમું નમું ચઢિ કલ્હાર; ૪
 પીત વસ્ત્રને હું નમું નમું અંન વિભૂત,
 ચક્ર સુદર્શનને નમું નમું તેજ ત્રિશૂળ; ૫
 વૃષભવાહનને નમું નમું ગરડાસન,
 બેહુએ જણુનિ સ્તુત્ય કરિ અહા એકે અંત; ૬
 શિવ વિષ્ણુનિ સ્તુત્ય કરી અહા સ્થાનક જાય,
 ત્યાર પુઠે શું થયું સાંભલો કહું રાય. ૭

કડવું ૩૮ મું

રાગ ૪૦

આણાસુર તે એકલો જાય ધાયો ધાયો ધરણીધર ભણિ,

હાલ

ધાયો ધાયો ધરણીધર ભણિ તેણે એક મારી સાંગ,
 ગરગડતી ગડર ગડાટ કરતી જઈ વાગી કૃષ્ણનિ અંગ; ૧
 શ્રીહરિનિ શીષ વાગી એહથી એહેલી મર્મ,
 ભગવાનજી ભોમે પ્રડયા નિ આંખિ આંખ્યાં તર્મ; ૨
 ત્યારે શ્રી કૃષ્ણજી કોપે ચઢ્યા નિ સુદર્શન લોધું હાથ,
 હાથ એના છેદી નાખું જુએ સધલો સાથ; ૩
 વચમાં આવી માતા કોટરા વસ્ત્ર ત્રોહોણી તન,
 શ્રી કૃષ્ણજી ઉપરાટા થઈ રહ્યા નિ લાળ્યા ત્યાંહાં મન્ય; ૪
 અરે, રંડા! તું જા પરી નિ તું કરાંછાં શું એહ,
 વચમાંથી રિહિ વેગલી શું નગ્ન દેખાડે દેહ; ૫
 રાક્ષસી સ્તુત્ય કરવા લાગી સાંભલોનિ તમે નાય,
 માહારી કાળે રાખીએ એક મસ્તક નિ જો હાય;

પછી કૃષ્ણે કરી દયાનિ સમરથ સારંગ પાણ્ય,
 ભુગ્ન સર્વે છેદી નાંખ્યા બિ રહ્યા નિર્વાણ; ૭
 શોણિત દેરી નદી વહે નિ સહસ્રં ભુજ નિર્ધાર,
 અપરાધ સર્વ ક્ષમા કર્યો તેહેનો કહો વિરતાર; ૮
 વલી વલી ત્યાં પૂછીઉં શુકદેવનિ પરીક્ષિત,
 કૃષ્ણે કોય સમાવીઓ ઝોખા પરણી તે કાણુ સુગત્ય. ૯

કંકણં ઉત્ત મુ

રાગ રામઝી

વલી બ્રહ્મા વચમાં આવીઆ, મન માનીઆરે,
 કાપ તળે ભુગદીશ મળ્યા, મન માનીઆરે. ૧
 કાચલડાં તેડી રહ્યાં, મન માનીઆરે,
 થયાં સાલ દાલ વૃત એક, મળ્યાં મન માનીઆરે; ૨
 કાણુ બ્રહ્મા, કાણુ વિષ્ણુજી, મન માનીઆરે,
 કાણુ કહિએ ત્રિપુરાર, મળ્યાં મન માનીઆરે. ૩
 કાંધએ ત્રણે ભુભુઆ નહિ, મન માનીઆરે,
 એહેમાં શી વહવાહ, મળ્યાં મન માનીઆરે; ૪
 બ્રહ્મા કરે છે વિનતિ, મન માનીઆરે,
 કૃપા કરો ગોવિંદ, મળ્યાં મન માનીઆરે; ૫
 બાણાસુર પાયે લગાડીયો, મન માનીઆરે,
 હરીએ ફેરવ્યો હાથ, મળ્યાં મન માનીઆરે; ૬
 પછી શોણિત વિહિતું રહ્યું, મન માનીઆરે,
 બાણાસુર સુખીઓ થાય, મળ્યો મન માનીઆરે; ૭
 વ્રજતા બ્રહ્મા બોલીયા, મન માનીઆરે,
 હવિ માંડી કરો વિહિવાહ મળ્યો, મન માનીઆરે; ૮
 ગરુડનિ દારડાં મોકલો, મન માનીઆરે,
 તેડાવ્યો યદુ પરિવાર, મળ્યાં મન માનીઆરે; ૯

છપન કોડ તે આવીઆ,	મન માનીઆરે;	
ખાણાસુરનિ દાર,	મળ્યાં મન માનીઆરે;	૧૦
ઉતારા આવ્યા ભલા,	મન માનીઆરે;	
ઉતાર્યો યાદવ સાથ,	મળ્યાં મન માનીઆરે;	૧૧
ગર્ગીઆય તેડીયા,	મન માનીઆરે;	
આવ્યા શુકલ ત્યાં,	મળ્યાં મન માનીઆરે;	૧૨
લગન લીધું સહુ મળી,	મન માનીઆરે;	
આખ્યા ફેફળ પાન,	મળ્યાં મન માનીઆરે;	૧૩
વરધોડાનિ વેળા થઇ,	મન માનીઆરે;	
ત્યાંહાં બિડયા વૈકુંઠનાથ,	મળ્યાં મન માનીઆરે;	૧૪
વર શણુગારે સુંદરી,	મન માનીઆરે;	
શ્રીફળ મેહેલ્યું, હાથ મળ્યો,	મન માનીઆરે;	૧૫
વાજ્ર વાળે સોહામણાં,	મન માનીઆરે;	
રામણદીવો લક્ષ્મીને હાથ,	મળ્યાં મન માનીઆરે;	૧૬
તોરણ આવી ઉભા રહ્યા,	મન માનીઆરે;	
યાદવ સઘલો સાથ,	મળ્યો મન માનીઆરે;	૧૭

કડવું ૪૦ મું.

રાગ કલ્યાણ.

વેદવ્યાસતણો સુત કિલ્લિ પરીક્ષિતરાય તે શ્રવણે ગ્રેહેછિ,	
અનિરૂદ્ધ ત્યાં માંડવે આવી માંડવો મોહડે વંધાવિં	૧
આવ્યા સહસ્ર અઠ્યાસી ન્યેહ આશિષ દિછિ માંડવામાંહ,	
આવ્યા દેવ કોડ તેત્રીસ ન્યાંહાં ખિડા બ્રહ્મા વિષ્ણુદશ;	૨
વેહેવાઈ તે યુગનો તાત વેહેવાણુ લક્ષ્મી સરખી માત;	
જમાઈ પ્રહુમન તેને જોણે માને ઓખાનું મન;	૩
અનિરૂદ્ધ ત્યાં માંડવે આવી ત્યાં કરવિના જલ છંટાવિં;	
હવે પોંખણાં બહુ યાય ત્યાં માતુનિ મંગલ ગાય;	૪

ત્યાં તો સરીયા ચાર જલાવે ધુસર મુસલ રૂડાં ભાવે,
 ત્રાક સૂત્ર સંગાથે સોહીએ નેતર રૂવાઇ સંગાથે જોઇએ; ૫
 વામ કરમાં ભસ્મની પિડી દક્ષિણ હાથે ફરતી લીધી,
 કામિનીએ મુઠ્ઠીએ જાંચી કીધી માથા પાછળ ફેરવી નિતાંખી દીધી; ૬
 તાસિકા તાણી વલી સોય, સારી લોક હસીઆ સર્વકાય,
 કનક કોડીઆં સંપુટ કીધાં ગંધાક્ષત કરી નિ લીધાં; ૭
 તે જલહલ કરી નિ પાયે ધરીયાં દક્ષિણ ચર્ણુ દઇ પરવરીયાં,
 જડિત્ર આસન ખાંડયુ ન્યાંહ જધનિ અનિરૂદ્ધ ખિઠા ત્યાંહ; ૮
 ઓખાખાઇ નિ નવરાવો વેગે ગોત્રજ આગળ પધરાવો,
 કરમાં કનકચૂડો સાર કંઠે મોતીકેરા હાર; ૯
 કટિ એખલા ક્ષણગાર પાયે નેપૂરનો ઝળકાર,
 પાનેત્ર પટકુલ વિહિરી કંચુકી મુવર્ણુ ફેરી ધરી; ૧૦
 કરમાં શ્રીફલ વલી ધરીઆં ગોત્રજ પૂજન કરીઆં,
 ત્યાંહાં ચિત્તલેખા ચતુર મુખ જોલે વચન મધુર; ૧૧
 તેણે ઓખાનિ કટીએ ધરીઆં વેગે મંડપમાં પરવરીઆં,
 ત્યાંહાં અનિરૂદ્ધ સનમુખ ખિઠા તે તો તેનીસ કોડે દીઠા; ૧૨
 ત્યારે હૃદયે તે સુરિનર લોક આવડો અનર્થ કીધો તે ફોક,
 આડે અંતરપટજ કરિ બ્રહ્મા વદે ત્યાંહાં ઉચરિ; ૧૩
 ત્યાંહાં તો માતુની મંગલ ગાય બ્રહ્મા સાવધાન કિહિવાય,
 પાનેત્ર ગાઢણાં ગંઢણાં વરકન્યા મીઠલ બંધણાં; ૧૪
 કંઠે વરમાલા તે ધાલે હાથે વાલો સાલો છિ હાથે, ૧૫
 વેદી ચોરી ત્યાં બંધાય ત્યાં માતુની મંગલ ગાય;
 ત્યાં સરીઆ ચાર તે લાવિ આનંદ સહુનિ મન લાવિ,
 પિહિલુ પિહિલુ મંગલ વર્તીય ત્યાં તો હરતીનાં દાન અપાય; ૧૬
 ખીનું મંગલ વર્ત્યુ જ્યારે આપ્યા અન્ન અનોપમ ત્યારે,
 ત્રીજી પરદક્ષિણા ત્યાં સાર એમ વર્ત્યાં મંગલ આર; ૧૭

૧૪ વરમાલા ધાલી તે વલી સોહેરે, હાથેવાલો સાવધાન કેહેવાયેરે. ન.

કંસાર બાણામતી ત્યાં લ્યાવિ અનિરૂદ્ધ ઓખાનિ આરોગાવિ;
 ઓખા અનિરૂદ્ધનિ ખવરાવિ આરોગતાં રૂકું ભાવિ; ૧૮
 અનિરૂદ્ધે શુદ્ધ આચમન કરીઆં મુખમાં તાંબુલ ખીડાં ધરીઆં,
 સૌભાગ્યવતી આવી ચાર તે વધાવીનિ નિસરી બાહાર; ૧૯
 હવિ હાય ધાલણાં થાય, પ્રહા સ્વસ્તિ ત્યાં ભણાય,
 હસ્તી દશ સહસ્ર ત્યાં આપ્યા સકલ શૃંગાર કરીનિ થાપ્યા; ૨૦
 અશ્વ આવ્યાં ત્યાંહાં લક્ષ એક, અશ્વ આપ્યા ત્યાં વિશેષ,
 ઓખાનિ ત્રુઠા અંતરયામી, સાસુ લક્ષ્મી સરખી પામી; ૨૧
 છપન કોડ માંડવે આવ્યા તે આપોયે જઈ ભાવ્યા,
 ગર્ગાયણિ તેડાવો તેહેનિ ઘોતીઆં અપાવો; ૨૨
 પ્રશ્ન પૂરણ ત્યાંહાં એ હોય ત્યાંહાં સુરીનર કોતક જોય,
 હવે માંડવે ત્રકરીનિ(?) પધરાવો મંડપમાં વેગે વધાવો; ૨૩
 વરકન્યા સાથે લીધાં ત્યાંહાં કુંકુમના હાય દીધાં,
 રામણુ દીવો લક્ષ્મીને હાય સાહમા બિંદા વૈકુંઠનાથ; ૨૪
 કુંકુમ છાંટણાં થાય ત્યાંહાં ઉલટ અંગ ન માય,
 શુકદેવ કહિ સુણ રાયરે સહુ જનીવાસિ જાયરે. ૨૫

કડવું ૪૨ મું

રાગ સારંગ

બાણાસુર આવ્યો જની વાસ કૃષ્ણને ગોરવ તુતરવારે;
 સાજન સહિત પધારજો મને મોટારે કરવારે; ૧
 ગોરવ મનાવિને આવિયો રાય શું ઘેર,
 સેવક સહુકો સજ થયા કીધી રસોઈની પેર; ૨
 શાક પાક પેર પેરનાં નિ નિપની બહુ ભાત,
 છપન ભોગ તે નિપના રાય થયો રહીઆત;

વેગે આવ્યા શ્રી હરિ યોદ્ય સધજો સાથ,
 ઉણોદક મેલુ વલી નાહા વૈકુઠનાથ; ૪
 આસન આસન મેહેલી છે સોનાની થાલ,
 આખલીઆ મેહેલીઆ ઓપતા દીસે ઝાકઝમાલ; ૫
 પ્રથમ આવ્યાં પ્રીતણાં દાડમ મેવાં દ્રાખ,
 ખડખડ ને ફાલસાં રાયણાં આંખા સાખ; ૬
 સેવ સુવાળાં લાપસી પોલી પાતલી જોહ,
 આખારસ ઘેળા કરી સરવને પીરસે તેહ; ૭
 ખાળ જલેખી રેશમી મગદલ મોતીચૂર,
 પેડા ધારી દૂધપાક ઘેખર ભરપૂર; ૮
 સહસ્ર શાક તે નિપનાં કહેતાં તે નાવે પાર,
 આરિયાં તુરિયાં રૈંગણુ કાલેર કંકોણુ સાર; ૯
 ચોલાફળા ને ચણા તથા વડી વેડમી જોહ,
 પૂરણ કીધ ખડુ પેરનાં રાયતાં અતિધણુ તેહ; ૧૦
 અંધાણાં ભાત ભાતનાં પાપડ પૂનેમ ચંદ,
 જાદવ સહુએ જનમાં આરોગ્યાં આનંદ કંદ; ૧૧
 જિનો ફૂર કમોદનો દાળ ચંપાના છોડ,
 દૂધ કંદુ ને શાકર ભેલી આરોગો શ્રી રણુછોડ; ૧૨
 લવંગ સોપારી ને ચોલચિ બિડલ ખાસઠ પાન,
 ખાણામુર પાયે લાગીને ઘણું દે છે માન; ૧૩
 માંડવે આવ્યા શ્રી હરિ ઉલટ અંગ ન માય,
 શુકદેવ કહે પરીક્ષિત સુણો શીશી પિહિરામણી થાય; ૧૪

કડવું ૪૨ મું

રાગ કંઠ્યાણુ

કૃષ્ણને કીધી પિહિરામણી આવ્યા મણિમાણિક લંડાર,
બલભદ્રને કીધી પિહિરામણી આપ્યા અર્થ ગર્થ લંડાર. ૧
યાદવને કીધી પિહિરામણી આપ્યા તેને તોખાર,
લક્ષ્મીને કીધી પિહિરામણી આપ્યા વસ્ત્ર ત્યાંહી સાર; ૨
બ્રહ્માને કીધી પિહિરામણી આપ્યા ક્ષીરોદક સાર,
પિહિરામણી પ્રીત્યે કરી પહેરાવ્યો જડુ પરિવાર; ૩

ઉચ્ચે

ઢાલ

કીધી પિહિરામણી અત્ય લલી (૪૩) અનિરુદ્ધ ઝોખા જાય,
વેલવી પાછા વળ્યા ખાણાસુર આવીઆ નગ્ર માંહ; ૪
ઝોખા ચાલી સાસરે શીખામણુ દે છે માય,
સાગર નાહતાં સંભારજો ગોમતી સંગમાંહ; ૫
શ્રીકૃષ્ણ મારગ સાંચરે અને વાળે તે ઢાલ નિશાન,
અસુર વધુ ગાયે પ્રેમશુરે સર્વ સુદૃઢ વિખાણુ; ૬

કડવું ૪૩ મું

રાગ ધન્યાશ્રી.

અસુરવધુ કરે વિખાણુ લાખેણી લાડી લેધ વળ્યોરે, ૧
આવ્યો આવ્યો દારકનો ચોર—લાખેણી ૨
દે વ ડી સુ ત નં દ કિ શો ર—લાખેણી ૩
એતો બલીઓ યાદવ સાથ—લાખેણી ૪
જીત્યો યુદ્ધે દાનવ નાથ—લાખેણી ૫

જીત્યો	યુદ્ધ	કરીને	ભૂપ—લાખેણી૦	૬
ખાણામુર	સુતા	મહારૂપ—	લાખેણી૦	૭
જીત્યા	યુધ	કરિનિ	યોધ—લાખેણી૦	૮
કર	છેઘા	આણી	ક્રોધ—લાખેણી૦	૯
ત્યાંહાં	વલીઆ	નિશાણે	ધાય—લાખેણી૦	૧૦
ખંદીજન	સ્તુત્ય	કરાય—	લાખેણી૦	૧૧
આવ્યો	આવ્યો	પ્રભુમન	તન—લાખેણી૦	૧૨
જેણે	માને	ઓખાનું	મન—લાખેણી૦	૧૩
શોણિત	પૂર	દીધી	કોટ—લાખેણી૦	૧૪
હરિયે	સુખટ	સંહાર્યા	કોટ—લાખેણી૦	૧૫

કડવું ૪૪ મું

રાગ દંડ્યાણ

શ્રીકૃષ્ણ ભારગ સાંચ્યાં વલીઆ નિસાણે ધાય,
 ઓખાને ત્યાં લેખનિ ગોવિંદ આવ્યા દારકા માંહે; ૧
 ઘેર ઘેર ગુણીજન ઉચરે તલીઆ તે તોરણ ખહાર;
 લક્ષ્મીને પાયે લગાડીઆં વર્ત્યો જે જે કાર. ૨
 પછી ગોત્ર દેવી આગળ આવી બેઠા અનિરૂદ્ધ દેવ,
 સારે પાસે વરકન્યા ત્યાં રમે છે તતખેવ; ૩
 ચારવાર અનિરૂદ્ધે ઢાળ્યા પછિ ઢાળિ હિ સુકુમાર,
 જીત્યા તણો જશ ચક્રપતિનિ જાને હિ સંસાર; ૪
 પિરિ પિરિ હાય કંકણ દોરડો છોડાય;
 બ્રહ્માએ દીધી દદ કરિ તે ક્યમ છૂટિ જાય. ૫

ઉથલો

તે કથમ છૂટી જાય જખીલા દોરડો નવ્ય છૂટે,
તાહરો ખાપનો ખાપ તેડાવ્ય જખીલા દોરડો નવ્ય છૂટે; ૬
તાહરો ખાપ ખાણાસુર તેડાવ્ય હો લાડી દોરડો
તાહરી ખાણામતી મા તેડાવ્ય હો લાડી ૭
તાહરો શંકર તોત તેડાવ્ય હો લાડી
તાહરી પાર્વતી આઘ તેડાવ્ય હો લાડી ૮
તાહરો ગણેશ ભાઘ તેડાવ્ય હો લાડી
તાહરી ચિત્રલેખા સખી તેડાવ્ય હો લાડી ૯

કડવું ૪૫ મું

શુકદેવ કહે પરીક્ષિતનિ તિ કથા પૂછી જેહ,
વિસ્તારીનિ વર્ણવીને ભાંજીએ સદેહ; ૧
એકમનો જે સાંભલે હવે કથા ત્યાં હરિવંશજ,
કૃષ્ણ દ્વૈપાયન ઉચરે તેહનું ન જાયે નિવંશજ; ૨
તૃતીય જવર પડે નહિ એમ જોલે દેવ મોરારજ,
હરિવંશ માંહે કથા મહા મનોહર સારજ; ૩
અડસઠ તીર્થ ત્યાંહાં વસિ જ્યાંહાં એ કથા વંચાયજ,
નોતમ કથા એહવી જે વિવાહ ત્યાં ઓખાયજ; ૪
શીખે સુણે ને ગાય સાંભલિ તેહેનું દુઃખ તે વામેજ,
ધર્મ અર્થને કામ મોક્ષ કલ ચાર પદારથ પામેજ; ૫
દીસાવળ કુલ અવતર્યો ને વીરક્ષેત્રમાં વ્યાસજ,
કર જોડનિ કરે વિનંતિ નાકર નરહરિનો દાસજ; ૬

અલુણ્ પ્રત જે ડરિ તેની પોંચે આશજી,
ઓખાહરણ જે સાંભળે તેને વૈકુંઠ વાસજી; ૭

ધતિ.

इति श्री प्राकृत ओखाहरण संपूर्णहः समाप्तः । श्री रस्तु ॥
સંવત ૧૮૪૧ વર્ષે શાકે ૧૭૦૬ પ્રવૃત્તમાને શ્રાવણમાસે
સિતેપક્ષે ચતુદ્દશ્યાં ૧૪ શનિવાસરે ઉત્તરાષાઢાનક્ષત્રે વર્ષે
વર્ષાશ્રુતૌ પ્રીતિયોગે વણિજવર્ણ તદુપરિ વિષ્ટિકર્ગે મકરાક્ષ
ચંદ્રે દક્ષિણાયનગતં સૂર્યે.

રાવલ ગોવિન્દરામાત્મજ વિष्णुराममिंदं पुस्तकां
लखितं विष्णुराम.

કવિ નાકર કૃત

આખાહરાણ

કડવું ૪૨ મું

રાગ સારંગ

- મહાદેવ ખાણાસુર આવીઆ ગૌરવનું નોતરે રે, ૧
 વિનતિ કરી એમ કહું હુંને મોટા કરે રે;
 પારવતીજી ધરમાં ગયાં જ્યાંહાં રાણી રૂદ્રમણીરે, ૨
 સત્યભામા સહુનારને વિનતિ કરી ધણી રે;
 વલતી કમલા ગોલીઆં વહેવાણુ મુણે તમે રે,
 ગૌરવની જે રીત્ય તે સર્વ લેશું અમો રે; ૩
 વાર કહે મન હપતાં ઘેર ગયાં વધી રે,
 કરાવો વેગે રાય રસોઈ ઉતોવલી રે; ૪
 રામકૃષ્ણ પ્રદુમન અનિરુદ્ધ સહુ મત્યા રે,
 યાદવ સહુ પરિવાર દેવે ન જાય કળ્યા રે; ૫
 કેસર પાકાં તેલ અખ્યંગ કરે વધી રે,
 જલ જિનાં શીતલ નાલ જાદવ સહુ માન રે; ૬
 પીતાંબર ભલાં પહેરણુ સહુને આપ્યાં વધી રે,
 અંગુઠા ઘણું સાર કાચો રેશમી રે; ૭
 ચણોદક શ્રી કૃષ્ણનું લે છે સહુ મલી રે,
 ભક્ત યઈ ભરપૂર કે પાપ ગયાં ખલી રે; ૮

- ત્યાંહાંથી આસને આવીઆ ચંદન પાટલેરે,
ધારી કચોલાં હિમનાં ઝારી જલહલે રે; ૯
- આખલીઆ તકીઆ લલા સોનાના લોટડારે,
જલ ઝારી ચંબુ સાર દીસે પુટડારે; ૧૦
- પછે ઝીસવા આવ્યાં નાર શ્રી મહાદેવનીરે,
લાપસી સેવ ને વડાં ખીર - તે સેવનીરે; ૧૧
- પોલી વડાં ને વેડમી વાસી કપૂરનીરે,
પુરી કચોરી ઢોકળી સાકર ચૂરની રે; ૧૨
- લાડુઆ લક્ષ પ્રકારના ચૂરમા ચોંટીઆરે;
સેવેઆ મોતીઆ દલ મગદલ તણારે; ૧૩
- સકરપારા ને ખાજલાં ઝીણાં પાતલાંરે,
તલ સાંકલીને ગુંદપાક મેસુર દહીંચરાંરે; ૧૪
- ધેબર જલેખી ધુધરા શેવ છુટી ક્લીરે,
પેંડા એલચી પાક તે શીણી ઘણું ગળીરે; ૧૫
- દૂધ કહું ને રેવડી સાકરીઆ ચણારે,
રેશમી મરકી (?) પાપડી પુલ્લા ગળ્યા ઘણારે; ૧૬
- પકવાનનો નહિ પાર કહું તે ફેટલારે,
પછી શાક કર્યાં સવાદ કહીએ તેટલારે; ૧૭
- કંકોડાંને કરમદાં કારેલાં કાકડીએ,
આરીઆં તુરીઆંને તુંબડાં વાલોલ પાપડીરે; ૧૮
- ખીરાં ખડખડને દુધીઆં ગલકાં રોંગણારે,
તીંદુડાંને તાડસાં કોલાં આંખ ગળ્યારે; ૧૯
- રતાંલુ પિંડાલુ ને અલવી સૂરણારે,
આશેખાલુ સંકરકંદ રાયતાં પૂરણારે ૨૦
- મંદર તુઅર ને નીલુઆ બાલનાંરે,
ચોલી ફળી ગવાર કર્યાં સહુ જાત્યનાંરે; ૨૧

- સરસવ સુઆ લરચી તાંદલને બહુ થયોરે,
મેથી લુણીને લરચી કણુ મેથુઓરે; ૨૨
- ચૂકો ચણોડી ગોખર અલવી પાંદડારે,
કાચલી તે કોડય પ્રકારની ખાટાં પકવડારે; ૨૩
- કઢી વડી ને પાપડ તીખા તમતમરે,
ચણા ઝાલરને રાયતાં મઠા તે મઠમકયારે; ૨૪
- મગને તુચર દાળ કે દાળ મસુરનીરે,
જાણે જાયનાં કુલ કે વાસના ફૂરનીરે; ૨૫
- ખાંડ ઘણી માંહે મહેકે ઘી તે સહરં ઘણુરે,
ચાંપણુની મલાઇ મુરખ્ખો ફેરી તણારે; ૨૬
- આંખા ફેલાંને રાયણા મોટાં ફાલસારે,
પરતાં અખોડ બદામ દ્રાખ બહુ રસારે; ૨૭
- અથાણાં બહુ બાત્યનાં ફેર ફેરી તણારે,
આંખલાં કોઠલાં કર્મદાં લીંચુ આદાં આપ્યાં રે; ૨૮
- બીનાં વડાં ને દહી વડાં કેટલાં રાઇનેરે,
ખાતાં લાગે સવાદ વાહોરે છે તે ધાઇનેરે; ૨૯
- દહીં દૂધ રાઈ મડોં છંદ્ર જમકારનાંરે,
મીઠું છંરાલું છાશ કે જમણું પ્રકારનુરે; ૩૦
- સામગ્રી બહુ લાગ્યની કહું તે કયમ ફેરિરે,
જીલણાં મુખ એક તો કામ જાય ગુણીરે; ૩૧
- સોલ સહસને એકસો આઠ પટરાણીરે,
પાસે લેઈ ઝોખા વહુઅર મોટા લાગ્યનીરે; ૩૨
- તે સહુ મંદિરમાં જમીઆં પાંદવની નાર શુંરે,
ચોકમાંહે ચતુર્થને સહુ પરિવાર શુંરે; ૩૩
- ભોજન સુખ શું કહું જમતો છે એકરે,
પાર ન પામે શેષજી જીભ વિશેષ છેરે; ૪૩

- પુષ્પવૃષ્ટિ કરે દેવતારે તેત્રીસ કોડનેરે,
 શિવે અઘાદિક સ્તુતિ કરે બહુ કર જોડનેરે; ૩૫
 સહુના મનમાં હર્ષ આજે પામશુંરે,
 ભોજન કરવા જેઠ જેઠા દૂધ સર્વ તોમશું; ૩૬
 આ હમન નામે દાસ્ય સામું જેઠ હરખીઆરે,
 પ્રસન્ન થઈ કૃપા કરી આપે પદ આવીઆરે; ૩૭
 આજાવું આશું દાસ પોતાનો થાપીઆરે;
 જાણી નિજ પૂર્વ વચન ભવ બંધ કાપીઆરે ૩૮
 મુખવાસ ખરાસ એલચી લવંગ કપુરશુંરે,
 કાથો ચુનો માતીનો પુગી ભરપૂરશુંરે; ૩૯
 મઝે ગંગેરી માલવી પાન તે ચેવણારે,
 ખીડાં લે બાસડ પાન સમાં કરી કેલવારે; ૪૦
 માદવ સહુને ખીડલાં સોપારી ચેલતીરે,
 રાણી રૂદ્રમણીને મુખવાસ ખીડી સર્વ મેલવીરે; ૪૧
 ગાંધર્વ ગાયે ગીત નરુઆ નાદ શુંરે,
 સ્ત્રી જન સઘલો સાથ કે શરૂઆ સાદ શુંરે; ૪૨
 માંહો માંહ હસ્યાં કરે પ્રેમ ઘણો કરીરે,
 મંડપ માંહો રહ્યા સાંભલી હર્ષે હરિરે; ૪૩
 લાડીને લેધને પરવરીઆ આનંદ જાપજોરે,
 ખેડી થઈને જોય પોતે સાથ સહુ મલ્યોરે. ૪૪

વિષ્ણુદાસનું ઓખાહરણ

શ્રી ગણેશાય નમઃ

અથ ઓખાહરણ લિખ્યતે

કકલુ ૧ છુ

હું તો પુરૂષોત્તમને શિર નામું, હું તો સકલ પદારથ પામું,
વામું રે દુઃખ સકલ કલેવર તણારે;

હાળ

દુઃખ સકલ ત્યાં મૂકે કલેવરતણાં સુણતાં પાતક જાંય,
ઓખાહરણ જે સાંભલે મહારાગથી (તે) મૂકાય; ૧
તાવ તરિયો એકાંતરિયો ન ચઢે તેની કાય,
ભૂતનો ભણુકાર તેને નાવે સ્વપનાં માંણ; ૨
પરીક્ષિત પૂછે કહીએ શુકળ અમને એ મહીમાય,
કોણ રીતે ચયેરે ઓખા અનિરૂધનો વિહીવાય; ૩
ઓખા (તે) કોની દીકરી અનિરૂધ કોનો તન,
કોણે હરણ કયું કન્યાનું તે સંભળાવો મુનિજન; ૪
પ્રથમથી તે નવમ સુધી મુને કહો જે સ્કંધ,
હવે દશમની કહો કથા જ્યમ પ્રગટ્યા પ્રેમાનંદ; ૫
હરિએ વૃંદાવનમાં લીલા કીધી વીયો મધુરો વંશ,
પ્રથમ મારી માશી પુત્રનાને મામો માર્યો કંસ; ૬
પછે પધાર્યા દારકાં (ને) પરણ્યાં (પ)છે વહુરાણી,
સોળસહસ્રશંત આંગલી તેમાં અષ્ટ કરી પટરાણી; ૭

તેમાં વડાં જે રૂકમણી ને પ્રદુમ્ન તેના તન,
 પ્રદુમળના અનિરૂધ કહીએ પરમ કથા પાવન; ૮
 આઘપ્રહ્લા સૃષ્ટિ-કર્તા મરીચિ જેના તન,
 મરીચિના તો કશ્યપ કહીએ હિરણ્યકશ્યપ રાજન; ૯
 વિષ્ણુ ભક્ત પ્રહલાદજી જેને વહાલા શ્રી ગોપાલ,
 સ્થંભ કાંડીને સ્વામી પ્રગટયા ઉગાર્યો તે બાલ; ૧૦
 પ્રહ્લાદનો વૈલોચન રાજ બલરાય તેનો તન,
 બલતણો રે બાણાસુર જેનું મહારૂઢ ચરણે માન; ૧૧
 એકવાર તો શુક આવ્યા બાણરાય લાગ્યો પાય,
 અહો, ગુરૂ ! અહો, ગુરૂ ! કહોને તપ મહિમાય; ૧૨
 શુક બોલ્યા હેત ધરીને સુણ બાણાસુર યજમાન,
 ત્રણ લોકમાં ભલો શંભુ આપશે વરદાન; ૧૩
 મધુવનમાં જઈ તપ કરો આરાધો શિવભગવાન,
 પછી બાણાસુર તપ કરવાને થયો ત્યાં સાવધાન. ૧૪

કડવું ૨ જી

રાગ રામઝી

શીખ માને બાણાસુર શૂંપ વન જવાને તપ સ્વરૂપ,
 શુકાન હુવાં મારગ સન્મુખ રાગ દિલમાં તે પામ્યો સુખ; ૧
 ચાલી આવ્યો ગંગા તીર રાખી મનમાં તે રાગ ધીર,
 ત્યાંહાં કીધું મુસલ આસને પછી ધર્યું શિવજીનું ધ્યાન; ૨
 રાય બેઠો આસન ઉગ્ર વાંળી કર જમણામાં ગ્રહી જપ માળી,
 રાગ શંભુને (એમ) આરાધે તે (તો) પંચાગ્નિ (પૂરા) સાધે; ૩
 રાગ બાણાસુર નિર્મળ શીત કાલે પેસે છે જલ,
 માળા ધાત્યા સુગ્રીવે કાન તેતો આરાધે શિવ ભગવાન; ૪

રૂધિર માંસ સુકાષ્ઠ મધું દિલ સુકા કાષ્ઠવત ચયું,
 રાયે તપને માંડયો અભ્યાસ માયા ઉપર ઉગે ધાસ; ૫
 મહા તપે કાંઈ નવ્ય જોલે એને તપે ત્રિભુવન ડોલે,
 શેષ સળવળવા લાગ્યો વળી શિખર ધ્રુવ્યાં ને પૃથ્વી ચળી; ૬
 તે તો બેઠો આસન દઢ વાળી તેહને શંકર સાથે લાગી તાળી,
 સ્તુતિ કરતાં જગ્યા શ્રી હરિ નેત્ર કમળ નિદ્રાને પરહરિ; ૭
 ૧૧વળતું જોલ્યા તે શિવરાય મારિ વાત સુણો ઉમિયાય,
 ક્રોધક અસુર મહાતપને સાધે ધ્યાન ધરી મુને આરાધે; ૮
 ખલિ રાજ છે એનો ખાપ એતો માંડીને બેઠો મારો જાપ,
 તમે કહોતો એને વર આપું મારો પુત્ર કરીને થાપું; ૯
 ૧૨વળતું જોલ્યા છે રૂદ્રાણી એવા દુષ્ટને ન પાપએ પાણી,
 ૧૩દૂધ પાપને ઉછેરવો સાપ તેથી પામીયે મહા સંતાપ; ૧૦
 બેદ ભરમાંગદનો લહો, પર પામીને પુઠંગ થયો,
 વરદાન રાવણને તમે આપ્યાં તેણે જનકીરાય^૪ સંતાપ્યા; ૧૧
 મોટા દેવને દુઃખજ દીધાં, વળી આજ્ઞાલુનાં રૂધિર પીધાં,
 માટે ધણું ધણું શું કહીએ એવા દુષ્ટની સંગે નવ રહીયે; ૧૨
 પછી શી શી શીખામણુ દીજો બોળા શંભુ રૂકું જણે તે કીજો,
 વળતા જોલ્યા છે ચલપાણી મારી વાત સુણો રૂદ્રાણી; ૧૩
 નારી પાનીયે ખુદ્ધિ તમારી વરદાન આપતાં ન રાખીએ વારી,
 હું તો બોળો નાય કહેવાઉં તે તો કપટીનાય કયમ થાઉં; ૧૪
 સેવા કરી ચડાવે જલ તેની કાયા કરું નિરમળ,
 સેવા કરી ચડાવે ચંદન તેની ખુદ્ધિ કરું ધન ધન; ૧૫
 જે ક્રોધ ચડાવસે અક્ષત તેને જઘ મળું પ્રત્યક્ષ,
 જે ક્રોધ ચડાવે ખીલીનાં પત્ર તેને ધરાવું સોનાવું છત્ર; ૧૬

૧. અ. વળતું જોલ્યા શિવ પાણી, મારી વાત સુણો રૂદ્રાણી. ૨. અ.
 જતાં જોલ્યાં પારવતી રાણી. ૩. અ. માં નથી. ૪. અ. જનકીનાથ.

પૂજા કરી વળડે ગાલ તેને કરી નાખું ન્યાલ ન્યાલ; ૧૭

એવું કહીને ચાલ્યા ભોજોનાથ મેલ્યો અસુરને શિર હાથે,
“જગ જગ ખાણાસુર જગ તુંતો શિવ કને વરદાન માંગ;” ૧૮

“હું તો જાણું છું મહારાજ આપો શોણિતપૂરનું રાજ,
શિવ માયું હું વારંવાર મને આપોને કર હજાર; ૧૯

હસ્ત એકેએ એવો કીજે હસ્તી સહસ્રતણું ખલ દીજે,
“અસ્તુ અસ્તુ” કહી વર આપ્યો એને પુત્ર કરીને થાપ્યો, ૨૦

“શિવ, અમર કરો મારી કાય” અલ્યા અમરતો નવ કો થાય,
અમર નથી કો સ્વર્ગના દેવોરે, જઈ શોણિતપુર રાજ્ય સેવોરે.” ૨૧

કડવું ૩ જી

રાગ ધનાશ્રી

વર પાંખી વળાયો ખાણાસુર શોણિતપુરમાં જાય,
વનનાં વાસી પશુપક્ષીરે લાગ્યાં છે રે ખીહીવાય; ૧

કહીં નવ દીહું નવ સાંભળ્યું રે જાણ્યું વૃક્ષ ચાલ્યું જાય,
આવીને જેવાં લાગ્યાં રે દીડો ખાણાસુર રાય; ૨

નગર સમીપે ચાલી આવ્યા ખાણાસુર ખલવાન,
કોલાંડ નામે રાય તણે ઘેર પ્રકટ થયો પરધાન; ૩

કોઈ એક દેવ તણીરે કન્યા વરાવ્યો રાજન,
સભા પૂરીને એકો રાજા ખાણાસુર ખળવાન; ૪

જેઘા સહુના શરીર શોભે જે ભુજ શુભ આકાર,
પોતાના ભુજ સહસ્ત્ર શોભે ખલતણો નહિ પાર; ૫

ખળાયો તે ખાણાસુર રાજ દેશ છતવા જાય,
સેના સધળી તે વાત સાંભળી ત્યાં તો તૈયાર થાય;

વળતાં તે આણાસુર રાયે સબ્યાં છત્રીસ હથિયાર;
 નેશદેશના મહીપતિ જ્યા કહેતાં ન આવે પાર; ૭
 જઈ સુરજને રથે વળ્યો સુરજ વિદ્વલ યાય,
 જોયું ત્યારે કૌતક દીઠું આણાસુર લાઇ જાય; ૮
 સુરજે વળતી સાંગ આપી આણતણા કરમાં,
 સાંગ આપી વળી વળાયો સુરજે રાખ્યો ધરમ; ૯
 પાતાલ જઈને પ્લવંગ જ્યા ન્યાં વસે છે શેષ,
 મણિ આપી વળાવીયો શેષે રાખ્યો વિશેષ; ૧૦
 જતી સુહનર વળ્યો પાછો મળ્યા નારદ મુન,
 પ્રણામ કરીને પાયે લાગ્યો તેણે સમે રાજન; ૧૧
 હો ! નારદજી, હો ! નારદજી થયું મારું કામ,
 સહસ્ર હાથજો શિવે આપ્યા તો શિવ શું કરશું સંગ્રામ; ૧૨

કડવું ૪ થું

કૈલાસ પર્વત રાયે જઈને લલી ભરાવી ખાચ,
 જળમાં લાગ્યું નાવ ડોલે ત્યમ ડોલે કૈલાસ; ૧
 ઘટાટોપ ધનસુષ્ટિ ગાજે ગડગડાટ બહુ થાય,
 તેણે સમે પાર્વતી, ધરમાં લાગ્યારે ખીવાય; ૨
 કાં ખીહો છો પાર્વતી રાણી આવ્યો આણાસુરરાય,
 એવું કહીને શિવજી ત્યાંથી આણાસુર પાસે જાય; ૩

• આ.

ગુર્જર બંગને નાગ લોક જ્યા દ્રવિડ ને મુલતાત,
 ઈન્દ્રપ્રસ્થ, હસ્તિનાપુર મથુરા ગૌડ ને ગુજરાત;
 શ્વેતળધુ રામેશ્વર જ્યા રામે ખાંધી માજ,
 સ્વર્ગ જઈને દેવ જ્યા દેવ નાકા જાય,

અલ્યા ! શોણિતપૂરનું રાજ્ય જ આપ્યું આપ્યા કર હજાર,
 વળી માંગવા શું આવ્યો છે અલ્યા ! બલિતણા કુમાર; ૪
 સ્વામી મારા મુજને આપ્યું એતો સર્વ સત્ય,
 એકજ ભેદ મુજને બુધ કરવા આપોને સમરથ; ૫
 પર્વત પર જે હાથ પછાડું પર્વત ચુંરણ થાય,
 પૃથ્વી પર જે પગ પછાડું પૃથ્વી ભાંગી જાય; ૬
 ઉઠારે મહારૂઢ આપણ વડીએ આવ્યા છો મારી નજર માંહે રે. ૭

કડવું ૫ મું

તે તો વણુ કહેરે મેં ઉપગળ્યો છે એક,
 તારી સહજ ભુજને છેદશે રાખશે કર જે ને મસ્તક એક; ૧
 સ્વામી માહરા હું ક્યમ જાણું ચિંતા મુજને થાય,
 લે બાણાસુર લેખને જાને આપું એક ધનય; ૨
 તે લખને બાંધજે જ્યાં તારી છે છગ્ગય,
 ધ્વજરે જ્યારે જાગી પડશે તારા કર છેદાય; ૩
 વર પામી વળાયો બાણાસુર શોણિતપૂરમાં જાય,
 ધન લખને બાંધી છે કાંધ પોતાની છગ્ગય; ૪
 નિત્ય જીડીને નરખે રાજા ધ્વજ ભાંગી નવ જાય,
 શ્રી શુકજી કહે સાંભળ રાજા તુજને કહું મહિમાય; ૫

ઉપલેા:

એ કયા રહી એટલે તુજને કહું છું રાયરે,
 પાર્વતીને પુત્ર ઉપનો તેનો કહું મહિમાય;

આ. તુજને સુદ્ધ કરવાની ઇચ્છા એથી પૂરણ થાય. આ. ૩ થી ઉપલા સુધી
 નથી. કડવું આઠમું જ છે.

કડવું ૬ કું

રાગ કુંદો (?)

- એક સમે મહારૂ કહે મારે તપ કરવાનું મન
તેણે સમે ઉમયાએ માંડ્યું આતિ ઘણું રૂદન; ૧
- હોરે, શિવજી! હોરે, શિવજી! મારો જન્મારો ક્યમ જાય,
મારે નથી એકે ખાલકો કહે વલે શી થાય; ૨
- મહારૂ વાણી બોલીઆ મારે રે વરદાન,
એક પુત્રને એક પુત્રી (તમે) પ્રગટ કરો સંતાન; ૩
- વર આપી મહાદેવજી વન તપ કરવાને જાય,
એક સમે પારવતી બેઠાં ધરમારે નહાવાય; ૪
- શિવનાં ધર મોટાં જાણીને રખે આવતું કાય,
બે ખાલક મેલું ખારણે તો તે બેઠાં જોય; ૫
- દક્ષિણ અગથી મેલ ઉતારી અધડ ઘડીઉં રૂપ,
શોભા તે તેની શી કહું શુકદેવ કહે સુણ ભૂપ; ૬
- હાથ ચરણને ઘુંટણ પ્હાની ટુંકું અંગ સ્વરૂપ,
ચતુર્જીવને કાંદ મોટી દીસે પરમ વિશાલ,
શોભા તે તેની શી કહું કટિયે ધુધરમાલ; ૭
- પહેલા કરમાં જલ કમંડળ ખીજે મોદક હાથ,
ત્રીજે કર ફરસી સોહીયે ચોથે જયમાલ; ૮
- ગણેશને ઉપજીવીનેરે બોલ્યાં પારવતી માત,
એની પાસે જોડ હોય તો બેઠો કરે [કાંધ] વાત; ૯
- પછી વામ કરેથો મેલ લખને ઘડ્યું તે કન્યા રૂપ,
શોભા તે તેહની શી કહું શુકદેવ કહે સુણ ભૂપ; ૧૦
- સેથો, ટીલી, રાખડી, અંગોડે વાંકી માળ,
કંઠ કપતો ને, કામની તે હિંડે મોડા મોડ; ૧૧

કાચળા, કુલડી, વેલણુ, દાખડી, રમત નાની લાત,
 કંકુ, પડી, નાડાછડી તે આખ્યાં બાધને હાથ; ૧૨
 ઉમયાળ (જમ) નાહવાં બેઠાં દીઠો તે નારદ સંગ,
 અરે, દેવ ! હવે શું થાશે માંડે દેખશે નગ્ન અંગ; ૧૩
 ખિટલીઆળા કેશ હતા ઉમયાને તેણીવાર,
 શરીર પોતા કેરું ઢાંક્યું, ક્ષણ ન લાગી વાર; ૧૪
 નારદ વાણી બોલીઆ ઉમયાળ તારો પાડ,
 માંડે નામ નારદ ખરો માંહોમાંહ કરાવું રાડ; ૧૫

કડવું ૭ મું

નારદ ત્યાંથી પરવર્ષાં જ્યાં તપ કરે મહાદેવ,
 હોરે, શિવજી ! હોરે, શિવજી ! બળા તમારી ટેવ; ૧
 આંક; ધંતુરો, વિન્યા આવો કરમાં લ્યો ત્રિશળ,
 મહે મસાણે કરતા હીંડો માથે ધાલો ધૂળ; ૨
 અહિયાં બેઠાં તપ કરો નવ જાણો ધરસૂત્ર,
 તમ વિના તો પારવતીયે તો ધર ઉપજાવ્યો છે પુત્ર; ૩
 તમે વનમાં તપ કરો ને ઘેર આશ્યાં ધર સૂત્ર,
 શિવશંકરને કોપ અદ્યો કે ક્યાંથી પ્રગટ્યો પુત્ર; ૪
 મહાશ્વર ત્યાંથી પરવર્ષાં કૈલાસ પ્રત્યે જાય,
 ગણપતિ વાણી બોલીઆ આડી ધરી જ્યેષ્ઠિકાય; ૫
 અરે ભિખારી જોગટા શિવના ધરમાં તે ક્યાં જાય ?
 મારી માતા ભુવન માંહે કાંઈ બેઠાં છે નાવાય; ૬
 હવડાં ભિક્ષા માગી આવો પછી આપશે અન્ન,
 માહરી માતા નહાઈ બિડી તને કરાવશે ભોજન; ૭

કહું ન માન્યું મહાદેવે ધસમસ્યા જય ધર મોજાર,	
જટા સાહી મહાદેવ તાણ્યા આપ્યા ખારણા ખહાર:	૮
ગડગડ ગડદા પડે ગણપતના આલે રૂઢિરની ધાર,	
ઉપરથી મારે ગણપતિ ત્યાં પાદ તણા પ્રહાર;	૯
વણુ આજ્ઞાએ ક્યમ જા'તોતો ભિક્ષાના અધિકાર,	
કહું ન માન્યું માહરૂં તો પેટ ભરી મારીશ માર;	૧૦
એવી વાણી સાંભળીને ચઢી ત્યાં શિવને રીસ,	
કાપ કરીને ત્રિશળ મેલ્યું છેલું ગણપતિનું શીશ;	૧૧
મસ્તકે ત્યાંથી પરવયું છે પડયું ચંદ્રને રથ,	
ઝોખાખાઈ ચરચર ધ્રુજે ઘણો થયો અનરથ;	૧૨
ઝોખાખાઈ જઈ સંતાણાં લવણ કોટડી માંલ;	
મહારૂદ્ર તો જઈને પોંત્યાં જ્યાં પાર્વતી બેઠાં નાલ;	૧૩
ઉમયા વાણી બોલીઆં તમે સાંભળો મહાદેવ,	
'માથા ઉપર આવી રહો છો બળી તમારી ટેવ;'	૧૪
મેં ખારણે બે બાળક મેલ્યાં તેણે નવ રાખ્યા વારી,	
મહારૂદ્ર ત્યાં વેણુ બોલીઆ સુણુ પારવતી નારી;	
તારી પુત્રી તો નાશી ગઈને પુત્રને આવ્યો મારી.	૧૫

કડવું ૮ મું :

સાખી

પુત્ર વિના રે ઝુરે શિવ! મારે પિપલી-રે,
ફળ વિના ઝુરે ઝાડ, બાંધવ વિના ઝુરે બેનડી રે,
એવી પુત્ર વિના ઝુરે માય. ૧

(અ)સ્ત્રી હરણુ ને પુત્ર મરણુ વળી વાહલાં તણો વિર્યોગ,
એતો ન આમે ત્રિકમારે ઘરમાં સંપ હજો ન હજો વિર્યોગ; ૨

કોથળી, કુલડી, વેલણ, દાંખડી, રમત નાની ભાત,
કંકુ, પડી, નાઝાછડી તે આખ્યાં બાધને હાથ; ૧૨

ઉમયાજી (જી) નાહવા બેઠાં દીઠો તે નારદ સંગ,
અરે, દૈવ! હવે શું થાશે માંડે દેખશે નગ્ન અંગ; ૧૩

ખિટલીઆળા કૈશ હતા ઉમયાને તેણીવાર,
શરીર પોતા કંઈ ઢાંક્યું, ક્ષણ ન લાગી વાર; ૧૪

નારદ વાણી બોલીઆ ઉમયાજી તારો પાડ,
માંડે નામ નારદ ખરો માંહોમાંહ કરાવું રાડ; ૧૫

કડવું ૭ મું

નારદ ત્યાંથી પરવર્ષા જ્યાં તપ કરે મહાદેવ,
હોરે, શિવજી! હોરે, શિવજી! બળી તમારી ટેવ; ૧

આંક, ધાંતુરો, વિન્યા આવો કરમાં લ્યો ત્રિશળ,
મડે મસાણે ફરતા હીડો માથે ધાલો ધૂળ; ૨

અહિયાં બેઠાં તપ કરો નવ જાણો ધરસૂત્ર,
તમ વિના તો પારવતીયે તો ધર ઉપજાવ્યો છે પુત્ર; ૩

તમે વનમાં તપ કરો ને ઘેર આલ્યાં ધર સૂત્ર,
શિવશ કરને કોપ અલ્યો કે ક્યાંથી પ્રગટ્યો પુત્ર; ૪

મહાર્ષિ ત્યાંથી પરવર્ષા કૈલાસ પ્રત્યે જાય,
ગણપતિ વાણી બોલીઆ આઠી ધરી જ્યેષ્ઠિકાય; ૫

અરે લિખારી જોગટા શિવના ધરમાં તે ક્યાં જાય?
મારી માતા લુપ્ત માંહે કાંઈ બેઠાં છે નાવાય; ૬

હવડાં લિખા માગી આવો પછી આપશે અન્ન,
માહરી માતા નહાઈ જીડી તને કરાવશે ભોજન; ૭

- કહ્યું ન માન્યું મહાદેવે ધસમસ્યા જાય ધર-મોજાર,
જટા સાહી મહાદેવ તાણ્યા આણ્યા ખારણા ખહાર: ૮
- ગડગડ ગડદા પડે ગણપતના ચાલે રૂઢિરની ધાર,
ઉપરથી મારે ગણપતિ ત્યાં પાદ તણા પ્રહાર; ૯
- વણુ આસાએ ક્યમ જા'તોતો લિક્ષાના અધિકાર,
કહ્યું ન માન્યું માહરૂં તો પેટ ભરી મારીશ માર; ૧૦
- એવી વાણી સાંભળીને ચઢી ત્યાં શિવને રીસ,
કોપ કરીને ત્રિશુળ મેલ્યું છેલ્લું ગણપતિનું શીશ; ૧૧
- મરતક ત્યાંથી પરવયું છે પડ્યું ચંદ્રને રથ,
ઝોખાખાઈ થરથર ધૂળે ઘણો થયો અનરથ; ૧૨
- ઝોખાખાઈ જઈ સંતાણાં લવણ કોટડી માંલ;
મહારૂ તો જઈને પોંત્યાં જ્યાં પાર્વતી બેઠાં નાલ; ૧૩
- ઉમયા વાણી બોલીઆં તમે સાંભળો મહાદેવ,
'માથા ઉપર આવી રહો છો બળી તમારી ટેવ; ૧૪
- મેં ખારણે બે બાળક મેલ્યાં તેણે નવ રાખ્યા વારી,
મહારૂ ત્યાં વેણુ બોલીઆ સુણુ પારવતી નારી;
તારી પુત્રી તો નાશી ગઈને પુત્રને આવ્યો મારી. ૧૫

કડવું ૮ મું

સાખી

- પુત્ર વિના રે ઝુરે શિવ! મારે પિપલી-રે,
ફળ વિના ઝુરે ઝાડ, ખાંધવ વિના ઝુરે બેનદી રે,
એવી પુત્ર વિના ઝુરે માથ. ૧

- (અ)ઝી હરણુ ને પુત્ર મરણુ વળી વાહલાં તણો વિયોગ,
એતો ન આપે ત્રિકમારે ઘરમાં સંપ હજો ન હજો વિયોગ; ૨

પુત્ર કરસણ ન શિવ માહરે પુત્ર ધ્યાન, વલી પુત્ર આગેવાન,
 જે કુલ પુત્ર નવ નીપજે તેનાં સૂનાં બળે શમશાન; ૩
 પુત્ર વિના મારે પિન્જરીઊરે વનમાં ઉભું આગ્રિ બળે રે,
 શાને માર્યો મારો ગણેશ શિવ! મને મારો પુત્ર તે ક્યાં મળે રે. ૪

હાલ

બોલો હો, બોલો ગણપતિ બોલો બોલો, વહાલા બાલ,
 મારા લાડકવાયા તન, ગણપતિ હો, બોલો બાલ; ૧
 ઉમયાજી કરે છે રૂદન, ગણુ “શિવ શાને માર્યો મારો તન ગણુ ૨
 મારે હાથે ધડયો તો તન, ગણુ માહરો લાડયેલો હો તન; ગણુ ૩
 શિવ! પુત્ર વિના જે માય, ગણુ તે તો વાયે લીધી જાય; ગણુ ૪
 શિવ! પુત્ર વિના જે માય, ગણુ તેહનું સગું નવ કો થાય; ગણુ ૫
 શિવ! પુત્ર વિના જે માય, ગણુ તે તો તરણા જેવી ગણાય; ગણુ ૬
 શિવ! પુત્ર વિના જે માય, ગણુ તેની સંપત પર ધર જાય; ગણુ ૭
 શિવ! મેં તો લઈ તમારું વરદાન, ગણુ મેં તો ઉપજાવ્યાં સંતાન;” ગણુ ૮
 ત્યારે શિવજીને આવ્યું જ્ઞાન, ગણુ “મેં એને આવ્યું હતું વરદાન; ગણુ ૯
 “એ તો નારદીઆનાં કામ, ગણુ એનું જૂઠા બોલો નામ; ગણુ ૧૦
 એણે વાત કરી સર્વ જૂઠી, ગણુ તપ છોડી જીડી આવ્યો; ગણુ ૧૧
 ઉમયા મેં માર્યો તારો તન, ગણુ તો હું જીનાડું પાવન; ગણુ ૧૨

કડવું ૯ મું

નંદી લૂંગી મોકલ્યા રે પહેલી પોળે જાય,
 હસ્તી એક મળ્યો માર્ગમાં રે મેલ્યો તે શિરધાય; ૧
 તે તણું મસ્તક લાવી ધડ ઉપર મેલ્યું નેટ,
 ગડગડીને હોડા બેઠો આગળ નીકળ્યું પેટ; ૨
 કાણુ એહવું કુંભ સ્થલ શિર, વરવા એના દાંત,
 આગળ એને સૂંઢ સોટી, લાંબા પહેળા કાન; ૩

“સલામાં જાશે, શું પોસાશે અપાર મુજને દુઃખ,
દેવતા મુજને મેણાં દેશે ધન પાર્વતીની કુખ; ૪

કડવું ૧૦ મું

રાગ સાખી (?)

“રૂપને ગુણને વાદ પડ્યો તે વળી ગયા રાજદાર,
ગુણને રે આખ્યાં બેસણાં પછી રૂપને કર્યો બુહાર; ૧
રૂપેરે રૂડા શિવ! મારે નાગરાં જોગીજન અદભૂતાં,
ચતુરાઇ દીધી શિવ! મારે ચરણાં તેમાં કો કોજન જખુતા(?) ૨
માયા દીનીરે પ્રભુ તેં તો સોમકુ મુરખ ઘેર દીની નાર,
પણ લોચન તો દીનાં દોરંગ કુ સો તો જાય વંશે ઉભડ(?) ૩
મુરખ સંગ દીની પક્ષિની સોમ કુ દીનો ઉદામ,
પણ નેત્ર તો નિત્ય દિનો કુરંગકુ એ તો રામ તારો કામ; ૪
પુણ્યવિનાં ધન કુણ કામકે કુણ કામકો ઉદવસ્ત દૂપ,
એ દોહ સખી! કુણ કામકે તું ગુણવિના મુંદર રૂપ; ૫
ગુણ દો, શિવ! મારે રૂપ દો નહિતો તમારું પાછું લ્યો,
*પણ રૂપ ગુણને ચતુરાઇ નહિ શિવ મુને તાં દુઃખ મ ઘો.” ૬

કડવું ૧૧ મું.

હાલ

“પંચદેવનાં દેરામાંય એની વેલી પૂજા થાય,
ગણપતિની પૂજા વિના નવ લઈ હું કોની પૂજાય; ૧.

*કડી ૪, ૫, અ માં નથી; કડી ૭ અ માં નથી:—

અડે ન લેયે ગુણ વિના બહોત બડાઇ પાય,

કનક ઘટુરા હોત હે વાંકો ઘટણ ઘડ્યો જાય; ૭

લાખેણી જો પૂજા થાય એ વિના સર્વ વૃથા થાય;
સોની સમરે ઘડતાં ઘાટ, પંખી સમરે જાતાં વાટ,
પથિ જ્યારે ચાલે ગામ પહેલું લે ગણપતિનું નામ; ૨

કથા ગ્રંથ આરંભે જેહ પ્રથમ એને સમજે તેહ,
વિહિવા જન આરંભે જેહ પ્રથમ એને સમરપે તેહ; ૩

સોવાસણી સોલ શણગાર સજે ગણપતિને મનમાં ભજે,
શાને કાજે રૂએ પાર્વતિ શાને લોચન ચોજે?
વિહિવા જન યજ્ઞ યાગ જ્યાં હોયે લેશે ગણપતિ ધીને ગોજે;” ૪

“ઑખા! ઑખા! કહીને જ્યારે સાદ કયાં જો ચાર,
ઑખા ત્યારે આવી ઉભાં નીસરીને બહાર; ૫

ભાઈ મરાવી ભાભિની તું ઘરમાં નાસી ગઈ,
મહાદેજીએ ગણપતિ માર્યા મુજને શુદ્ધ ન કહી; ૬

તે મારે તારું અંગ ગળજો, લુણુ ક્ષયનો કાય,
દૈત્ય કુળમાં જઈ અવતરજો એમ બોલ્યાં માય; ૭

ઑખાખાઈ તો થરથર ધૂજે” એ તો વાત અદંડ,
અપરાધ પાખે માતા મારે એવડો તે શો દંડ! ૮

ઉમયા કહે, “મેં શાપ દીધો તે મિથ્યા તે ક્યમ થાય,
જા દૈત્યના કુળમાં અવતરજો દેવ વરી કોઈ જાય; ૯

ચૈતર મિનારક ઑખા તાહરો રેશે રે મહીમાય,
ઑખા હરણુ જે સાંભળે મહા રોગ થકી મૂકાય; ૧૦

એકવાર તો મીઠાં મોળું કરવું રે ભોજન,
એક માસો નવ ચાલે તો દિવસ કરવા ત્રણ; ૧૧

ઑખાહરણ ત્રણવાર સાંભળવું, કરવું મીઠાં દાન,
ત્રાંખું, રૂપું સોનું, વસ્ત્ર વધે, વધે છે મેરૂ સમાન; ૧૨

વળતી ઑખા લવણ પેદા શ્રાપ મોચન કાળ. ૧૩

કડવું ૧૨ મું

શ્રીશુકલ કહે સાંભળ રાજા વૃજને કહું મહિમાય,
 એ કયા એટલેથી રહી પછી બાણાસુરનું શું યામ; ૧
 રાય બાણાસુરને ખારણે વાળવા આવી ચાંડાળ,
 નિત્ય પ્રત્યે રજ વાળીને કરે ઝાકે ઝમાળ; ૨
 રાય માલીએથી હેઠે ઉતર્યા થયો પ્રાતઃકાળ,
 મુખ આગળ ત્યાં આડી ધરી સાવરણી સાર; ૩
 ત્યાં બાણાસુર વળતો વઢે મન પામીને દુઃખ,
 “મુને દેખીને ક્યમ ફેરવું કહેને તારું મુખ;” ૪
 ત્યારે ચાંડાલણી વળતી વઢે “સાંભળો રાજન,
 તમે ઉચ્ચ છો અમે નીચ છું મોં ક્યમ દેખાડું રાજના!” ૫
 ત્યારે બાણાસુર વળતો વઢે “તું સાંભળ ને રંડાય,
 સાચું બોલો કામની કરું બે કડકા કાય;” ૬
 ત્યારે ચાંડાલણી વળતી વઢે “કરશો મા મન ખંડ,
 સાચું બોલું છું રાજાજી હવે તો ઘટે તેવો કરજો દંડ; ૭
 રાય મેલામાં મેલો દુમણો ને તેથી મેલો લોભ,
 તેથી મેલો કાચો તે મુએ ન પામે મોક્ષ;” ૮

કડવું ૧૩ મું

ચાંડાલણી એણીપેરે બોલી “સુણ બાણાસુર તું રાય,
 ચાંડાલ કાંઈ એક નથી છે દશવિધના ચાંડાલ; ૧
 પહેલો ચાંડાલ તો એને કહીએ જે નદી ઉતરી નવ નહાય.
 બીજો ચાંડાલ તો એને કહીએ જે પરદારા સુશ્રુષાય; ૨
 ત્રીજો ચાંડાલ તો એને કહીએ જે દુભે માતપિતાય,
 ચોથો ચાંડાલ તો એને કહીએ જે પુત્રીનું દ્રવ્ય ખાય;

પાયમો ચાંડાલ તો તેને કહીએ જેને હૃદયે છે કાળ,
 છઠો ચાંડાલ તો તેને કહીએ હણે નાનાં બાલ; ૪
 સાતમો ચાંડાલ તો તેને કહીએ જેનું મેલું મન,
 આઠમો ચાંડાલ તો તેને કહીએ જે હરે પારકું ધન; ૫
 નવમો ચાંડાલ તો તેને કહીએ નહિ તનયા તન,
 દશમો તે કરમચાંડાલ ચંડાલ એ દશ રાજન;” ૬

કડવું ૧૪ મું

વળીઓ રે બાણાસુર રાજા પુત્ર માગવા જાય,
 મહારૂપની પાસે આવી બેઠો તપ કરવાય; ૧
 હજાર હાથે તાળી પાડે તવ રીઝયા શિવરાંય,
 “કૃપા આપ્યો બાણાસુર રાજા ! શું વળી માગવાય;” ૨
 “પુત્ર મારે એકે નથી તેણે ભાગે છે સુર સૂત્ર,
 આપોરે, આપોરે, શિવજી આપોને એક પુત્ર;” ૩
 ચિત્રગુપ્ત લહીઆ તેડાવ્યા કરમના બેનાર,
 “પૂર્વે રાજા ! તું હતો વૈશ્યનો અવતાર; ૪
 એકવાર બેઠો’તો તું તો વેગે કરવા ભોજન,
 તારા ખોળામાંહે આવી વેગે બેઠો તારો તંન; ૫
 માટીવાળા હાથે હતા તે બાળકના તેણીવાર,
 તારે ટુળને સૂંગ આવી હાંકી કાઢ્યો બાલ;” ૬
 બાળક ત્યારે થરથર ધૂન્યો નવ ગણ્યો તુંને તાતે,
 “તુંને વાહ્યો નથી દીકરો તો વાંઝીઓ જન્મ સાતે. ૭

કડવું ૧૫ મું

... ઉમમા વાણી ગોલીઆં તું સુણ બાણાસુર રાયે,
 ... તારા મનમાં બે આવે તો આપું એક કન્યાય; ૧

- ખાણાસુર ઝેણીપેરે બોલ્યો સાંભળ મારી માત,
મુજને આપો એક દીકરી આપ્યા દીકરા સાત; ૨
- વાંઝિયાપે લક્ષી દીકરી દીકરીએ દીવો થાય,
લે ખાણાસુર લઈ જાં તુને આપી એક કન્યાય; ૩
- જે પુત્રી આવે તેનું તું ધરજો ઝોખા નામ,
મહાખલીઆ જોવા જુધ કરશે પોચે મનની આશ; ૪
- વર પામી વળાઓ ખાણાસુર શોણિતપુરમાં જાય,
હવે ખાણામતિને ગર્ભ રહે છે કહું તેનો મહિમાય; ૫
- પોપ માસની પૂરણ માસે પ્રગટ થઈ કન્યાય,
વધામણીઆ આવીઆ તે રાજસભામાં જાય; ૬
- “રાજ તારે પુત્રી આવી કહેતાં વરણુન નવ થાય,”
વચન એવું સાંભળીને હર્ષજ અંગ ન માય; ૭
- “જો મારે પુત્રી આવી તો સીધ્યાં સરવે કાજ,
કાઠક દેશનો રાજા જોઈ આપીશ અર્ધું રાજ; ૮
- માની જોઈ તોડાવીઆ ત્યાં જન્મપત્રી લખાય,
વિદ્યાબજે કરીને બોલીયા ગુંડ શુક જે કહેવાય; ૯
- પહેલે ઉમયાના અંગથી પ્રગટી છે કન્યાય,
તે માટે તો એનું ધરવું પૂરણ નામ ઝોખાય;” ૧૦
- આકાશવાણી તો એમ હવી તું સુણ ખાણાસુર રાય,
“એ પુત્રી ઇચ્છા વર વરશે તારા વર છેદાય; ૧૧
- જો પુત્રી ઇચ્છા વર વરે સહસ્ર હાથ તુજ મારે,
પુત્રી જો ઇચ્છા વર કરે તો ખાણાસુર ક્યમ ઉગરે; ૧૨
- તે માટે તેડી પ્રધાન ઝેણીપેરે બોલ્યો રાજન,
“એ દેવવચન મિથ્યા ક્યમ થાય એને મહેલો માળીઆમાંય. ૧૩

કડવું ૧૬ મું

સાખી.

..... ગામ જતાં શત્રુ કને માગે શીખ,
 જે ઘેર પુત્રી હોય લાડવાઇ તે અંગે માગે બીખ; ૧
 નદી, નારી ને ઋષિ કુલ, મણિધર, નૃપ ને કમલા;
 એટલાનો અંત ન લીજીએ રાય જે વાંછો કુશલા; ૨
 અગ્નિ રૂઠો વન દહે વળી પરજવલે પરવત હો'રાય,
 અખલા રૂઠી જે કરે તે દૈવ કલ્યુ' નવ જાય; ૩
 ઋમારંગ, ક્ષેત્ર જૂનાં ઝરણાં, વળી સાસરે વાસ,
 ભીંત, ભોરંગ ને કુટુંબ કખીલો એ કદીએ કરે વિનાશ; ૪
 પાડોશી, ગરજ શેઠ અને વળી સર્પ ને સોનાર,
 એકલાંને નવ હોયે આપણાં વળી તુરી ને તોખાર; ૫
 (?)ધશક, મુશકને ચ્યામ, બીથું, નસ ખેરસને મધુપાત,
 એટલાં છૂપાવ્યા નવ છૂપે પ્રગટ હોય નહિ દીન; ૬
 મેઘ મોલ ને મેઘની રે ગાય, ગોધા ને વહાણ,
 વહુ, વછેરો ને દીકરો એના નીપજ્યે વખાણ. ૭

કડવું ૧૭ મું

નગચક્રી એક ભોજન રાયે મહેલ ચણાવ્યો સાર,
 ગોખ, ખારી ને અટાલી કહેતાં આવે નહિ ત્યાં પાર; ૧
 મુક્તામણી ને મોતી જડિયાં માંહ પિરોજના પાટ,
 હયશાલા, ગજશાલા અને(વળી) હિંચવા દોવા ખાટ; ૨
 ઝોખાખાઇને મહેલ્યાં માળીએ સાથે ચિત્રલેખાય,
 પશુ, પંખી કે પુરપનાથી ઉચું નવ જોવાય; ૩

સવાલક્ષે જોધા રખવાળા મહેલ્યા રે રાજન,
તમે જગો દિવસે જગો નવ મીંચશો લોચન; ૪
ઑખા કેરા માળાઆમાં નવ પેસે પંવન. ૫

કડવું ૧૮ મું

શાણિતપૂર પાટણ લાળ્યું રાય ખાણાસુરતું ગામ,
તેની પુત્રી ઑખા વળતી રે કરતી ઉત્પન્ન કામ; ૧
ઘડી એક ગલીએ, ઘડી એક ખાટ, નાનાવિધ રમત કરે,
ઘડી એક હીંચોળે હીંચકા ધમધમ વાદે ધુધરાની સેર; ૨
રમે જમે ને મંગલ ગાય જોખનવંતી ઑખા યછ માલીઆમાં. ૩

કડવું ૧૯ મું

હાંજ જોખનીઉં આળ્યું ને ઑખા નાનડીરે લોલ,
મારે જોખનની જાય બેની, ઘડી ઘડી ઘણેરે લોલ; ૧
ચિત્રલેખા સહિયર સાંભળ મારી વિનતિ રે લોલ,
મારો મુરખપિતા કાંઈ લહેતો નથી મારો જાય કન્યાકાળ,
વર જોતો નથી રે લોલ; ૨
જોખનીઆનો લટકો દાંડા ચારજો ટાંણે માલ સોંપાણો
તે નહિ મળે રે લોલ.

કડવું ૨૦ મું

પાંચ વરસની પુત્રી રે તે તો ગૌરી રે કહેવાય,
તેનું કન્યાદાન દેતો કોટિ યસનાં ફલ યાય; ૧
તે માટે માચ પિતાને સમજાવી કહો કો વાત,
દેવ વિવાહનું ફલ તેને વરસ થયાં જો સાત; ૨

પુત્રી કરી પિતાને કહાવેરે કોઇ આણો રસિયો. ધવ,
 ગાંધર્વ વિવાહનું ક્ષણ તેને વરસ થયાં જો નવ; ૩
 નહીકર મારા પિતાનો નીકળશે કાંઈ વાંક,
 મનુષ્ય વિવાહનું ક્ષણ તેને અગિયારે આડો આંક; ૪
 તે ઉપર વરસ વાઘે ખાર જ્યારે થાય,
 પુત્રીનું મુખ પિતા જુએ તો વસે અલ્પ હતાય. ૫

કડવું ૨૧ મું

ચિત્રલેખા એણીપેરે જોલી સાંભળ તું ઓખાય,
 તુજને કાળે નહિ પરણાવે બાણુ તારો તાત; ૧
 તુજને કાળે જો પરણાવે છેદાય એના હાથ,
 મુજને કાળે નહિ પરણાવે પ્રધાન મારો તાત; ૩
 તો જોને બાઈ પ્રધાનના કાંઈ નથી વઢાતા હાથ,
 આપણુ બે જણાં રહીએ કુંવારાં તો કોને કહીએ વાત; ૪
 ચિત્રલેખા કહે છે ઓખાબાઈ “રહોને જાનાં આપ,
 તુજ વલુધિ બાઈ હું કુંવારી મુને તારાં લાગ્યાં પાપ. ૨

કડવું ૨૨ મું

ઓખા! તોહરો શ્રવણે અણુકતી ઝાલરે,
 ઓખા! તું તો ચાલે હંસની ચાલ રે; ૧
 ઓખા! તારે કુમકુમ રોળ્યા ગાલ રે,
 ચોલનો રંગ રે ઓખા તારી મુંદડીરો;* ૨
 ઓખા! તારે બાંહે બાબુબંધ રે,
 ઓખા! તારે મુખકું પુનમચંદ રે; ૩

* મારવાડી પ્રત્યય. કડવું ૧૦ મું વિચારો.

ઝોખા! તારે મન ઉપજ્યો આનંદે રે,
કસબની ડોર રે ઝોખા! તારે સાલુડે રે; ૪
ઝોખા! તારે ઊરે એકાવલ હારે રે,
ઝોખા! તારે શોભિતા શણુગાર રે; ૫
ઝોખા! તને વરસ થયાં છે બાર રે,
પાવલે નેપુર ઝોખા! તારે વાજણે રે.” ૬

કડવું ૨૩ મું

રાગ સાખી.

“ નેપુર, જેહુર ને વિછીઆરે કર કંકણ મુદ્રિકા ને હાર,
પુરૂપ વિના જે પહેરે પ્રેમદારે તેનો ધિક્ પડ્યો અવતાર; ૧
સેંથો ને ટીલડી રાખડી રે નયણે કાજલ કુંકુમ હાર રે,
કંથ વિના પહેરે કામની બાધ! બળ્યો તેનો અવતાર રે.” ૨

ઢાળ

પછી તોડીને નાખ્યા હાર રે “બાધ! લે તારા શણુગારે,
હું તો નહિ પામું ભરથાર રે હું તો નહિ ઓહું વાટડીરે; ૧
બાણાસુર મારો બાપ રે, મુને નહિ પરણાવે આપ રે,
મારાં પૂર્વ જનમનાં પાપ રે નહિ હું જોઉં વાટડીરે.” ૨

કડવું ૨૪ મું +

“બાધ! તુએ કુંઆરી હુંએ કુંઆરી સાંભળ સૈયર વાત,
ગોર માતનું પૂજન કરીએ તો પામીએ ભરથાર; ૧

+ આ કડવાની પહેલાં આ માં ત્રણ કડવાં છે જેમાં ચિત્રલેખા
ઝોખાને ઉપાલંબ અને મહેલાં દે છે એ ક્ષેપક લાગે છે. એમાં ૧ હું કડવું
તે ૨૧ મ કડવા જેવું છે.

કોણ મંદિરીયે ને કોણ દહાડે ગોરની પૂજા થાય,
 “હું કરીને આપું પુતળાં તું પૂજે મારી માય; ૨
 કાગણ સુદી ખીજને દા’ડે કરવો એ આરંભ,
 ચૈત્ર સુદી ત્રીજને દા’ડે કરવું ઉત્થાપન; ૩
 શૈલ્યા શેલાં પાયરી કેશુડાનાં ફૂલ,
 આપું ઝોખા! પૂજવા માગો વસ્ત અમૂલ.” ૪

કડવું ૨૫ મું

ગોરમા! માગુરે મારા બાપનાં રાજ, માતા તે સદા રહે સોહાસણીરે,
 ગોરમા! માગુરે સસરાના રાજ, સાસુને પ્રજા ધણી; ૧
 ગોરમા! માગુરે દિયર જેઠનાં રાજ, દેરાણી જેઠાણીનાં જોડવાં,
 ગોરમા! માગુરે સરખા સરખી જોડ, અખંડ હેવાતણુ ઘાટડી રે; ૨
 ગોરમા! માગુરે હું તો તારી પાસ, માથે તે મનગમતો ધણી,
 ગોરમા! માગુરે હું તો વારોવાર, વહુવર પાગે લાગતીરે. ૩

કડવું ૨૬ મું

એક દહાડો ચિત્રલેખાને ઊંધ આવી સાર,
 વાસી પુષ્પે કરીને પૂજા ઝોખાએ તેણી વાર; ૧
 એટલે ચિત્રલેખા જંગી જીએ તો દીકું એ વિપરીત,
 વાસી પુષ્પ ચઢાવી દીધાં થઇ રહી ભયભીત; ૨

૨ જી કડવું

વર વરવાને ચોખ્ય થઇને પ્રગટ્યાં સ્ત્રીનાં ચેતલે,
 ઝોખા! કહે ચિત્રલેખાને તું સાંભળ મારી ખેતલે. ૧
 સહિયર! શું કીજે કે જેની વિધિ વાળીને ખીજે,
 અની હારે કે મુજને દોષકર મા દીજે. ૨. ટેક.

આ તથા તે પછીનાં કડવાં માટે જી. પ્રેમાનંદજીએ ઝોખાહરણ
 [હિતારો લહીઆએ સ્મૃતિમાંથી કરેલાં નણાય છે અને તેથી ધણે વિદ્વત્ છં.]

વાસી પુષ્પે કરી પૂજા નહિ પામે ભરથાર,
 બહેની! તું તો અટક(?) ચાલી ધહિલો કરે વિચાર; ૩
 ભરથાર જ્યારે હું નહિ પામું તું સાંભળ મારી વાત,
 તો આ લે તારાં પુતલાં મારી પૂજે બલારાત; ૪
 માટી કરાં પુતલાં બાઈ! એ પૂજ્યે શું થાય,
 પાણી ઉપર રેડીએ તો આ ફરતાં ધોવાય; ૫
 પછાડીએ તો ભાંગી ભૂકો થાય માટીએ મંદિર ચણાય,
 માટીએ ધર લીંપાય સાંભળ મારી માય; ૬
 પકવાન આગળ મેલીએ કકડો તે નવ ખાય,
 મેં પંદર દિન પૂજા કીધી બોલાવ્યાં નવ બોલે;
 અરે, બાઈ! તું કહેતી'તી નહિ કે એને તોલે; ૭
 એ માટીનાં પુતળાં બાઈ! એથી વર ન અપાય,
 આ લે તારાં પુતલાં મારી પૂજે બલાય. ૮

કકડું ૨૭ મું

સાખી.

શિવનાં લીજે રે ભામણાં જોણે ગંગા ધરી શીષં,
 એક ભંગીરથ તપથો ઉઠાડીઓ હું તે ક્યમ મેલું ધરા? ૧
 શિવનાં લીજે રે ભામણાં જોણે નેત્ર બાળ્યો રે કામ,
 એક ત્રિપુર દૈત્ય વિદારીઓ હું તે ક્યમ મૂકું નામ; ૨
 ભોળો સુએ ત્યારે શ્મશાનમાં ચોળે ત્યારે રાખ,
 શિવ માગે ત્યારે ભિક્ષા માગે આપે ત્યારે લાખ. ૩

કડવું ૨૮ સું

- હું હિમાચલની બાણેજી ગણપતિ મારો વીર,
મહાદેવજીની પૂજા કીધી મન રાખીને ધીર; ૧
- ચિત્તલેખા કહે છે ઝોખાને “સાંભળ સહિયર વાત,
પૂજન કરવા શિવનું તે આજ્ઞા મગાવો તાત;” ૨
- “મુજ તાત આપો આજ્ઞા શંભુ પૂજવા જઈએ,
ઘેલી પુત્રી એમ ન કહીયે ધરમાં બેસી રહીએ;” ૩
- ધેર આવે મહાદેવજી સારે પૂજને લાગીએ પાય,”
હવે આંતરગત્યમાં ઝોખા ચાલી તેનો કહું મહિમાય; ૪
- રનાન કરીને કામનીયે પેચાં રે શણગાર,
વિધુઆ ગાજે ને નેપૂર વાજે ઝાંઝરનો ઝમકાર; ૫
- નાગ, નગોદર, ઝુમણું તેને ઉર એકાવલ હાર,
આભુષણ તો તેણે સજ્યાં તેજતણો નહિ પાર; ૬
- કનક થાળી મોતીયે ભરી મહાંય શ્રીફળ, ફેફળ, પાન,
આંક, ધંતુરો, અગધિયો માંહિ શંખાવલીનાં પાન; ૭
- મહાદેવને પારવતી બેઠાં સારે પાસે રમે,
ઉમથાજી જે વચન કહે તે, શિવ શંકરને ગમે; ૮
- મહાદેવ કહે પારવતીને “ઓ! આવે કોઈ નાર,
“સ્વામી! મારા એ તો કહીએ બાણુની કુમાર; ૯
- લોળો મનમાં એમ વિચારે વરશે મુજને ક્ષાત,
પારવતીએ મન વિચાયું હવે રે વંઠી વાત; ૧૦
- મહાદેવજીને કામાતુર જાણી લોચન કીધી આડ,
ત્રીજી લોચન ઉઘાડી તે શંકરને લે લાડ; ૧૧
- એટલે ઝોખા ચાલી આવી ક્ષણ ન લાગી વાર,
આવડી આવડી ઉતાવળી તો નહિ પામે ભરથાર. ૧૨

* કડવું ૨૯ મું

- “હો, ઉમયા ! હો, મારી માવડી, હું તો પુત્રી તમારી,
પણ અહિયાં બેઠાં તમે સાંભળ્યું જે કન્યા રહી કુમારી; ૧
- હું તો આવી ઇશ્વરને પૂજવા ત્યારે સામે પાંખી શ્રાપ,
પરંપરા પહેલાં રડાપણ થયું હું તો શાં શાં ચાલતી પાપ;” ૨
- ઓખા કે છે, “તુષાં લાગી તનમાંરે સરોવરીઆને તીર વહાં,
મહિ જેવારે મહેલ્યા પાપ મારાં સરોવરીઆં સુકી ગયાં;” ૩

* અહિં આ માં જે ક્ષેપક કડવાં હોય એવું લાગે છે. (૮૪ કડવાનું આખાહરણ કહાનલટનું જે મારી પાસે છે તેમાં આવાં કડવાં ઘણા ફેરફાર સાથે મળી આવે છે. આમાંની કોઈક લીટીઓ એમાં છે.

રાંગ શણગારનો.

- ચુવા ચંદન કરતુરી કેસર કૃષ્ણાગર વોળી,
કનક કાંસડી કેશ હોળ્યા ઉત્તમ જલે અઘોળી; ૧
- પાયલ પાંગડાં કલાંકાંખી ઝેર, ઝાંઝર ઝમકે,
પાયલ નેપૂર, પાન, પાનસ શુવાધાર ઘુઘરી ધમકે; ૨
- કેર સાંકળાં લંગર, લંગરવા વાળે અંગે ગોર,
અણવટ, વીછીઆ, છાલાં, છાવટી, રાયકુંલના મોર; ૩
- અગુલીઓ અપાની કલીઓ, નખ નક્ષત્ર સમાન,
ચાંલતાં ચરણ ધરે ને ચિત્ત ચલે, નય ગાંધર્વનાં ધ્યાન; ૪
- હરતકમળ શું દીસે રડો જડાવ ચુડી ખલકે,
ચુનરી, ખાનુખધ, ખેરખા કુમલું બિજોડે લલકે, ૫
- ઠેકડીઆળાં કાંકણ તેને જડાવ, વાંકના દોર,
ચંદન ચુડીને મધ્ય મોતી કાંગણી, કાંગણ ખોર; ૬
- છલછળાં, ખલછળાં, અવલીઆં, પીરોજ કરતીઆં, કુંદનનીકોર ૭
- ચોંચી, તગતી ને માદલીઆં મોરડે મોતીયું માપ,
છલાં, છાંખ, અગુઠાં ચારસી મધ્યે ઝાલની ખાપ. ૮

ઝોખા કે'છે, “હું પેઠી પાણી માંહે તરવાને જે તુંખાં ગ્રહાં,
 હું આવીરે સમુદ્ર બેટડે મારાં તુંખાં જે તૂટી ગયાં;” ૪
 “વર માગો, વર માગો ઝોખા! માગો આણીવાર,”
 “માગું છું માગું છું માતા! આપોરે મુજને ભરથાર;” ૫
 “ત્રણવાર જો તેં માગ્યું તો ત્રણ હજો તુજને ભરથાર,”
 વચન એવું સાંભળીને ઝોખા કરે રે વિચાર; ૬
 “અરેરે, માતા! માનવી આ, વાત કહી નવ જાય,
 પુરૂષને નારીઓ ધણી સાંભળ મારી માય;” ૭

કંડવું ૨ જી.

પોખરાજની પે'રી કંચુકી તેને ચુનીઓ ચળકે ધણી,
 બે બાજુ સુક્તાફળ લલકે મોરડીએ ઠંકામણી; ૧
 અંગો અંગ અનંગ સોહે બેરખા બે બળકે,
 નળે કલશ કુચ, કનકના જોવા, કમળ ફેરા ના ચળકે; ૨
 બે સેરેા મોતી તણી નળે વે'છે ગંગાધાર,
 પૂઠે ચમરી સરસો ગોફળ તેને ધુધરીનો નહિ પાર; ૩
 વાળે વાળે મોતી પડેઆં વેણીવાસુકિ સમાન,
 કામળાણુ ને કઠાક્ષ કીકી બુકુટિ કોર કમાન; ૪
 શીશકુલ ને રાખડી રત્નતણી ભંમર ભજ્યા લાલ,
 જડાવ બેતુ ઉઘોત પાસે સે'થો સોહે મણિનો લાલ; ૫
 સુકુટ ઉપર ઉછેલીયું તેને ચાર ફરતાં બોર,
 શિકાની સાંકળી સરસા વસંત સામેના મોર; ૬
 માયાકેરી લટ ખસી તે જર ઉપર લટાઈ,
 પાતાળ ફેડી નાગણી નળે સામુ પૂજવા આઈ; ૭
 નાકે વાળી વિરાજે વાર તેમાં અહ બેઠા છે ચાર,
 ગુર સોનામાં, ભૂગુ મોતીમાં, લાલમાં ભૂમિકુમાર; ૮
 ચનીશ્વર લીલમાં લલકે અંધર અરણ્યું તેજ,
 દંતપાંગ દાડમની કળી નળે, ચુનીઓ ચળકે ખીજ; ૯
 હડપચી ઉપર લીલો હીરો બે હીરા બે ગાલ,
 હુંદું ત્રાજવું ગોરે ગાલે મુખડું લાલમ લાલ; ૧૦

પણ નારીને તો પુરુષ ખીજો શ્રવણે સુણ્યો નવ જાય,
પુત્રી જાણી માતા! મારી મુજને કરો ક્ષમાય;" ૮
"તે" માળાઆમાં નિંદા કીધી પુતળાંની નિરધાર,
તે માટે તુજને શ્રાપ દઈ છું ત્રણ હજો ભરથાર; ૧૦
વૈશાખ સુદી દાદશીને દા'ડે તુજને હજો સ્વપન,
સ્વપ્નાંતરમાં આવી પરણશે તારા પ્રાણનો જીવન; ૧૧
જગ્યા પૂઠે ઓળંગજો(?) જા કહું છું સત્ય વિવેક,
ત્રણવાર પરણશે પણ વર તો એકનો એક; ૧૨
વર પામી ઓખાખાઈ વળીઆં માળાઆ મોઝાર,
"ખાઇ! મહા વર પામી આવી સુંદર વર ભરથાર; ૧૩

હપલે કાને જડાવેલા ફડકે ફરફરીઆં, (?)
હુમળ જુમળ મણિનો મોગરો ગુલરે જરમરિઆં (?) ૧૧
ક'ઠે કનકની કણસરી કુલ રૂપીઆ ગલે બાંધ,
જાંબુવા, ——— તનમનીયું હાંસડી હીરા ચંદ; ૧૨
અરિસે દિસે ધુધરી અંગુઠે (?) કનકની કલીયે,
X X તેને મધ્યે હિરે જડીયે; ૧૩
લવંગીઆં મુગલીઆળ ચોટલીઆળ મણકો ગોળ,
પખાજ (!) મણકાની ક'ઠે પાંચ બાંધી ઓળ; ૧૪
હિરાકણીની પાંચ માળા સાંકળીની સાત,
ગોવાલ ઘડીના અંકોડા તેમાં ખજુરા માત; ૧૫
બાર માળા, પ્રવાલાની માળા વળી મોતીની માળા ધરી,
અંબર માળા જળીયાળા, તેમાં કરતુરી ભરી; ૧૬
એ માળા છે મણિ તણી માંહે ગણક પુષ્પના હાર,
ફેડે કમરપટો જડાવેનો તેને ધુધરીનો નહિ પાર; ૧૭
શ્યામ મણિ સાળુ સુંદર અંગ ખીજલી (!) વણું,
ચાર છેડે ચાર ચંદ્રમણી ચળકે મધ્યે સુરજનાં કણ; ૧૮
નેણે કાજળ સારીઆં મુખ ભર્યા તંબોલ,
દર્પણ લેઈ મુખ આગળ મૂક્યું ઓખાખાઇનું મનહું હીસે; ૧૯
મારા રામ સહિયર સાચું કહે માંહે મુખહું કેવું દિસે.

એમ કરતાં ઓખાખાઈને દિન પૂડે દિન જાય,
દિન સુંદર માધવમાસ આવ્યો દ્વાદશીનું લગન,
સુંદર સેજે પાથરીને શણગાયું લુવન; ૧૪

“આજ સ્વપ્નામાં આવશે મુજ પ્રાણનો જીવન,
મંથ્યા થઈ રવિ આથમ્યો નાવ્યો પ્રાણનો જીવન! ૧૫

પોહોર રાત વીતી ગઈને હજીએ નાવ્યો કોય,
ઉમિયાજીનું વચન કહ્યું તે રખે રે મિથ્યા હોય;” ૧૬

ખેખાકળી ખોલે ઘણી ને વાગે લાણુકારાય,
“ઓ! આવ્યો, ઓ! આવ્યો” એમ ઝખકી ખેડી થાય; ૧૭

વા આવે ને બારી હાલે ખડખડાટ બહુ થાય,
“ઓ! આવ્યો, ઓ! આવ્યો” એમ ઝખકી ખેડી થાય; ૧૮

કડવું ૩ જી.

એવા એવા ઓખાખાઈએ સોળ ધર્યાં શણગાર,
કનકચાલ ભરી મોતીડે માંહી શ્રીફળ પાન; ૧

આકાશ મારગે પક્ષિણી એ શંભુ પૂજવા જાય,
ધન્દ્રતાણું વિમાન શોભે એવી છે શોભાય; ૨

મહાદેવજી ને ઉમિયાજી બેઠાં સારે પાસે રમે,
શિવજીએ ઓખા દીઠી શિવતાણા મનમાં ગમે; ૩

શિવજી કહે છે પાર્વતીને “ઓ! આવી કોઈ નાર,”
“મુજ કંથ કાં થેલા થયા એ બાણુતાણી કુમાર;” ૪

ભોલાનાથ કહે “મુણુ પાર્વતી તેનો કરો કો ઉપાય,
શોકતાણું સાલ તાહરે યાય તે માટે કહે છે નાય;” ૫

પાર્વતીએ મન વિચાર્યું ‘હવે વંઠી રે વાત,
શિવજીને કામાતુર નણીને લોચન દીધા હાથ; ૬

ત્રીજી લોચન ઉઘડ્યું શંકર તણે લલાટ,
તેણે સમે ઓખા આવી લાગ્યાં ઉમિયાને પાય. ૭

*મધ્યરાત્રી તો વહી ગઈ ને મીયાણાં લોચન,
સ્વપ્નાંતરમાં આવી પરણ્યો પ્રદુમ્નજનો તન. ૧૯

● આ માં અમુક કડીઓ વધારાની છે.

ચાર ઘડી દિવસ રહ્યો મુરજ ક્યારે મલશે ?

૧. સ્વપ્નાનીરનો તે સ્વામી મારો આવી ક્યારે મુજને મળશે;”
૨. ચિત્રલેખા કહે છે ઝોખાને, “મિથ્યા મન બાળે,
જુહું સ્વપ્નાનું પરણું બાઈ! સંધ્યા શાને ગાળે;”
૩. હવે દિનકર અસ્ત થયો હવે સાગરનો તન,
માળીએ કીધા દીવડા હરખ્યું ઝોખાનું મન;
૪. બીણા લીધી હાથમાં ગાન કરે ખેડુ સાથ,
હરમચી હંખાડા લેતી ગાન કરે વિખ્યાત;
૫. એટલે ચિત્રલેખાને હથ આવી નામ,
“બાઈ! આ ઘોરણું હું હવે મારે નળ્યાનું છે કામ;
૬. હું નળું તો જાલી રાખું સ્વપ્નાનો ભરથાર,
હવડાં ઉઘાડો કહેતો આવે મારાં સાસુજનો સંતાન;”
૭. એટલે દશ દરિયા કેરો સાચો આવ્યો વાય,
ખડખડવા લાગ્યું બારણું ને અખત્રી ખેડી થાય;
૮. ઝોખાબાઈ તો મનમાં નહો નાવે મારી તોલે,
છળનાં ચાંલકાને સ્વામી નહી વચન ખોલે;
૯. “ઓ! પેલા અંધારે હસા છે રે મારા સ્વામી,
શા માટે તમે નથી ખોતતા કહાં રહો છો કમળ પામી;
૧૦. ધીરજ ધરી તમે કેમ ખેડા તમ ઉપર નહિ વારી,
પણ ખોલ્યા વિના નહિ ઉઘાડું છું ગુણવંત હું નારી;
૧૧. આણસુર ને દેખશે તો વાત થશે અલેખે,
રખેવાળ બળીઆ ખેડા છે તે હવડાં તમને દેખે;
૧૨. ગુણવંત ગોરીને પગે ગુણ ઓશિંકળ થાઓ,
આવો આપણે માળીઆમાં મળીયે આવાસે આવો;
૧૩. પાર્વતીનું વરદાન મુજને વર પામી છું રૂંડો,
આવો આપણા માળીઆમાં પહેરાવો મુજને ચુડો;”

કડવું ૩૦ મું.

સ્વપ્નામાં તો દીકી સોરકીઆની જનરે,
 સ્વપ્નામાં તો વડસસરે ભગવાનરે; સ્વપ્નાં ૧
 માળીઆમાં મંગલ વરતાં ચારરે,
 માળીઆમાં આરોગ્યા કંસારરે; સ્વપ્નાં ૨
 માળીઆમાં ચળકે છે ચુડીરે,
 માળીઆમાં ઑખા દીસે રૂડીરે; સ્વપ્નાં ૩
 માળીયામાં કરે છે પિયુશું વાતરે,
 હસી હસી તાળી લે છે હાથરે; સ્વપ્નાં ૪
 ચિત્રલેખા ભરી નિદ્રામાંથી જાગીરે,
 ઑખાખાઇને કાંકણ કર ગતિ લાગીરે; સ્વપ્નાં ૫
 ઑખાખાઇને નાટક ચેટક વળગારે,
 તેતો કેમ કરીને જાશે અળગારે? સ્વપ્નાં ૬

“એટલે ચારે દિશાનો ફરફર વાયો વાય,
 આતો પીટ્યો થાંભલો સ્વામી નવ કહેવાય;” ૧૪
 એમ વિકળ થઇને પડે કરે રે શોરખડોર,
 શિવ પાર્વતી ગગને જતાં સાંભળ્યો તેનો શોર; ૧૫
 પાર્વતી પૂછે, “પ્રાણનાથ! આ કોણ રૂવે મધરાત,”
 શિવજી કહે, “પાર્વતી! તું કાં ચિંતામાં પેડી; ૧૬
 તારી પુત્રી ઑખા વૃદ્ધ ખોટું કરવા બેડી; ૧૭
 પાર્વતીને કોપ ચડ્યો તે નિદ્રાને બોલાવી,
 પાર્વતીના કહેવા થકી તે નિદ્રા ચાલી આવી; ૧૮
 પાર્વતી કહે છે નિદ્રાને “સગાં મારાં થાઓ,
 ઑખાખાઇ જાગરણ કરે તેને માળીએ જાઓ; ૧૯
 ઉધ ત્યાંથી પરવરી તે ચકી ઑખાને રોમ,
 વેણું કરથી ઑખાને પડી છે તે ભોમ; ૨૦
 લોચન વળવા લાગ્યાં અને શ્વાસ સરખા થાય,
 વાયુએ લેટ ઢલી પડે ઢલી ઑખા ઢોલીઆ માય; ૨૧

જાગરે જાગરે ઝોખાખાઈ જાગરે,
તારે જે જોઈએ તે તું માગરે. સ્વપ્નાં ૭

કડતું ૩૧ મું.

ઝોખા ભરીરે નિદ્રામાંથી જાગીરે, અંગોઅંગ અંગિડી લાગીરે,
“કટ પાપિણી, શીદ જગાડી મને, ભયારે અમૃતમાંથી કાઢી; ૧
કટ પાપિણી, એ તેં શું કીધું, માંડે સર્વસ્વ ઝુંટીને લીધું;
અમૃત લઈને વિષ કાં દીધું? મન જાણ્યું કે પોતાનું કીધું; ૨
ભરથારને ભાંતિજ આવી, મારો નાથ ગયો રે રીસાવી,
ખીડી પાનની અડધી કરડી, ખાધી મન વિના મુખ મરડી; ૩
તું તો મારા કરમની કરણી, મુને મેલી ગયો વર પરણી,
મારા હૈડા ઢેરો દાર, આણી આપને તું આવાર;” ૪

કડતું ૩૨ મું.

સાખી.

“અંદા! તું જીવે કોટિ વંસડારે વળી સ્વપ્ને કરો સંજોગ,
મુને શાપું રે સ્વજ દેવતારે! મુજને જાગ્યે પડ્યો વિજોગ; ૧
આજરે સુપનામાં રે ખાઈ! મુજ પિયુશું કરતી’તી રંગરેલડીઆં,
અમૃતમાં વિષ લળા ગયુંરે, ચિત્રલેખા! તુજ સરખાં કમાણસ મળાઆં; ૨
આજ સુપનામાં રે ખાઈ! મારા પિયુ શું કરતી’તી લીલાલે’ર,
પણ અમૃતરસ પીતી’તી તેમાં શાને લાવીને રેડ્યું ઝેર? ૩
હો, કુંજરીઆં! માગી દો પાંખડીઆં! તારો વનો હું કરીશ,
અહિંથી ઉડી સ્વજનને મળીશ પછી તારી પાજો દ્વંદ્વ; ૪
પાંખ પિયારી ને પંથ તો વેગજોરે વળી તારો વાલમ કોણ વિદેશ,
માગીરે લાગ તારી પાંખડીઓ,” “ઝોખા! તારો સજન શો સંદેશ? ૫
તો ઉતરથી અમે આવીયાં પશ્ચિમમાં સમોયાં,”
“એક અખલા પિયુનો સંદેશડો તમે જઈને કહેજો કુંજરીઆં;” ૬

“માણસ હોઘએ તો બાધ! અમે - મુખથી જાળને કહીએ,
 કુંજરીઆં અમે તો બાધ! સંદેશો લખને તું પાંખડીએ;” ૭
 “પાંખે તો પાણી ઉતરે અક્ષર રેલાઈ જાય,”
 “એક અખલા પિયુનો સંદેશડો મુને વિષમે હૈયામાંય;” ૮
 એક કંથ વિન્નેગે કામિની રે ગઘ પંડિતની કો પાસ,
 “હું તુજને પૃથું પડયા રે એક દિન કે કેતે માસ” ? ૯
 ફિરસે પંડિત યું કહે “તું સુણ શ્યામ કરજોડ,
 સાચી પ્રીત હોય આપને પિયુસે પલક એક વરસ હોય; ૧૦
 રજની ના શોભે બાધ! ચંદ્રવિના રે વળી કાયર કર હથિયાર,
 પણ લક્ષ્મીના શોભે દાતા વિનારે તમ નર વિના ન શોભે નાર. ૧૧

કડવું ૩૩ મું.

લાળ.

ચંચ કટાવું બપૈયાં! તારીરે વળી ઉપર કાહું લુણ,
 મે પિયુરી, પિયુ મોરા, તુ પિયુ, પિયુ કેસો કુણ! ૧
 પિયુવિન્નેગન પીરી ભપ મેરો તનમન ગયો સુકાય,
 સાપે તો ગ્રહી છહુંદરી પછે સાપ પછતાય; ૨
 (?)મેરે પ્રીત્ય કરી સુખ લેણે કુંરેસો પ્રીત્ય ગઘ સંધારક,
 પંખી તો પંજરે પછે સોઢ ચરક ચરક;” ૩
 મધ્ય નિસાસા મેલે માળીઆમાં રોતી રોતી રાજકુમાર,
 “કહાં ગયો? કહાં ગયો? બાઈ! મારો સ્વપ્નાનો ભરથાર; ૪
 મીઢળ મારું કહાં ગયું! બાઈ! મારો ચુડો હતો જે હાય,
 પિયુ! પરદેશીઆ લુંડા મુજને શે નવ લીધી તુજ સાથ; ૫
 લાવ સખી! વિષ પીઉં રે હુંતો કાહું પાપી પ્રાણ,
 હવે ક્યમ જીવું રે બાઈ! મુને વાગ્યાં મોહનાં બાણ; ૬
 ઝોખાબાધ તો ઘણું રડે રે તે તો પડતાં મૂકે ધરણ,
 પાપી મારો જીવડો રે મુને માગ્યાં તે નાવે મોત; ૭

રોતાં રાંતાં તે ગયા ઝોખાખાઈ જ્યાં રે રોયું વાડીવેન,
જેને પૂછ્યું દુમને રે “અહિયાં દીકરે પ્રાણજીવન; ૮
તું ગુણ-વેલડીરે ખાઈ મારો જોને કર્મના આપ,
નાથ મેલી ગયો રે ખાઈ! જોને મારાં કુણ જનમનાં પાપ.” ૯

કંઠવું ૩૩ મું.

સાખી.

ઝોખા રૂએ ને ચિત્રલેખા વિનવે રે “મારી ઘેલી સહીયર મા રોય,
પાણી વસોવે માખણ જો જપને તો ન જમે દોય;” ૧
“ચિત્રલેખા ! તું તો મુને વહાલી હુતી રે જેવો મારો હૈડાકરો હાર,
આજ કંથ વિજોગે થઈ અજખામણી જેવી મારા આપતણી મારનાર; ૨
વેરણ થઈ રંડા મુજ વિધાતા જેણે અવળા લખીઆ આંક,
કરણી રે પ્રાપ્ત ભોગવે રે તેમાં વિધાતાનો તે શો વાંક; ૩
લાંચ લઇને ખાઈ! તું લખતી હુતી રે તો હું આપતી હુતી સર્વપહેલું,
મારા સ્વામીરે તજી ગયા જાણતીરે તો માથે મરણ શે ન લખ્યું વહેલું; ૪

ઢાળ.

“સ્વપનાં સાચાં નોયરે સહિયર ! મારી સ્વપનાં સાચાં નોયરે,
એક રાજા કહું તો તે રાજ્ય પામ્યો સ્વપનાંતર મોઝાર; ૧
માથા ઉપર છત્ર ધરે ને નેકી બોલે છડીદાર; ૨
હાથી ઝુલે ખારણે ગાડીઘોડા પરમ વિશેક રે,
જાગીને તો જોવા માંડ્યું તો નહિ નિશાની એક રે; ૩
એક નર ધનીયો તે તો ધન પામ્યો સ્વપનાંતર મોઝાર રે,
વિદેશે તેનાં વહાણુ ચાલે વાણોતર સેં ચાર રે; ૪
વહેવારીઓ બહુ ધન પામ્યો પુરણ પરમ વિશેક રે,
જાગીને રે જોય ત્યારે નવ મળે નિશાની એક રે; ૫

એક વાંઝીઓ તે પુત્ર પામ્યો સ્વપનાંતર મોઝાર રે,
 જાગીને રે જોવા જાય ત્યારે કોનું લાવે બાળ રે? ૫
 એક મુરખ હતો તે તો સ્વપનાંતરમાં લણીઓ વેદ પુરાણ રે,
 જાગીને રે જોય ત્યારે મૂળ નામે પાષાણ રે; ૬

કંઠુ ૩૪ મું.

ચિત્ર ચાલીને, વાંતો વાળીને, દીવો બાળીને હો,
 રંગ ભેળીને, કાજળ પાડીને, ચિત્ર ભેળીને હો; ૧
 રંગ ભેળીને; રંગ ખરતીને, ચિત્ર કરતી હો,
 લેખણ લાવીને હો કરમાં સાહીને હો; ૨
 હવે સ્વર્ગલોક લખાય રે, લખ્યા સ્વર્ગના દેવતાય રે,
 સુરલોક લખ્યુંને ભૂર લોક લખ્યું, જનલોક લખ્યા, તપલોક લખ્યા ૩
 સપ્તલોક લખ્યા ને વૈકુંઠ લખ્યું, ગુણદેવ લખ્યાને ગાંધર્વ લખ્યા; ૪
 “હવે ઑખાખાઈ! ઑરાં તમે આવો ને,
 એમાં હોય તિને આવી બોલાવો રે;” ૫
 ઑખા આવી કાગળમાં જુએ રે,
 “ઑખા રાતે રાતે લોચન રૂએ રે; ૬
 ન હોયે, ન હોયે, ન હોયે રે,
 હું તો પરણી તે વર નહોયે રે; ૭
 મુને સ્વપનાંતરમાં પરણ્યો રે,
 તેનું મુખ તો આ નવ હોય રે; ૮
 બાળ, બાળ, મ્હોં નથી ગમતાં રે,
 અને રણુવગડામાં મેલો રમતાં રે; ૯
 ચિત્રચાલીને, વાંતો વાળીને દીવો બાળીને હો. ૧૦
 હવે પાતાલ લોક લખાય રે, લખ્યા પાતાલ લોકના રાય રે,
 તલાતલ લખ્યું ને પાતાલ લખ્યું, રસાતલ લખ્યું ને અતલ લખ્યું; ૧૧

નાગલોક લખ્યા, ને વાસુકી નાગ લખ્યા, તક્ષક નાગ લખ્યા
 ને કાલી નાગ લખ્યા,
 શેષ નાગ લખ્યા ને પુંડરીક નાગ લખ્યા ચંડમુંડ લખ્યા,
 નાર્ગ સર્વ લખ્યા; ૧૨

“હવે ઔખાખાઈ ! ઔરાં તમે આવોને, આમાં હોય તો
 આવી બોલાવોને,”

“ઔખા આવી કાગળમાં જુઓ રે તે તો રાતે લોચન રૂએ રે; ૧૩
 બાળ બાળ બાઈ ! તારૂં દર્પ રે, શું સ્વપ્ને પરણી’તી
 આવ સાય રે;”

ચિત્ર ચાલીને, વાનો વાળીને, દીવો બાળીને હો ૦ ૧૪
 હવે મૃત્યુલોક લખાય રે લખ્યા તે મૃત્યુલોકના રાય રે,
 અજમેર લખ્યું, અલિહાર લખ્યું, કામરૂ દેશ લખ્યો,
 મુલતાન લખ્યો; ૧૫

ખુરાસાન લખ્યો ને બંગાલ લખ્યો, એકમુખા લખ્યા,
 અષ્ટમુખા લખ્યા,
 શ્વાનમુખ લખ્યા, ખરમુખ લખ્યા, લખી વનસ્પતિ અદાર રે,
 ઔખાખાઈ જુઓ લરથાર રે; ૧૬

“બાઈ ! કાગળીઆં લખ્યાં તે તારો પાડ રે, હું સ્વપ્નામાં
 પરણી આવા ઝાડ રે;”

“બાઈ ! ખડીયે તે શાહી મારે ખૂટી રે, મારી લખતાં તે
 લેખણુ તૂટી રે;” ૧૭

થયા કાગળના અંબાર રે, બાઈ ! તું નથી લાધ્યો સાર રે;

કડવું ૩૫ મું

રાગ સોરઠ.

સોરઠ દેશ સોહામણો રે મુજને જોવાના કોડ,
 રતનાકરને ગોમતી, રાય જે જે શ્રીરણુછોડ; ૧
 સોરઠ દેશ રૂડો નવ જોયો રે, નવ ચઢ્યા ગઢ ગિરનાર રે,
 નવ નાણાં ગોમતીમાં જન તેનો અફળ ગયો અવતાર રે; ૨
 સોરઠ સુઘડમાં નવા નવારે નિત્ય નિત્ય કહીએ જે વેવાર રે,
 ; ૩

ઢાલ.

“મેં આજ સ્વપ્નામાં દીડી સોરડીઆંતી જન જો,
 મેં તો જાણ્યું જાદવરાય આવ્યા પરણવાને જો; ૪
 મેં તો આજ સ્વપ્નામાં દીઠાં ગોમતીના તીર રે,
 શ્રી હસદરજના વીર પરણતા મારે ઘેર રે; ૫
 મેં તો આજ સ્વપ્નામાં દીડો સુંદર વર ભરથાર રે,
 તેમાં અડધાં બિંધતાં ને અડધાં અમે જાગતાં રે; ૬

કડવું ૩૬ મું

ચિત્ર ચાલીને, વાનો વાલીને, દીવો ખાળીને હો
 હવે સોરઠ દેશ લખાય રે, લખ્યા સોરઠ દેશના રાય રે; ૧
 લખ્યું લખ્યું તે નગર દારકાંચ રે,
 કોટ કોશિશ કાંગરે નંગ ઝળકે રે, મંદિર માળાએ મોતીની
 સેરો લલકે રે,
 લખી યાદવની રાજધાની રે જેની શોભા સૂર્ય સમાન રે; ૨
 લખ્યો યાદવનો પરિવાર રે ઉગ્રસેન વસુદેવ સાર રે,
 ઑખા આવી જુઓ ભરથાર રે ઑખાને નેત્રે વહે જલધાર રે; ૩

ઝોખા આવી કાગળમાં જુએરે ઝોખા રાતે રાતે લોચને રૂએ રે,
“બાઈ તિનાં ઇંધાણુ કાંઈ મળાઆં રે આતો ધરડા
લખ્યા એને માથે પલીઆં રે; ૪

એને માથે મુગટ કુંડલ કાને, એવા જો જો લગવાન રે,
બાઈ! તિના સરખું રૂપ સરખા આળા રે, મારા નાથજી
ગોરા ને આતો કાળા; ૫

આને વડસસરો સહુ કહેતા રે જ્યારે પરણી ત્યારે ચોરી
સાહીને રહેતા રે,”

લખ્યા કૃષ્ણના કુમાર રે, એક લાખ એકસાઠ હજાર રે; ૬

એથી આગળ કહેવાય રે આવીને જુઓ લખાય રે,
“આતો રીંછડીના બાળ એને માથે મોટા વાળ રે; ૭

એના કુળમાં મારો કંથ રે જેના ધાવણના છે દંત રે,
તે તો રૂપાળો ને મીઠી વાણી ઉચરે રે તેને મુખે નહોતી મૂછ રે; ૮

પછી લખીઆ પ્રદુમ્ન રે, ઝોખા કાંઈક માન્યું મન રે,
‘જાણું કે ના જાણ્યું હોય રે, મુને પરણ્યો તે વર ન હોય રે; ૯

આને સગો સસરો કહેતી હું પરણી ત્યારે ચોરી સાહીને રે’તી”(?)

એમ કહીને અનિરૂદ્ધ લખીયા ક્ષણ ન લાગી વાર રે,
કરી મરકવડું ને ઉભી રહી બાઈ! એ મારો ભરથાર રે. ૧૦

કડવું ૩૭ મું

ચિત્રલેખાના હાથમાંથી પેલું પુતળું લખ્યું’તું જેહ,
ઝોખા બાઈએ પ્રેમ આણીને ખુંચી લીધું તેહ; ૧

કરમાં લઈને કામિની બહુ દે છે આલિંગન,
“માળીઆમાં મૂકીને ચાલીયા મારા પ્રાણજીવન; ૨

પહેલી વાર તો તમો રે મુજને ગયા માળીઆમાં મૂકી,
ઓલી વારના નહિં જવા દઉં પહેલી વાર હું ચૂકી; ૩

આ વારના નહિ જવા દઉં જાણ્યો છે મેં છેડો,
 મારા પિઉડા! પરવશે તો મુજને સાથે તેડો;" ૪
 ચિત્રલેખા કહે છે "ઓખા! શા જોડે છે આ જોડો!
 પરણ્યો તો પોઢ્યો દારકામાં આ ચિત્રામણનો ઘોડો. ૫

કડવું ૩૮ મું

સાખી રાગ મારૂ.

આપો હો! આણી તે મને આપો હો આણી,
 નહિતર મારા કાઠું રે પ્રાણ તેને આપો હો આણી; ૧
 મારા પિયુની છે લટકતી ચાલ રે,
 મુને પરણી ગયો છે એ કાલ રે; ૨
 તેને ટપકું છે જમણે ગાલ રે મુને આણી આપો તે આજ રે,
 મેં તો સ્વપ્ને દીઠો છોગાજો રે એની પાપણનો જોયો ચાજો રે;
 માફ મનકું હયું લટકાજે રે મુને આણી આપો તે આજ રે; ૩
 પહેર્યાં પીતાંબર પરિધાન રે મુને કહેતો ગયો નામ રે,
 તો ક્યાંથી સરે મારાં કામ રે તેને મુને આણી આપો આજ રે; ૪
 જેના ખીટળિયાળા કેશ રે ગૌર શાંત તિલક ખાજે વેશ રે,
 હું તો ફરી ક્યારે મળાશ તેને રે મને આણી આપો તે આજ રે;" ૫
 "મારી બાધ ત્યાં કોણ જાય રે કાંગરે કાંગરે ચામુંડ રે,
 મને મારે હેલામાં કોહો કયમ પરવડ રે." ૬

કડવું ૩૯ મું

"ચિત્રલેખા! વહેલી વહેલી આવજો રે તું તો મારા મનમાન્યાને
 તંડી લાવજો રે,
 હારે, તું તો દેખીને વર રૂડો રે રખે પહેરીને જોસતી ચુડો રે; ૧

હારે, નેતી રહું છું તારી વાટડી રે, રખે ઓઢીને ઝેસતી ઘાટડી રે,”
ચિત્રલેખા કહે, “ઓખા! રાખજો ધીર રે, તે તો મારી માઢીનો
જયો વીર રે;” ૨

એવું કહીને ચિત્રલેખા ત્યાંથી જાય રે, તે તો વેગે આવી દ્વારકા ગામ રે,
કીધાં કીધાં ગોમતીજીમાં સ્નાન રે ધરીઆં ધરીઆં નારદજીનાં ધ્યાનરે; ૩
નારદજી આવ્યા ચિત્રલેખા જોણે ઠામ રે “કહે બાઈ! કોણ પિતા,
કોણ ગામ રે?

“સ્વામી નારદ! શોણિતપૂર માંડે ગામ રે, કૌભાણ્ય તનયા,
ચિત્રલેખા નામ રે; ૪
બાણાસુરની ઓખાને લાધું છે સ્વપન રે, સ્વપ્નાંતરમાં પોઢ્યો પરણ્યો
પ્રદ્યુમન તન રે,
.....તેને લેવા આવી છું નારદમુન રે;” ૫

કડતું ૪૦ મું.

જરે, બાઈ! દ્વારકામાં જિંધે બધું ગામ, જતાં વળતાં
કોય ન લે તાંડે નામ,
તરકર વિદ્યા શીખવીને પ્રાણ મેહલ્યો શ્રષ્ટ, તુજને જતાં
આવતાં ન દેખે દષ્ટ; ૧

.....એટલે તો ચક્ર આવ્યું જાણે મારી નાર, નારદ ચક્રને
“કહે સમાચાર,”
ચક્રે મન વિમાસ્યું ‘માંડે’ મોટું ભાગ્ય, નારદ સાથે વાત
કરવા ક્યાંથી પામું લાગ?” ૨
નેતી નેતી ગઇ જ્યાં કૃષ્ણનાં હાવન, નેતી નેતી ગઇ
જ્યાં પોઢ્યા પ્રદ્યુમન,

અ અને રૂ માં કહીઓ એકસરખી છે. આ માં આ સ્થળે નવી
બુદ્ધિજ લીધીઓ છે.

જોતી જોતી ગધ જ્યાં છે વિરાટનો વીર, સોડ છાલીને
 પોઢ્યો મહાધનુર્વિધા વીર; ૩
 જો એહને અહિંયાં જગાડું તો મારા કરે કડકાય,
 માથે લીધો ઢોલીઓ ને ઉલટ અંગ ન માય; ૪
 જય જગત અંખે, જય અંખે એમ કરતી જય,
 તે નારદે જતી દીડી ચિત્રલેખાને ત્યાંય; ૫
 નારદ કહે છે ચક્રને, “જાહ! રાખ તારૂં ગામ,”
 કાલ કાંઈ ચોરી થશે તો લકષ્મ માડું નામ;” ૬
 ઓખા ખેડી વાટ જુએ છે મંદિર માળીઆ માંય,
 પોલી ચિત્રલેખા પાપણીને ગધ તે નોવી આહાંય;” ૭
 માથે દીઠો ઢોલીઓ ને ઉલટ અંગ ન માય,
 * “ભલે લાવી, ભલે લાવી, ખાઈ જગાડું ભરથાર;” ૮

* આ ને રૂં માં ઉથલો છે.

ટાળે મળોને તો તારણી આ તારો ભરથારે,

પછી ઓખાએ ચિત્રલેખાને આપ્યા સોળ શણગારડે.

પછી રૂં માં નહું કડકું છે (સરખાવો પ્રેમાનંદ) (આ ઉપરનું કડકું પણ સરખાવો).

ઓખા કહે છે ચિત્રલેખાને, “ખાઈ તું આપ્યું પ્રાણદાનજ,
 દીપક જગતો કરીને કન્યા આવી હિંદોળા પાસજ; ૧
 સુતા સ્વામી નિદ્રાવશ થઈને હિંદોળા હલાવેજ,
 કામ કુંવરને નિદ્રા આશરે સુતા દેખે ને સારૂ લાગેજ; ૨
 દુર્ગપંથજ પિયુજ પધાર્યા તો હે સુતા નવ જાગેજ; ૩
 અદ્ય રહી છે રાત્રિ હો! રાણા, ઉઘ તમને શી આવેજ!
 સખી! હું તો એમ ઇચ્છું છું કાંઈ કુંભકરણ ઉપાસેજ;”
 ઉચ્ચ સ્વરે મધુર વચને જય બોલાવતી પાસેજ; ૪
 ચરણ તલાંસે અંજર વળે એ મસે હિંદોળો હલાવેજ,
 જીંઘાએ ખોલે વદન નિહાળે કરતી હાસ્ય વદનજ,
 એવામાં અનિરૂદ્ધને થયું છે સ્વપનજ; ૫

કડવું ૪૧ મું.

ઉઘ્યા પિયુને જગાડીએ નિદ્રામાંથી જગાડીએ,
મન સાથે એવાં ખીંજીએ પ્રહરહરતા શિર લીજીએ; ૧
ભરથાર પહેલી ભામિની જે અન રાંધીને ખાય,
ઉંધે મસ્તક અવતરે વાગોળનો અવતાર; ૨
ભરથાર પહેલી ભામિની જે સુએ સચ્ચા માંય,
આંધળા ચાકરડી અવતરે તે પડે મારગમાંય; ૩
ભરથારનું જે કહ્યું ન માને કરે ત્રફાડા કંથ,
હડકાઈ કુતરી અવતરે તેને માથે પડશે જન; ૪
ભરથારનું જે કહ્યું ન માને આપ મતમાં જે નારી,
તે તો નારી અવતરે કાંઈ બિલાડી માંજરી; ૫
“અરે ખાઈ! જોતાં જોતાં તું તો બોલે છે આપ,
પિયુ પોઢ્યા હોય પારણેને કરડવા આવે છે સાપ.” ૬

કડવું ૪૨ મું.

આખા કહે છે, “ચિત્તલેખાને હવે ન બોલીશ આડું,
તું કહે તો પિયુને મારા પગ ચાંપીને જગાડું;” ૧
“રે, ખાઈ! આકળી, ઉતાવળી શું થાય અપાર,
મોટાનો કુંવર એ હશે પાસે કાંઈ હથિયાર;” ૨

કાઈક નારી મુજને લાવી છે કરી હિંદોળો હરણું,
એકાંતે મુજને સાથ એને કરવું છે પાણિગ્રહણું; ૬
તેના પિતા મુજને બોધે છે હાક ચોદિશ વાગેજ,
તેના બેઠા સહુ હોકારા કરે છે તેની ગગન ગાજેજ; ૭

ઉચ્ચે.

અનિરુદ્ધને સપનાંતર લાઘ્યું ચિત્તલેખા તે બોલતી વચનરે,
આ રાં ઉદ્યમ તમે કરો છો એ છે કૃષ્ણનો તનરે.

ઝોશિકે આવી જુએ તો મોટી એક ગદાય,
 ઉપાડીને હેઠે મૂકી ઝોખા ચાપે પાય; ૩
 (એટલે અનિરૂદ્ધ જાગીઆ માલીયે ત્યાં દીકું વિપરીત,
 ઝોખા દેખી માળીઆમાં થઈ રહ્યો ભયભીત; ૪
 હસતી, ખસતી ઝોખા રહી અલગી હાકી ઊડ્યો અસુર,
 અનિરૂદ્ધ ગાભરો થઇને ખેઠો, “ક્યાં આવ્યો છું હું ? ૫
 હિંદોળો તો મારો ખરો પણ નહિ આ મેટી મારી,
 દાસી મારી તથા દીસતી આ બે કોણ કુંવારી ?” ૬
 ચિત્રલેખા પરહરીને બોલી નિજ મસ્તક નામી,
 “હું તમને હરી લાવી છું ક્રોધ ન કરશો સ્વામી; ૭
 આ કુંવારી છે બાણાસુરની ઝોખા એતું નામ,
 એને પરણાવવા લાવી છું સુંદર વર સુખાણ; ૮
 એવું વાયક બોલી વિધાતા બોલી મસ્તક નામી,
 સહીઅર મારી છે કુંવારી તમે છો સ્વામી; ૯
 એવે અનિરૂદ્ધ વચન બોલ્યો આપ કરીને રીસ,
 ‘શું કરું મારું ખડગ નથી નહિતર છેદું બેનાં શીપ.’ ૧૦

કંબુ ૪૩ મું.

મહા બળાઓ જાગ્યો તે બળનો નાવે પાર,
 હડકુ હાક મારી ને તેણે કીધો ત્યાં હોકાર; ૧
 “ડળક ડળક ડાબલાં વાળે દામો દામ,
 ન હોયરે, ન હોયરે, મારા બાપજીનું ગામ; ૨
 દારકામાં વસે છે તે સર્વે વૈષ્ણવજન,
 અહોરાત્રિ બેઠા બેઠા તે કરે છે કિરતન; ૩
 અહિંયાં લાદકેરા ચરકકા હોય રે અપાર,
 ભૂત, ભૈરવ, ભોગણી, અસુર કેરી હોયે નાર; ૪

ઝાંઝણીને શાંઝણી હોયે મોટી બધાય,"
ચિત્રલેખા વેગે આવી "કહેતી ખમો ખમાય," ૫

કહ્યું ૪૪ મું.

જગ્યા જગ્યા રે જગદવસ્ય જીવતીની પે'ર દેખે,
અસુર દૈત્યના માળીઆં રે; ૧
નોય અમારી નગરી રે નોય અમારૂં ગામ રે,
નોય કનકની કારકાં રે; ૨

૩. વધારાનું કહ્યું. (પૂર્વે આખ્યાં છે તેવું ક્ષેપક લાગે છે. પ્રેમાનંદ
પરથી કહાય ઉમેરો કર્યો હોય ત્રણે પ્રતો સરખાવતાં લહીઆએ મનસ્વી
વધારા ઘટાડા હયાં છે એ સ્પષ્ટ છે).

અનિરુદ્ધ જગીને જીવન પિયારાં દેખે, વિચિત્ર કન્યા આલેખે,
કાણુ કારણુ અમને આહિયાં લાવીઆં હો; ૧
ચિત્રલેખા ખોલી વાણી, "તમને લાવીહું જાણી,
ઝોખાને કરો પટરાણી પરણવાને મુંદર વરને લાવીઆં હો;" ૨
"તમે જે નારી ધન્ય દીસો છો કુંવારી કન્યા પરણું,
તો થાયે અન્યાય કેમ પરણું અસુરની નંદનીરે;" ૩

કહ્યું ૨ જી.

"તમે - ડાહ્યા છો તે ખેશી રા'ને પરાક્રમ સર્વે જાણું,
વડવાની જો વાત હું તો લાગશે હુલાણું; ૧
કુખ્બ પેલી રાંદી હુંદી, હંસ દેર ભરતી પાણીરે,
તેના મનમાં ગમે તે રી ખેસાડી પટરાણી; ૨
નરડાસુરને મારીને દેર સોંજ સહસ્ર લાવ્યા ધરણી,
તારા સમજો, તારા બાપને નથી એકે પરણી; ૩
તારી માને જને લાવ્યા બંધવને બંધાવી,
પેલી જાણુદતી રીંછડીને માનીતી હહી ખોજાની; ૪
તે હરતાં શેં જીંડી છે આ બાણુરાયની કન્યા,
તેને ભલે પરણતામાં જુઓ થાય છે અન્યા; ૫

રણુમાં બેણુમાં વાગે ને રણુતર ઘણેમાં ગાજે રે,
 નોય નોય શબ્દ શબ્દ સોહામણા રે; ૩
 આંગણે આપણે વાડી આવી રમતા દા'ડી દા'ડી રે,
 શા માટે રતનાકર નથી ગાજતો રે; ૪
 કાંઈ રંગ લાવી રે મારી દારકા છંડાવી રે;
 કાંઈ રે ભામિનીએ મુને બોળવ્યો રે; ૫
 ચિત્રલેખા બોલી આખરે "તમે જોઈએ તો દેજો ગાળરે;
 આંખ્યા છો આ કન્યા મુખે વરો રે;" ૬
 ત્યારે અનિરુદ્ધ બોલ્યો વાતરે, વળી મુછે નાખી હાથરે,
 "જાણી જોઈને જાત્ય ગણીમાં (?) કેમ બોલી રે; ૭
 મારો વડવો જુગજીવન ને તેનો પ્રદુમન તનરે,
 ક્યમ રે પરણું અસુરની દીકરી રે;" ૮
 ચિત્રલેખા બોલી વાતરે, "દાંકી રહેવા ઘો તમ જાતરે,
 હવડાં વાતો કાઢીશ વડવાની વણી રે; ૯
 અલ્યા, તારો વડવો જુગજીવન ને એનો વડવો બલિરાજનરે,
 એકવાર બલિરાયે યજ્ઞ માંડીઓ રે; ૧૦
 બલિરાય યજ્ઞતણો અધિકારીરે તારો વડવો લિખારીરે,
 સાડાત્રણ ડગલાં માટે કર ઝોડીઓ રે; ૧૧
 અલ્યા, તારો વડવો દધિ માખણનો ચોર,
 ચાર્યા વૃંદાવને ઢોર રે,
 ધાવતાં મારી માશી પુતના રે; ૧૨
 અલ્યા, અનિરુદ્ધ તારી ફાંઈ, તે અજુન શું નાસી ગયરે,
 વડવાની વાતો દાંકી રાખીએ રે; ૧૩

અનિરુદ્ધ વલતો! કોપીઓ કયાં ગઈ ગદાયરે,
 તમારા બે જણના મારી કરે હવે કટકાયરે; ૬
 તમેરે જણ અહિયાં લાવી ક્યું રે ક્યું કામ,
 લમને બેને મારી ઉડી જઈ દારકાં ગામ. ૭

- નરકાસુરને મારીરે સોળ સહસ્ર લાવ્યા નારી રે,
વડવે છેતરી શંખને મારી ઝોરે; ૧૪
- સત્રાજીતને કાજરે મણિ લેવા ગયા મારાજરે,
જાંબુવતી રીંછડી લાવ્યા જીતી રે; ૧૫
- કુળની તે પેલી રાણી, કંસ ઘેર ભરતી'તી પાણી રે,
કંસરાયને મારી લાવી આ રે; ૧૬
- ભીમકરાયની કુમારી લાવ્યા હરણ કરી તે નારી,
શિશુપાલ મારી જરાસંધ જીતીઓ રે; ૧૭
- તારી રૂક્મણી વડીઆઈ આવ્યા પંચાણું ક્ષોણી
કટક ચઢાવી રે,
જાતભાત કુલ કોવું જોવા ગયા રે; ૧૮
- તું તો બોલી ગયો આહું બોલ્યાનાં ફળ હું દેખાહું,"
આશિકે જોઈ ગદા દીડી નહિ રે; ૧૯
- "તમે જાણો છો અહિંયા લાવીને કીધું સવળું કામ રે
તમને મારી હિડી જાઉં દ્વારકા ગામ રે;" ૨૦
- ઝોખા ત્યારે થરથર ધ્રૂજ વચમાં આવી આડ રે,
મારા પિયુને હું મનાવું તું લાવી તે તારો પાડ રે. ૨૧

કડવું ૪૫ મું.

- "મારા સોરડીઆ મુજાણ મળ્યા મને મહેલમાં,
મારા જીવણ પ્રાણાધાર મળ્યા મને મહેલમાં; ૧
- મારા શરીરના શણગાર " "
મારા હૈડાકેરા હાર " " ૨
- મારી સાસુજીના તન " "
મારો સ્વપ્ને ઝાલ્યો હાથ " " ૩

રાય! ચાલો, તેડો સાથ મળ્યા મને મહેલમાં,
 તેમને દાદાજીની આણું " " ૪
 રાય! ચાલો તો કાઠું પ્રાણું " " ૫
 ચંદ્રવદની ચતુરપણે રે બોલતી મધુર વચન,
 પ્રભુ ચંદ્ર ચક્રે જેવી પ્રીત રે મન રાખું છું એવી રીત રે; ૬
 સાંભળો કંથ, દ્રોણમણી રે મારા પ્રાણજીવન,
 હું છું તમારા ચરણની રેણુકા રે રાંકડી તમારી દાસ; ૭
 મને વચન તે ઉમયાએ ચાપિઉં રે કલું વરશો કૃષ્ણકુલમાં,
 જ્યમ ચક્રવાકી મળે સૂર્યને તેમ એવડી તમારી આશ; ૮
 મેં તો કાંકણ પહેરીઉં આ જીઓ મીઠળ બાંધ્યું હાથ,
 " ૯
 ચાલ જોઈને નાય ચમકીઓ રે ત્યારે માન્યું અનિરૂદ્ધનું મન,
 ત્યારે હસી હસી સન્મુખ જોઈ રહ્યો કાંઈ ન રાખ્યું લિત; ૧૦
 એમ ચતુરપણે વશ કીધ્યો રે, બેનું થયું એકજ મન,
 x પ્રેમાનંદ કહે ભલો ભોળવ્યા રે કાંઈ ઝોખાએ
 અનિરૂદ્ધ જન. ૧૧

કડવું ૪૬ મું.

ત્યારે અનિરૂદ્ધ બોલ્યાં વાણ, સાંભળ સુંદરી રે,
 "સહિયર થઈ કાં અખણ! વેલી દ્રાણે કરી રે; ૧
 એ અખળાએ નાખ્યા બોલ અમ શું ઉથડી રે,
 મારા વડવાની શાને વાત કહાડીને વડી રે;" ૨
 ત્યારે ઝોખા બોલી વાણ, એ છે દાસલડી રે,
 છે કૌભાંડની કન્યાય પગની એતો ખાસડી રે;" ૩

x કાવ્યદોહન પ્રેમાનંદના ઝોખાહરણમાં નથી. તેમજ અ પ્રતમાં
 થેણ કડી-૫ પછીની કડીઓ નથી.

ત્યારે અનિરુદ્ધ બોલ્યા વાણુ, હવે હું તને વરૂં રે,
 મને મહેણાં દીધાં તે સાર તેહનું વેર વળ્યું;" ૪
 ચિત્રલેખા બોલી વાણુ, 'ગાળો દીધી સહી,
 તમે બે થયાં છો એક, પરણાવું નહિ; ૫
 પરણાવ્યાની મેર મેં સઘળી લહી,
 મુને મળ્યા નારદ મુન વિદ્યા શીખવી કહી;" ૬
 "તોડે વેલી ચાને વાર હવે તો શાની ?
 માળીઆમાં પરણાવ, રાજકુંવરી નાની." ૭

કડવું ૪૭ મું.

માળીઆમાં મિથ્યા અગ્નિ પ્રગટ કીધા રે,
 માળીઆમાં દેવતાને સાક્ષી દીધા રે;
 માળીઆમાં હેમકલશ ચોરી ચિતરાય રે— માલીયા ૧
 શાશાં મંગલ વરતાય રે પહેલે મંગલ આપ્યાં
 અશ્વનાં દાન રે, દાન લે છે કૃષ્ણનો તન રે;—માળીઆ ૨
 બીજું મંગલ વરતાય રે બીજો મંગલ
 હરતીનાં દાન અપાય રે,
 ત્રીજું મંગલ વરતાય રે ચિત્રલેખા આપે
 કરની મુદ્રિકાય રે;—માળીયા ૩
 ચોથું મંગલ વરતાય રે ચોથે મંગલ કુંચી
 સહિત ભંડાર રે,
 સમેવતે સાવધાન રે, ચિત્રલેખા આપે
 કન્યાદાન રે;—માળીઆ ૪
 માળીઆમાં આરોગ્યા કંસાર રે માળીઆમાં
 વત્યો જોજોકાર રે,

- રાય! ચાલો, તેડો સાથ મળ્યા મને મહેલમાં,
તમને દાદાંછની આણુ " " ૪
- રાય! ચાલો તો કાઢું પ્રાણુ " " ૫
- ચંદ્રવદની ચતુરપણે રેં જોલતી મધુર વચન,
"પ્રભુ ચંદ્ર ચક્રોર જેવી પ્રીત રે મન રાખું છું એવી રીત રે; ૬
- સાંભળો કંથ, દોડામણા રે મારા પ્રાણજીવન,
હું છું તમારા ચરણની રેણુકા રે રાંકડી તમારી દાસ; ૭
- મને વચન તે ઉમથાએ થાપિઉં રે કલું વરસો કૃષ્ણકુલમાં,
જયમ ચક્રવાકી મળે સૂર્યને તેમ એવડી તમારી આશ; ૮
- મેં તો કાંકણ પહેરીઉં આ જુઓ મીંઢળ બાંધ્યું હાથ,
... .. " ૯
- ચાલ જોઈને નાથ ચમકીઓ રે ત્યારે માન્યું અનિરૂદ્ધનું મન,
ત્યારે હસી હસી સન્મુખ જોઈ રહ્યો કાંઈ ન રાખ્યું ભિન્ન; ૧૦
- એમ ચતુરપણે વશ કીધલો રે, એનું થયું એકજ મન,
x પ્રેમાનંદ કહે ભલો ભોળન્યા રે કાંઈ ઝોખાએ
અનિરૂદ્ધ જન. ૧૧

કડવું ૪૬ મું.

- ત્યારે અનિરૂદ્ધ જોલ્યા વાણુ, સાંભળ સુંદરી રે,
"સહિયર ચઢ કાં અમળણ! ઘેલી દોણે કરી રે; ૧
- એ અખળાએ નાખ્યા જોલ અમ શું ઉથડી રે,
મારા વડવાની શાને વાત કહાડીને વડી રે;" ૨
- ત્યારે ઝોખા જોલી વાણુ, એ છે દાસલડી રે,
છે કોલાંડની કન્યાય પગની એતો ખાસડી રે;" ૩

x કાવ્યદોહન પ્રેમાનંદના ઝોખાહરણમાં નથી. તેમજ અ પ્રતર્થ
પણ કડી-૫ પછીની કડીઓ નથી.

ત્યારે અનિરુદ્ધ ગોહ્યા વાણુ, હવે હું તને વરું રે,
 મને મહેણાં દીધાં તે સાર તેહનું વેર વળ્યું;" ૪
 ચિત્રલેખા ગોલી વાણુ, ગાળો દીધી સહી,
 તમે જે થયાં છો એક, પરણાવું નહિ; ૫
 પરણાવ્યાની મેર મેં સઘળા લહી,
 મુને મળ્યા નારદ મુન વિદ્યા શીખવી કહી;" ૬
 "તોડે દેલી થાને વાર હવે તો શાની ?
 માળીઆમાં પરણાવ, રાજકુંવરી નાની." ૭

કડવું ૪૭ મું.

માળીઆમાં મિથ્યા અગ્નિ પ્રગટ કીધા રે,
 માળીઆમાં દેવતાને સાક્ષી દીધા રે;
 માળીઆમાં હેમકલશ ચોરી ચિતરાય રે— માલીયા ૧
 શાશાં મંગલ વરતાય રે પહેલે મંગલ આપ્યાં
 અશ્વનાં દાન રે, દાન લે છે કૃષ્ણનો તન રે;—માળીઆ ૨
 ખીજું મંગલ વરતાય રે ખીજે મંગલ
 હરતીનાં દાન અપાય રે,
 ત્રીજું મંગલ વરતાય રે ચિત્રલેખા આપે
 કરની મુદ્રિકાય રે;—માળીયા ૩
 ચોથું મંગલ વરતાય રે ચોથે મંગલ કુંચી
 સહિત ભંડાર રે,
 સમેવતે સાવધાન રે, ચિત્રલેખા આપે
 કન્યાદાન રે;—માળીઆ ૪
 માળીઆમાં આરોગ્યા કંસાર રે માળીઆમાં
 વત્યોં જોજોડાર રે,

અનિરૂદ્ધ પરણી ઉઠ્યા રે દેવ સાતે ચે

મેહે યુઠ્યા રે.*-માળીઆ. ૫

* ફેમાં બુદ્ધ છે—

બ્રહ્માલાલે કવીશ્વર વણી રે બ્રહ્મા આચાર્ય થઈ એકા રે,
 દોષએ નવ ભણ્યું ક્યાંથી પેઠા રે, ૨

ક્રીધો ગાંધર્વ વિવાહરે તેજે મન અતિ વાધ્યો અતિ ઉછાહરે; ૩

બ્રહ્મા કરે છે વેદ ગાનરે સમે વર્તે સાવધાનરે,
 મધુપદ્મ કારન કીધુરે વસ્ત્ર અંતરપટ દીધું રે; ૪

વરમાળા આરોપી કંઠરે પાડી પટાળે ગંઠરે,
 માતુની મંગળ ગાયરે નારદ તુંખર વાયરે; ૫

ઓખા વરને નિહાળે રે મેધાન્મેષજ ત્યાં ચાલેરે,
 માંહો માંહો મરકલંડા કરી જાયરે અનિરૂદ્ધને ત્રિભુવન મોહરે; ૬

એસાડયાં જોડાજોડ રે પોત્યા છે જોડના દોડરે,
 અગ્નિમાં ઘૂત હોમાયરે પહેલું મંગલ ત્યાં વરતાયરે; ૭

પહેલે મંગળ શાં શાં દાન અપાયરે પહેલે મંગળ આખ્યાં છે મેઘસી દાનરે,
 તું તો બીજું મંગલ વરતાયરે બીજે મંગલે શાં શાં દાન અપાયરે; ૮

બીજે મંગલ આખ્યાં છે વસ્ત્ર દાનરે ત્રીજું મંગલ વરતાયરે,
 ચિત્રલેખા આપે છે કર મુદ્રિકારે ચોથું મંગલ વરતાયરે; ૯

ચોથે મંગલ આખ્યાં છે કન્યાદાનરે એમ મંગલ વરત્યાં છે ચારરે,
 માળીઆમાં આરોગ્યાં કંસારરે હારે કન્યા જમે વરને જમાડેરે;
 હારે બ્રહ્મા કૌતુક વચને હસાવેરે; ૧૦

કંસાર આરોગ્યા રૂડી રીતેરે, સુધા આચમન કર્યા પ્રીતેરે,
 બ્રહ્મા દે છે આશીરવાદરે વરકન્યાનો રૂડો સાથરે; ૧૧

ચિરંજીવ રહેલો બેની જોડીરે ઓખા! તું તો સુંદર વરને પામીરે,
 હારે એનો દાદો ત્રિભુવનનો સ્વામીરે ઓખા! તું તો રૂડા વરને પામીરે; ૧૨

હારે એને છનુ લાખ દાકારે બેને વરણવંતાં કવીશ્વર થાક્યારે,
 આલ્યા બ્રહ્મા ગગન નિજ ગામરે, નરનારી કીડા કરે છે સુંદર ઠામરે; ૧૩

કડવું ૪૮ મું.

“તું તો કરેછે પિયતું જતન રે આખું છે રંક હાથે રતન રે,”

ઝોખા અનિરૂદ્ધ ખોળે બેસાડી રે, “તું તો સાંભળ મારી નારી રે; ૧

ન્યારે તુજને હતું સ્વપન રે ત્યારે મુજને હતું સ્વપન રે,

જાણ્યું પરણ્યો ઝોખાની નારી રે” ત્યાંતો ખારી રહી

છે ઉઘાડી રે; ૨

પેલા અનુચરે દીડી નારી હો ‘આ શું?’ વિપરીત વાત વિચારી રે,

અનુચર વળતા બોલ્યા, “ચાલો રાય હને જૈયે; ૩

એક કહે મોટાંની વાતો જાણો અજાણે કયમ કહીએ,

ખીજો કહે તમે જોઈ આવો વળતા આપણ જૈયે; ૪

એવું કહીને કોટ કાંગરે તે ચઢીઆ નિરંધાર,

આવીને ઉભા રહ્યા અનિરૂદ્ધ જોણે દાર; ૫

“જારે પાપી જ પરો તું ને રહ્યો તે લાલ,

ખાણાસુરના માર આગળ તું તો દિસે છે શાધ;” ૬

અનિરૂદ્ધ ખીજો બોલીઆ સખળ નાખી ચીસ,

“જા કહેજે તારા ખાણને ને નથી રાખતો ખીક;” ૭

જોધા ચાલી આવીઆ ખાણાસુર કેરી પાસ,

“પુરૂષ સમાગમ છે રે રાજ માળીઆમાં વાસ; ૮

ચાર લાખ જોધા મોકલ્યા રાય તેણી વાર,

એને લાવો જીવતો કે કરી એને રણદાર; ૯

ઝોખા વળતું એણી પેરે બોલ્યાં ‘સાંભળ મુજ ભરથાર. ૧૦

આ કડવાંની પૂર્વે ત્રણ કડવાં બું. કા. કડવું ૨૨, ૨૩, ૨૪ નાં આખેહુળ ઉતારેલાં ૬ માં છે. પછી ૪૮ મું કડવું છે.

કડવું ૫૦ પૂર્વે ૬ માં પ્રેમાનંદનું કડવું દાખલ કરી દીધું છે. “ઝોખાને ખોળે લેવાનું” પછી તે એનું નહું કડવું આવે છે.

નારદ આથી આવ્યા જ્યાંહાં જેહી ઓખાય,
 “ઓખા! તું તો સૌભાગ્યવંતી અનિરુદ્ધ ચિરંજીવી હોય;” ૬
 રાણુ ગાંઠી તો ઓખાએ બાંધી તેણી વાર;
 ‘હવે જુદ્ધ કરો મુખેથી મુજ પ્રાણના આધાર. ૭

હાળ.

એક ભોગળ લીધી સારરે શૈલ્ય સહસ્ર મણનો ભારરે,
 તે જાણે પુષ્પનો ઠામરે એમ કરતો મારામારરે; ૮
 કંઈકે માર્યા કંઈકે ભયડયા, ક્યાં કચરવાણી,
 અધમુઆ કીધા કંઈકને તે પડ્યા માગે છે પાણી; ૯
 તેમાંથી બે ચાર ઉગ્યાં તે રાજ પાસે જાય,
 “શું બેઠા રે, શું બેઠા રાજ તમે બાણાસુર રાય;” ૧૦
 બાણાસુર ખીજને બોલ્યો, “તમે શું રણમાં વઢીઆ!
 તમે આવ્યા શું જીવતા! કાંઈ તેનાથી નવ વઢીઆ;” ૧૧
 “શું સાંખીને વઢીએ રાજ નહિ સગો સાણેજો,
 ત્યાં લગણુ ડગલાં ભરો રાય ઘેર બેઠા શું ખીજો? ૧૨
 પ્રધાન કહે છે રાજને હું કહું કેટલો મર્મ? ૧૩
 એક ભોગળે દસ લાખ માર્યા ખોયો ક્ષત્રિ ધર્મ;”
 ત્યારે બાણાસુર ખીજ બોલ્યો સખલો મારી હાક,
 “એણે છોકરે નીચું જોવડાવ્યું ધસીને વાઢ્યું નાક;” ૧૪
 પ્રધાન કહે રાજને, “તું શીદ કરે અભિમાન?
 અભિમાનના કારણુ માટે પાંડવ કાઢ્યા વન;
 અભિમાનના કારણુ માટે માર્યો દુર્યોધન; ૧૫
 રામે રાવણુ રણમાં રોલ્યો અભિમાનના માટે,
 વારે વારે હું વાંરું છું અભિમાન કરો શા માટે; ૧૬*

* અહિંથી રૂં માં પાછું પ્રેમાનંદવાળું કરવું “મારા સ્વામી ચતુર સુન્દર” રાગ થાય છે.

ગડગડે ત્રાંખાલુ ચઢ્યો ખાણાસુર રાય,
ખાણાસુર આવ્યો દેખીને યઈ ઑખાને ચિંતાય, ૧૭
ઑખા કહે છે અનિરૂદ્ધને, “રણ આવ્યો મારો તાત,
યોધા સઘળા મારજો, જીવાડજો મારો તાત; ૧૮
પરભોમે વાતો ચાલશે કે મરાવ્યો નિજ ખાપ,”
“લાવ્ય, કામિની ગદા મારી હું કરું હવે સંગ્રામ; ૧૯

મતખાલો મહાલો માલમાં, નહિ ફંકર નહિ ફાલમાં; મતખાલો. ૧
જઈ જોયે સંભળાવ્યું સાનમાં, બહુ બલ દિસે છે બાલમાં; મતખાલો. ૨
દશકાખ જોણે દેહવટ વાળ્યા હજી છે વઢવાની ચાલ્યામાં; મતખાલો. ૩
કઠણ વચન સુણી કોપે ભરાણો જ્યમ અશ્વિધૃત રાતમાં; મતખાલો. ૪
રાજ્યમાં જઈને રાકી રાખો નવ નાસે પ્રાતઃકાલમાં; મતખાલો. ૫
વિપ્રયમાં વળગ્યો નહિ થાય અળગો જ્યમ માખી મધબલમાં; મતખાલો. ૬
એક બાળક બકરીનો કોણ આરાશે તમ સરખા વાલની ફાલમાં; મતખાલો. ૭
બક્ષીઆ છો તો બાંધી લાવો વધારું રત્નભરી ચાલમાં; મતખાલો. ૮
મેં જગત જીત્યું એ નવ જોયું સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાલમાં; મતખાલો. ૯

આ પછી પ્રેમાનંદનું કહવું “હો રે હઠીલા રાણાનું આવે છે.”
“આવી સેના અસુરની” વિગેરે આવે છે. તેમ મહામાયાનું સ્મરણ પણ
આવે છે તે પણ ક્ષેપક લાગે છે:—

ખટ્વાણી રાણી વિશ્વકેરાણી, સકલ સમાણી, સર્વાળી, રૂદ્રાણી રાણી,
અક્ષર જાણી, એક વસંતુ કોટિ પદ્માણી, પદ્મસે પેલની, કુંજર કેલની,
કલ્યાણી તું ચતુરક્ષાણી, વેદે જાણી જે પારવતી જીગ્મયા, કુંડલી કાયા,
જેમતી માયા, જે હિમાચલ ગિરજયા, સેવક વરણાયા, અસુર હણાયા,
હોભણતી અંખાયા, વેણ ચલવાયા, મંગલ ગાયા, દેવી સીવરાયા, દુર્ગાયા,
માસતવલસંગી, અતિબલ અંગી, નિત્ય નિત્ય જોખન વરંગી, ચંપક દલસંગી,
હરવરસંગી, હરણુગાર ભોરંગી, નમો નમો દલ વાહન ભંગી, દાનવ
ભંગી, હોઅંગી, મા ચપલા ચરણી, ચંચલી ચાલિ, નિત્યે તાલી, ભવપ્રબલિ,
વરદેસરવાલી, ભોમ્યભંરાલી, વિકટકરાલી, કલ્યાણી, વેપાશલીયાલી, પેટપટાલી,
સાતપટાલા, વિવિધ વરણી, અંખા તું અજરામરવરણી, જ્યો જ્યો મા શુભ
કરણી, અનિરૂદ્ધને કુશલ કલ્યાણ કરણી.

ખીજા કોનો વાંક કશો છે! માંદે બાણાસુર રાય,"
લેછ ગદાને ઉંચી મારી બાણાસુરના હૈમામાંય; ૨૦
બાણાસુર પૃથ્વી પડીને ફરીને બેઠો થાય,
બુદ્ધ કરે કેશવનો કુંવર આવ્યો ચૌપટ ધાય; ૨૧

પછીનું કડવું.

મહામાયા રૂપ રચ્યાં રૂદ્રાણી સરસા પીત પીતાંબરા,
ચીર અનોપમ પહેરીઆં ચરણા ચોલી ચંગા; ૧
બ્રહ્મહતી બ્રહ્મ બ્રહ્મકે માતારે, બ્રહ્મરનો બ્રમકાર,
અથ (?) માણક મોતીડે જડયાં ને ઉર એકાવલ હાર; ૨
મા; હિરાચલના ગલે ગલ ચુઆ બહોત રાખડી બાંધ,
કસમસતી વેણુ કસુબે સોહિએ જોઈ જાય સોખંડ; ૩
મા; કુમકુમ ચુડી કંકણ બ્રહ્મકે ખડે ખેટકી ખંડ,
કરતુરી કેસર કુમકુમ ચસકે દાડમ દોડા દંત; ૪
દંતાસિ દાનવ સંધારે વળા વસે કૈલાસ,
જુઠાંને છળ કરવા છત્રીસે લીધાં હાય; ૫
હિમાચલ મેઘ ચઢીને આવ્યા મહામાયા માતંગ,
મા! કાંતિ કોટિ દિનમણીને સર્વાંગ સુંદરીનું અંગ; ૬
માતંગી મહાદેવે દીઠી તેજસ્વા તેત્રીસ,
આઈને બ્રહ્મા વેદ વખાણે જ્યો જ્યો જ્યોગદીશ; ૭
અડયાસી એંસ જે દેવી ને પંડિત લાગે પાય,
બાણાસુરના મુખમાંથી ઉગાર્યો અનિરૂદ્ધને અંબાયરે; ૮

પછી પ્રેમાનંદનું કડવું. (ખંચેને બાણે બાંધીયાં) છે. એમ અવર નવર પ્રેમાનંદનાં કડવાં રૂં માં દાખલ થઈ ગયાં છે એટલે એ પ્રતમાં બધાં મળીને કડવાંની સંખ્યા ૮૯ થઈ છે એટલે વિષ્ણુદાસનાં કડવાંની સંખ્યા ૮૯ ગણવાની નથી. હવે પછી પ્રેમાનંદનાં દાખલ થઈ ગયેલાં કડવાંનો નિર્દેશ કરીશું નહિ. વિષ્ણુદાસ આદિ કવિનાં કાવ્યોમાં પ્રેમાનંદનો વાર્તા વિસ્તાર દીસતોજ નથી એથી પ્રેમાનંદનાં કડવાં વિષ્ણુદાસનાં છે એવી ધૃષ્ટતા અમને અરૂચિકર છે.

ખાણાસુર ખહુ ખાણુ મૂકે બળાઓ કેમ છતાય? .
 નાગપાશે પછી ખાંધી લીધો કૃષ્ણનો કુમાર;
 લાવી કારાગ્રહમાં નાખ્યો ક્ષણ ન લાગી વાર; ૨૨
 રાય કહે પ્રધાનને કે હવે પ્રામશે મર્ણુ,
 પછે અનિરૂધે કીધું ત્યાંહે યોગમાયાનું રમણુ. ૨૩

કડવું ૫૧ મું.

નારદ ચાલી અવીઆ જહાં બેઠો રે રાજન,
 “તમે આવ્યા છો તો કે’તા જાઓ આ તે કોનો તન? ૧
 “શ્રી કૃષ્ણકેરો દીકરો નવ લક્ષ તું એતું નામ,”
 નારદ ચાલી અવીઆ અનિરૂધ જેણે હામ; ૨
 નારદ કે’છે અનિરૂધને, “તે ઉડળ ધાલ્યો આલ,
 અલ્યા! કન્યા વરવા તું આવ્યો મુજને દક્ષણાનો લાલ;” ૩
 અનિરૂધ કે’છે, “હો નારદજી! શું બોલો છો આમ!
 કારાગ્રહમાં હું પડ્યો આ દક્ષિણા કેરો હામ? ૪
 નારદ કે’છે અનિરૂધને, “તમે આવ્યા હરણ કરવા,
 આત્રાં હરણ તો દાઢિ કરજો કારાગ્રહમાં પડવા; ૫
 તારે મન તો જુદું થયું ને મારે મન તો નામ,
 હવે એવું હું જુદું કરાવું જે બોલું તે સામ;” ૬
 નારદ ત્યાંથી પરવર્ષા તે ગયા દ્વારકા માંય,
 ગોમતીમાં રનાન કરી આવ્યા જ્યાં બેઠા જદુરય; ૭
 શ્રીકૃષ્ણે નારદ આવતા દેખી ચરચર કૂંજ્યાં લાડ.
 “ઓ પેલો નારદજી આવ્યો કરાવશે વદવાડ; ૮
 સતલામાને કેરે મંદિર જાઓ તો માનું તમારો પાડ,
 પહેલાં પારિજાતક માટે તમે કરાવી વદવાડ; ૯

- ક્યમરે આવ્યા? ક્યમરે 'આવ્યા!' કહોને નારદમુન,"
- "સ્વામી! હું જોવા આવ્યો છું કેટલા તમારા તન;" ૧૦
- "સલાએ સર્વે કુંવરે ખેડા મોક્ષ પ્રદ્યુમન,
અનિરૂદ્ધ જુતા નથી કહોને નારદમુન;" ૧૧
- "શોણિતપુર બાણાસુર રાજા કારાગ્રહમાં તન,"
કૃષ્ણજીએ કહ્યું ન માન્યું "આ તો હમ નારદમુન;" ૧૨
- નારદજી વાણી ખોલીઆ, "શ્રી કૃષ્ણજી તમારો પાડ,"
"ધરમાં જઈ નારી ભંભેઈ તો થશે પૂર્ણ વદવાડ; ૧૩
- નારદ ચાલી આવીઆ જ્યાં રૂક્મણી કરે ભોજન,
'તમે માતપિતા છો કદંબુ હૈયાના, કારાગ્રહમાં તન; ૧૪
- મુજ દેખતાં કુમાર માયો ઘાડે સાદે રોય,
રોતાં રોતાં રામે કહ્યું કે મારે નથી સગું વહાલું કોય; ૧૫
- ત્યારે મુજને દયા આવી પણ માફ તે શું ચાલે,
એકલો હું તે શું કરું મને સર્વ આવીને ઝાલે;" ૧૬
- રૂક્મણી ચાલી આવીઆ જ્યાં ખેડા છે જનદવરાય,
રોપ ભરી ચાલ્યાં આવ્યા જ્યાં ખેડા કૃષ્ણ સલાય; ૧૭
- "સ્વામી! સેવકને ભીડ પડે તો અહુઆણા ઉજાઓ,
કુંવર કારાગ્રહમાં પડીઓ વહારે શે નવ ધાઓ; ૧૮
- અમને પરમેશ્વરે પુરૂષ ન સરજ્યાં નારી સરજ્યાં નાથ!
તમે પહેરો કાંચળી ને આયુધ આપો અમ હાથ; ૧૯
- અમને આપો આયુધ તો ભૂદર! જઈને ભડીયે,
કુંવરને મહેલાવી આવું રણમાં જઈને વડીએ;" ૨૦
- વચને વચને પ્રભુજી કોપ્યા ગરૂડ તેડાવ્યો સાર,
છયાસી જોજન પાંખ ઉપર જનદવ થયા તૈયાર; ૨૧
- આવી વાડીમાં ઉતર્યા ભાંચું રોયનું વન,
ગરૂડને આપી આંજી મૂકાવી લાવો તન. ૨૨

કડવું પર મું.

- ગરડ ત્યાંથી પરવર્યા એક નદી આવી વિશેક,
ગરડે તેમાં ચાંચ બોળી પાણી લીધું થોક; ૧
- ત્યાંથી આધા પરવર્યા મહા ખેરના અંગાર,
પાણી પેહું લીધુંતું તે ત્યાં વાવરીઉં નિરધાર; ૨
- ત્યાંથી આધા પરવર્યા બહુ ભૂત ને બહુ પ્રેત,
પાંખે મારી પાડીઆ બહુ ક્રીધારે અચેત; ૩
- ભહું ચળે ભગવાનનું જે પુરણ પામ્યા આહાર,
કુંવરને મૂકાવી લાવ્યા જ્યાં છે જીમદાધાર; ૪
- ઉદવ ને અકૂર જે હસીઆ ભલા કૃષ્ણના તન,
"રાતમાં શું દોડી આવ્યા પરણ્યા ઉપર મન; ૫
- તમે અરે, આવ્યા પરણવા ને નવ લાવ્યા જન,
અમને પીરસત લાપશી તમે જમતા પકવાન." ૬

કડવું ૫૩ મું.

- "એણી વાતે કુંવર શરમાણા નવ થઇએ,
મારી વાતો તુજને કહું તે રાખ તારા હૃદયે; ૧
- કુખજ પેલી રાંટી દુડી કંસ ઘેર ભરતી પાણી,
મારા મનમાં જો ગમીતો કરી બેસાડી પટરાણી; ૨
- નરકાસુરને મારીને સોળ સહસ્ર લાવ્યો ઘરણી,
તારા સમજે મુજને તેમાંથી એકે નથી પરણી; ૩
- તારી માને જઘને લાવ્યો બંધવને બંધાવી,
જાંબુવતી રીંછડી તેને માનીતી કહી બોલાવી; ૪
- તું તો મારો દીકરો છે ધન્ય તારી માનું પેટ,
આ બીજા સર્વે દીકરા તે જનમ બીડી વેઠ; ૫

ઓપણા તે કુળમાં ચાલ્યું આવ્યું શરમાણા નવ થઇએ,
 જે રૂડી કન્યા દેખીએ તો હરણ કરીને લઇએ; ૬
 અકુર ને ઉદ્ધવ જેહુ હસીઆ ખડખડ મેલ્યા દંત,
 તે વળતા સાંભળીને કે'છે, “ધન્ય ધન્ય ભગવંત; ૭
 રૂડી શિખામણ દીકરાને દોછો શું ધનસ્થામ,
 તમારા વાદે અમારા શીખશે તો મેઝવું પડશે ગામ.” ૮

કડવું ૫૪ મું.

પ્રધાનની પેરે ઉદ્ધવને હરિએ હકાર્યા,
 ઉદ્ધવ આવ્યા દૈત્ય સભામાં બાણાસુરે બોલાવ્યા; ૧
 “ આવ્યા રે કૃષ્ણાગર કેશવ વાડીમાં ઉતરીઆ,
 આવ્યારે જાદવના જોધા તરવારે તરવરીઆ; ૨
 આવ્યો છે દૈત્યનો કાળજ તું તો પાપી માર્યો,
 શ્રીકૃષ્ણ સાથે જુધ કરતામાં તું તો જામણ હાર્યો; ૩
 ઉદ્ધવ ભણેરે અંધ બાણાસુર તારી આંખો પુટી,
 શ્રીકૃષ્ણ સાથે જુધ કરતાંમાં બાંહે જશે વણ્ણટી; ૪
 ઉદ્ધવ ભણેરે અંધ આ જુદ્ધ કોણે આપી ?
 સોંપ્ય ઓખા અનિરૂદ્ધને શ્રીકૃષ્ણ ચરણે લાગી;” ૫
 ૬૫ ૩૫ બાણાસુર બોલ્યો, “ વિચિત્ર સુણજો ભાઈ,
 ઉપાન શિર ઉપર ચઢી જેસે કરે મસ્તક શું વડાઈ; ૬
 નીચ જાત જાદવ જાડેજા પીંડારા પરિયાણ,
 વૃંદાવનમાં ગાયો ચારી મહિનાં લીધાં દાણ; ૭
 છ મહિનાની રાત કરીને નહુઓ થઇને નાચ્યો,
 ભરવાડાંની ગાયો ચારી મોગી પીતો છાસો; ૮

આટલારે દહાડા સેવક થઇને પરધેર ભરીઈ પેટ,
 આજ મારી કન્યા ઇચ્છે છે જુઓ દેવની વેઠ; ૯
 જ કરવું હોય તે કરી લેજો વળીરે વહાણા માંય,"
 હિલ્લવ ચાલી આવીઆ શ્રીકૃષ્ણ જેઠા જ્યાંય; ૧૦
 "સ્વામી ! તમને બાણાસુર તેડે લઈ ઘણેરી જન,
 તમારે જમવાને કાળે કરાવ્યાં છે પકવાન; ૧૧
 કહ્યું તમારું નહિ માન્યું મુજને છે વિશ્વાસ,
 સૈન્ય લઈ બાણાસુર આવ્યો જુધ કરવા તમ પાસ. ૧૨

કડવું ૫૫ મું

નગર પડો વજાડાવીઓ રાજ્યે વજાડાવ્યાં નિશાન,
 ગામ ગોદરે ચાલી આવ્યો બાણાસુર બલવાન; ૧
 હયદલ, રગદલ, મેદલ, પાદલ સૈન્ય ચાલ્યું જાય,
 સૈન્ય જોયું જાદવનું ને દીઠા જાદવરાય; ૨
 કૌભાણને પ્રભુમન વઢે રણ બાણાસુર ભગવાન,
 વઢતાં વઢતાં રાજને તો આવ્યું છે અભિમાન; ૩

રાગ સિંધુડો

જા, પેરો જા, છોકરા નંદના અલ્યા ! વઢવાને તું મોરી પાસ આવ્યો,
 હાય હજારની બાથમાં કાં મરે ? મારી દષ્ટેથી નહિ જાય કાવ્યો; ૧
 વંદા તે વનમાં ગાવડી ચારતો, પરનારી કરાં તું ચિર હરતો,
 દાણ લે દહીંતણાં નામ ગોવાલીઓ, અલ્યા ! પરધેર રહીને પેટ ભરતો; ૨
 સાંગ શ્રીસૂર્યાની, નેત્ર ત્રિશલનું, માહરા હાથમાં, તે, રે, ઝલકે,
 ડોલે છે દેવતા, ધરણી ધૂળે વળી, જોતે તું જોતે તું શેષ સળકે." ૩

કડવું ૫૬ મું.

એવું કહેતાં કોપે ચઢીઆ સ્વામી દેવ મોરાર,
ખાણાસુરના હાથ વાઢીઆ ક્ષણું ન લાગી વાર; ૧
નારદ ચાલી આવીઆ જ્યાં ખાણાસુરની માથ,
“તારા કુંવરના હાથ વડાઢે કહો વલે શી યાય;” ૨
વસ્ત્ર કાઢી, નમ્ર થઇને ચાલી તે રણમાંય,
વસ્ત્ર વિના વેવાણુ આવ્યાં લાભ્યા શ્રી જદુરાય; ૩
મેરૂ જેવડું માથું તેનું તાડ જેવા પાય,
કૃષ્ણ સામી આવી તે તો લાગી સ્તુતિ કરવાય. ૪
રાક્ષસી કે’વા લાગી, “સાંભળો દીનના નાથ !
મારે કાજે રાખજો એક મુસ્તક ને ચાર હાથ; ૫
પછી કૃષ્ણે ચક્ર મૂક્યું ક્ષણું ન લાગી વાર,
કર સઘળા તે છેદી નાખ્યા રાખ્યા વંળતા ચાર; ૬
શોણિતની તે નદી વહી છે સહસ્ત્ર કેરે ધાય,
ખાણાસુર તે પછી લાગ પામી દેવાસ નાસી જાય. ૭

કડવું ૫૭ મું.

મહાદેવજીની સેના ચાલી કહેતાં નાવે પાર,
ભૂત પ્રેત ને ડાકણ શાકણ ચેટક ચીસો પાડે; ૧
લાંબા કાનની લૈરવીને ઘાડે ઘાડે ત્રાડે,
ભૂત પ્રેત આવ્યું ચરલડીને જાંતાં વાર ન લગાડે; ૨
“અહ્યા, કૃષ્ણ નામ ધરાવીને તું સાહ્યો છત્રભેદ,
જન્મારો એમ ગયો છે તારો વાણી બોલ્યા એમ વેદ;” ૩
“તમે ડાહ્યા છો તે જાનો રહેને પ્રાક્રમ શિવ ! હું જાણું,
બીલડી રૂપ પાર્વતીએ ધર્યું હાથડે ના રાખી ધી;” ૪

- આપ જો ડાહ્યા હઇએ તો ખીમને કહીએ,”
મહાદેવજીને મહેલું દીધું મહાદુઃખ લાગ્યું હૈયે; ૫
- કોપ કરીને અગ્ન્યાત્ર મેલ્યું હરિએ અગ્નિ છાંટયો ત્યારે,
મહાદેવે પરવતાત્ર મેલ્યું પર્વત દોડ્યા જાય; ૬
- ભગવાને વજ્રાત્ર મેલ્યું પર્વત સુરણ થાય; ૬
મહાદેવે નાગાત્ર મેલ્યું નાગ દોડ્યા જાય,
ગોવિંદે ગરુડાત્ર મેલ્યું નાગ વીણી ખાય; ૭
- કોપ કરી ત્રિશલ મેલ્યું શિવે રણમાં જ્યાંહે,
ભગવાને તો ચક્ર મેલ્યું અગ્નિ જીલ્યો ત્યારે; ૮
ચક્ર ને ત્રિશલ વઢે છે રણ અગ્નિના ભડકાય,
વઢતાં વઢતાં ગગને ગયા ખળવા લાગ્યા દેવતાય; ૯
- મહાદેવે તાવ મોકલ્યો જાદવ ઉપર જાય,
જાદવ સહુને તાવ ચઢ્યો ત્યારે કોપ્યા જાદવરાય; ૧૦
ભગવાને તાપ ઉપજાવીઓ એકાંતરીઓ તાવ,
તાવ તાવ સઘળા વઢે જુધ જોવા સરખું થાય; ૧૧
- લડે ને લોટે લડયડે ભૂંછે પડે ને મેડો થાય,
શીતજવર ને પીતજવર મહિં કૃષ્ણજવર કહેવાય; ૧૨
પૃથ્વી થઇ છે આકળી તે અહ્મા પાસે ગઇ તતકાળ,
મહાદેવજી શ્રીકૃષ્ણ વઢે છે હું જાઉં છું રસાતાળ. ૧૩

કડવું ૫૮ મું

- અહ્માજી વચમાં આવીયા “દુઃખ ભાંગીએ રે,
તમે વઢતા રોહો ભગવાન મળ્યાં મન માનીએ રે; ૧
- કોણુ અહ્મા! કોણુ વિષ્ણુજી! દુઃખ ભાંગીએ રે,
કોણુ કહીએ મહાદેવ! મળ્યાં મન માનીએ રે; ૨

એક રૂપ શરીર એક આત્મા દુઃખ ભાંગીએ રે,
આપણુ જોડુમાં શી વઢવાડ મળ્યાં મન માનીએ રે;” ૩
ખાણાસુર લાગ્યો પાય, દુઃખ ભાંગીએ રે,
“મેં તો નવ જાણ્યું ભગવાન મળ્યાં મન માનીએ રે; ૪
હવે મંદિર મારે આવજો દુઃખ ભાંગીએ રે,
હું તો દેઉં કન્યાદાન મળ્યાં મન માનીએ રે; ૫
ચતુર્ભુજ રાજ્ય કરો દુઃખ ભાંગીએ રે,
કર્યું પોતાના સરખું રૂપ મળ્યાં મન માનીએ રે. ૬

કડવું ૫૯ મું.

ગરૂડને આપી આજ્ઞા તે અમૃત લાવ્યો સાર,
અમૃત છાંટી સૈન્ય ઉઠાડ્યું વત્યોં જેનેકાર; ૧
પેલા તાવ વાણી બોલીઆ, “કંહિ રહેવા આપો દામ;”
અજ્ઞાન ને અધરમીને ઘેર આપ્યો તુંને વિશ્રામ; ૨
ઝોખાહરણ જે સાંભળે તેનો તરિયો તાવ તે જાય,
આજ્ઞા મારી તું લોપે તો શતધા કડકા થાય;” ૩
પછી જનીવાસે જન લઇને આવ્યા તે જહુરાય,
પછી પારવતીનાં પિયેરને નોતરાં કહેવાય. ૪

કડવું ૬૦ મું.

પારવતીનાં પિયેરને નોતરાં રે,
બેસણાં રૂડાં લાવજો પાથરણાં રે; ૧
તેડાવોતે ઉઘ્યાચલ અસ્તાચલ તેડાવો રે,
વરરાયને નંહાવણુ થાય પીઠી ચોળાય રે; ૨

(સંરખાવો પ્રમાણ ૬ કડવું ૪૨, ૪૩. જ. કા. દો.)

- શ્રીકૃષ્ણકેરી ધરણી ન નિદ્રાએ પહોડશો રે,
અનિરૂદ્ધને તેલ સિંચારો કે રૂક્મણી જાગવું રે; ૧
- બલભદ્ર કેરી ધરણી ન નિદ્રાએ પહોડશો રે,
અનિરૂદ્ધને તેલ સિંચારો કે રેવંતી જાગવું રે; ૨
- પ્રહુમન કેરી ધરણી નિદ્રાએ ન પહોડશો રે,
અનિરૂદ્ધને તેલ સિંચારો કે રતિરાણી જાગવું રે; ૩
- બ્રહ્મા કેરી ધરણી નિદ્રાએ ન પહોડશો રે,
અનિરૂદ્ધને તેલ સિંચારો કે બ્રહ્માણી જાગવું રે; ૪
- સૂર્યકેરી ધરણી નિદ્રાએ ન પહોડશો રે,
અનિરૂદ્ધને તેલ સિંચારો કે સૂર્યાણી જાગવું રે; ૫
- બાણાસુરની ધરણી નિદ્રાએ ન પહોડશો રે,
ઓખાખાઈને તેલ સિંચારો કે રૂપવતી જાગવું રે; ૬
- કૌભાંડ કેરી ધરણી નિદ્રાએ ન પહોડશો રે,
ઓખાખાઈને તેલ સિંચારો કે પારવતી જાગવું રે; ૭
- ગણપત્ય કેરી નાર નિદ્રાએ ન પહોડશો રે,
ઓખાખાઈને તેલ સિંચારો કે સિદ્ધિ બુદ્ધિ જાગવું રે. ૮

કડવું ૬૨ મું.

- હલહલ હાથિણી શણગારીરે તે ઉપર રતનજડિત અંખાડી રે,
તે ઉપર અનિરૂદ્ધની માડી રે પહેરેણુ પહેરી છે રે સાડીરે; ૧
- માથે તો મોડ ભમરીએ ઝવરે હાથમાં તો રૂડો રામણદીવો
લળકે રે,
સાતપાન, શ્રીરૂપ, સોપારી પોશમાં રે, ટંબકુ દીધું છે વરને
ગાલે રે; ૨

વરરાગ્ન થયા અંસવાર રે આવી અંતરીક્ષથી ઘોડી ઉતરી રે,
તેને પૂજ્યે કુંકુમ પુલ અંચલ ચરણે ચાલતી રે; ૩

ઘોડીનું ક્રોધ ન કળી શકે મૂલ અનિરૂદ્ધતી ઘોડલી. ૪

મોહરડે મોતી જળ્યાં, મણિ તેનાં હિરેજડિત પલાણુ રે,
ચનક ચનક નાયતી રે ઘોડીનું પાંચ કલ્યાણી નામ રે;
અનિરૂદ્ધતી ૦ ૫

રક્તિકનાં બે પેગડાંમાંહે પાયે ધરિયાં પલાણુ રે,
તેની શોભા શી કહું રે ઘોડીને પરવાળાંનાં પલાણુ રે;
અનિરૂદ્ધતી ૦ ૬

સનકાદિક શિરછત્ર ધરે રે માંહિ ઉદ્ધવ ચમર દાળે રે,
અકરૂર છત્ર ધરી રહ્યા રે આગળ વેદ ભણે બ્રહ્માય રે;
અનિરૂદ્ધતી ૦ ૭

અંદ્રસૂરજ ત્યાં ઝગમગ્યા નારદ તુંબાર વાય રે,
દેવ દુદુભિ ગરગડે આગળ ઇન્દ્ર રહ્યા છડીદાર રે;
અનિરૂદ્ધતી ૦ ૮

રામએ નગર સોહાવીઉં રે કાંધે ભલી શણગારી વાટ રે,
પવન પતીકા ઝળહળે રે ભલાં નગર સોહાવ્યાં વાટ રે;
અનિરૂદ્ધતી ૦ ૯

હિંડે હલધર હાથીઓ રે ઘણી ઉલટ અંગ ન માય રે,
સારાં છાંટયાં છાંટણાં રે મળી માનુની મંગળ ગાય રે;
અનિરૂદ્ધતી ૦ ૧૦

પુંખવા આની પ્રેમદા અંતરીસ ભમરીની મોડ રે,
તેની શોભા શી કહું રે ઉપર ધરસાડીની મોડ રે;
અનિરૂદ્ધતી ૦ ૧૧

ધુસળ, મુશળ, રવાઇ, ઓરેસરી સંપુટ : ને ત્રાક,
 ઇડી, પીડી, ઉતારીઆં રે વરતું તિલક કરીને તાણું નાક;
 અનિરૂદ્ધની ૦ ૧૨

મળે ઘાટ નાંખીને લાવીઆં માણસા મોઝાર,
 કરે પાયે સંપુટ અપીઆં રે ત્યાં તો વર્ત્યો જેઝેકાર;
 અનિરૂદ્ધની ૦ ૧૩

એ ઘોડી જે ગાય અને સાંભળે રે તેને ગંગા નાહ્યાનાં પુણ્ય,
 વાંઝીઆને પુત્ર પામે વળી નિર્ધન પામે ધન;
 અનિરૂદ્ધની ૦ ૧૪

કડવું કડ મું

રાગ ધનાશ્રી.

લોક સકલ ત્યાં આવીઆ જોવા અનિરૂદ્ધની જાન રે,
 નીરખતાં મનમાં લાવીઆં દીઠા ત્રિભુવન ભગવાન રે; ૧

માણેક મોતીડે વધાવીઆ બાંધ્યાં તરીઆ તોરણ દાર રે,
 મોતીડે ચોક પૂરાવીઆ ધણું હર્ષે અમુરતી નાર રે; ૨

આછવ મંગળ અતિ ધણા મંદિર પ્રત્યે યાય રે,
 ઘોર ધણા યાય વાજાંતના ત્યાં માનુની મંગળ ગાય રે; ૩

કૃષ્ણ યાય બહુ પુણ્યની ત્યાં ગાંધર્વ અપહરા ગાય રે,
 લોક કહે અતિ શોભતી દીસે છે અનિરૂદ્ધની જાન રે; ૪

બંદીજન જશ વણવે યાય નાટયારની ચઘચઘકાર રે,
 બાણાસુર હીડે મલપતો નારીને હૈયે હર્ષ અપાર રે; ૫

અનિરૂદ્ધને નવરાવાને આવી સુંદર નાર રે,
 ખાવના ચંદન કરતુરી સુગંધિ અનેક અપાર રે; ૬

ઉમરો, મર્યા ને મોગરો માલતી અપાના છોડ રે,
 શેષ ભરે ને ડગલું ભરે અનિરૂદ્ધના પોંચ્યા છે કોડ રે; ૭

ખાજોઠે ખેઠા વરરાંયણ રે નવરાવે નાની નાર રે,
ઉત્તમ ઉદક અણાવીઆં રે ભરીઆં ગંગાજલ માટ રે; ૮
કાંકણ તેના ખલમલે પહેર્યા સોનેરી ઘાટ રે,
ઝલકે નાર્ય જાણે વીજળી વેણી જાણે વાસુકી નાર રે; ૯
ડગ ભરે ભામિની હર્ષ થું ઝણહણે તે ઉરનો નાદ રે. ૧૦

કડવું ૬૪ મું

ત્યાં તો બ્રહ્મા વદે સાવધાન રે, સૌભાગ્ય રેણી,
રાય આપે છે કન્યાદાન રે, સૌભાગ્ય રેણી; ૧
ત્યાંતો પહેલું મંગળ વરતાય રે, સૌભાગ્ય રેણી,
ત્યાંતો દાન અપરિમિત યાય રે, સૌભાગ્ય રેણી; ૨
ત્યાંતો ખીલું મંગલ વરતાય રે, સૌભાગ્ય રેણી,
ત્યાંતો અશ્વનાં દાન અપાય રે, સૌભાગ્ય રેણી; ૩
ત્યાંતો આવે સત્યવાદી રાય રે, સૌભાગ્ય રેણી,
ત્યાંતો ત્રીલું મંગલ વરતાય રે, સૌભાગ્ય રેણી; ૪
ત્રીજે મંગલ ઘેનુનું દાન અપાય રે, સૌભાગ્ય રેણી,
દાન લે છે શ્રી ભગવાન રે, સૌભાગ્ય રેણી; ૫
ત્યાંતો ચોથું મંગલ વરતાય રે, સૌભાગ્ય રેણી,
આપ્યા કુંચી સહિત ભંડાર રે, સૌભાગ્ય રેણી; ૬
એવાં મંગલ વરત્યાં ચાર રે, સૌભાગ્ય રેણી,
લાવ્યા ખાણાવતી કંસાર રે, સૌભાગ્ય રેણી; ૭
તે તો પ્રીતિ છે ચાર વાર રે, સૌભાગ્ય રેણી,
માંહે ઘૂત સાકરની ધાર રે, સૌભાગ્ય રેણી; ૮
ચાર સૌભાગ્યવતી કહેવરાવે રે, સૌભાગ્ય રેણી,
ઘૂત કંસાર અશન કરાવ્યું રે, સૌભાગ્ય રેણી; ૯
ત્યાંતો અનિરુદ્ધ પરણીને જિહ્વારે, સૌભાગ્ય રેણી,
દિવસે સૌનેયે મેઘ તુડયા રે, સૌભાગ્ય રેણી. ૧૦

કડવું ૬૫ મું.

(મૂળમાં અંત્ર લાલણનું એક કડવું મૂક્યું છે જે અમે પુરવણીમાં આપ્યું છે.)

આપ્યું મેલ્યું સર્વે પોત્યું કન્યાને વળાવો વહેવાઈ,
દક્ષિણતાં ચીર રૂકિમણીને આપો મારા વહેવાઈ; ૧
અગરાધનાં છાયલ રાણી સતલામાને આપો રે; ૨
મગીઆં તે માંગરોળનાં રાણી જાપ્યુંવતીને આપો રે; ૩
પાંચ પટોળાં રાણી રેવતીને આપો રે; ૪
શંણીઆં, મુગટા, પામરીઆં પટકા સૌ જાદવને વેંચી આપો રે; ૫
રથ ઘોડા ને પાલખી તે સહુ જાદવને વેંચી આપો રે; ૬
સહુ પાંખારે પહેરામણી ને અથવા રહ્યા ભગવાન,
ઝો ચાલી ઝો ચાલીરે પેલા જાદવરાયની જાન. ૭

કડવું ૬૬ મું.

ઝોખા ચાલી રે ચાંલણહાર સહિયર વંળાવવાને સંચરી,
કોઈ લાવે એકાવલ હાર કોઈ લાવે સોનાનાં સાંકળાં; ૧
કોઈ લાવે રે શણગાર ઝોખાખાધને આપવા,
ઝોખા! ઉભી રહેહો, ભુટી! ઝોરી આવ દીકરી થાપણ પારકી; ૨
બોલી ખાધરે ચિત્રલેખા, “ઝોરી, આવ્ય, આવ્યાં ખાધરે,
આલે, સોનાનાં સાંકળાં, બોલ્યાં ખાધરે;
તુંને આપું એકાવલ હાર, લાવ્યાં ખાધરે,” ૩
“મારી સહિયરમાં તું તો ભલી બોલ્યાં ખાધરે;
જંઘ લાવી મુજ ભરથાર લાવ્યાં ખાધરે,” ૪
“નિત્ય ગોમતી શ્રી રણછોડ બોલ્યાં ખાધરે,
ત્યાં મુજને સંભારજે લાવ્યાં ખાધરે; ૫
? એટલે પોત્યા મનના કોડ બોલ્યાં ખાધરે. ૬

કડવું ૬૭ મું.

ઝોખા બાઈ તો સાસરેયે હવે જાય રે,
માનુની મળી મંગલ ગાય રે; ૧
ઝોખા બાઈને લાડી કચોલા અપાય રે,
રથ અગ્રે શ્રીફળ ત્યાં વધેરાય રે; ૨
ઝોખાબાઈને ત્યાં શીખામણ દેવાય રે. ૩

કડવું ૬૮ મું.

“સાસરીઆંના સાથમાં તું ડાહી થાજે દીકરી,
તને શીખામણ દેઈ તે તું રખે જાતી વિસરી; ૧
સાસરીઆંના સાથમાં ધળધળ પગ નવ માંડીયે,
વડસસરો બેઠા હોય તો પિતાંને કામે જાણીયે; ૨
સાસરીઆંના સાથમાં કોઈ કહે તો હાંજી કીજીયે,
પરપુરૂષ જો જાતો હોય તો વાત કરતાં બીજીયે; ૩
સાસરીઆંના સાથમાં હસી તાળી નવ દીજીયે,
પિયુને પરમેશ્વર જાણી પગ ધોઈને પીજીએ; ૪
સાસરીઆંના સાથમાં તે સામું નવ બોલીયે,
સામું નણુંદ વઢતા હોય તો તેને ગાળો નવ દીજીએ; ૫
સાસરીઆંના સાથમાં તું ડાહી થાજે દીકરી,
તને શીખામણ આજ દીધી તે રખે જાતી વિસરી. ૬

કડવું ૬૯ મું.

આવ્યો આવ્યો નગર ધુતારો, લાખેણી લાડી લઈ ગયો રે,
આવ્યો આવ્યો દારકાંનો ચોર, “ ” ” ૧
જેણે રણવગડામાં ચાર્યા દોર, “ ” ”
એ તો રાધાવર રમણ કિશોર, “ ” ”

આવ્યો, આવ્યો દહિનો દાણી,	લાખેણી લાડી લઇ ગયો રે,	
જેણે રાધાજીની ચુંદણી તાણી,	„ „ „	૩
હાર્યો હાર્યો બાણાસુર રાય,	કલ્યાણરાય જીતીઆ રે,	
તે તો કન્યા લઇને જાય,	„ „	૪
રાણી રૂક્મણી પૂજવાને જાય,	„ „	
તે તો ગોત્રજ આગળ જાય,	„ „	૫
તેના કંકણ દોરા છોડાય,	„ „	

કડવું ૯૦ મું.

તારા બાપનો બાપ તેડાવ,	લાડીલી આ દોરડો કયમ છૂટે ?	૬
તારે દોરડીયે શત ગાંઠ,	„ „ „	૧
તારા કૃષ્ણ પિતાને તેડાવ,	છોગાળા	
તારી રૂક્મણી માને તેડાવ,	„ „ „	૨
તારો પ્રદ્યુમ્ન તાત તેડાવ,	„ „ „	
હવે ગીત ગાય જનનરણી,	લાડીલી	૩
બ્રહ્માજીની વાજેલ ગાંઠ,	„ „ „	
તારા બાણાસુર બાપને તેડાવ,	„ „ „	૪
તારી બાણુમતિને તેડાવ,	„ „ „	
તારો ધશ્વર તાત તેડાવ,	„ „ „	૫
તારી પારવતી માત તેડાવ,	લાડીલી આ દોરડો કયમ છૂટે ?	
તાહરા ગણપતિને તેડાવ,	„ „ „	૬
સિદ્ધિ સુદ્ધિ ભોજનને તેડાવ,	„ „ „	
તારી ચિત્રલેખાને તેડાવ,	„ „ „	૭
આખા છોડો દોરડો એમ જાદવ જીવતી ગાય,		
બેઠી ગાંઠ તે દહ કરી પણ સડક છૂટી જાય.		૮

કડવું ૭૧ મું

દોરડા છૂટ્યાં લાડકે ને માનિની મંગલ ગાય,
 આનંદ ઉપન્યો ઝોખાખાઇ સાસુને પડીયાં પાય; આનંદ૦ ૧
 વહુ સહુ સાસુને પગે પડી પણ ન પડી મારે પાય, આનંદ૦ ૨
 જાંબુવતી રીસાઇ જોદાં ઘરમાં અન્ન ન ખાય; આનંદ૦ ૩
 શ્રીકૃષ્ણજીના ઘરમાં વળતી ભલી ધમાધમ થાય; આનંદ૦ ૪
 જેમતેમ કરીને શ્રીકૃષ્ણજીએ ઝોખાને સમજાવ્યાં; આનંદ૦ ૫
 છતાં સાસુ મર્મે જોડ્યાં વહુવર દગ તમે કહાવ્યાં; આનંદ૦ ૬
 પંચ શબ્દ વાજત્ર વાળે સહુ મનાવી ઘેર આવ્યાં; આનંદ૦ ૭
 “વડસાસુ સહુકોને સંતોખો અખંડ હેવાતન થાપો;” આનંદ૦ ૮
 રૂક્મણીએ મેણું દીધું, “ભલુ કયું” સહુ કામ; આનંદ૦ ૯
 અમારા પુત્રને હરી ગયાંતાં પણ આવ્યાં અમારે ધામ; આનંદ૦ ૧૦
 ભલુ કયું” વહુજી! તમે પધાર્યાં વત્યો જેજેકાર; આનંદ૦ ૧૧
 અખંડ એવાતણ મુખ ભોગવળે થળે પુત્ર પરિવાર; આનંદ૦ ૧૨
 પુરી દારકાં પરમ મનોહર દીસે ઝાકઝમાળ; આનંદ૦ ૧૩
 વહુ પુત્ર ઘરમાં પધાર્યાં જે જે શ્રી રણછોડ; આનંદ૦ ૧૪

કડવું ૭૨ મું

રીતભાત પરિપુરણ થઇ ને દિઠ્યા કૃષ્ણનાં તન,
 જુજુઆં વસવાને કાળે આખ્યાં રે લુવન; ૧
 એકવાર શ્રીકૃષ્ણે ઝોખા ખોળામાં ખેસારી,
 “માગવું હોય તે માગી લેને તું છે વહુઅર મારી;” ૨
 “મારા આપને આપો દીકરો સ્વામી શ્રી ભગવાન,”
 ભગવાને આખ્યાં દીકરો તેનું ગયાંસુર નામ; ૩

ખાણાસુરનો ગયાસુરને વંશવધારણ હોય,
 કહી કથાને સંદેહ લાગ્યા પરીક્ષિત લાગ્યો પાય; ૪
 શુકદેવ અમને પાવન કીધો સંભળાવ્યો મહિમાય,
 શ્રોતાવક્તા સાંભળે, નહિ પામે તે ગર્ભનો વાસ; ૫
 ઓખાહરણ પરિપુરણ થયું. કહે છે વિષ્ણુદાસ. ૬

ભાલણનું ઓખાહરણ

એક ત્રૂટક કંડવું

રાગ ગોરવ

ખાણાસુર ગોરવ નોતરે સર્વ સાથશું રે;
 શ્રીકૃષ્ણને મહેલ પધાર્યાં સુંદર ભાત શું રે; ૧
 તમે ગોરવે વહેલા પધારન્યો સહુકા આવજોરે,
 સાથે માણસની રીત ગમે તેહને લાવજો રે; ૨
 ઓખાની માડી આવીઆં જ્યાં વર ને લાડી રે,
 આ કુંકુયે પૂજ્યા પાય જઈ પાયે પડી રે; ૩
 તમે ગોરવે વેહલા પધારજો કહું ઘોડે ચડી રે,
 હું તમને લાગું છું પાય કહું છું કર જોડી રે; ૪
 અનિરૂદ્ધની માડી બોલીઆં રીત અમારી રે,
 તે લેઈશું સઘળા ચાર પરદણ જે કરી રે; ૫
 ગોરવ મનાવીને આવીઆં હાલતાં માલતાં રે,
 હલહલ કરાવીને રાય કીધાં રાંધણાં ચાલતાં રે; ૬
 ગોરવ તુતરતાંય વચ્ચે શું નીપજ્યું રે,
 ઘેર મીઠા બોલી નાર તેણે સહુ નીપજ્યું રે; ૭
 જાદવકેરી જાન સર્વે જોડશું રે,
 આંખ્યા જાદવજી મહારાજ દપ્પન કોડશું રે; ૮

આના આપી રાય સહુ ખેઈ થયા,
 નાલા ઉણ્ણોદક નીર મંદિરમાં ગયા; ૯
 આખળીઆ, તકીઆ ઘણા ઝારી ને લોટડા,
 બેસણું બહુ વિવેક દીસે પુટડા રે; ૧૦
 બાવન પરની થાળી સોનાના વાટકા,
 પીરસે નારી પરમાલી જમનારા લાડકા રે; ૧૧
 સાંભરી સહુ શી કહું મેવા બહુ ઘણા રે,
 ટોપડું ને દૂધપાક શાકરીયા ચણા રે; ૧૨
 તલ સાંકળી ને દહીંચરાં, શેવ છૂટી કળી રે,
 ખોલલે પીરસાવો ખાંડ મરકી બે પડી રે; ૧૩
 ખાજનું, જલેખી ને પેશ મગદળીઆ મસમસે રે,
 ઘેખર મોતી ચુરમાં જમતાં સહુ હસે રે; ૧૪
 (?) બહેકે બહાંજે રાંધિઓ તેમાં સાકર લેખી રે,
 ગૌરીનાં તાવ્યાં ઘીઝ હસે તો વેગળી રે; ૧૫
 ગોર ગળ્યો કંસાર ને પોળી પાતળી રે,
 સાકરનો છે સ્વાદ કેળાં રસ કાતળી રે; ૧૬
 માલપુઆનાં માન મોગ ગળી, ગલ પાપડી રે,
 જમવા બેઠી જન જાદવની બાપડી રે; ૧૭
 ગોટા, ગળ્યાં તડયુઆં, આંખાની શાખ શું રે,
 રાની બિજોરાં ને ફાલસાં દાઢમ દ્રાખ શું રે; ૧૮
 શાક નાવે પાર રચના શી કહું રે,
 વાલોળ ને વત્યાંક શાક સમારીઆં રે;
 ટિંડારાં છમકાર ઘણું છમકારીઆં રે, ૧૯
 આરિયાં, તુરિયાં શાક સરવે સમારીઆં રે;
 કારેલાં, કેકોડા પ્રેમે વધારીઆં રે, ૨૦
 સુવા, તાંદળજની લાજ મંદિર આણિઆં રે,
 મૂળા, મોગરી, મેથી સર્વે વખાણીઆં રે; ૨૧

ઝોખા, ગવારની શીંગ જે તળી સરસીએ રે,
 ડોડી, ભરૂચી ભાજી સરવને પીરસીએ રે; ૨૨
 કોળાં વડીનાં રાયતાં તીખાં ને તમતમાં રે,
 છાશ ઘણી છમકારીઆં રાખ્યાં છબછબાં રે; ૨૩
 અથાણાંને નાવે પાર રચના શી કહું રે,
 મહિં રાયતી કેરી ને લીંબુ કરમદાં કેસર રે; ૨૪
 શીતળ જળ ફેરવાવોને રે તરસ્યા પીજીએ રે,
 કોરાં ચલાણાં મહિ કેરી અથાણાં લીજીએ રે; ૨૫
 દાળભાતમાં જ્યમ નવાટડીનો સડકો રે,
 તેની જોડે સ્વાદ પાપડનો ખડકો રે; ૨૬
 ફૂર કર્યો કમોદનો તે સહુને ગમે રે,
 દાળ ચંપાના છોડ આણી વહાલ સહુ જમે રે; ૨૭
 ઘેનુની છાશોની રમલી ફૂરનો કરમલો રે,
 મહિં દહિં ને જીરાલુણુ, જમતાં કહે ભલો રે; ૨૮
 લવિંગ સોપારી એલચી ખીડાં બંધાવીઆં રે,
 ખીડલે ખાસક પાન સૌને આપીયાં રે; ૨૯
 સર્જન સહુ શ્રી કૃષ્ણનું તે સધળું જમ્યું રે,
 એટલે ભાલણુ પ્રભુ રઘુનાથ જમતાં વહાણું થયું રે. ૩૦

૧૬૪૧૮

+ વાટ = છાશમાં રાધ ફીણીને ભેળવી તેમાં કુદીનો તથા પાકાં
 કેળાં નાખવાથી જે બને તે. ફૂર = ભાત; જીરાલુણુ = જીરાળું = મીઠામાં
 દળેલું જીરું વગેરે ભેળવીને કરેલું. સર્જન ન્નસાધન ન્નસાધન.